

ISBN 978-80-89388-53-0

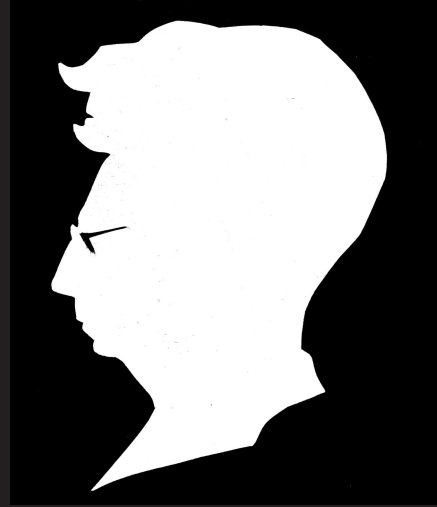

9 788089 388530

IVANA POLÁKOVÁ, BLANKA SNOPKOVÁ **MIROSLAV TUMA-SEBASPYTOVANIE**

MIROSLAV TUMA SEBASPYTOVANIE

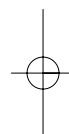
IVANA POLÁKOVÁ

BLANKA SNOPKOVÁ

ŠTÁTNA VEDECKÁ KNIŽNICA V BANSKEJ BYSTRICI

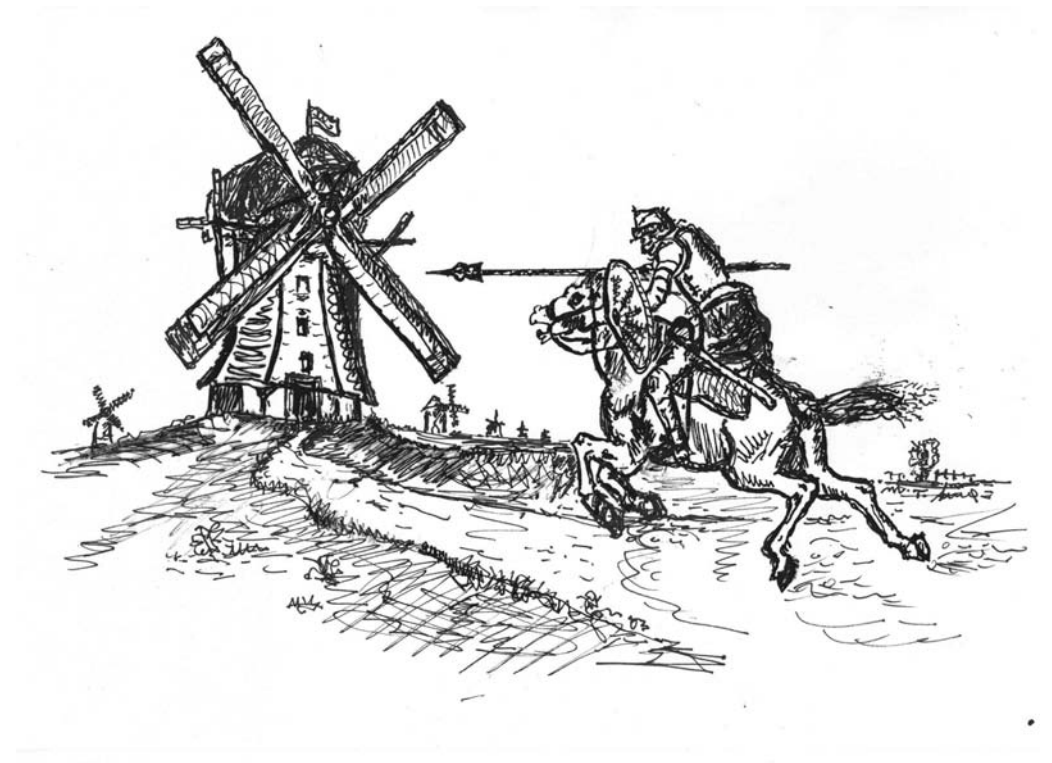
SEBA MIROSLAV TUMA
SPYTOVANIE

IVANA POLÁKOVÁ, BLANKA SNOPKOVÁ

SEBA MIROSLAV TUMA SPYTOVANIE

ŠTÁTNA VEDECKÁ KNIŽNICA V BANSKEJ BYSTRICI

SLOVO NA ÚVOD

V živote človeka vzniknú isté situácie ako výsledok súhry náhod a okolností, ktoré sa zrazu premenia na úplne novú skutočnosť. Náhoda je ten nezastupiteľný moment v procese vzniku novej udalosti, a to bez predchádzajúcej príčinnej súvislosti. A to je práve náš prípad!

Naše stretnutie na oslave prof. Katky Adamicovej s profesorom Miroslavom Tumom... Poznáme sa s pánom profesorom rad rokov, čo-to sme už spolu publikovali.

Na oslave narodenín prof. Adamicovej odznelo mnoho želaní a každý gratulant bol odmenený knižkou s názvom Výnimočná, ktorú zostavili priatelia, kolegovia, známi ľudia; skrátka tí, ktorí majú Katku radi. Bolo teda prirodzené, že som pri listovaní tejto knižky prof. Tumovi položila otázku: „Kedy aj vy, pán profesor, pripravíte knihu o vašom živote?“

A tak vlastne začala naša spoločná diskusia o tom, čo by obsahovala predpokladaná kniha, a ako by sa mala volať. Navrhla som, že by bola „volným“ pokračovaním personálnej bio-bibliografie, ktorú sme zostavili v roku 2006 a ktorá vyšla v Slovenskej národnej knižnici v Martine.

Pán profesor je známy svojou pohotovosťou, aktivitou a rýchlou reakciou. A ani teraz neostal nič dlhý svojej povesti! Vychrlil množstvo výstižných názvov budúcej knižky: Pohyby v amplitúdach môjho života, Retrospekcie, Trajektórie môjho života, Sebaspytovanie, Introspekcie, Obrátený tvárou k minulosti, Zrkadlenie môjho bytia, Ako som si zarábal na chlieb náš každodenný, Pohľady do prežitej minulosti, Životné rekapitulácie... Ostala som len v nemom úžase, lebo s výstižným názvom mám vždy najväčší problém!

Slovo dalo slovo. Nakoľko Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici vytvára už vyše 15 rokov priestor na prezentáciu výsledkov vedeckovýskumnej práce, vznikol podnet v rámci cyklu „Osobnosti“ požiadať prof. Tumu, aby predstavil na jej pôde peripetie svojho života.

Dôvodov bolo hneď niekoľko. Profesor Tuma:

- viedol rad rokov v Banskej Bystrici Kabinet akosti Stredoslovenského kraja;
- pôsobil v Úrade priemyselného vlastníctva SR v Banskej Bystrici ako odborný garant a prednášateľ v jednom bloku postgraduálneho vzdelávacieho cyklu o tvorivosti;
- bol členom redakčnej rady prestížneho časopisu Duševné vlastníctvo;
- bol dlhoročne zamestnaný ako vysokoškolský učiteľ na Univerzite Mateja Bela.

Na pôde UMB je jeho činnosť previazaná skoro so všetkými jej fakultami; či už ako člen ich vedeckých rád, alebo ako člen habilitačných a inauguračných konaní. V Banskej Bystrici mu vyšlo niekoľko odborných kníh.

Skrátka, jeho osobný i profesionálny život bol a je pevne zviazaný s mestom Banská Bystrica. Profesorove publikácie, knihy, články i prednášky sa stali uznávanými nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Cítili sme, že je potrebné túto osobnosť zviditeľniť!

My ako autorky, presnejšie ako „záznamotvorné“ médium, sme spisovali, zachytávali a glosovali jeho zaujímavé rozprávanie, ktorým približuje a dokumentuje v chronologickom slede svoju neľahkú životnú púť. Preto sa v knihe prelína písaný text v prvej osobe singuláru s vedeckým plurálom, alebo aj s trpným rodom.

„Každá kapitola v tejto knihe je len torzom informácií, ktoré nám profesor Tuma poskytol, vyrozprával, objasnil, zdokumentoval – ku ktorým sformuloval vlastné stanovisko.“. Prof. Tuma sa

MARTIN

Transparentné mesto

Miroslav Tuma – Sebaspytovanie

Autorky: Ing. Ivana Poláková, PhDr. Blanka Snopková, PhD.

Lektoroval: Doc. Ing. Kamil Cejpek, PhD.

Zodp. redaktorka: PhDr. Oľga Lauková, PhD.

Fotografie: archív Miroslava Tumu, Ján Červeň junior

Kresby: Peter Ďurík, Miroslav Tuma

Grafický dizajn: Mgr. Art. Ján Novosedliak

Spolupracovali: Mgr. Peter Cabadaj, Ing. Emil Rišian

Preklad resumé: Peadr. Andrea Jančoškova, Hannah Collins

Vydavateľ: Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici

Rok vydania: 2014

Číslo publikácie: ŠVKBB 666/2014

Edícia: Osobnosti, zväzok 16

Tlač: Tajov: TWOR

ISBN: 978-80-89388-53-0

EAN: 9788089388530

usiloval preniknúť do podstaty, filozofie a reality svojho účinkovania na pozadí vlastného fungovania v elektrotechnike, strojárstve, ekonomike, pedagogike, psychológii, sociológii, ale aj vo verejnom živote. „Prezentujeme jeho videnie života, prenikanie pod povrch problémov súčasnosti v našom vedomí, myslení a konaní. Jeho skúsenosti, poznatky, zažité príbehy by iste mohli byť inšpiráciou a bohatým žriedlom pre vznik ďalších zaujímavých kníh, pretože náš publikačný priestor bol limitovaný – rozsahom a finančnými prostriedkami na vydanie knihy.

Každá kniha má svoj začiatok, keď si autor zapíše prvé slovo, pokračuje rozpracovaním témy v jednotlivých kapitolách až k záveru. Až vtedy zvažuje, ako knihu nazvať, aby názov vystihoval podstatu. My sme tento postup otočili. Nechávame na čitateľovi, ktorý posúdi, či to bolo správne rozhodnutie.“

Ivana Poláková & Blanka Snopková
V Banskej Bystrici, 19. 2. 2014

RETROINTROSPEKTÍVNE TRAJEKTÓRIE V CHRONOLÓGII SEBASPYTOVANIA PROFESORA MIROSLAVA TUMU

Dii nos quasi pilas homines habent
Sme ako lopty v rukách bohov
(Plautus)

Rozjímania nad úvodom alebo kedy je čas, nezničiteľný nepriateľ človeka?

Čím sme starší, tým viac a častejšie rozmýšľame o tom, ktorá veličina v živote človeka má rozhodujúce, teda dominantné postavenie v našom živote.

Najmocnejšou silou, ktorej nič neodolá, je bezpochyby čas. Je to večná a nezničiteľná veličina, ktorá odoláva všetkému a premôže všetko.

Čas, ktorý plynie nezávisle od nás, nemá začiatok, ale ani koniec. Nedá sa získať, ušetriť, rozmnožiť ani zničiť. Nemožno ho zastaviť, pretože každá sekunda, minúta, hodina, deň, rok, desaťročia i storočia ubiehajú v nás i okolo nás. Prerátajme si, koľko hodín sme už prežili. Je to obdivuhodné číslo okolo 730 000 hodín, teda 43 miliónov a 800 tisíc minút. Dozaista, podobne ako nám, príde na um každému, či tento nesmierny kapitál človek využil racionálne a prísne pre seba, svoju rodinu, národ i celú spoločnosť.

Celý disponibilný čas človek musel venovať aj sebazáchovným činnostiam v záujme zabezpečenia svojich životne dôležitých funkcií. Nemalú časť nášho času sme však venovali našej práci, ktorá priniesla spoločnosti isté ovocie. Človek si to hádam uvedomí až v staršom veku, kedy sa rozhodne zbilancovať svoj doterajší život a posúdiť všetko, čo urobil dobre, zle, zbytočne, málo, mnoho, skrátka či to bolo potrebné, alebo aj nepotrebné a posunulo dopredu naše osobné snaženie.

Boj človeka s časom je márný, pretože čas je nepremožiteľný a silný protivník. Preto je odveká snaha hľadať metódy a spôsoby ako zastaviť čas, prípadne ho vrátiť späť, absolútne zbytočná práca.

Mladí ľudia sa vždy dívajú do budúcnosti, starí ľudia sa radšej dívajú do minulosti. Ak sa teraz, v tomto čase aj my zamýšľame nad rýchlo plynúcim časom, nie je to preto, že chceme bojovať s časom, ale je to vlastne boj proti starnutiu človeka, teda boj proti starobe.

Metód, zväčša neúčinných, je hneď naporúdzi niekoľko. Prakticky premýšľajúci starci sa usilujú otočiť vektor plynúceho osobného času, napr. tak, že vymenia svojich celoživotných partnerov za mladšie ročníky s predstavou transfúzie elixírov života jednosmerne, smerom k nim, teda k nim. Život ukázal, že to nefunguje, ani ako obdobné kúry orientované na zdravotnícke procedúry.

Proti plynúcemu času, nehanbíme sa povedať, že proti starobe a starnutiu pomáhajú v podstate niekoľké, a celkom dobre fungujúce iné postupy.

Vzdorovať času starnutia, ktoré je nezadržateľné, nevratné a vždy smerujúce len dopredu, sa dá napr. tak, že akoby sme zastali, začneme bilancovať svoj doterajší život, dosiahnuté úspechy i neúspechy, prehry i výhry a prezeráme si s potešením bohatosť naplnenia našich túžob i snažení, poznatkov, nadobudnutých vedomostí, skúseností, spôsobilostí, hmotných artefaktov, ale hlavne pokračovanie týchto peripetií v živote našich detí, vnukov, pravnukov, spolupracovníkov, odchovancov a pod.

Keď víťazné armády postupovali krajinou nepriateľa v určitom intervale, dostali od vrchného velenia po dosiahnutí určitého cieľa povel zastaviť postup, skonsolidovať a zorganizovať všetky zložky. Tí, ktorí zaostali, dobehli, doplnilo sa zásobovanie, strelivo, zorganizoval sa tyl, spojenia, skrátka všetko sa muselo dostať do normálu. Rovnako to musíme urobiť v určitých životných intervaloch aj my.

Príležitostí a podnetov môže byť veľmi veľa. Či už je to zmena zamestnávateľa, zmena bydliska, zmeny v rodine. V starobe sú to rôzne podnety, príklady kolegov, naliehania detí atď. atď.

Vzdorovať starnutiu sa ale dá, a to veľmi účinne, aj aktivizovaním telesnej i duchovnej pružnosti. Duchovná pružnosť sa dá intenzifikovať vstrebaním vedomostí, znalostí a poznatkov všetkými dostupnými prostriedkami a cez rôzne médiá, vrátane elektronických.

Najvýznamnejšou zložkou boja proti starnutiu touto formou a cestou je nielen pasívne absorbovanie poznatkov, ale ich pretavovanie a následné vytváranie nových a nových poznatkov. Vzдорovať, znamená rásť a rásť sa dá znova len a len učením. Človek je mladý dovtedy, dokiaľ je schopný sa učiť, vzdelávať, rozvíjať sa a svoje poznatky ďalej aj emitovať a vyžarovať do svojho okolia. Hybnou silou je silná vôľa a prekonávanie retardantov, ktoré nám bránia v tomto postupe proti nezadržateľnému starnutiu.

Čas má ale aj isté hojivé účinky. Čím je človek starší, tým sa mu minulosť zdá oveľa krajšia ako bola v skutočnosti. Postupne vymiznú z tohto obdobia negatívne javy, vtedajšie konflikty sa stanú menej významné, nepodstatné a neraz aj smiešne. Aj súčasné nepríjemnosti sa po čase tak isto obrúšia, stratia svoje hroty a pichliace a upokojia rozbúrené hladiny našich citov a pocitov.

Aj život obyčajný a všedný, akoby v šedivom vydaní, nie je ale zbytočný a už vôbec nie je bezvýznamný. Každý človek zanechá na tomto svete svoju stopu, svoju pamiatku, svoju tehličku pri tvorbe budúcnosti.

Čím viac sa život človeka blíži ku svojmu finále, tým viac a oveľa nástojčivejšie si uvedomuje, čo všetko by ešte rád urobil, čo ešte si voľakedy naplánoval, ale z rôznych dôvodov to nestihol urobiť alebo dokončiť. Až keď je človek už starší, presnejšie povedané starý, zisťuje, že to, čo vie dnes, keby bol vedel hneď na začiatku rozvoja svojej celoživotnej kariéry, bol by dosiahol oveľa, oveľa viac a schodnejšou cestou. Život sa však nedá pretočiť dozadu ako páska na magnetofóne. Život každého človeka je neopakovateľná súhra mnohých neznámych premenných. Nikdy to nie je lineárna rovnica, kde si vyrátame neznámu veličinu, a je po probléme. Na život a jeho réžiu neexistuje hotový recept ani vakcinácia, aby bol život ľahšie akceptovanejší. Je to proste prúd, široký a bystrý, plný perejov, nebezpečných vírov, plytčín a hĺbok, ktorý vyžaduje neustále rekognoskáciu terénu, prieskum neznámych vôd, životných omylov, a to všetko s jedným významným znakom. Nikdy sa život nedá vrátiť dozadu a začať plavbu po inom ramene, po bezpečnejšom prúde a podobne. Skrátka, ako hovorí a píše Janko Alexy: „Život nie je majáles.“

Ten základný vnútorný rozpor je v tom, že je veľký rozdiel medzi našimi poznatkami, ktoré máme teraz aktuálne a momentálne k dispozícii, a medzi tými, ktorými disponujú starší ľudia so svojimi životnými skúsenosťami. Slovo skúsenosť je odvodené od slova skúsiť, a preto musí každý človek na vlastnej koži skúsiť žiť a prežiť.

Mladí ľudia veľmi neradi počúvajú mentorovanie starších dôvodiac, že mladí ľudia žijú svoj vlastný život, majú už iné nároky, iné potreby, iné možnosti a inštinktívne sa bránia prijímaniu skúseností iných, najmä starších, ktoré zväčša považujú už za prekonané, neaktuálne a teda aj zbytočné.

Lenže veľa ľudí prineskoro spozná, kde urobili chybu, čo mali urobiť inak a bol by výsledok býval oveľa lepší. Na dobré časy sa síce dobre spomína, ale zlé časy by mali byť dobrou životnou lekciou. Život prežívame – krok za krokom. Je to cesta trasovaná malými a možno aj väčšími úspechmi. Šťastím potom ale je udržať si to, čo sme dosiahli v živote.

Ak človek nemôže mladšej generácii zaimponovať povedzme svojimi vedomosťami alebo svojim postavením, môže to urobiť rozpovedaním svojich životných príbehov a interpretovaním okolností, ktoré ho nútili vtedy postupovať tak, ako sa rozhodol postupovať, a nie inakšie.

Mladá generácia, a to je, bolo a aj vždy bude, musí intenzívne riešiť naliehavé a hlavne aktuálne existenčné problémy, ktoré pred nich každodenne stavia život. Patrí medzi manažérske umenie vedieť včas rozlíšiť, ktoré problémy sú dominantné, ktoré sú sekundárne alebo dokonca terciárne. Tempo života je však v súčasnosti také vysoké, že sa len s ťažkosťami darí riešiť primárne problémy, a tie ostatné sa odsúvajú stranou. Donekonečna to ale nebude možné.

Po dlhej a zrelej úvahe je vždy osožné prelistovať dejiny svojho života a pripojiť k nim svoje poznatky, pocity, hodnotenia výsledkov, rozbor príčin, ktoré viedli k istým chybám, skrátka treba povedať čo a prečo sme to či ono robili tak, a nie inak.

Naše poznámky majú poslúžiť z časti ako spomienky človeka, ktorý prežil život v rôznych inštitúciách a s odstupom času môže podať históriu tak, ako ona kráčala životom, ale z časti aj preto, aby pri riešení analogických problémov sa mohla mladá generácia vyvarovať chýb, ktoré sme my nechtiac urobili a ktoré nás stáli veľa úsilia, času, peňazí i námahy.

Rimania hovorili: „Tam credere omnia vitium est quam nil credere.“ („Rovnakou chybou je veriť všetkému ako neveriť ničomu.“)

Človek v istej fáze svojho života, a to je náš prípad, pociťuje vnútornú potrebu glosovať svoj život, pripojiť poznámky, možno aj rady, vysvetlenia príčin a omylov na báze jedného života, ktorý sme prežili v kráse i v útrapách. Vždy je sa za čím ohliadnuť, posmútiť i pokochať sa. Prírodzene platí: „De gustibus non est disputandum“, čiže „Proti gustu žiaden dišputát“, pretože nie každému sa bude páčiť to isté. A opäť treba zdôrazniť zásadu Diogena Laertskeho (2. stor. – 3. stor.), autora diela Zbierka životopisov a názorov filozofov, ktorý hovoril: „De morituis nil nisi bene“ („O mŕtvych nič okrem dobrého“), pretože sa už nemôžu brániť.

S prezentovanou témou však úzko súvisí celý rad ďalších problémov, pretože nám ide hlavne o to zachovať si svoj charakter, teda súbor uznávaných všeobecne platných zásad, ktoré limitovali a podmieňovali naše konanie a správanie. Životné zásady majú však vždy hierarchickú štruktúru, majú svoj systém, nadsystém i celý rad podsystémov, ktoré ovplyvňovali naše správanie v konkrétnych situáciách. Človek vždy vníma seba vo vzťahu ku spôsobu svojho bytia, pretože vždy je v reflexii vlastného sebaopozorovania, sebapoznávania a sebahodnotenia, a tým dáva odpoveď sám sebe na otázku kto som, kým som, čo som dokázal a ako nás hodnotia a vnímajú iní, ktorí nás priamo alebo aspoň sprostredkovane poznajú a hodnotia.

Aby bol tento sebapoznávací proces čo najobjektívnejší, pokúsime sa prejsť informačnou bázou čo možno najvernejšie, najobjektívnejšie a najkomplexnejšie. Všetky sebapoznávacie praktiky majú istú váhu a význam, ale na druhej strane obsah, genéza vzniku problémov a ich riešení umožní súdnemu čitateľovi pochopiť súvislosti medzi príčinami a následkami. Dynamika našich vlastných sebapoznávacích procesov sa v priebehu života menila rôznou intenzitou a ovplyvňovala náš osobný život, naše činy, voľbu zamestnania, kariéru, kvalifikačnú graduáciu a nakon aj činy a kvalitu vykonávanej práce.

Aj naša životná púť bola podobná dravej rieke, ktorá nás unášala dopredu a nútila plávať a zdolávať prekážky, zákruty i meandre. Máločo vyjadruje tempo nášho života tak pregnantne ako básnický obraz, že boli to „cválajúce dni“.

Neraz sme si dozaista položili otázku, kam a prečo sa tak veľmi ponáhlame.

Krásne to vyjadril náš obľúbený básnik Janko Smrek vo svojej báni Pôjdeme¹

- Pôjdeme. Každý musí ísť.

- Kam pôjdeme? Kto vie, kto tuší?

- Či vie, kam padne v jeseni list?

- Tomu je jedno, zvädnúť musí.

Áno, je to tak, metafora jesene je príznačná aj pre jeseň života človeka. Rozhodli sme sa preto vyrozprávať nám, spriazneným duším, anabázu nášho života hlavne preto, že niekoho to povzbudí do roboty, inému naznačí, čo by nemal robiť, ale hlavne nám ide o to, aby si každý súdny čitateľ uvedomil, že každá doba má rub aj líce, že sa slnečné dni musia striedať s dažďom i snehom, a že občas prídu aj hromy a blesky. Taký vždy je, aj bude náš život.

„Son odendutý!“ – úvaha nad odchádzaním

V živote človeka udalosti plynú náhodne generovanými situáciami, problémami a či okolnosťami. Tento stav príznačnejšie môžeme vyjadriť terminológiou modernejších informačných technológií, teda pojmom, že je to rozhranie udalostí, ktoré musia zákonite nastať, ktoré musia prísť a cez ktoré musí človek chtiac-nechtiac aj prejsť. Sú to situácie, ktoré sú objektívne dané, navonok preukázateľné, nepredstierané a odrážajúce vnútorný stav ľudského vedomia, stav jeho psychiky. Skrátka ide o postoj človeka. Človek sa musí vtedy rozhodnúť, nech sú už motívy jeho konania všakovaké, že po absorbovaní neľútostných argumentov a tými je čas, prijme zásadné rozhodnutie. V našom prípade takýmto zásadným rozhodnutím je ukončiť profesionálny život pedagóga, vysokoškolského učiteľa.

Týmto činom manifestujeme vlastný postoj reflektujúci psychický stav, ktorým naše vnútro reaguje na túto okolnosť. Človek sa musí postupne pripravovať na odchod, trvalý a nemenný, z tejto scény, ktorá sa navonok prejaví v našom prípade tak, že nebudeme musieť viac cestovať do školy, že sa nepostavíme už za katedru, nepozdravíme a neoslovíme viac svojich milovaných poslucháčov a nezačneme už prednášať a deklamovať svoje názory a poznatky. To všetko razom prestane fungovať v našom živote. Ale život sa nikdy nezastaví, prídu iní pedagógovia, do lavíc, posluchárni si sadnú iní poslucháči, siahnu po iných učebniciach a svet pôjde ďalej svojim stále sa zrýchľujúcim tempom.

Odišť sa dá rôznymi formami. Najdôstojnejšia a nášmu naturelu je aj najbližšia forma tichého rozlúčenia a odchodu z profesionálnej scény s pocitom zadosťučinenia, i keď so značným sentimentálnym nábojom a podtónom smútku odchádzania.

Je to obdoba pocitov, ktoré človeka zmáhajú, keď po divadelnom predstavení divák ostane v hľadisku sedieť a pozoruje, čo sa ďalej deje. Scéna na javisku skončí, diváci reagujú aplauzom alebo aj ováciami.

Herci prejdú pred oponu, poklonia sa a poďakujú uznanlivo pokývavú a dávajú navonok prejav vďaky. Potom sa opona natrvalo zavrie a diváci postupne odchádzajú. A ten posledný divák, ak ešte stále sedí a dumá o tom všetkom čo na scéne videl a čo prežil, si uvedomí, že predstavenie skončilo, že je koniec a je čas sa zodvihnúť a odísť.

Svetlá postupne zhasínajú, dvere za posledným divákom sa zatvoria, všetko sa skončilo, ale zážitok ostal a zapísal sa do vedomia človeka ako trvalá stopa s množstvom poučení, poznatkov a podnetov na premýšľanie.

Je to krásna analógia, ktorá sa odohráva aj na našej osobnej scéne. Predstavenie sa skončilo. Svetlá zhasli, diváci odišli, ale dielo ostalo. Žiadalo by si teda zosumarizovať všetko, skomentovať, utriediť a nechať odkaz potomkom. Písané slovo má predsa len väčšiu trvanlivosť ako slová, ktoré ľahko odnesie čas.

Dozaista si možno položiť otázku, či je vôbec potrebné zaoberať sa problematikou záverečného účtovania. Nieкто môže takúto celoživotnú sumarizáciu vnímať ako stavanie si vlastného pomníka. Je ale potrebné stavať si takýto pomník, hoci nebude z mramoru, ba ani zo žuly ani

iného kameňa, s nápisom a či bez neho? V našom prípade bude len z papiera, ako forma dôstojnej komunikácie s ľuďmi, ktorej obsahom budú informácie vyvolávajúce u budúcich čitateľov pocity možnej užitočnosti, ktorá zapadá do veľkej mozaiky harmonickej jednoty poznatkov v istom úseku prežitého života.

V tejto súvislosti pri úvahe o potrebnosti a či nepotrebnosti takéhoto vystaveného účtu životu spoločnosti nás núti pohľad do dávnej histórie.

V starom Ríme bola zaužívaná tradícia stavať veľkým vojvodcom pomníky slávy, či už to boli veľkorysé slavobrány, víťazné oblúky alebo stĺpy s vytesanými reliéfmi zo slávnych bojov.

Rímskeho štátnika, známeho rečníka, vojvodu i spisovateľa Marca Porciusua Cata (234 - 149 p. n. l.), sa ktosi raz opýtal, že prečo ako slávny konzul, propagátor starorímskej kultúry a bojovník proti napodobňovaniu gréckej kultúry a prepychu nemá v Ríme ešte postavený svoj pomník. Cato odpovedal: „Je lepšie, ak sa Rimania pýtajú, prečo Cato nemá ešte pomník, ako keby sa pýtali, prečo už má svoj pomník!“

Každý človek si stavia vlastný pomník predovšetkým svojou prácou, svojimi vlastnými rukami a umom. Je len otázkou cti, akú podobu tento pomník bude mať, ako ho budú ľudia vo všeobecnosti, ale najmä odborná komunita vnímať. Niektoré pomníky tejto kategórie možno zaplnili prázdne miesto, iné miesta sú ešte stále voľné a čakajú na svoje pomníky, ďalšie pomníky sú už zastaralé, poznačené zubom času, ale sú aj pomníky honosné, ale nič a nikomu ani nič nepripomínajú. Život ukáže, čo posunulo dopredu naše snaženie a čím obohatilo poznatky našej spoločnosti.

Schopnosť správne a s predstihom spoznať, kam smeruje na našej profesionálnej scéne naša robota, naša činnosť, ako povznesie a podporí rozvoj poznatkov, to je vždy veľký problém a vždy sa vynára celý rad polemík o tom, komu takáto právomoc, ale aj povinnosť prislúcha.

Grécky filozof, Aténčan Platon (427-347), tvorca idealistickej filozofie, odporúčal, aby na tróne vládli filozofi, pravdaže nie v dnešnom ponímaní. Za Platónových čias filozofiu vnímala spoločnosť ako opravdivú lásku k múdrosti. Rozhodovať v spoločnosti by teda mali múdri, vzdelaní a mravne bezúhonní ľudia, ktorí vedení vlastnou múdrosťou čestne jedajú a konajú v prospech spoločnosti.

Žiaľ, za nášho života o tom, kam bude smerovať spoločnosť, rozhodovali ľudia, ktorí často nenaplnňovali tieto kritériá. Ich ciele, programy a filozofia napredovania, vyslovované názory a heslá boli poplatné podmienkam a okolnostiam, za akých sa formulovali, realizovali, a s akými partnermi sa presadzovali.

Nie vždy, a ani nie v každom rozhodovacom mechanizme sa podarilo dosiahnuť jedinečné, originálne, progresívne a celospoločensky aj užitočné riešenia, s rozumnou mierou rizika a bez improvizácie.

Neraz a dodajme, že aj dosť často si naša generácia uvedomovala svoju bezmocnosť, z ktorej napokon vznikla ľahostajnosť a napokon aj nezáujem. Vtedy, ako to ukážeme v ďalšom, sme radšej pribuchli dvere a vystúpili sme z tohto virtuálneho vlaku, ktorý smeroval inde, a nie tam kam sme hodlali dôjsť. Bolo to vtedy, keď nám chýbala reálna možnosť nahlas kritizovať a povedať o veci svoj názor, a to s primeraným dôrazom.

Chudoba ducha, žiaľ, nebránila najmä v minulosti pred riadiacimi funkciami. Mocní ľudia nikdy nestáli o to, aby ich poučoval nieкто o tom, ako majú svoju moc používať. Obyčajne sa títo ľudia vždy skryjú pod nejaký politický systém, aby zakryli svoju nekompetnosť a neznalosť

používať svoju moc. Vždy, žiaľ, chýbali u nás tí ľudia, ktorí by dokázali dovidieť ďalej, do vzdialenej budúcnosti, a ktorí včas pochopili, čo treba urobiť dnes, aby bolo zajtra dobre. Každým zajtrajškom vždy začína nová, a z gruntu nová budúcnosť. Osožné však je pozrieť sa aj do minulosti. A o to sa v ďalšom budeme usilovať a snažiť. Opäť nám na um prichádzajú Smrekove verše z básne: Stromy, keď píše: „Ja som dnes samotár, v slonovinovej veži, a ak čo napíšem, tak iba v kôru brezy.“²

Rozhodli sme teda s úctou k prežitým peripetiám života vyrozprávať náš príbeh v období ustatosti zo života, keď sme študijné priestory a posluchárne fakúlt čoraz častejšie vymenili za čakárne u lekárov.

Aby to ale neznelo príliš pesimisticky, hľadali sme primerané a originálne označenie nášho odchádzania zo scény profesionálneho života. Spomenuli sme si na jednu zaujímavú situáciu, ktorá sa udiala v Bratislave na jednej z mnohých našich služobných ciest. Bol horúci letný deň, keď človek unaháňaný po inštitúciách a redakciách nestihnúc sa ani naobedovať a ani vypiť pohár mizernej bratislavskej vody, sme dobehli na hlavnú stanicu. Času už veľa nebolo, tak sme odskočili k stánku so zeleninou, kúpiť si aspoň čosi na cestu. A teraz príde to, prečo opisujem celú situáciu. Stánok bol zavretý a na dverách nápis v pravej záhoráckej slovenčine, ktorý znel: „SON ODENDUTÁ.“

A tak sme si spomenuli, že vlastne aj pre naše odchádzanie by sa celkom dobre hodil ten istý nápis na rozlúčku: „SON ODENDTUTÝ.“

III.

Nadišiel čas presadnutia z koňa na osla

1. Ako sme začínali spolupracovať s profesorom Tumom (intermezzo zostavovateľiek)

Doteraz sme nechali o sebe samom – o svojej filozofii života písať a opisovať svoje pocity profesora Tumu.

Keďže písal zväčša vo veľmi skorom rannom čase, zvykol označovať tieto hodiny strávené nad papierom, či klávesnicou počítača, ako že sa to volá „malá nočná hudba“. Odteraz jeho písacky nahradí hovorené slovo do diktafónu a náš prepis do tlačenej podoby.

Naše texty sa preto budú striedať s jeho priamou rečou, spomienkami, glosami, názormi, niekde spestrené aj situačným humorom alebo, žiaľ, aj povzdychom východniarskeho typu: „I tak še dá.“

Diktafóny, na rozdiel od volákedajších magnetofónov, sú kompaktné, tiché, skoro ich ani nevidno, a preto možno o živote, o jeho pulzovaní rozprávať v tichu domova, pri šálke voňavej kávy a neenergetických zákuskov.

Stačí si pri čítaní ďalších textov vytvoriť analogicky príjemnú situáciu a započúvať sa do rozprávania a úvah profesora Miroslava Tumu.

Klik, a rozprávanie sa začína. My obe zostavovateľky tejto publikácie sa stávame prvými poslucháčkami a teda aj čitateľkami zaujímavých životných situácií a úprimnej spovede skutočnej Osobnosti.

2. Rodné Vrútky

Nadišiel teda čas, keď hodno spomenúť Marca Tullia Cicera (106-43 p. n. l.), rímskeho štátnika, rečníka, spisovateľa a etika, ktorý mal hádam porovnateľné pocity ako my dokonca pred toľkými rokmi, keď napísal: „Canterio vectum post mulum conscendere“, čiže „Presadnúť z koňa na osla.“

Dnešný človek tú istú myšlienku by povedal v aktuálnej dikcií, čiže je čas dať nohu dolu z plynového pedála, alebo vystúpiť z uháňajúceho rýchlika a pozerat', kam tento svet, vrátane nášho okolia, beží a ponáhl'a sa.

To je aj naša súčasnosť, keď starnutie budeme pri všetkej skromnosti liečiť spomínaním, ale na druhej strane nám ide o to, aby sme ukázali, že každá doba má vždy svoje špecifické problémy i vtedy bolo za pochodu potrebné riešiť mnohé zásadné a koncepčné problémy, ale na vtedajšom stupni nášho poznania a s voľnosťou, respektíve obmedzeniami, ktoré limitovali naše rozhodovanie a konanie v tej dobe a na konkrétnom poste.

Chronológiu nášho „life cycle“ musíme preto rozparcelovať a dekomponovať na etapy, pretože každá doba mala svoj význam. Možno, že niektoré pertraktované a komentované udalosti budú pôsobiť pre súčasnú generáciu podnetne a povzbudivo.

Náš život profesionálny i osobný nebol ľahký, ale súčasná generácia to tak isto nemá vôbec ľahké a musí riešiť problémy diametrálne rozdielne a existenčne dôležité.

Pýcha rodičov, malý Mirko

Takto pózovali aj pážatá, Miroslav, keď mal päť rokov

Život mal vždy mnoho podôb a veľa možných mutácií.

Každé dejiny majú vždy niekde svoj začiatok, a preto ani my nemôžeme naše rozprávanie započat' inak, ako zosituovaním aktérov do konkrétneho prostredia.

Najrannejšiu mladosť sme prežili od narodenia vo Vrútkach, v Turci, v Turčianskej záhradke. Tu sme žili a žijeme doteraz. Vernosť domovine sme si cenili najviac, a zrejme v tejto zemi zložíme svoje kosti, keď nás prievozník Charón bude prevážať na loďke cez bájnú rieku Léthé na druhú stranu, do krajiny našich otcov a materí.

Profesor Tuma, ako je známe, sa narodil v zime 17. januára 1931 vo Vrútkach, v okrese Martin, teda v krásnom Turci. Tomuto kraju a mestu Martin, v ktorom žije a pôsobí, bol verný celý život. Ako nám povedal, mal veľa ponúk pracovať inde, v oveľa lepšom postavení ako doma, ale odolal, ostal v Martine. Ponuky boli z Prahy i z Bratislavy, Prešova, Piešťan, Žiliny i z Banskej Bystrice. Ale doma, naozaj doma, sa cítil len v rodnom Turci.

3. Moji drahí rodičia

Rodičia prof. Tumu boli nesmierne starostliví ľudia. Otec bol Vrútočan, vyučil sa za zámočníka a neskôr sa stal rušňovodičom ČSD. Matka pochádzala z Čadce a bola vyučená krajčírka. Obaja rodičia tvorili pohľadný a pekný pár. Otcoví rodičia boli Česi. Starý otec pochádzal zo

Predpubertálny pohľad

Tinežerský pohľad

Slaného pri Prahe, zo starej remeselníckej rodiny. Stará mama Anežka, rodená Fialová, sa narodila vo Frýdku-Místku. Obaja prišli do Vrútok v súvislosti s budovaním súkromnej Košicko-bohumínskej železnice, ktorej výstavbu schválil rakúsky parlament 26. júna 1866. Tempo výstavby železnice bolo aj na dnešnú dobu obdivuhodne vysoké. V roku 1869 sa začali vykupovať pozemky a v roku 1871 už prišiel do Vrútok prvý vlak!

Vrútky boli vtedy významným dopravným uzlom, lebo sa tu napájala železničná trať až do Budapešti. Prvý vlak na tejto trati prišiel v roku 1872 z Budapešti cez Salgotariján, Zvolen a Kremnicu.

Vo Vrútkach sa vybudovala solídna železničná stanica a hlavne veľké dielne na opravu lokomotív a vagónov. Dielne potrebovali veľa remeselníkov a preto aj naši starí rodičia ešte, s ďalšou rodinou prišli do Vrútok a tu si založili svoju existenciu. S vrútockou dielňou, ako sme to všetci familiárne volali, teda s dnešnými Železničnými opravovňami a strojárňami (ŽOS), bol dlhodobo spojený život celej našej rodiny. Pracovali tu naši starí rodičia, môj otec, moja mama a dokonca aj ja.

Rodičia profesora Tumu sa rozhodli pre hypotéku, ktorú splácali desiatky rokov, zakúpiť si jeden z najstarších a hádam teraz aj najslávnejších domov vo Vrútkach. Dom kúpili spoločne s otcovým bratom Ervínom. Pôvodne to bola kúria na Hradskej ulici č. 27, pochádzajúca z druhej polovice 18. storočia. Bola to barokovo-klasická stavba z vyše metra hrubých kamenných múrov, s izbami s valbovou klenbou, od ulice na fasáde s vystupujúcimi ríزالitom. Dnes je to vzácna architektonicko-historická pamiatka Vrútok.

Mama bola vždy pyšná na svoje deti

Portrét z maturitného tabla

Miroslav so sestríčkou Marienkou

Pôvodný majiteľ, myslím si, že ním bol Ing. Peter Ráth Rutkaj, generálny riaditeľ Košicko-bohumínskej železnice vo funkcii ako kráľovský dvorný radca, dom predal obci Vrútky. Potom až do roku 1926 to bol obecný dom. Vtedy dom kúpili Tumovci, tu som sa narodil a tu som žil, kým sme dom predali a odsťahovali sa. Ja do Martina v roku 1957, matka so sestrou do iného domu.

4. Škola, moje najvýznamnejšie formotvorné médium

Prvý styk so školstvom vždy začínal u nás návštevou škôlky, ktorá sa vtedy volala „uvoda“, po vrútocky „ovoda“. Bola to prvá výchova prísnej pani učiteľky Šťastnej, ktorá nás naučila hrať divadelné scénky, recitovať, pliesť košíky, ale aj šiť ihlou. Bol to dobrý vstup do školských lavíc.

Do škôlky a prvej triedy ľudovej školy som chodil na Dolných Vrútkach, tiež do starého domu, v ktorom bola dvojtriedna škola. V prvej triede nás učil vynikajúci pedagóg V. Kollár.

Ostatné triedy ľudovej školy som vychodil už v meste v Štátnej ľudovej chlapčenskej a dievčenskej škole.

V mojom živote rozhodujúcu úlohou zohrali veľmi kvalitní, obetaví, skrátka výborní učitelia bez ohľadu na to, či už išlo o ľudovú školu, o gymnázium, alebo vysoké školy, ktoré som navštevoval.

Niekedy, keď som už bol dospelý, mi vytýkali, že som sa správal priveľmi sebaisto a sebavedome. Neuvedomoval som si to, a preto som sa neraz zamýšľal nad tým, kde to všetko vlastne vzniklo a z čoho vyplývala moja sebaistota. Asi to bolo takto.

Moje sebavedomie sa začalo prebúdzat' už na ľudovej škole. Môj učiteľ Karol Barica prečítal vždy najprv môj diktát (už v tretej triede!), a pretože bol zrejme bez chyby, posadil ma za katedru, dal mi do rúk pero, červený atrament a opravoval som celej triede diktáty. V piatej triede ľudovej školy som si už privyrábal za drobné honoráre doučovaním žiakov, presnejšie žiačok privilegovaných rodín. Tu začala vlastne aj moja pedagogická kariéra spojená, žiaľ, aj s obezitou, lebo v každej rodine ponúkli rôzne dobroty.

Moje sebavedomie veľmi posilňovalo aj to, že ma otec brával na lokomotívu. Bol výborným, veľmi pedantným a nesmierne presným rušňovodičom, ktorý sa rád predvádzal, že syn dokáže už fungovať ako plnohodnotný rušňovodič. Vždy chcel zo mňa vychovať svojho dobrého nástupcu. Každú nedeľu, niekedy už od soboty popoludnia, som fungoval ako rušňovodič, prakticky skoro až do maturity, ktorej sa otec ako veľký fajčiar, ťažký astmatik a kardiak, žiaľ, nedožil.

5. Vstup na pôdu slávneho martinského gymnázia

Na ľudovej škole som bol veľmi dobrý, počúvny a disciplinovaný žiak, a preto bez debaty ma dali ďalej študovať na slávne martinské gymnázium. Výborní profesori, z ktorých niekoľkí sa stali neskôr univerzitnými docentmi a profesormi, z nás vychovávali skutočných zrejých ľudí. Skvelí slovenčinári, s vysokými nárokmi na štúdium, ale s pravidelnými domácimi slohovými úlohami na aktuálne témy, podnecovali v nás isté ambície aj literárneho charakteru. Prvé, v novinách uverejnené články mi vychádzali dokonca v dennej tlači už v septime.

Ja si dodnes s veľkou láskou spomínam na svojich profesorov martinského gymnázia. Na môjho prvého triedneho Dominika Tatarku, slovenčinárov Eugena Jónu, Ruda Brtáňa, Jána Sa-

Mladý nastupujúci inžinier

Vojak Tuma v letnom výcvikovom priestore Sered'

bršula, Želmíru Zuriaňovú, Vieru Šetkovú, na vynikajúceho učiteľa prírodopisu Jána Pavloviča, skvelého matematika Jožka Filipa, dejepísára Jána Šikuru a Ruda Bednárika, latinára Jožka Hrabovského, výborného učiteľa kreslenia Fedora Klimáčka, Laca Záborského, skvelého francúzštinara a nemčinára Ferka Kalinu, ale musím aj pravdovravne napísať, že aj na mnou veľmi nenávideného telocvikára Jána Straňaja, ktorý ma inak nevolal iba: „Tuma, hnilé mäso.“ Žiaľ, mal pravdu. Jeho hodiny intenzívneho cvičenia na telocvičných náradiach som z celej duše nenávidel, až kým neprišiel ďalší telocvikár Ján Petrikovich, ktorý v triede zaviedol kritérium: „Čo preskočí Tuma, bude jednotka.“ Podotýkam, že kým som ja s biedou preskočil čosi cez meter, niektorí moji spolužiaci skákali blízko dvoch metrov.

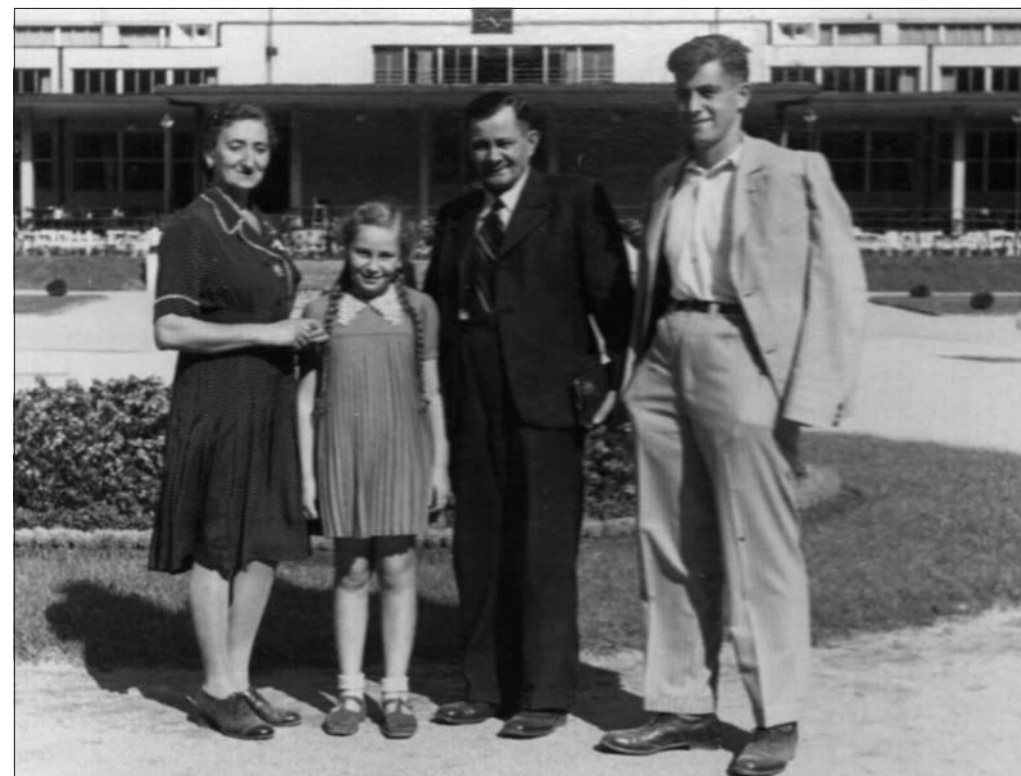
Môj ledabolý vzťah k telocviku, dnes musím povedať, že žiaľ, ma prenasledoval celý život, pretože som už vtedy hlásal: „Drina patrí strojom.“

Dnes už je neskoro zmeniť v tomto smere svoj názor.

Výučba a život na martinskom gymnáziu mal štandardný priebeh, plný množstva historiek a spomienok. Už vtedy som inklinoval k svojmu budúcemu povolaniu.

Stal som sa predsedom Samovzdelávacieho krúžku Dr. Jozefa Škultétyho, ktorý vykazoval vysokú aktivitu formou pravidelných prednášok študentov na veľmi aktuálne témy. Pretože som sa angažoval najprv v skautingu a neskôr v pionierskej organizácii, dokonca aj vo vyšších funkciách, založil som v denníku Ciel' pravidelnú rubriku venovanú rozvoju a práci mládeže. Niekedy moje úvahy vychádzali aj na celú novinovú stranu a napísal som už ako septiman a oktávan aj niekoľko úvodníkov. To bolo od mňa veľmi smelé, bol som na to primladý.

V tejto súvislosti sa mi žiada uviesť aspoň jednu kurióznú situáciu. Šéfredaktorom denníka Ciel' bol veľmi príjemný a ústretový človek

Rodina Tumovcov, keď bol otec na liečení v Luhačovicach

p. Rudohradský, ktorý ma vnímal ako zodpovedného, sebavedomého a ambiciózneho mladíka. Všade v novinách sa uvádzalo, že som krajský vedúci kultúrno-propagačného oddelenia ČSM (Československý sväz mládeže). Nikdy nikto odo mňa nechcel žiadne doklady, až raz šéfredaktor zistil, že som doteraz nebol schválený krajskými straníckymi orgánmi a pritom píšem úvodníky! Problém vznikol, keď šéfredaktor zistil, že nemám ešte ani 18 rokov. Poradil mi, aby som svoj životopis pre tento schvaľovací proces napísal písacím strojom a rok narodenia 1931 preklepol ako 1921. Nikto nevedel, čo vlastne platí, podvod to nebol a všetko bolo v poriadku. Spomínam si na túto udalosť po rokoch hlavne preto, lebo ako veľmi by som teraz potreboval prepisovať tento dátum aspoň o 20 rokov menej.

Až po rokoch, keď si prezerám, čo všetko som napísal a hlásal v mojich novinových článkoch, obdivujem moju smelosť, ale tá bola príznačná pre môj vtedajší vek s totálnou absenciou sebakritiky. Písanie ma naučilo ale disciplíne. Príspevok som musel napísať, prepísať na požičanom písacom stroji a doniesť do redakcie do Žiliny najneskôr vo štvrtok predpoludní, aby vyšiel v nedeľnom rozšírenom čísle. Toto som robil až po maturitu. Tešilo ma to, lebo to bolo prvé tlačené slovo, o pokynoch, ako vychovávať pionierov, keď ešte v Bratislave takéto čosi nemali. Získal som v tomto smere od pedagógov pochvalu, ktorá človeka vždy nielenže poteší, ale aj povzbudí.

Písanie do novín však nebola jediná moja vášeň v tomto adolescentom veku. Doma sme nemali rádio, čo vtedy nebola taká samozrejmosť. Už od primy sme na gymnáziu začali niekoľkí spolužiaci rádioamatérčiť. Od skromných začiatkov s kryštálkami som sa postupne prepracoval

Takto sme zostarli

k solídnyim prijímačom. Problémom bolo zohnať súčiastky, najmä rádiolampy. Vo Vrútkach nás bolo niekoľko rádioamatérov, a tak sme medzi sebou pestovali výmenný obchod.

Môj mládežnícky interes sa takto od písania do novín po rušňovodičské praktiká a skúsenosti postupne presúval k elektrotechnike. Bolo to dané aj tým, že otec, vzhľadom na veľmi silnú astmu, bol čoraz častejšie maródom. Okrem toho vrútocká výhrevňa strácala postupne na význame. Záujem sa presúval do Žiliny. Vrútockí rušňovodiči už nevozili rýchliky do Bohumína a do Košíc, ostali im len osobné vlaky a posunovacie služby.

Okrem toho moja autorská „sláva“ postupne narastala, takže ma bratislavské centrum postupne posielalo na rôzne školenia budúcich, vraj, spisovateľov a básnikov. Pamätám si, ako som sa zúčastnil takéhoto školenia v bratislavskom hoteli Carlton. Bolo nás tam asi dvadsať mladíkov a prednášal nám aj známy básnik a spisovateľ Ľudo Ondrejov. V istej chvíli, keď sme

už sedeli v reštaurácii za solídne prestretým stolom, sa Ľudo Ondrejov postavil, doteraz si pamätám tie obrovské rozpriahnuté ručiská a dlane veľké ako lopaty, a zvolal: „Pite, žerte, ľudia, veď je to zadarmo!“ Nás nebolo treba ani veľmi núkať, boli sme večne nedejedení.

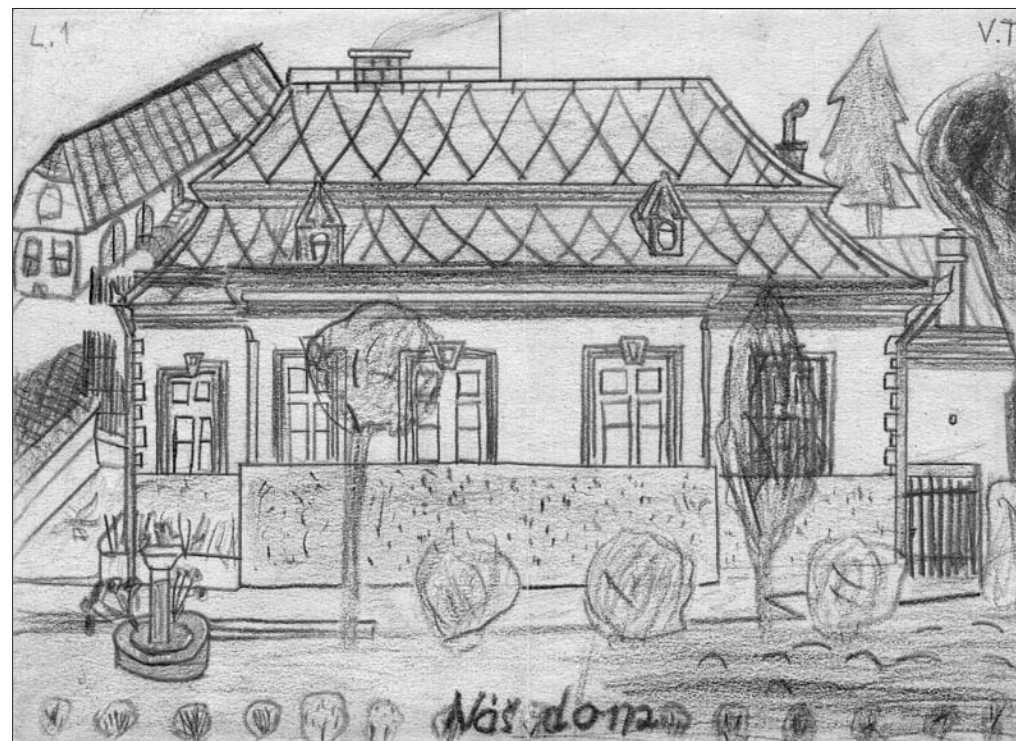
Ďalšie takéto školenie som absolvoval v Čechách v zámku Klecany u Prahy. Tam nám prednášal minister Zdeněk Fierhnger. Posledné takéto „školenie“ som absolvoval vo Vysokých Tatrách v Detskom raji. To dopadlo žiaľ pre mňa veľmi smutne, pretože na druhý či tretí deň ako sme začali, mi doc. Dr. František Rudaš ako vedúci oznámil zdrcujúcim hlasom správu, že mi zomrel môj otec. Chudák, mal vtedy ešte len 53 rokov. Astme okrem iného „vďačil“ hlavne preto, že denne vyfajčil vyše sto cigariet Detva, moja mama „len“ štyridsať denne. Boli to najlacnejšie cigarety.

Náš rodinný život veľmi zosmutnel. Kým matke vymerali smiešne nízky vdovský dôchodok, žili sme z požičaných peňazí a z mojich, nie veľkých honorárov za písanie a doučovanie.

6. Maturita neočakávajúcim spôsobom zmenila môj život

O pol roka po otcovej smrti som maturoval v požičaných šatách. Zmaturoval som s vyznamenaním, ale s doložkou, ktorú sme dostali viacerí z triedy, že nemáme odporúčanie na štúdium na vysokej škole, a že musíme najprv ísť robiť do fabriky manuálnu robotu. Vedeli sme kto to všetko spískal, ale nevedeli sme, prečo. Bola vtedy taká doba, písal sa rok 1950.

Po rôznych odvolávaní na straníckych orgánoch som neuspel a musel som nastúpiť do fabriky, aby som „okúsil“ manuálnu prácu. Prihlásil som sa do „Závodov J. V. Stalina“ (neskôr

Rodný dom ako si ho prof. Tuma sám nakreslil, keď mal desať rokov

ZŤS) Martin. Zaradili ma do zlievarne šedej liatiny. Robotníci ma prijali veľmi dobre, volali ma „študent“, a tak som tam robil všetko, čo bolo treba. Robotu to bola ťažká, veľmi nebezpečná, skoro každý deň sa niečo stalo. O úrazy, niektoré aj smrteľné, nebola núdza. Snažil som sa, pracoval som 12 hodín denne, aby som ukázal, že aj takúto robotu zvládnem. O dva mesiace som dostal preukaz úderníka a zlepšovateľa, čo bolo veľké vyznamenanie, spojené aj s výhodou pridelenia preukazu na nákup kabáta a iných nedostatkových vecí.

Čo ma zvlášť potešilo, boli články v dennej tlači, kde písali, že medzi úderníkmi je aj „mladý a nádejný básnik Miro Tuma.“

Chýr o mne sa doniesol až do vedenia podniku, ktorý ma poveril založením podnikového časopisu Stalinovce. Prvé číslo som skoro napísal celé sám, vrátane veľkej úvodnej básne napísanej v štýle Majakovského. Úspech bol prekvapujúci, pretože náš podnikový časopis vyhral prvú cenu v celoštátnej súťaži. Vďaka podnikavému riaditeľovi Ing. Šišolákovi a jeho intervencii som sa ako úderník nakoniec na vysokú školu dostal a mohol študovať na Strojníckej a elektrotechnickej fakulte SVŠT v Bratislave.

Prácu v zlievarni som skončil a chytro som sa ponáhlal do Bratislavy, pretože prednášky už začali. Keď s odstupom času hodnotím môj pobyt za trest v tejto fabrike, musím povedať, že som sa tu veľmi veľa naučil. Veľmi mi to pomohlo pri štúdiu, pretože som o zlievarenstve aj o obrábaní kovov vedel oveľa viac ako moji spolužiaci, najmä z predmetov, ktoré boli technologického charakteru. A tých bolo hodne, lebo fakulta vtedy niesla názov Strojnícka a elektrotechnická fakulta SVŠT Bratislava. Fakulty sa rozdelili až o dva roky neskôr.

Dominanta Vrútok, obecný dom ako si ho nakreslil desaťročný Miro Tuma

Moja mama nastúpila do práce do Dielni pre opravu vozidiel vo Vrútkach ako robotníčka v trubkární a neskôr tak isto v zlievarni. Mali takto už z čoho žiť s mojou sestrou, ktorá chodila ešte do základnej školy.

Narýchlo som sa, ako sa hovorilo, „spakoval“, zobral kufor a rozlúčil sa s Vrútkami a s domovom. Môj život sa z gruntu zmenil, pretože z vidiečana som sa zrazu stal, aspoň na čas, Bratislavčanom. Splnil sa môj sen bývalého rádioamatéra stať sa graduovaným elektrotechnikom.

IV.

Začiatok nového života v Bratislave

1. Privykanie na veľkomesto, víta nás Bratislava

Spomínam si ako som sa úprimne tešil na Bratislavu. Bol som zvedavý na najvyšší dom na Slovensku, na Manderlák, na „modrý“ Dunaj, na električky a na cestu vlakom. Rýchliky už ťahali modernejšie lokomotívy, než na akých som ja chodil. Vagóny boli síce pozliepané a popopravované z čoho sa dalo. Tunely a mosty, ktoré Nemci pri opúšťaní Slovenska povyhadzovali do vzduchu, boli už z časti popopravované, sem-tam boli ešte pomalé jazdy, kde sa vymieňali koľajnice. Cesta vlakom trvala oveľa dlhšie ako dnes, pretože lokomotíva sa menila v Žiline a vodu brala v Trenčianskej Teplej a v Leopoldove. Po rodičoch železničiaroch som mal režijné výhody, takže som cestoval skoro zadarmo. Mal som nárok na druhú triedu (vtedy bola ešte 1, 2 a 3. trieda), ale to som nevyužíval, lebo tam bolo ohromné množstvo blích, a tie sa živili rady našou krvou.

Na vysokej škole ma privítali štandardne, teda nijako. Ubytovanie som dostal v internáte v Horskom parku, ale pretože som nastupoval neskôr, prideliť mi šesťpostel'ovú izbu, čo som považoval za katastrofu. Postupne sa to ale utriaslo, a tak som sa dostal na trojpostel'ovú izbu, to už bolo podstatne lepšie.

Po príchode do Bratislavy bolo najprv potrebné si vybaviť vstupnú lekársku prehliadku vo vysokoškolskom zdravotnom stredisku, to boli nekonečné rady. Oveľa dlhšie sa ale stálo v rade pri vybavovaní električieniek. Tam sa stálo v rade aj dve hodiny. Strava bola vtedy na prídelové lístky, takže bolo potrebné na nový režim si zvyknúť. Na raňajky dva rožky, čerstvé a chrumkavé, šálka kávy, a behom peši na prednášky na Vazovovu dolu Hlbokou cestou, lebo do trolejbusu sa nedalo ráno dostať. Ak človek nechcel visieť zvonku na rúre vchodu do trolejbusu (tie vtedy nemali dvere), tak radšej každý chodil peši. Všetko bolo v Bratislave na naše turčianske pomery ďaleko. Prednášky v škole boli veľmi dobré a zaujímavé. Veľmi som si vážil našich profesorov, ktorí nám prednášali. V našich očiach to boli veľké authority. Ohromným dojmom na nás pôsobil napr. profesor Štefan Schwartz, svetoznámy matematik. Matematiku prednášal naraz pre všetky prvé ročníky fakúlt SVŠT. Preto nás na prednáške bolo aj 700. Kto prišiel neskoro, sedel na schodoch. Profesor Schwartz prednášal bez papiera hromovým hlasom, s primeranými vtipnými poznámkami, akurát mi spočiatku veľmi vadila jeho strašná bratislavská slovenčina. Každý predmet nám prednášali profesori, vždy s dokonalou prípravou a s veľkou vážnosťou. Boli to veľké osobnosti.

Na môj život, myslím profesionálny, mali veľký vplyv niektoré osobnosti našich vysokoškolských učiteľov. Spomínam si na moju prvú skúšku na vysokej škole. Bola z technického kreslenia, ktoré prednášal z Prahy dochádzajúci prof. Ing. Kámen, CSc. Dodnes si pamätám na otázku (bolo to 4. 2. 1951), aby každý študent na skúške nakreslil nejaký stroj a opísal jeho časti. Samozrejme, že som nakreslil najmodernejšiu lokomotívu. Prof. Kámen mi položil len jednu otázku: „Aký je to rozvod?“ Bez mihnutia oka som odpovedal: „Heusingerov“. Dajte index a zapísal mi obe výborné. Bola to prvá skúška na vysokej škole.

V druhom semestri sme mali veľmi ťažký predmet Statika a dynamika, ktorý prednášal doc. Ing. Salva, CSc., všetko s použitím vektorového a tenzorového počtu, ktorý sa prednášal v matematike až v druhom a v treťom ročníku. Máločomu sme rozumeli, a preto celý ročník sa rozhodol, že na skúšku nikto nepôjde. Tajomník fakulty sa to dozvedel, dekanát napokon rozhodol a vybral z celého ročníka desať ľudí, ktorí mali dovtedy výborné známky, že povinne musíme na skúšku ísť. Náhodou som aj ja bol medzi nimi. Prišli sme na skúšku, to bolo 25. júna 1951, vyučujúci nám zadal príklady a začali sme ich riešiť. Lenže po hodine sme si posunkami signalizovali, že nikto ani len nezačal. Doc. Ing. Salva to zbadal a keď zistil, že sme ani nezačali svojim nesmierne pokojným hlasom povedal: „Vyberte si skriptá a naštudujte si tzv. d'Alambertov princíp.“ Po ďalšej hodine nariadil skriptá schovať a sme rákali. Postupne sme odovzdávali vypracované otázky. Pozrel na výsledok a každému prácu vrátil. Rákali sme ďalej a okolo druhej popoludní nám povedal, že každému z nás by mal výjsť výsledok, ktorý je akoby symetrický výraz. Po pol hodine sme to teda doupravovali. Docent Salva zapísal každému trojku. Zrejme sme si on, ani my neuvedomovali, že sme všetci prišli o červený diplom. Vtedy sme ale ani nevedeli, že to existuje. Napokon ho nikto z ročníka ani nedostal.

Hneď v prvom ročníku som sa zoznámil už vtedy s legendami, s fenomenálnymi učiteľmi, neskoršími akademikmi Štefanom Schwarzmom, Dionýzom Ilkovičom a Ľudovítom Kneppom. Niekedy sa ma aj moji študenti pýtajú, ktorá skúška sa mi vryla najviac do pamäte. Takých skúšok bolo prirodzene viac, ale na jednu sa pamätám skutočne veľmi dobre. Bola to ťažká skúška z „termomechaniky“, ktorú prednášal prof. Ing. Dr. Kalčík. Býval priamo v budove školy, v kabine, a tam aj skúšal. Ja som prišiel na rad okolo 16 hod. ako posledný. Skúška sa skôr podobala vzájomnej diskusii, ktorá začala druhou vetou termodynamickou a skončila rozpravou o názoroch René Descarta, Augusta Comta, Alberta Einsteina atď. Všetko sa točilo okolo témy „Ako ja, mladý človek, vidím a vnímam svet.“ Okrem výbornej známky som si veľmi cenil, že mi pán profesor uvaril a ponúkal aj čaj. Nikdy viac som už takúto slávnú skúšku neabsolvoval, i keď som ich v živote musel urobiť ešte veľmi veľa.

Inokedy sa ma moji študenti pýtajú, ktorú skúšku som si najviac cenil. Budem úprimný, že najvyššiu cenu mala pre mňa skúška u akademika Ilkoviča z fyziky, lebo tú nemalo urobených kopa študentov, hoci už boli dávno vo vyšších ročníkoch. Je známym faktom, že čím sa človek ťažšie dopracuje k určitému výsledku, tým si ho vie viac vážiť. Život mi to neraz ukázal. Bola to veľmi ťažká skúška.

Mojim najobľúbenejším predmetom bolo „elektrické meranie“, ktoré prednášal akademik Kneppo. Nesmierne rád som ho počúval. Už jeho zjav bol imponantný. Bol vysoký, vtedy ešte čiernovlasý, s pekne akcentovanou turčianskou slovenčinou a precíznymi formuláciami. Skúška z tohto predmetu trvala tri dni. Prvý deň nás skúšali mladší asistenti, druhý a tretí deň docenti a posledný deň akademik Kneppo.

Skúšky prebiehali v ich laboratóriách na druhom poschodí. Každý študent mal vtedy nakresliť a opísať funkciu meracieho prístroja. Ja som dostal deprézsky systém d'Arsonvall. Pretože som mal na gymnáziu deskriptívnu geometriu, nakreslil som merací prístroj a axometrii dokonca v rezoch. Práve som skončil s kreslením, keď prišiel ku mne docent Ing. Benda (neskôr akademik a ako podpredseda SAV – aj môj šéf) a povedal mi, že takto budúci inžinier nekreslí, aby som to profesorovi ani neukazoval. Pokojne som papier poskladal, vložil do vrečka a nakreslil len obyčajný pôdorys prístroja a s tým som išiel pred akademika Kneppa. Pozrel sa na môj náčrt a opý-

tal sa: „Povedzte mi, prečo niektorí vaši spolužiaci nekreslia takto?“ Mne nebolo viac treba a odpovedal som, že asistenti si to prajú inak a vytiahol som z vrečka poskladaný nákres. Akademik dal ihneď zavolať docenta Bendu a dohovárал mu. Odvtedy si ma docent po mene pamätal ešte aj o mnoho rokov neskôr, keď som nastúpil pracovať do Slovenskej akadémie vied. Musím podotknúť, že meracie prístroje a meranie sa neskôr stali mojou srdcovou záležitosťou a napísal som o tejto téme pár kníh. Za to vďačím tomuto predmetu, ktorý prenášal dodajme že vynikajúci, akademik Kneppo. Veľmi som si ho vážil.

Ďalším mojím obľúbeným predmetom boli „elektrické stroje“. Teóriu prednášal doc. Ing. Imro Majer, CSc., a konštrukciu akademik Cigánek. Toho som veľmi obdivoval. Absolvoval s nami dokonca exkurziu po českých elektrotechnických fabrikách. Autobusom sme došli do Štechovic a prezreli sme si vodnú elektrárňu. Vtedy bola vo výstavbe veľká vodná elektrárňu Slapy. Problém bol dostať sa zo Štechovic na Slapy. Akademik Cigánek sa opýtal, kde vedie táto vysokonapäťová linka istého montéra. Ten povedal, že na Slapy. Akademik zavelil, že po tejto linke cez rúbaniská, hore dolu po kopcoch, prejdeme peši. Bolo teplo, bol jún a neváhal s nami pochodovať. Keď sme sa husacím pochodom blížili ku Slapom, ku priehrade, tí prví spolužiaci sa rozbehli, lebo zbadali tam rozložené stánky s pivom a dobrotami. Všetci sme sa stavali do radu, kým sme nezistili ako sa z nás všetci smejú. Nakrúcali tam práve filmári a ovocie, to boli všetko atrapy. Spávali sme po nocľahárnach a akademik Cigánek s nami. To som si veľmi vážil, semtam nás navštevoval aj na cvičeniach, takže nás poznal osobne.

Keď sme už boli vo štvrtom ročníku, akademik Cigánek, tuším, že bol vtedy asi prodekanom, si nás niekoľkých zavolať. Dodnes si pamätám, že to bol Ivan Hlásnik, Norbert Frištacký, Rudo Harman, Berco Bednárík a ja a povedal nám, že sa pripravuje nový projekt predĺženia štúdia na elektrofakulte zo štyroch na päť rokov. Chcel, aby sme skúsili zo svojho pohľadu navrhnúť nové učebné plány. To sme s radosťou urobili, viediac, že táto reforma nás už nezachytí. Že to bola dobrá zostava nás „reformátorov“ svedčí aj fakt, že z Ivana Hlásnika vyrástol významný a uznávaný vedec, vedúci vedecký pracovník SAV, Norbert Frištanský bol rektorom SVŠT, Rudo Harman dekanom fakulty. Berco Bednárík bol docentom na vysokej škole v Žiline. Z nášho ročníka nás niekoľko prednášalo na vysokých školách. Mnohí moji spolužiaci mali významné postavenie v priemysle v celom bývalom Československu.

Na štúdium a študentské časy mám, samozrejme, veľa pekných spomienok. Ale nemôžem obísť ešte jednu udalosť, ktorá ma poznamenala v živote. Dnešní študenti nemajú vôbec predstavu, ako sme vtedy študovali. Neboli učebnice, zväčša sme si sami písali skriptá a rozmnožovali ich na ormigovom liehovom rozmnožovači. Text po čase vybledol a text zmizol. Ak si niekto chcel urobiť kópiu z čohosi, tak len vo fotolaboratóriu klasickou mokrou cestou.

Zohnať na konspekty z marxizmu, povedzme, že bežne 30-40 kníh z knižnice, bolo utrpenie, a potom z toho robiť ešte výpisky. To dnes už nikto nechce veriť. Moja generácia nariekala a zúfalo žiadala, aby boli knihy na štúdium. Dnešná generácia zase narieka, že informácií v printovej i neprintovej podobe má také množstvo a taký prebytok, že je to prakticky nestráviteľný objem znalostí, ktorý na viac navyše ostarieva. K prednáškam z marxizmu sa ale musím ešte vrátiť.

Spomeniem ešte jednu zaujímavú udalosť, ktorá ma poznamenala. Na prednáške z ekonomie, to bolo už vo štvrtom ročníku, prednášateľ preberal dielo Fridricha Engelsa: „Podiel práce na plodstvení opice“. V tejto eseji Engels tvrdil, že opica sa vďaka práci a používaniu nástrojov ako výrobných prostriedkov postupne stala človekom. Ako redaktor som vtedy často chodil do tla-

čovej agentúry Slovenska TAS (sídlila v Bratislave naproti prezidentskému palácu). Vyberal som odtiaľ fotografie do svojich článkov. Asi týždeň predtým, ako nám prednášateľ prednášal o Engelsovej knihe, som si povyberal pár pekných fotografií ako malý vtáčik pchá do orecha prútik a zobáčikom sa ho usiluje rozlúsknuť. Ďalšia fotka ukazovala opicu ako okrúhlym kameňom trieska po orechu, aby ho rozbila. Na prednáške som nahlas prednášateľovi povedal, že to, čo hlása Engels, celkom pravda nie je, lebo zvieratá pri práci vedia používať tiež nástroje a ľudia z nich nikdy nebudú. Prednášateľ sa zarazil nad mojou opovážlivosťou, ale dosť pokojne zahlásil, že sa rád na také fotografie pozrie, aby som ich nabudúce priniesol. Aj sa tak stalo, videlo sa mu to podozrivé, ale myslím, že pod ťarchou mojich argumentov svoj názor asi nezmenil.

Spolužiaci ma varovali, že mi to neodpustí a zráta na skúške. Mrzelo ma to, ale čo už, zlé slovo ani desať párov volov nazad nevtiahne.

Nemusel som dlho čakať. Asi o 2-3 týždne ma môj spolubývajúci upozornil, že mám v internáte na vrátnici doporučenú poštu z dekanátu, ktorú si musím osobne prebrať. Nič netušiac som na vrátnici preberal list, ale keď som videl pečiatku odosielateľa, zmrzol mi úsmev na tvári. Hovoril som si, že ma hádam pre pár viet teraz pred štátnicami nevyrazia zo školy. Smutne som dopochodoval na izbu, spolubývajúci sa spolutrpiteľsky na mňa díval, keď som trasúcou rukou list otváral. Obsah bol úplne iný, ako som čakal. Vymenovali ma za vedeckú pomocnú silu a dali mi príkaz vykonať priebežné skúšky v dvoch krúžkoch. Odvtedy ma považovali všetci za ekonóma, čo sa potom roky ešte tradovalo aj v Martine. Párkrát som prednášal dokonca aj na Lekárskej fakulte ekonomické disciplíny, keď doc. Ing. Pavol Chudý, CSc., musel odcestovať. Vo VUML-e som rad rokov prednášal vedecko-technický pokrok, čo bola aj pre lekárov, ktorí tam museli povinne chodiť, tiež celkom stráviteľná téma. Spomínam si, ako pár viet a názorov môže človeka zaradiť do úplne inej profesijnej skupiny.

Na štúdium na Elektrotechnickej fakulte SVŠT si veľmi rád spomínam, boli to krásne roky mladosti. So štúdiom som nemal žiadne problémy, skúšky som robil poctivo a načas. Nikdy som zo žiadnej nevyletel. Myslím, že sme všetci štúdium, prednášky i cvičenia brali veľmi poctivo a veľmi vážne.

Vrátim sa ale ešte k začiatkom štúdia v prvom ročníku, teda k tým peripetiám, ktoré sa okrem študijných povinností na vysokej škole podieľali na mojom ďalšom profilovaní, ako autora písaného slova. V Bratislave som vstúpil aj do ďalšej etapy môjho celoživotného dozrievania, ktoré ma okrem kultúrneho rastu živilo ako študenta aj finančne. Matka v dielňach vo Vrútkach ako robotníčka v zlievárni toho veľa nezarábala. Ja som síce celkom obstojne vyžil zo štipendia, ale doma ostala ešte nevyplatená hypotéka na dom. Každá koruna, ktorú som z honorárov domov poslal, bola cenná. Vrátim sa teda do jari v roku 1951 v Bratislave.

2. Ako som sa stal vedúcim redaktorom vo Vydavateľstve Smena

V pionierskom hnutí ma preslávili moje úvahy a články v časopisoch, preto vedúce pracovníčky zväzu mládeže (SUVČSM) mi dali ponuku, aby som nastúpil ako redaktor do pedagogického časopisu pre vedúcich pionierov a učiteľov Práca pionierov. Tento časopis vtedy viedol spisovateľ a odborný pracovník, známy literát Zlatko Klátik. On sa môjmu nástupu potešil, lebo sa chcel venovať vede a z vydavateľstva Smena hodlal odísť. To sa aj stalo behom roka, a tak som

sa stal vedúcim redaktorom Práce pionierov – mesačníka pre pedagógov a vedúcich pracovníkov.

Spisovatelia Zlatko Klátik, ale aj Turčan Rudo Móric ma postupne uviedli medzi spisovateľov, prekladateľov, básnikov a mnohých autorov. Už vtedy som presadzoval, realizoval a smeroval líniu časopisu na polytechnickú, kultúrnu, ale aj umeleckú činnosť mládeže, čo veľmi vyhovovalo môjmu naturelu a študijnému zameraniu. Časopis ako mesačník mal štandardne 64 strán, ale na letné mesiace neraz až 300 strán, čo nebolo tak jednoduché autorsky obsadiť, zrevidovať, text zalomiť, korigovať a zabezpečovať tlač, ktorá sa realizovala v tlačiarni Pravda v Žiline. Vtedy som veľmi veľa písal. Moje príspevky sa prekladali do ruštiny a maďarčiny a mnohé odznali aj vo vysielaní Československého rozhlasu. Toto, ako by povedal Maxim Gorkij, boli moje autorské, redaktorské, prekladateľské a výchovno-technické univerzity. Moje honoráre ovela viac prekračovali môj neskorší plat, keď som do fabriky nastúpil ako skončený elektro-technický inžinier.

Aby som nezanedbal štúdium na elektrotechnickej fakulte, kde sa veľa rysovalo, a stihol ešte popritom zabezpečovať časopis, spával som maximálne 5-6 hodín denne. Šťastím bolo, že Bratislava bola vtedy malá a všetky inštitúcie a organizácie boli relatívne blízko seba v centre.

V roku 1954 som štúdium na vysokej škole ukončil a odmietol som ostať pracovať v Bratislave, hlavne z rodinných dôvodov. Vtedy každý absolvent musel nastúpiť do práce na umiestenku. Keby som ju nebol pred promóciou podpísal, nespromoval by som. Odišiel som zo Smeny a časopis zanikol. Začali vychádzať iné a už inak orientované detské a mládežnícke časopisy. Boli to obsahovo, výtvarne a polygraficky veľmi pútavo a pekne spracované tlače, ktoré sa tešili všeobecne veľkému záujmu u mladej generácie.

Moje pôsobenie v Bratislave skončilo, ale kontakty s vydavateľmi a s mojou alma mater sa neprerušili. K Bratislave a ku študentskému životu na vysokej škole ma doteraz viažu pekné a trvalé spomienky.

Návraty domov, do rodných Vrútok

Umiestnenku do práce som podpísal pre Ministerstvo lesov a drevárskeho priemyslu preto, lebo mi umožnili nastúpiť hocikde, kde boli ich fabriky. Prirodzene vybral som si Turčianske celulóžky, a papierne v Martine. Vedúci pracovníci hlavnej správy v Bratislave ma prijali s veľkým očakávaním, lebo mali pre mňa veľkú úlohu, a to totálnu elektrifikáciu celulóžky v Martine. Keď som prvýkrát prišiel do fabriky, bolo to minulé storočie. Celý podnik, všetky stroje a celé technologické zariadenie poháňal jeden obrovský parný stroj s výkonom okolo 1500 koní a jeden menší parný stroj Derkitsch s výkonom okolo 150 koní, s transmisiami, remeňovými prevodmi atď. Elektrickú energiu dodával generátor poháňaný opäť parným strojom a jednou parnou turbínou. Celok napájalo niekoľko kotlov a rozsiahle zauhl'ovacie zariadenie s množstvom ručnej práce, a prirodzene, vzhľadom na vek fabriky, aj s obrovskou poruchovosťou.

Nastúpil som do technicko-investičného odboru ako tretí inžinier vo fabrike. Boli sme teda traja, jeden chemik Ing. A. Harant, jeden strojár Ing. D. Bartko a ja, najmladší elektrikár. Celá prestavba fabriky bola teda orientovaná tak, že sa zlikvidujú pohonné parné stroje a nahradia sa jednotkovými pohonmi s elektromotormi. Postupne sa mali zrušiť všetky parné kotly a technologickú paru mala dodávať novostavaná martinská tepláreň. Bola to obrovská úloha, ako investori sme boli pod nesmiernym tlakom, urýchliť elektrifikáciu fabriky, namontovať a spojzdniť z Ne-

Takto sme s akademikom Cigánkom putovali po ekektrotechnických fabrikách

Služobný preukaz vedúceho redaktora časopisu Práca pionierov

mecka dovezený stroj na výrobu celulózy a papiera a postaviť nový kotol La Mont, vybudovať novú elektrorozvodňu a parnú turbínu na pohon turbogenerátora výkonu jeden MW. Bola to obrovská šanca aj pre mňa ako projektanta moderného elektrického pohonu celulóžopapierenského stroja, prevíjacích strojov, zavážacích výt'ahov do sulfitových veží, jednotlivých pohonov triedičov dopravných pásov atď.

Veľ'a hodín som strávil za rysovacím stolom (Celulóžka 1955)

Kontrolný deň na novostavbe priemyslovky (zľava Ing. E. Philadelph, vedúci stavby p. Križka a Ing. M. Tuma)

Mirka Tumová na stužkovom večierku

Preberanie lekárskeho diplomu a plakety Dr. Aleša Hrdličku

V tej dobe svoju činnosť v Martine práve rozbiehala novozaložená Stredná priemyselná škola strojnícka, ktorá ma požiadala, aby som organizoval a zabezpečil výučbu elektrotechniky. Škola bola blízko celulózky v starej budove obchodnej akadémie, tak nebol problém aj učiť, aj odskočiť z roboty.

Elektrifikácia celulózky bola však taká akútna, že sme sa niekoľkí technici stali aj zamestnancami Drevoprojektu Bratislava a Lignoprojektu Ružomberok, aby sme projekčne zabezpečili prestavbu fabriky. Do práce som vtedy chodil ráno na 6 hod. a pracoval do 22 hodiny, vrátane nedeľ, pretože v sobotu sa riadne pracovalo. Bolo to pekelné tempo, cez ruky nám pro-

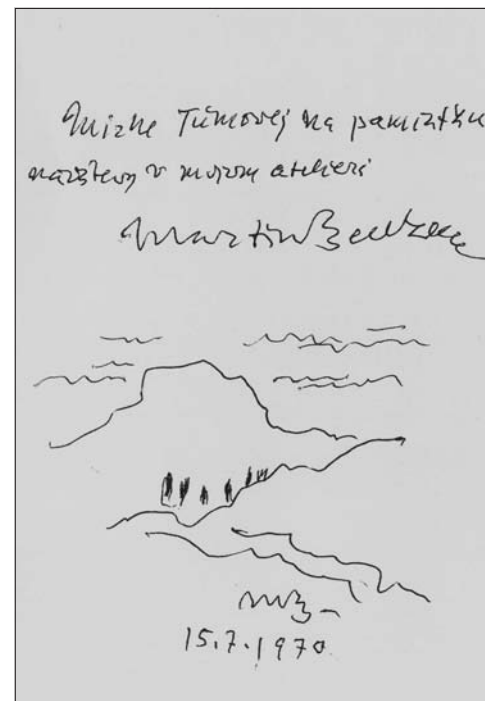
Dve mladé levice v berlínskej ZOO

Portrét Mirky od akademickej maliarky Márie Medveckej

Na pamiatku od akademickej maliarky Ol'gy Krýslovej

Na návšteve u národného umelca Martina Benku

stredníctvom projektovej dokumentácie tiekli milióny, pričom sme si uvedomovali obrovskú zodpovednosť za výsledok. To ale nebolo všetko v mojom živote.

Jedného dňa si ma pozval riaditeľ priemyslovky Ing. Emil Philadelphus na stretnutie s ústredným školským inšpektorom Ing. Hugom Velanom, známym autorom učebníc o parných strojoch a turbínach. Už som tušil, že pôjde o lanárenie do školy. Aj tak to bolo. Argumentácia prechodu na školu bola celkom zaujímavá. Československé školstvo sa v tom čase rozhodlo vybudovať dve úplne nové vzorové stredné priemyselné školy, jednu v Čechách a druhú na Slovensku. Rozhodnutie padlo na Martin, pretože tu sa budoval veľmi intenzívne obrovský strojársky podnik na výrobu ťažkých strojov, ktorý bude potrebovať množstvo technikov, majstrov, projektantov, konštruktérov, technologov, manažérov atď. Školu mal projektovať Stavoprojekt v Bratislave, ktorý ale požaduje vypracovať technologickú časť budovy, pretože Stavoprojekt takúto školu ešte nikdy neprojektoval.

Celulóza po dlhých prietahoch bola ochotná ma uvoľniť pod podmienkou, že projekt elektrifikácie dokončím formou vedľajšieho pracovného úväzku. Škola ponúkala byt. Práve som sa oženil, peňazí bolo málo, takže dve súbežné zamestnania, doslova na dve zmeny denne, som napokon prijal a do školy aj nastúpi. Písal sa rok 1957.

Opäť to bolo pekelné tempo, lebo s ťažkosťami sa nám darilo v celulózke spustiť nové celulózo-papierenské stroje. Obrovskou poľahobou však bolo, že už začínala fungovať martinská tepláreň a mohli sme odstaviť strašne poruchové kotly. V studenej rezerve ostal len kotol La Mont. Uhoľné hospodárstvo sa tiež postupne zlikvidovalo a začínali fungovať moderné elektrické pohony strojov. Sklamaním však bolo, že pokiaľ predtým celý podnik ťahal jeden veľký parný stroj,

po dokončení elektrických pohonov tých istých technologických zariadení sme potrebovali minimálne päťnásobne väčší výkon.

Elektrifikáciu celulózky sme ukončili v roku 1961. Boli zrekonštruované kýzové pece, postavila sa nová sulfitová veža, zrekonštruovala sa administratívna budova a tým aj skončila moja robota.

Prestavba fabriky stála veľa peňazí, veľa námahy a vynaloženej duševnej i fyzickej práce. Po pár rokoch sa postavili v Ružomberku oveľa modernejšie celulózopapierenské stroje dovezené zo severských krajín, s vysokým výkonom a moderným počítačovým riadením. Celulózka v Martine skončila a preorientovala sa na výrobu tapiet a obalových materiálov. Písal sa rok 1970.

Pedagogická dráha, jej krásy a úskalia

1. Začíname projektovať novú najmodernejšiu školu

Popri vedľajšom pracovnom pomere v celulózke môj hlavný pracovný pomer som realizoval na Strednej priemyselnej škole strojníckej v Martine. Pri nástupe do zamestnania mi sľubovali šéfovia všetko možné, ale ako to vždy býva, skutočnosť bola iná. Aby som mal aký-taký plat, musel som mať zvýšený pracovný úväzok. To nebol problém, lebo ľudí bolo málo. Lenže elektrotechnické predmety pokrývali len hádam štvrtinu môjho pracovného úväzku, takže som učil prevažnú časť strojárskych predmetov, ktoré tvorili chrbtovú kosť učebných osnov. Vzhľadom na moju predchádzajúcu prax vo Vrútockých železničných dielňach, a hlavne v celulózke, som strojárské predmety veľmi rád vyučoval. Vtedy tam patrili parné stoje, parné turbíny, vodné turbíny, automobily atď. Problém bol ale v tom, že na výučbu strojárskych predmetov som bol de facto nekvalifikovaný učiteľ, a preto mi za výučbu týchto predmetov znížili plat, tuším o 20%. O tom som pri nástupe nevedel a bol som veľmi nemilo prekvapený!

Ešte stále som pracoval v celulóze a akoby som nebol býval mal dosť starostí, tak som sa zo vzoru zapísal na diaľkové štúdium na Strojnícku fakultu SVŠT v Bratislave.

Lenže priemyselná škola chcela okrem výučby aj iné, a to, aby sme koordinovali záujmy školy s projekčnými útvarmi, ktoré začínali projektovať novú školu. To bola ďalšia veľmi zaujímavá práca, na ktorú má riaditeľ školy Ing. Philadelph vybral najma preto, lebo vedel, že už mám z celulózky skúsenosti aj ako projektant, ale hlavne ako investor.

Ako sa hovorí, kocky boli vrhnuté a bolo potrebné začať pracovať na koncepcii modernej školy. Projektovaním školy bol poverený v bratislavskom Stavoprojekte ateliér školských stavieb, ktorý viedol Ing. arch. Rudolf Miňovský, veľmi známy a uznávaný autor mnohých domácich stavieb, ale bol aj víťazom významných súťaží v zahraničí. V Staroprojekte pracovali mnohí moji známi ako o rok starší spolužiak Ing. arch. Vladimír Dedeček, sused z Vrútok. doc. Ing. arch. Vojtech Vilham a aj iní, ktorí nám vychádzali veľmi v ústrety.

Oficiálne martinská škola vznikla ešte v roku 1950 ako podniková priemyselná škola závodu Kriváň ČKD Sokolovo v Martine. Začalo sa vyučovať 1. septembra 1951 najprv v budove gymnázia, potom sa škola presťahovala do budovy obchodnej akadémie, a tam sme začali aj učiť na dennom a večernom štúdiu.

V roku 1954 schválilo Povereníctvo školstva projekt novostavby priemyselnej školy. Usporiadanie novej budovy, jej architektúru a rozčlenenie hmôt si určili architekti podľa módy v tejto dobe. My sme dlho zvažovali, aké špecializácie by nová škola mala mať. Výrobný program fabriky ešte nebol ustálený, a tak sme zvažovali o špecializácii štúdia orientovaného na stavbu automobilov, traktorov a na strojársku technológiu. Ja som presadzoval aj elektrotechnické špecializácie, k tým sa škola dostala až hodne neskôr. Navrhol som a aj vyprojektoval rozsiahle skúšobne s dynamometrami na brzdenie elektrických a spaľovacích motorov primeraného výkonu. Dynamometre z MEZ Vsetín sa objednali, dodali, v suteréne pod dielňami boli vybudované základy, ale k montáži strojov už nedošlo.

Ako učelia školy, ktorí mali na starosti laboratóriá, okrem mňa ešte Ing. Grančíč a Ing. K. Völpel a vedúci dielní Cyril Minárik, sme vlastne fungovali ako predĺžená ruka investora, ktorým bol Krajský národný výbor so sídlom v Žiline. Malo to tú výhodu, že čo sme my považovali za vhodné, to sme si naobedňávali a môžem veľmi zodpovedne povedať, že sme hlavne laboratóriá a dielne vybudovali a zariadili skutočne hypertrofne a supermoderne.

Nová budova školy bola do prevádzky odovzdaná 9. decembra 1957, okrem internátov, ktoré sa dokončili 1. septembra 1959.

Priemyslovka tvorila novú dominantu mesta Martin. Stavebné náklady na výstavbu školy boli okolo 27 miliónov Kčs. To už súčasníkom nič nehovorí. Skôr to pochopíme z porovnania, že za túto sumu sa dalo v tej dobe postaviť 15 päťposchodových panelových obytných budov, každý s 24 bytmi (vtedy stál jeden byt 65 000 Kčs), teda 360 dvojizbových bytov.

Málokto si uvedomuje, že v budove je okolo 300 miestností, skoro kilometer chodieb a vyše 1000 okien. Náklady na vnútorné vybavenie školy (asi 4 milióny Kčs) predstavovali nákupnú cenu 25 autobusov alebo 180 osobných automobilov (vtedy sa vyrábali známe Spartaky).

Doba bola iná, Martin mal vtedy okolo 30 000 obyvateľov, do vesmíru vystúpil prvý človek a my sme sa už tešili novej škole s kvalitne vybudovanými laboratóriami, s dobre vybavenými dielnami, modernou kuchyňou, krásnou kinosálou, rozsiahlou kotolňou na pevné palivo, s pekným internátom, v ktorom bolo 56 izieb, každá pre 6 žiakov, s ošetrovňou pre praktického lekára a pre zubného lekára a s veľkou telocvičňou. Predovšetkým sme sa už hrdili prvými absolventmi z denného i večerného štúdia od roku 1957, ktorí už zastávali v okolitých fabrikách významné hospodárske funkcie. Najviac absolventov školy odchádzalo do Turčianskych strojární, do Pozemných stavieb, Dreviny Turany, Pozemných stavieb v Martine, Dielní SNP Vrútky atď.

2. Komplikácie s Pedagogickým inštitútom

Radost' z novej budovy netrvala dlho, pretože vyššie orgány rozhodli, že sa do priestorov budovy nasťahuje aj novovzniknutý Pedagogický inštitút. Najprv táto škola fungovala skôr ako vyššia pedagogická škola, ale čoskoro sa začali organizovať katedry, na čele školy bol dekan a celý aparát, ktorý mal vysoké nároky na priestory. Pedagogický inštitút zabral prízemie budovy školy a z niektorých tried vznikli posluchárne. Medzi pracovníkmi Pedagogického inštitútu a učiteľmi priemyselnej školy neboli priateľské vzťahy jednak preto, že nám zobrali priestory, ale hlavne preto, že pracovníkom inštitútu pridelené miesto veľké a krásne byty na novovybudovanej Komenského ulici a na učiteľov priemyslovky sa akosi zabudlo.

Medzi veľmi nahlas rebelujúcich učiteľov som patrila vtedy aj ja, tak ma utlmili tým, že ma poverili prednášať na Pedagogickom inštitúte. Prednášal som predmet „Základy výroby“, o ktorý najmä veľmi mladé poslucháčky mali pramaly záujem. Trvalo niekoľko rokov, kým si Pedagogický inštitút postavil pre seba novú budovu vedľa gymnázia na Hostihore. Bola to typová škaredá budova pre základné školy, „nevalnej“ architektúry, ktorá vôbec nepatrila medzi také dominanty na kopci ako bolo gymnázium a Štefánikov ústav. Napokon sa Pedagogický inštitút presťahoval do Banskej Bystrice a stala sa z neho Pedagogická fakulta. Nikdy by som nebol povedal, že sa po niekoľkých desaťročiach stretneme s bývalými učiteľmi už ako kolegovia a učelia na vysokej škole. Zákony životných peripetií sú naozaj nevyspytateľné.

Aby moje prednášky na inštitúte boli zaujímavé, kládol som dôraz na vtedy veľmi proklamovanú polytechnickú výchovu. Základným školám, pre ktoré sme vlastne pripravovali učiteľov, chýbali vhodné učebné pomôcky a školy si ich najmä prostredníctvom aktívnych učiteľov „vyrábali“ sami. Napísal som preto učebnicu, ktorú sme po dlhom zvažovaní nazvali Urobíme si sami. Knihu som si ako už dosť ostrieľaný redaktor sám aj zilustroval, navrhol a nakreslil obálku. Vyšla vo vydavateľstve Smena v roku 1958. Kniha bola veľmi priaznivo prijatá (okrem študentiek pedagogických inštitútov, ktorým bola vlastne adresovaná) a prejavilo o ňu záujem aj jedno zahraničné vydavateľstvo, „Znanie sila“ v Moskve. Nepáčilo sa im ale slovenský názov knihy a navrholi ho zmeniť na „Samodelnyje pribory dla fizičeskych opytov“. Knihu asi zaradili aj do edičného plánu, ale nikdy v ZSSR nevyšla.

Ruské vydavateľstvo ale redakcii Vydavateľstva Smena ako náhradu ponúklo na vydanie rukopisu akademika Ary Šternfelda, ktorý sa rad rokov zaoberal problematikou umelých družíc zeme. Časť rukopisu bola písaná v ruštine, časť v nemčine. Vydavateľstvo Smena ma poverilo vypracovaním prekladov. Kniha aj vyšla v roku 1960 pod názvom Človek pokoruje vesmír. Formou zájazdu sme s manželkou navštívili Leningrad i Moskvu a mali sme sa osobne stretnúť s Ary Šternfeldom v limitovanom čase, keď sme boli v Moskve. Zodpovední ruskí pracovníci však termín posúvali tak hore-dolu, že sme sa nikdy nestretli. Šternfeld poslal len list, v ktorom knižtičku označil ako: „Zamečateľnaja kniga“. Preklad knihy vôbec nebol jednoduchý, pretože slovenčina ešte nemala výraz z oblasti umelých družíc. Život ukázal, že mnohé naše názvy sa ujali.

Táto doba bola pre nás ale veľmi smutná, pretože po návrate z vtedajšieho Ruska nám ochorel a behom niekoľkých hodín umrel náš 2,5-ročný synček Mirko. Táto tragická udalosť nás oboch s manželkou ranila a poznačila na celý život. Bolo to v máji 1960. Na smrť 2,5-ročného chlapčeka rodičia nikdy nemôžu zabudnúť. Vidia, ako by bol býval rástol, dospieval, mužnel, skrátka žil ako iní. Táto scéna sa človeku premieta pri mnohých príležitostiach, najmä teraz, v staršom veku, keď na prednáškach vidím tú krásnu, prežívajúcu mladá, medzi ktorou už náš syn nie je, ani nikdy nebude.

Zabudnúť na smrť dieťaťa sa nikdy nedá, ale myšlienky možno preorientovať na inú dráhu len v robote, v množstve práce. Preto som vždy mal súbežne 2-3 zamestnania, ktoré ma permanentne nútili myslieť intenzívne na vykonávanú prácu a robiť ju s maximálnou zodpovednosťou. Život šiel však ďalej a nedovolil nám zastáť na pol ceste.

3. Snaha hovoriť aj do vecí verejných

Tým, že som učil na dennom i večernom štúdiu, kde do školy chodilo aj veľa verejných činiteľov, ktorým chýbalo stredoškolské vzdelanie, som sa v nevelkom Martine postupne stal verejne známou osobou a musel som sa angažovať aj vo verejnom živote.

Snažil som sa hovoriť do mnohých aktuálnych problémov mesta, žiaľ, zväčša však zbytočne.

V šesťdesiatych rokoch sa v Martine postavilo veľa nových budov, lebo strojársky priemysel musel produkovať veľa výrobkov, hlavne pre export do ZSSR. Medzi kultúrnymi pracovníkmi sa veľa diskutovalo napr. o zachovaní horváthovského domu, v ktorom kedysi býval S. H. Vajanský. Na verande domu zanechal Vajanský verše aj o verande. Dom zbúrali, proti čomu som sa búril zbytočne. Aspoň že sa podarilo verše na platniach vyrezaných z domu zachovať v zbierkach matičného múzea.

Ďalšou kauzou, ktorá rezonovala v Martine, bolo umiestnenie Múzea Slovenskej dediny. Hľadala sa vhodná lokalita. V roku 1964 poverili návrhom vybudovať celoslovenské Múzeum ľudovej architektúry Slovenské národné múzeum v Martine. Poverení pracovníci z Katedry teórie a dejín architektúry SVŠT v Bratislave spracovali dve štúdie. Jednu pre lokalitu Oplata a druhú pre Jahodnícke háje, ktorá zvíťazila. Bola vypísaná súťaž Ministerstvom kultúry SSR na urbanisticko-architektonické riešenie. Jeden návrh spracovali bratislavskí architekti Ing. arch. Ján Lichner a kol., druhú Ing. arch. Jozef Thurzo a kol. Víťazný súťažný návrh predpokladal, že pôjde o celoslovenské múzeum tohto typu umiestnené v Jahodníckych hájoch. Vtedy som verejne vystúpil, a aj sme to v jednej účelovej publikácii vo Vydavateľstve Osveta v Martine publikovali, s úplne iným návrhom. Doteraz si myslím, že lepším, ale nezrealizovaným. Oprášil som jeden môj dávnejší návrh na vybudovanie pionierskej železnice a pionierskeho areálu či pionierskej republiky podľa vzoru sovietskeho Arteku. Vtedy išlo o roky 1948-49. Spracoval som „štúdiu“, ak sa to dalo vôbec takto nazvať, aby vznikla „Pionierska republika“ v areáli celej Kantorskej doliny tak, že by to bol živý skanzen členený v celej doline od Štiavničky cez Sklabinský Podzámok až hore na koniec doliny, podľa regiónov Slovenska s možnosťou dobudovania prechodu až do Lubochnianskej doliny. Získala by sa takto náhradná strategická cesta miesto kralovanskej tiesňavy. Treba poznamenať, že vtedy ešte existoval celkom dobre zachovaný kaštieľ v Štiavničke, Sklabinský hrad (zámok) bol ešte funkčný pred SNP, a čo bolo najdôležitejšie, existovala a bola ako-tak funkčná úzkorozchodná železnička celým Kantorom, vrátane asi 5 parných lokomotív, veľa vagónov a malého depa powyše železničnej stanice Sučany. Vtedy sa začínal ťažiť štrk z Váhu pre Prefu Sučany, ktorá vznikla ešte v roku 1948. Z vytŕažených jám bol by sa dal vybudovať celkom solídny priestor na pestovanie vodných športov. Zo Sklabinského hradu mohol byť krásny pohľad na jednotlivé krajinné oblasti Slovenska, realizované živým skanzénom, teda s obývanými objektmi ľudovej architektúry, tak ako je to v Štokholme vo Švédsku.

Hlavným argumentom presviedčania v centrách Bratislavy bola zachovaná, ako tak funkčná železnica. Po dlhých diskusiách najmä s doc. PhDr. Františkom Rudašom sa Bratislava rozhodla inak. Pionieri získali dnešný prezidentský palác, totálne ho prestavali a železničku, ako malé čosi na hranie vybudovali v záhrade Pionierskeho paláca. Mnohí to vnímali ako úspech, ja ako výsmech. Iniciatívy sa v tomto smere chytili východniari.

Úzkorozchodnú železničku zrekonštruovali v Košiciach v Čermelskom údolí, a tam ju podobne ako v Budapešti obsluhovali pionieri. Dlhé spory s mojím konškolákom architektom Jožom Turzom skončili typicky slovenským spôsobom. Argument rozhladne zo Sklabinského hradu mala nahradiť veža v dnešnom skanzene v Jahodníckych hájoch (doteraz tam nie je).

Sklabinský zámok cez SNP vyhorel a dalo veľa roboty, kým dostal dnešnú podobu. Kolajnice z úzkorozchodnej železnice použili súkromní stavebníci z okolitých dedín a na zámok v Štiavničke je dnes hrôzostrašný pohľad, lebo je to totálne zdevastovaná ruina.

Z celoštátneho skanzenu už nie je celoštátny, lebo vyrástli oveľa lepšie navrhnuté múzeá vo voľnej prírode na Orave, v Liptove a na východe. Môj sen nemal vtedy dostatočnú podporu. Hoci teraz už by bol pohľad na túto problematiku úplne iný, dnes je už nerealizovateľný.

Argument zlej prepojenosti skanzenu v Kantorskej doline som chcel zlikvidovať obnovením starej horskej cesty cez Starú Bôrovú, ktorá ústí do parku zámku v Štiavničke. Pritom som navrhol obnoviť priehradu vybudovanú v stredoveku ako rybníky. Tieto priehradné sypané múry (v strede prekopané) sú ešte dnes viditeľné. Potvrdilo sa staré slovenské porekadlo: Ak na kabáte-

chybne zapnete prvý gombík, budú musieť byť chybné zapnuté aj všetky ostatné gombíky.“ Udalosti sa nedajú vrátiť späť.

V oblasti, ktorú zvyknem označovať aj ako „montovanie sa do vecí verejných“, musím vyrozprávať ešte históriu jednej mojej nesplnenej túžby a to obnovenie vysokoškolskej výučby v Martine.

Prvá vysoká škola v Martine fungovala v roku 1938 a bola to Vysoká škola technická, ktorá sa sem presťahovala po obsadení Košíc Maďarmi. Bola umiestnená v Štátnom ústave pre zvelaďovanie živností, ktorý pre tento účel vynikajúco vyhovoval.

Žiada sa mi povedať, že už na zasadnutí Obcej rady v novembri 1928 poverili starostu Jána Fraňa, aby preskúmal možnosť vybudovať v Martine niektorú vysokú školu. Táto možnosť sa v roku 1938 práve ponúkla, ale vznikom Slovenskej republiky v roku 1939 sa škola presťahovala do Bratislavy, Martin bol pre túto školu primálny.

Druhou vysokou školou bol už spomínaný Pedagogický inštitút, kde som tiež pôsobil, ale aj ten sa po spojení Žilinského a Banskobystrického kraja presťahoval do Banskej Bystrice a Martinský inštitút bol zrušený.

Tretou vysokou školou bola v Martine Vysoká vojenská veliteľsko-technická škola, určená pre výučbu príslušníkov veliteľského zboru. Aj na tejto škole som prednášal teoretický predmet „Pružnosť a pevnosť“ a pomáhal zariaďovať laboratóriá z mechaniky. Po rôznych delimitáciách sa táto škola rozpadla a presťahovala do Vyškova, Brna a do Liptovského Mikuláša.

Na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov martinské strojárne nemali ustálený výrobný program. Ja som sa vtedy dosť intenzívne zaoberal problematikou využívania jadrovej energie. V roku 1961 vyšla kniha Atomistika v modeloch, pokusoch a prístrojoch. S mnohými odborníkmi, ktorí boli vo vedúcich hospodárskych funkciách a boli to zväčša moji spolužiaci, som v diskusiách navrhol, aby sa Martin orientoval na výrobu jadrových reaktorov. Československo ako strojárna veľmoc bolo predurčené na výrobu najzložitejších technických zariadení. Boli to dlhé diskusie, na ktorých som sa zúčastnil aj v Prahe. Odborníci usúdili, že aj keby sa dokázala v Martine vyrobiť nádoba na jadrový reaktor, nedala by sa z Martina odvieť pre nevyhovujúce mosty a tunely, ktoré boli najväčšou prekážkou. Rozhodlo sa, že by vhodnou lokalitou bola Bratislava, hlavne kvôli možnosti lodnej prepravy nadrozmerných nákladov. Ako je známe, reaktory sa potom vyrábali v Plzni, ale aj tam sa výroba neujala natrvalo.

Tento môj podnet som rozvíjal ako impulz pre zriadenie strojníckej fakulty v Martine so zameraním na jadrovú energetiku. Ako výučbový priestor by mohol slúžiť Ústav pre zvelaďovanie činností, kde boli ešte vtedy posluchárne s kompletnou audiovizuálnou technikou, celý rad laboratórií, veľká aula, internáty, dielne atď. Silným protivníkom proti tomuto návrhu bola fabrika a nekonečná potreba priestorov pre kancelárie a slobodárne. Táto šanca bola zmietnutá zo stola a zo „zvelaďováku“ sa stala budova pre generálne riaditeľstvo ZŤS. Martin mal ďalšiu šancu, keď vláda ČSSR v Prahe pod veľkým tlakom slovenskej reprezentácie rozhodla o diskusii niektorých vysokých škôl z Prahy.

Na Slovensko sa mala presťahovať z Prahy Vysoká škola dopravná. Bola to obrovská šanca. Obchádzal som v tomto smere všetkých ľudí, ktorí mohli rozhodnúť vo vedení ZŤS Martin. Martin mal obrovskú šancu najmä preto, lebo sa tu vtedy vyrábali lokomotívy, mali sme svoj dobre vybudovaný vývojový ústav, vo Vrútkach boli opravovne lokomotív a vagónov, veľké lokomotívne depo, ale stroskotalo to na tom, čo mohlo mesto ponúknuť na zriadenie dislokovanej vysokej

školy z Prahy. Martin vtedy ponúkal budovy dvoch škôl (aj to len tých mizernejších) a 20 bytov (aj to po dlhom vyjednávaní). Žilina, ktorá nemala okrem stanice a mizerného depa nič, ponúkla vtedy budovy 5 škôl a 100 bytov! Všetci pražskí profesori dostali v Žiline krásne byty a museli sa presťahovať z Prahy do Žiliny. Ani jeden však neopustil svoj pražský byt. V Žiline im stačili aj iné ubytovania. Pretože Pražáci dochádzali do Žiliny na týždňovky, rapídne sa zmenil cestový poriadok vlakov. Podstatne sa skrátila jazdná doba rýchlikov medzi Žilinou a Prahou. To som oceňoval aj ja, lebo som na Vysokej škole dopravnej tiež fungoval v rôznych habilitačných a inauguračných komisiách. Žilina sa stala čoskoro prekvitujúcim univerzitným mestom a Martin, i keď tu sídlila významná VJH (výrobno-hospodárska jednotka), ktorá riadila vyše 80 000 pracovníkov od Šumavy až po Vihorlat, ostal len menej významným provinčným mestom. Mrzí ma to, ale je to tak!

Ešte sa mi žiada vyrozprávať poslednú možnosť zriadenia vysokej školy v Martine. Keď som uvažoval o odchode z priemyslovky v Martine, vyvolal som teraz už poslednú diskusiu o možnosti zriadenia vysokej školy so strojársko-elektrotechnickým zameraním. Žiaci, ktorí prichádzali do priemyslovky zväčša vlakom, podobne ako aj niektorí učitelia, chodili z Turčianskych Teplíc, zo Žiliny i od košického smeru. Museli zo stanice v Martine prejsť krížom celým mestom, kým sa dostali do školy. Prišiel som s takýmto návrhom.

Chcel som premiestniť priemyslovku z novej budovy na Hostihore do budovy základnej školy na Mudroňovej ulici, ktorá by po istej rekonštrukcii bola vyhovovala. V budove priemyslovky by mohla fungovať samostatná vysoká škola. Boli tu dielne, posluchárne, v internátoch mohli fungovať katedry. Bol už dostavaný nový internát vedľa priemyslovky. Diskusie na túto tému sa zúčastnil aj vtedajší dekan VŠD prof. Ing. M. Zafka, DrSc., môj konškolák. Ten celú diskusiu uzavrel s tým, že načo budovať novú školu, keď je hotová v Žiline, a prisľúbil zriadiť kyvadlovú autobusovú dopravu medzi Martinom a VŠD v Žiline. Po dobudovaní tunela vo Vrútkach povedal, že bude študentom trvať cesta z domu z Martina do školy oveľa kratšie, ako cesty študentov v Prahe či v Bratislave. To sa aj akceptovalo. Kyvadlová doprava doteraz nie je (iba do KIA) a tunel tiež nie. Pravdou však je, že Žilina školu vybuďovala a dnes je to moderný kolos s vysokým medzinárodným kreditom.

Martinskí radní mi vtedy dôverne povedali aj tento argument. Oveľa viac ako vysokú školu potrebujeme v Martine vybudovať mäso priemysel, lebo Žilina nám nedodáva to, čo potrebujeme. Najprv postavíme mäso priemysel v Ružomberku a potom v Martine. Kol'kokrát cestujem autom, cez Ružomberok a vidím spustené ruiny budov mäso priemyslu v Ružomberku spomeniem si na kauzu „vysoká škola“ v Martine.

Chvalabohu, že v Martine nám funguje aspoň lekárska fakulta, na ktorej sa výučba začala v októbri 1962, aj to s veľkými problémami. Napokon málo sa vie tiež aj o tom, že z Martina odišla aj školiaca báza „Inštitútu ďalšieho vzdelávania lekárov“, najprv do Trenčína a odtiaľ potom do Bratislavy.

Miesta vedúcich kliník, teda docentov a profesorov, sa aj vtedy zle obsadzovali, lebo ich platy boli nižšie ako platy primárov v zdravotníctve. Školstvo, žiaľ, vždy platilo ľudí mizerne, a to trvá dodnes.

Musel som toto všetko vyrozprávať, pretože aj dnes sa ma mnohí predstavitelia z radov inteligencie a verejnej správy pýtajú, či sme nemohli urobiť viac pre rozvoj vysokých škôl vôbec, a v Martine obzvlášť. Moje slovo bolo málo platné, lebo vždy som trpel zvláštnou chorobou,

ktorú nazývam „malomocenstvo.“ Trpím ňou aj dodnes moje slová, boli hlasom volajúceho na púšti.

Spomínam si, ako Janko Smrek v knihe: Poézia moja láska (Bratislava, Slovenský spisovateľ 1989) na s. 191 píše: „Dost' na tom, zavčasu som si uvedomil, že ak nechcem byť v Bratislave ani nikde inde pokladaný za básnickú mŕtvolu – nesmiem sa dať nijakými kúzľami pripútať k malému mestu. Krčméry videl v Martine svoj hrad, ale ja som nemohol a nesmel ostať uňho kastelánom.“ A ďalej na s. 192 píše: „Videl som, že v Martine už naozaj nemôžem ďalej ostať. Ak ostanem, je po mne, mám po plánoch na plavbu do „mora trúfalosti.“

Ja som ostal, dúfajúc, že z Martina bude raz krásne mesto, i keď nikdy nie hlavné mesto. Tým bol Martin pre Slovákov do roku 1918.

Takéto boli moje „hovory T“ do vecí verejných.

Redaktorská šanca vo Vydavateľstve Osveta v Martine

1. Svedectvo o tom, ako sa likvidovala prvá slovenská Encyklopédia

Martin bol, je a ešte dlho bude menším mestom, kde sa informácie šíria veľmi rýchlo. Tomu prispieva aj fakt, že na priemyslovke sa otvorilo i štúdium popri zamestnaní (strojárské i elektrotechnické špecializácie) a v desiatkach tried sedeli ľudia, ktorí ma poznali. Niekoľko mojich elektrikárov a technikov z celulózky začali chodiť na priemyslovku, takže vedeli o každom mojom kroku. Naviac, keď v niektorom podniku mali problémy (a nie vždy elektrotechnického charakteru), tak ma pozvali na ich riešenie. Jedny vianočné prázdniny som strávil skoro non-stop v podniku Tatra-nábytok, keď sme uvádzali do chodu jednu rakúsku, značne automatizovanú linku na výrobu stoličiek.

Inokedy mala Prefa Sučany problémy s elektromotormi na vibráciu betónových zmesí. Veľa času som strávil aj v Drevine Turany pri kompletovaní a sfunkčnení automatizovanej linky na výrobu dverí, pôvodom z Fínka. Vôbec nešlo o nejaké expertízy, alebo len napísanie znaleckého posudku a podobne. Návšteva predpokladala, že prídem v montérkach, identifikujem poruchu, odstránim ju a stroj alebo výrobná linka bude fungovať na plný výkon tak, ako predtým. Bola to veľmi zaujímavá, vysoko tvorivá práca, ktorá ma obohacovala o nové poznatky, skúsenosti a musím podotknúť, že sa výrazne zvyšovalo aj moje odborné renomé, aspoň v mojom okolí.

Hodiny výučby na večernom štúdiu využívali mnohí šéfovia, ktorí chodili do školy na konzultácie s akútnymi problémami, ktoré ich omínali v robote. Pre nich to boli neplatené konzultácie, a pre mňa príležitosti na zveľaďovanie vlastnej odbornosti a dvíhanie odbornej autority.

K Celulóžke sa musím vrátiť ešte v jednej zaujímavej súvislosti. Už som sa prv zmienil, že bola robota v celulózke veľmi ťažká a aj pomerne slabo platená. Bola to kontinuálna výroba vo veľmi agresívnom a zdravíu škodlivom prostredí. Drevo sa odkôrňovalo ručne. Robotníci zväčša z vidieka, až od Hornej Štubne, chodili do roboty rannými vlakmi, niekedy okolo tretej ráno, a normu, ktorú mali, splňovali napoludnie. Vyhli sa takto v lete prudkému slnku a v zime sa ukrývali pred chladom v búdach. Vagóny s drevom sa museli vyložiť za každého počasia, pretože inak by sa boli platili veľké poplatky, tzv. zdržné. Po fabrike boli koľajnice úzkorozchodnej trate, po ktorej sa drevo vozilo na dlhých, tzv. „banvagľoch“ a ťahali ich ťažné kone, zväčša „štajráky“. Boli to umné zvieratá, ktoré vedeli čo majú robiť, kam môžu a kde zase nemôžu ísť. Ak zatrubila na koniec zmeny fabrická siréna, kone prestali pracovať a vedeli, že ich pohoniči odvedú von z fabriky, prejdú cez rieku Turiec, tam sa napijú a prejdú do svojich stajní za Turcom a dostanú žrádlo. Raz sa stalo, že pohoniči čosi oslavovali a zabudli koňa odpojiť od vagónov. Keď siréna odtrúbila koniec roboty, kôň chvíľu počkal a keď gazda nechodil, vydal sa obvyklou cestou aj s vagónmi a počkal na rozzúreného podnapitého pohoniča až v rieke Turiec v polovici riečišťa.

Postupne ale kone zostarli a nové nezacvičené boli drahšie ako malá motorová lokomotíva. Na jednej z nich bol „rušňovodičom“ veľmi príjemný pán s krátkymi fúzikmi, s ktorým som sa

často rozprával. Čoskoro som zistil, že je to pán Ján Olexa, bývalý matičný pracovník, ktorý pracoval v encyklopedickom oddelení Vydavateľstva Osveta. Vedel som teda, o koho ide, že bol medzi odsúdenými pracovníkmi, ktorí pracovali na príprave Encyklopedického slovníka. Prvé tri zväzky boli už hotové, vykorigované a pripravené do tlače. Tlač bola ale rozmetaná na príkaz politických orgánov, dielo zlikvidované, pracovníci odsúdení a pozatváraní. Bola to veľká národná nehanebnosť. Dobré som osobne poznal šéfa Encyklopédie doc. PhDr. Alexandra Hirnera, pretože chodil som k nim do bytu, k jeho manželke, na súkromné hodiny francúzštiny. Rodičia ma dali na francúzštinu preto, lebo bola možnosť ísť posledné dva ročníky gymnázia študovať do Díjonu do Francúzska, na štipendium štátu. Doc. Dr. Hirner sa so mnou rád porozprával a až hodne neskôr som spoznal, že to bol sociologický prieskum jedného z najvýznamnejších slovenských sociológov. Inak ma po mnohých rokoch lákal doc. Dr. Hirner pracovať k nemu do Encyklopédie, ale odmietol som, lebo som mal umiestenku do celulózky a tam som musel nastúpiť.

Ponúkol som J. Olexovi, že môže robiť u mňa úradníka, ale nechcel. Povedal mi, že na mašinke sa veľa nenarobí, má pokoj a nikto sa ho na nič nevypytuje. Radil mi, aby som miesto v celulózke vymenil za prácu redaktora vo Vydavateľstve Osveta, čo som napokon po čase aj urobil.

2. Ako som prišiel do Vydavateľstva Osveta v Martine

Nastúpil som do redakcie zdravotníckej literatúry, ktorú viedol prof. František Kalina, môj bývalý učiteľ z martinského gymnázia. Bol to skvelý človek, vynikajúci znalec slovenčiny, aktívny prekladateľ kníh z francúzštiny, angličtiny i nemčiny, nesmierne pracovitý a veľmi pedantný človek.

V čase nástupu do Osvety mi vychádzala v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve kniha „Atomistika v modeloch, pokusoch a prístrojoch (spoluautor J. Tolgyessy, 1961), a tak som celkom dobre zapadol do kolotoča vydania knihy od námetu cez osnovu rukopisu, rukopis, nekonečné množstvo korektúr až po imprimovanie rukopisu a vytlačenie knihy. Vo vydavateľstve boli veľmi vysoké nároky na jazykovú a stylistickú čistotu rukopisov. Každý jazykový problém sa konzultoval s renomovanými jazykovedcami. To isté platilo o výtvarnom a polygrafickom spracovaní diela. Mal som na starosti stredoškolské a vysokoškolské medicínske učebnice, najmä tie, kde išlo aj o technickú problematiku ako napr. röntgenológia, niektoré chirurgie a pod. Spoznal som mnohých špičkových slovenských profesorov i docentov z odboru medicíny, farmakológie, ale aj výborných redaktorov, jazykovedcov a iných odborníkov.

Platy redaktorov boli mizerné, a preto im šéfredaktor vždy umožnil privyrobiť si na prekladoch kníh. Okrem honoráru to malo veľký význam, lebo sme si cibrili reč, doťahovali nedostatky autorov a nepresnosti zo strany autorov, škrtali a upravovali niektoré duplicity a podobne. Preklad sme niekedy, keď horeli termíny, mohli odovzdávať aj po častiach, takže sa vždy všetko stihlo. V tomto kolobehu som preložil učebnicu Chirurgia (1964), známu knihu prof. Knoblocka: Neurolózia a ty (1962) atď.

V mojom prípade robiť preklady kníh a redigovať medicínsku literatúru nemali dominantný význam honoráre, ale opäť nekonečne smutná tragédia, ktorá nás postihla, keď nám v roku 1962 umrel aj náš druhý synček Ľubko. Bolo to krásne, skoro ročné chlapčiatko. Nebolo pomoci, náš život prestal mať zmysel, a preto som hľadal akúkoľvek robotu, ktorá by mala moje myšlienky zakormidlovať iným smerom. Stále som nevedel nájsť odpoveď, prečo sa to stalo, a prečo práve

nám. Platí stará múdrosť: “More fluentis aquae currunt mortalia“, čiže: “Všetko smrteľné beží ako tečúca voda.“

Proti smrti niet liečiv ani lekárov, smrť zaklope a zoberie človeku aj to najdrahšie, čo človek má, v čom vidí svoju budúcnosť svoj vlastný osud.

Hovorí sa, že čas lieči hlboké rany, ale to nie je pravda. Zabudnúť sa nikdy nedá, možno len na chvíľu odkloniť našu myseľ iným smerom, a tou výhybkou môže byť len práca, najmä taká, ktorá vyžaduje maximálnu koncentráciu. Preto som vyhľadával toľko roboty, aby som sa neutopil v hlbokom žiali, podobne ako moja manželka. Vráťme sa preto naspäť k robote vo Vydavateľstve Osveta.

Vydavateľstvo Osveta sídlilo v jednej budove s Tlačiarňou Neografia, takže som sa dobre spoznal aj so sadzačmi, s korektormi v tlačiarňi. Boli to nesmierne cenné poznatky, skúsenosti, ale aj konexie. Tie boli vždy potrebné a dôležité, a teda aj osožné.

Aby vydavateľstvo pokrylo svoje finančné straty pri vydávaní úzko špecializovaných vysokoškolských medicínskych učebníc, ktoré vychádzali v ekonomicky nerentabilnom nízkom náklade, muselo straty vykrývať veľkonákladovými publikáciami. Boli to najmä veľkoformátové obrazové publikácie alebo kuchárky, prípadne žiadané osvetové publikácie. Šéfredaktorom redakcie obrazovej literatúry bol veľmi skúsený Jozef Štefko. Autormi fotografií boli najkvalitnejší československí fotografi ako Plicka, Lazišťan, Kállay a ďalší.

3. História vzniku knihy Turiec kraj živej tradície a dynamického dneška

V jednej debate s J. Štefkom som povedal, že vydávané obrazové publikácie sú krásne, dokonalé, hlbokotlačou vytlačené, ale knihu si človek prezrie, pokochá si oči, ale dosť, nemá si čo prečítať, skrátka je tam málo textu.

Štefko mi hneď námietku vrátil: Tak to urob a uvidíme, či to bude stáť za to. Hodenú rukavicu som prijal a podujal sa zostaviť publikáciu o Turci, v ktorej by boli rovnocenne zastúpené všetky zložky, teda písané slovo, fotografie, výtvarné diela, básne, mapy, ilustrácie, a to ako čiernobiele, tak vo farbe. Kolegovia sa usmievali, lebo vedeli, čo ma čaká. Tušil som to aj ja, ale nevedel som, že to bude až taká úmorná robota, skrátka beh na dlhú trať. Ako autorov som si vyberal tých najvyššie umelecky cenných ľudí. Stojí o tom porozprávať bližšie...

O úvodnú báseň som sa rozhodol poprosiť známu slovenskú poetku, dramatičku a prekladateľku Máriu Rázusovú-Martákovú. Navštívil som ju v Bratislave a poprosil o báseň, vyrozprávajúc jej o aký typ knihy pôjde. Bola už totálne nepohyblivá, reumatizmus značne podlomil jej zdravie. Rozhovor nebol dlhý, ale veľmi smutný. Pamätám si, ako mi povedala: „Nie, Martin mi veľmi ublížil. Mám naň veľmi smutné spomienky.“ Ja som nenalieval, lebo som vedel, o čo ide a o koho ide. Bolo mi z toho veľmi smutno a zažela som jej ešte veľa zdravia, netušiac, že o pár mesiacov skončí jej životná púť. Zomrela 5. augusta 1964.

Druhým adeptom na úvodnú báseň bola o niečo mladšia, ale úspešná poetka Štefánia Pártošová, o ktorej som sa nepriamo dozvedel, že pracovala v odboji a bola aj väznená. Prešla radom funkcií, vzdelaním bola farmaceutka. Už od roku 1953 sa venovala poézii. Naviac nebývala ďaleko, v Žiari nad Hronom. Bola príjemná, ústretová a úvodnú báseň aj napísala. Štart bol teda uspokojivý.

O spisovateľoch a ich pôsobení v Turci som požiadal manželku spisovateľa Františka Hečka pani Máriu Jančovou. Skúšal som kontakt s ňou nadviazať prostredníctvom jej syna a môjho o niečo mladšieho spolužiaka z martinského gymnázia Fera Hečka. Poznali sme sa aj osobne, lebo som niekoľkokrát bol u nich v ich príjemnou martinskom domčeku poprosiť jej manžela o besedu so žiakmi na priemyslovke. Lenže v roku 1960 jej manžel vo veku 55 rokov náhle umiera, tak sa pani Jančová v roku 1961 presťahovala do Bratislavy. Po dlhých dohovoroch sme sa napokon osobne stretli na Martinskom národnom cintoríne. Vyrozpáral som jej, čo všetko by som od nej chcel. Náš rozhovor na najnevhodnejšou mieste trval veľmi dlho a skončil negatívne. Dôvodila tým, že pracuje vo Vydavateľstve Mladé letá, má veľa roboty a okrem toho má ešte veľa autorských restov, ktoré chce poplniť. Dožila sa vysokého veku, dozaista svoje autorské zámery aj poplnila, ale príspevok mi nenapísala.

Ďalším z autorov, ktorého som chcel požiadať o príspevok, bol môj triedny profesor v prime na martinskom gymnázium Dominik Tatarka. Navštívil som ho v Bratislave v jeho dome na Slavíne. Zastihnúť ho nebolo jednoduché, ale napokon sa mi to podarilo. Po niekoľkých príjemných i nepríjemných spomienkach na Martin ponuku veľmi zdvorilo odmietol. Po čase som pochopil, prečo. Mrzelo ma to, lebo v tomto smere som už nikoho bližšie a osobne nepoznal, okrem ešte jednej významnej osobnosti, a to bol prof. Dr. Rudolf Brtáň, PhD.

Návštevu sme si dohodli a chvíľu pospomínali, a hádam na mnoho vecí okolností aj ponádávali. Rudo Brtáň bol v mojich očiach vysokovážený stredoškolský profesor, ktorý učil na martinskom gymnázium slovenčinu. Ale našu triedu učil nemčinu. Bola to kráčajúca encyklopédia slovenského jazyka, ale súčasne aj vynikajúci germanista, človek so skvelou pamäťou, ktorý bol enormne presný, kritický a scestovaný po okolitých štátoch. Čo povedal a napísal, to bola overená a stopercentná pravda. Dôverne osobne poznal významných spisovateľov, básnikov, maliarov, jazykovedcov a filozofov. Až šéfredaktor martinskej Osvety Jožo Štefko ma upozornil, ako Rudo Brtáň redakčne a jazykovo zapretoval rukopisy Janka Jesenského. Keď som to vtedy počul, hneď bol zo mňa oveľa smelší redaktor, ktorý si dovoľoval vstupovať autorom do textu. Dr. Brtáň bol ale aj skvelým rečníkom. Pamätám si ako na gymnaziálnej oslave výročia P. O. Hviezdoslava, ktorá sa konala v Martinskom divadle, sa postavil na scénu a bez papiera vyše hodiny rečnil o básnickom umení. Mal skvelú pamäť, krásnu jadrnú a ľúbosvucnú slovenčinu, to, čo vedel, dokázal aj virtuózne podať študentom. Bol to môj rečnícky vzor.

Pri našom osobnom stretnutí sa postáľoval aj na Maticu slovenskú, kde roky pracoval, že mu nechcú vydať niektoré jeho práce, že má plnú skriňu nevydaných rukopisov, ktoré napokon rozdáva iným. Moju ponuku prijal a napísal do môjho diela excelentú štúdiu o martinskom gymnázium a jeho prvopočiatkoch. Bol to ukázkový text, s ktorým nikto nemusel ďalej nič robiť, len ho dať vysielať. Tak sa aj stalo. Pôvodne som chcel od Dr. Brtáňa ale niečo iné, a to opísať život literátov v Turci, ale to by bolo bývalo podľa jeho predstáv už nad rámec našich možností.

Ďalším významným autorom, od ktorého som chcel príspevok, bol stredoškolský profesor, umelec, jeden z významných slovenských maliarov, naviac výborne píšuci autor, ale hlavne organizátor kultúrneho diania na Slovensku a záchranca slovenských hradov a zámkov Janko Alexy. Žil a pracoval istý čas po roku 1930 aj v Martine, a tak výborne poznal martinský kultúrny život, jeho biedu, krásu, ale aj výsledky ich práce. Naše stretnutie sa nedarilo tak rýchlo zorganizovať, ako som predpokladal. Napokon sme sa dohodorili a navštívil som ho v jeho dome v Bratislave, na Slavíne. Bol to dom typu Okál, z ktorého som od ulice videl iba strechu, pretože bol celý oplo-

tený vysokým dreveným plotom z načierno natretých dosák. Nemohol som sa dostať k ním dnu, búchal som, až mi susedia povedali, že sú u Alexyovcov doma. Napokon mi otvorili a majster ma prijal spolu s manželkou Šarou. Boli obaja veľmi srdeční, ale prekvapilo ma ich oblečenie, pretože mali na tú dobu príliš teplé šaty a župany. Majster sa mi hneď postťažoval. Najprv na susedov, že ho naháňajú po úradoch pre jeho plot, ktorým zakrýva vraj výhľad na Dunaj a do diaľav všetkým susedom. Plot bol skutočne neúmerne vysoký, ale boli z vnútornej strany na ňom bielou farbou namaľované siluety slovenských hradov, ktoré vraj namaľovali deti, ktoré Janko Alexy priučal k maľovaniu. To mal byť hlavný argument, pre ktorý nechcel majster Alexy plot odstrániť alebo znížiť. Odznel teda prvý povzdych. Druhý povzdych sa týkal nefungujúceho kúrenia v dome. Pochopil som, prečo sú obaja umelci tak teplo naobliekaní. Majster Alexy sa postťažoval, že obtelefonovával už niekoľko týždňov predsedu vlády, ministerských úradníkov a vysvetľoval im, prečo nemôže maľovať. Pomyslel som si, že ako si mohol zvoliť práve takýchto adresátov na opravu kotla. Stačilo niekoľko mojich okamžitých telefonátov na správnu adresu do komunálu a veci sa pohli. Majster Alexy sa potešil a prisľúbil, že príspevok napíše. Po týždni prišiel do Martina do redakcie rukopis asi dvadsať strán rukou napísaných. Pomyslel som si, výborne, ale o tri dni prišla ďalšia kopa strán rukopisu, a ešte asi o týždeň ďalšia zásielka rukopisu. Šéfredaktor Jožo Štefko mi poradil, aby som Jankovi Alexymu poslal telegram, že všetko je v poriadku, že je to výborné. S rukopisom sa bolo potrebné potom hodne popasovať. Autor bol s jeho finálnou podobou napokon veľmi spokojný.

Ale stále to nebolo ono, čo som chcel. Chýbal opis Martina ako mesta literátov, maliarov, umelcov. O to som preto poprosil známu prekladateľku, spisovateľku a veľmi príjemnú pani Zoru Jesenskú. Navštívil som ju v jej domčeku, vtedy už dosť v chátrajúcom stave, a poprosil o príspevok. Podobne ako Janko Alexy, ale aj ona mala podmienku. Popri jej dome, od starej kovárskej dielne, viedol chodník smerom k tzv. všivavému vršku na Ľadoveň. Vtedy zavádzali v Martine pouličný rozhlas a jeden stĺp aj a ampliónom postavili priamo do záhrady vedľa domu pani Zory Jesenskej. Podchvíľou niečo hlásili, vyhrávala hudba, asi preto, aby sa Martinčania tešili, že majú miestny rozhlas. Pani Zora Jesenská sa sťažovala, že ju to strašne vyrušuje a nemôže preto písať ani prekladať. Reagoval som tak, že to zariadim. Obišiel som príslušné inštitúcie, ale tie to zmietli zo stola s tým, že nech si pani spisovateľka dá vatu do uší. Nebolo iné riešenie, prišiel som do Jesenských, zobral v záhrade dlhú liesku, z drôtu som urobil háčik a z megafónu som odtrhol jeden drôt. Rozhlas v záhrade prestal fungovať, ale o 3-4 dni mi pani Zora telefonovala, že to opravili, a že zase nemôže písať. Opäť som prišiel a teraz som megafón lieskou natočil hore nohami. Stačili 2-3 výdatné dažde, megafón stíchol, pani Zora sľub dodržala a ja som od nej dostal krásny príspevok v ľubozvučnej slovenčine a s takým obsahom, aký som chcel mať. Bol som nadšený, príspevok mal jednoduchý názov Srdce Slovenska.

Pri tejto „mojej“ knihe o rodnom Turci, som vynakladal veľa energie, aby som získal príspevky od tých najremovanejších autorov. Krásny príspevok o historickom vývoji Turca po dlhom prehovaraní napokon napísal vedúci redaktor vlastivednej redakcie Jožo Štefko. Sú to historické fakty od prvopočiatkov Turca až po súčasnosť, v nádherných súvislostiach a s krásnymi fotografiami.

O príspevok o SNP som požiadal priameho účastníka SNP Cyrila Kuchtu a historika Milana Gajdoša. Kultúrohistorické pamiatky Turca skvele opísal priekopčan, môj priateľ a encyklopedista Štefan Pisoň, múzejníctvo Editka Okálová, Peter Liba o Matici, o starom Martine a starých

rodoch náš rodinný priateľ Ján Hrušovský. Napokon sa mi podarilo, aby o martinskom priemysle čosi napísal známy rodák z Koštian, erudovaný novinár a publicista Jožo Ujček. O škole, o „mojej“ priemyslovke, som napísal pár riadkov aj ja. Dobové fotografie ukazujú, akou dynamikou sa Martin rozrastal a prekvital. Tak ako vo svojej básni v tejto knihe Spev o Turci napísala Štefánia Pártošová: „Turčianska záhradka, najslovenskejšie Slovensko s jazykom v žriedle materčiny, so strechou srdca, obrátenom na zem...“

Keď bola textová časť knihy ako-tak hotová, prišiel na rad výber fotografií. Toho som sa veľmi bál, ale dopadlo to nad očakávanie výborne. Môj spolupracovník, dobrý redaktor, vynikajúci fotograf, Plickov žiak Eugen Lazišťan ma posadil pred obrovské škatule krásnych fotografií a mohol som sa prehŕňať. Niečo som vybral aj zo socháňovského archívu a niečo od ďalších autorov. Poslednú fotografiu knihy som chcel mať ako krásne štylizovaný záber rieky Váh, opúšťajúcej Turiec veľkým, tzv. Domašinským meandrom povýše Starhradu Strečno, nafotografovaný z Malej Fatry z Plešela. To bolo potrebné ale nafotografovať. Netušil som, aké to budú komplikácie. Vždy bolo potrebné zobrať fotoaparáty, statívy, zo Strečna prísť cez Starhrad na strminu, počkať si na dobré oblaky, dobré svetlo a fotografovať. To sa podarilo tuším až na 5-6 pokus. Vznikla krásna, dobre prekreslená, pekne štylizovaná, priestorovo výborne zorientovaná fotografia.

Keď bol rukopis, vrátane obrazovej časti hotový, musel ísť na schválenie na Útvar tlačového dozoru v Neografii. Ten musel dať súhlas na zverejnenie predloženého diela. Všetko bolo v poriadku, len túto fotografiu, s ktorou bolo toľko roboty, tlačový dozor vyradil z knihy. Na otázku prečo, čo im vadí, povedali, že tam veľmi detailne vidieť strečnianské železničné mosty, a to by sa dalo v prípade novej vojny použiť pri bombardovaní. V tej dobe to bol silný argument, ale pre dnešného človeka nepredstaviteľné idiotstvo. Tlačoví dozorcovia boli Ján Mazúr a Ján Krajč, ktorý chodil ku mne do školy na priemyslovku. Opýtal som sa ho, že či tú fotografiu pustí, keby tam tie mosty neboli. Odpoveď bola, že áno.

V Neografii sa vtedy fotografie opravovali tzv. americkou retušou. Čo nebolo potrebné, to sa pomocou malej pištoľovej striekačky bielou farbou dalo streknúť a zretušovať. Majstrom v tlačiarňach bol na túto retuš pán Vlček. Navštívil som ho, zasmial sa a povedal: „Tak tie mosty vyhodíme do ľufu.“ Tak sa aj stalo. Fotografia je v knihe uverejnená bez mostov, takže sa málokto vie zorientovať, odkiaľ sa to fotografovalo.

Ku fotografiám som ale chcel mať aj pekné originály vo forme peroviek a to sa podujal s úspechom urobiť akademický maliar J. Fedora. Farebné kresby, kde sme hádam po prvý krát zverejnili mapu majetkov jednotlivých turčianskych zemepánov nakreslil Róbert Brož.

Kniha po mnohých peripetiách napokon uzrela svetlo sveta v roku 1965. Rýchlo zmizla z trhu a mal som radosť, že sa dielo podarilo. Až vtedy som pochopil, že málokto by bol ochotný venovať toľko času jednej knihe. Dnes sa s úctou dívam na obrazové publikácie, ktoré vychádzajú vo vydavateľstvách. Eugen Lazišťan mi hovoril, koľkokrát sa museli pri fotografovaní vyštevrať v Bratislave na Michalskú vežu, aby mali záber s takým svetlom a oblakmi, aký potrebovali. Bežný čitateľ to ani nevníma a považuje to za samozrejmosť, najmä dnes, keď sa už nemusia vyvolávať filmy, kopírovať, potom na fotopapier, vyvolávať, ustaľovať, sušiť, leštiť, orezávať atď. V dobe elektroniky je aj fotoživot úplne iný, absolútne rozdielny a supermoderný, a ovela, ovela aj v tejto brandži jednoduchší. Pre mňa bola táto redaktorská, prekladateľská, zostavovateľská, tlačiarenská, ale aj marketingová prax nesmierne osočná a mnohokrát som tieto moje znalosti v živote aj využil.

4. Aktívny vstup do medicínskeho prostredia

Moja práca učiteľa a redaktora v paralelnom pracovnom režime bola pre mňa veľmi povzbudivá, pretože v škole som fungoval ako emitent vyžarujúci do ako-tak vnímavého žiackeho publika veľa vedomostí a znalostí. Pamätám si, ako ma môj bývalý učiteľ fyziky na gymnáziu, hlbavý Vojtech Knor, teraz už môj kolega, poučil: „Nikdy sa nesnaž naučiť žiakov všetkému, čo ty vieš.“ Bol to umný kolega, ktorého rady som rád počúval.

Práca vo vydavateľstve mala pre mňa práve opačný gradient smerovania. Bol som v neustálom styku so slovenskou vedeckou elitou, ktorá vtedy tvorila a písala základné diela z oblasti prírodných vied, najmä fyziky, biológie, rádiológie atď. Pre mňa to bolo prostredie, v ktorom som mohol plným dúškom nasávať a získavať ohromné množstvo nových vedomostí a znalostí. Spoznal som veľa špičkových medicínskych, farmaceutických a ďalších vedeckých centier na vysokých školách na Slovensku i v Čechách.

Ako to vždy v živote býva, radostné dni netrávajú dlho, lebo podľa zákonitostí pulzácie javov sa radostné dni striedajú aj s dňami smútku a nepríjemností.

Našou rodinnou radosťou bolo narodenie našej dcéry Mirky (1963). Tá postupne rástla, krásnela, dospievala, dozrievala a preťkala sa životom až na súčasný post atestovanej lekárky v oblasti ortopédie a rehabilitácie. Je mamou dvoch našich vnukov, ktorí zrejú. Jeden v oblasti medicíny, po vzore svojej mamy a otca, tiež lekára internistu a kardiológa, a druhý vnuk, ktorý sa uberá cestou štúdia informatiky na Karlovej univerzite v Prahe.

Najväčšiu radosť z našej malej dcéry Mirky mali staré mamy. Boli to nesmierne starostlivé a obetavé ženy.

Do môjho života však znenazdajky, ako blesk z jasného neba, vstúpila neradostná udalosť. Moja mama mala ťažkú robotu v Železničných opravovniach a dielňach vo Vrútkach, pretože pracovala v zlievarni, a to bola veľmi vysilujúca robota. Po práci, keď sa mama vrátila domov, obyčajne si po kávičke dala zo pár cigariet, a sediac pred domom na schodoch si sem-tam aj zdriemla. Na predkolení nohy mala roky dosť veľké materské znamienko, na ktoré ho, ako hovorila, v spánku uštipol komár a pigmentovaný névus sa zapálil. Mama bola veľmi inteligentná žena, perfektne hovorila nemecky i maďarsky. Ihneď išla v robote za svojou lekárkou a tá ju poslala do nemocnice na kožné oddelenie. Mama myslela, že jej dajú mastičku a bude pokoj. Skutočnosť bola iná, žiaľ lekári diagnostikovali melanosarkóm, čo je jedna z najzhubnejších foriem kožnej rakoviny.

Šéfom onkológie a neskôr aj odboru nukleárnej medicíny bol Žilinčan, ktorý prišiel z Košíc, doc. MUDr. Jozef Holan, CSc. Ten ma ubezpečil, že sa ochorenie identifikovalo zavčas, že dávka žiarenia, ktorú aplikujú, bude obrovská, že sa celé lôžisko spáli a potom chirurgicky vyberie.

S celým onkologickým oddelením som sa takto vlastne nechtiac spriatelil, dokonca až tak, že som im z môjho laboratória zapožičiaval celý rad prístrojov a zariadení, aby mohli začať cvičenia na lekárskej fakulte z nukleárnej medicíny.

Ja som mal vtedy v mojom laboratóriu celý rad prístrojov na meranie ionizačného žiarenia, detektorov žiarenia, integrátorov, analyzátorov, dozimetrov atď., ktoré som pripravoval najmä preto, lebo v strojárňach sa robili už vtedy kontroly zvarov a odliatkov pomocou rádioaktívnych žiaričov. Zaviedol som preto tieto izotopné merania do výučby v laboratórnych cvičeniach z elek-

trotechniky. To bol v tých časoch (písal sa rok 1960) skutočný unikát na priemyselných školách v celom Československu.

Vzhľadom na ochorenia mojej mamy som sa začal intenzívne zaoberať štúdiom súvisiacim s jej onkologickým ochorením. Vtedy som zistil, že literatúry v knižnej forme je žalostne málo. Išlo zväčša o skriptá (tie som tiež redigoval), prípadne aj špecializované knihy ako napr. knihu od prof. MUDr. Arnošta Lanyho Orgánové lúčové poškodenia, ktorú som tiež redakčne spracovával.

Naše debaty s prof. Holanom, vtedy už mojím dobrým osobným priateľom, ako aj s primárom MUDr. Potančekom napokon skončili tak, že by bolo treba niečo o nukleárnej medicíne vydať, ale nemá to kto zorganizovať. Porozprával som sa o tom s mojím šéfom, šéfredaktorom Ferkom Kalinom, a ten okamžite povedal: „Chyť sa toho, zorganizuj a zariad.“ A tak som zobral na svoje bedrá neľahkú úlohu zorganizovať autorský kolektív, ktorý by bol ochotný stvoriť budúcu vysokoškolskú učebnicu nukleárnej medicíny a farmácie. Postupne vznikol autorský kolektív, ktorý sa skladal z Bratislavčanov, Martinčanov a Košičanov. Bolo pre mňa veľkou ct'ou, že ma špičkoví slovenskí vedci, ako napr. prof. MUDr. Štefan Hupka, DrSc., prof. Ing. Pavol Schiller, DrSc. a doc. MUDr. Miroslav Klvaňa, CSc., zobrali medzi seba a poverili napísať veľkú úvodnú kapitolu: Základy nukleárnej fyziky v rozsahu skoro 100 strán textu. Výsledkom bola 600 stranová vysokoškolská učebnica pre poslucháčov lekárske fakulty vysokých škôl na Slovensku a Farmaceutickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Ako vysokoškolskú učebnicu túto knihu schválilo Ministerstvo školstva SSR. Rukopis celej knihy recenzovali najrenomovanejší odborníci z celého Československa: prof. MUDr. Z. Dienstbier, DrSc., akademik prof. MUDr. T. R. Niederland, DrSc., prof. MUDr. E. Kunštadt, DrSc., a prof. Ing. Juraj Tölgyessy, DrSc.

Okrem tohto, že som napísal celú fyzikálnu teóriu, za najväčší môj prínos odborníci deklarovali, že som zabezpečil autorský súhlas od prof. W. Seelmana – Eggebarta a G. Pfeminga z Inštitútu rádiochémie jadrového výskumného strediska v Karlstruhe v Nemecku na vydanie Tabeľárneho prehľadu izotopov, ktorý som preložil a upravil. Je to veľká tabuľa všetkých, dovtedy známych izotopov s ich charakteristikami. Tabuľa sa celá nedala u nás v Československu ani vytlačiť, lebo ani jedna tlačiareň, v Brne ani v Prahe, nemala také malé písmenká v latinke a v gréčtine, aké sme potrebovali do tabule vysádzať.

Kniha Jadrové žiarenie v medicíne a vo farmácii, je moja najhrubšia a veľmi vzácna kniha, na ktorej som sa autorsky podieľal a na ktorú som hrdý.

Moja mama absolvovala ožarovania niekoľkokrát za sebou a prof. MUDr. P. Steiner, DrSc. vykonal rozsiahlu extirpáciu nádoru. Mama žila ešte štyri roky, ale melanosarkón zmetastázoval a moja drahá mama v roku 1968 zomrela. Mala 64 rokov, bola upracovaná, schudnutá, ale s nekonečne veľkým srdcom plným lásky a citov k nám deťom a ku celému ostatnému príbuzenstvu.

Na margo môjho pôsobenia vo Vydavateľstve Osveta v Martine sa mi žiada ešte povedať, že som tam spoznal mnoho špičkových redaktorov, ktorí sa zaslúžili o rozvoj slovenskej spisby vrchovitou mierou.

Profesori Františkovi Kalinovi by malo slovenské zdravotníctvo postaviť pomník, veľký a mohutný, pretože to, čo on urobil pre rozvoj zdravotníckej literatúry, urobil málokto. Nekonečné rokovania s autormi, úpravy rukopisov, týždenne 2-3 cesty do Bratislavy, do Košíc, do Prahy s kilami vážiacich rukopisov, to bol pre človeka s chorými očami (Ferko trpel nistagmom) nad-

ľudský výkon. Aspoň malou spomienkou som si na neho spomenul v časopise Praktická gynekológia č. 1(2000), s. 34.

Rovnaké spomienky by si vyžadovalo adresovať aj redaktorom, akými boli PhDr. Ján Považan, PhD., Jozef Štefko, Eugen Lazišťan, Ján Andel, Róbert Brož, Peter Ďurík, Janko Frlička a mnohí ďalší.

Málokto si uvedomuje, aký veľký podiel majú schopní redaktori na finálnom efekte každej knihy. Veľa redaktorov by dokázalo oveľa lepšie napísať knihu ako tú materiálu, ktorú im na redigovanie predkladajú ich autori.

VIII.

Stredná priemyselná škola v Martine, moja životná krížová cesta hore kopcom

1. Dejiny vzniku Strednej priemyselnej školy v Martine

Hlavným zamestnaním profesora Tumu v rokoch 1955-1974 bola Stredná priemyselná škola v Martine. V predchádzajúcom texte sme opísali rôzne peripetie, ktoré škola a učitelia s ňou prekonávali, kým škola nezačala definitívne fungovať v plnom prevádzkovom režime, teda už bez Pedagogického inštitútu.

Považujeme za potrebné aspoň trochu charakterizovať prostredie, v ktorom škola vtedy vznikala a fungovala. Jedným z povojnových výdobytkov Slovenska bolo, že sa konečne rozhodlo budovať priemysel nielen v Čechách a na Morave, ale aj na Slovensku. V Martine dominoval v medzivojnovom období drevársky priemysel (Tatra nábytok), celulózopapierenský priemysel (Turčianske celulóžky a papierne), ďalej polygrafický priemysel (Tlačiarne SNP, neskôr opäťtovne nazvané Neografia), textilný priemysel (Slovenka), tehliarska výroba (Severoslovenské tehly) a asi 20 drobnejších prevádzkarní. Chýbal väčší strojársky závod, o tom sa rozhodlo v roku 1946 na Oblastnom riaditeľstve kovopriemyslu v Bratislave. Vyhláškou Ministerstva priemyslu zo 6. januára 1948 bol zriadený národný podnik Kriváň ČKD so sídlom v Bratislave a 16. mája 1948 za účasti ministra priemyslu Zdenka Fierlingera bol položený základný kameň novej strojárskej fabriky. Najprv sa vybudovala zlievareň sedej liatiny. Čoskoro sa spustila výroba prvej banskej lokomotívy. Závod Kriváň ČKD zmenil svoj názov na Závody J. V. Stalina, ktorý sa po roku 1956 zmenil na Turčianske strojárne, národný podnik a napokon po rôznych organizačných zmenách na Závody ťažkého strojárstva (ZŤS) Martin. V podniku sa vyrábalo množstvo výrobkov od železničných vagónov na sypké hmoty cez železničné motorové lokomotívy, pneumatikové valce, hydraulické rýpadlá, spaľovacie motory veľkých výkonov. Dominantnou výrobou bola vojenská technika a neskôr i ďalšie výrobky, z ktorých prevažovali najmä poľnohospodárske traktory.

Prudko rastúca strojárka výroba postupne vyžadovala na priemyslovke rozširovať výučbu o ďalšie strojárne odbory štúdiá. V roku 1965 sa dalo na martinskej priemyslovke študovať v týchto študijných odboroch: strojárstvo, konštrukcia a prevádzka strojov a zariadení, zlievarstvo, elektrické stroje a prístroje, stolárstvo, pozemné stavby, ale aj niektoré ďalšie odbory podľa požiadaviek z praxe.

Existovali okrem bežných foriem štúdiá aj skrátené formy štúdiá popri zamestnaní pre odborníkov z praxe. Ďalšie nové študijné odbory vznikli až neskôr.

Priemysel v Martine prudko narastal a vyžadoval stále viac kvalifikovaných pracovníkov. V päťdesiatych rokoch chýbalo veľa odborníkov, veď v roku 1961 bolo v celom martinskom okrese len 18 % obyvateľov s vyšším stupňom vzdelania ako základným. Vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov bolo menej ako 2% a to tu fungovala relatívne veľká nemocnica s množstvom lekárov a farmaceutov.

Martinské podniky prudko zvyšovali svoju produkciu, modernizovali sa technológie, pričádzali stále nové a nové zariadenia, nie vždy ich obsluhovali plne kvalifikovaní pracovníci, a preto prudko stúpali nároky na výučbu budúcich technikov hlavne pre strojárstvo, ale aj pre ďalšie odbory.

Priemyslovka musela vychovávať v dennom i večernom štúdiu stredné technické kádre, ktoré mali zvládnuť novú techniku, technológie výroby, informačne náročné výrobné programy, a to všetko už v prostredí nastupujúcej elektronizácie.

V Martine významne vzrástla zamestnanosť aj v polygrafii a vo farmaceutickom priemysle. Technická úroveň vybavenosti fabriek, ale ja technologické zmeny sa prejavovali napokon aj v odvetvových zmenách štruktúry priemyslu.

Pokiaľ sa Martin v minulosti vnímal ako kultúrne centrum Slovákov, v druhej polovici 20. storočia sa už stávali významným strojárskym centrom. Generálnemu riaditeľstvu ZŤS sa v roku 1970 podarilo založiť zahranično-obchodnú spoločnosť Martimex, ktorá začala obchodovať s predajom naftových motorov, loďami, hydraulickými zariadeniami, traktormi, s lesnou technikou, lokomotívami, ale to všetko už bez dovtedajších monopolov pražských spoločností zahraničného obchodu. V Martine sa začali vyrábať buldozéry a veľa ďalších komponentov, ktoré sa vyvážali do celého sveta, vrátane výrobkov z oblasti vojenskej techniky vyrábanej v licencií. Martin preslávil napr. vyprošťovacie tanky, veľkorozmerné čelúšťové drvnice, veľká škála strojov pre zemné práce, pre stavebníctvo, stroje pre lesnícke technológie a nové poľnohospodárske traktory vyšších výkonov.

Moderné technológie vstúpili ale aj do iných martinských podnikov. Najmodernejšie stroje si zakúpila tlačiareň Neografia, kde nastupovala už fotosadzba. Tatra nábytok získal moderné plne automatizované linky na výrobu stoličiek. Tepláreň v Martine postavila nové horúcovodné kotly na mazut a na plyn. Biotika Slovenská Ľupča „závod Martin“, zavádzal najmodernejšiu výrobu liekov, Martinský Pivovar inštaloval novú várňu piva, pasterizačné zariadenie, flaškovacie linky atď.

Všetky uvedené zmeny sa samozrejme prejavili v nárokoch na zmenu kvalifikačnej úrovne zamestnancov. Výrazne stúpali vo fabrikách aj podiel pracovníkov s vysokoškolským vzdelaním, pretože sa ručná práca nahradzovala mechanizáciou a automatizáciou výroby. Všade sa vyžadovala aj vyššia kultúra práce.

Keď píšem tieto spomienky vyznievajúce ako oslavná apoteóza na slávne martinské výrobky, je mi ale veľmi smutno, lebo mnoho z toho, čo bolo, už nie je. Z niektorých fabrických objektov sú dnes už ruiny hovoriace o zašlej sláve martinského priemyslu. Čo ale ostalo, to boli ľudia, vzdelaní, šikovní, disponujúci obrovskými skúsenosťami, z ktorých mnohí ďakujú za to, že prežívajú aj v súčasnom krízovom období, práve získanými vedomosťami na martinskej priemyslovke. Tí najšikovnejší začali podnikať, vzniklo mnoho malých podnikov, kde našli ľudia svoju obživu. Žiaľ, o Martine ako „hlavnom meste strojárstva na Slovensku“ už nikto nehovorí a mladá, nastupujúca generácia o tom už vôbec nič nevie.

2. Rozvojové trajektórie martinskej priemyslovky

Rastúca úroveň výrobných technológií v martinských podnikoch sa musela zákonite odraziť aj v úrovni výučby na odborných školách. Odborná teoretická príprava vyžadovala diferencova-

nosť jej obsahu v úzkej nadväznosti na požiadavky výrobnej praxe. Menili sa aj vzťahy medzi všeobecnými, najmä prírodovedným vzdelaním a teóriou v odborných predmetoch. Museli sme modernizovať obsah a metódy výchovného a vzdelávacieho procesu. Veľmi absentovala spolupráca s riadiacimi a výskumnými centrami, ktoré by boli mali naznačiť predstavu a obraz budúcej činnosti človeka v prostredí mechanizácie, automatizácie a chemizácie výrobných procesov. Učebné plány, osnovy, ale aj niektoré učebnice už nezodpovedali tempu vývoja priemyslu. Počet študijných odborov rástol v súlade s vtedajšou úrovňou deľby práce, ale tomu musela zodpovedať aj úroveň vybavenosti školy. Martinská priemyslovka bola v tomto smere vynikajúco zariadená strojmi a prístrojmi, aby mohla poskytovať špecializovanú prípravu bez toho, aby výučba neskĺzla do úzkeho prakticismu.

Ale začiatky neboli také jednoduché, ako by sa na prvý pohľad zdalo. V provizórnych podmienkach, kým sme si nevybudovali novú školu, bolo potrebné veľmi improvizovať. Ako začínajúci učiteľ som na priemyslovku nastúpil na plný pracovný úväzok 1. 9. 1955, a aby to bol kompletný údaj, moje pôsobenie som ukončil 31. 8. 1974. Toto obdobie som vyplnil svojimi aktivitami v nasledovných oblastiach: praktická výučba strojárskych a elektrotechnických predmetov, budovanie nových laboratórií elektrotechniky, automatizácie a výpočtovej techniky, rozvoj a organizácia vzdelávacej a seba vzdelávacej aktivity, didaktík a metodík výučby odborných predmetov.

3. Enormne vysoké nároky na študentov martinskej priemyslovky

Učiteľský zbor priemyslovky bol zložený z interných a externých učiteľov. Interných učiteľov bolo málo, a preto sme museli vyučovať aj predmety, na ktoré sme nemali plnú kvalifikovanosť. Vyučoval som preto okrem elektrotechniky aj strojárské predmety ako stavba strojov, technické kreslenie, prípadne niektoré technológie. Stavba strojov sa vtedy, vyučovala podľa niekoľkých učebníc ako Parné stroje, Parné a plynové turbíny, Kotly, Lietadlá, Automobily atď. Okrem teoretickej časti sa v tomto predmete aj veľa počítalo a rysovalo. Vyžadovali sme od študentov nakresliť zostavné výkresy veľkých strojov. Bežne museli žiaci kresliť zostavy spaľovacích motorov, parných turbín, zdvíhadiel, žeriavov a rozkresliť dielenský výkres niektorej zložitej súčiastky ako napr. klukový hriadel, ložiskové uloženie, piest. Bol to veľmi náročný program na ktorý nestačili najmä dievčatá. Postupne sme tento program, redukovali a miesto zostáv sa kreslili len niektoré podzostavy a po čase už len niektorá súčiastka, ale v takom rozpracovaní, ako sa vyžadovalo pre dielenské spracovanie. Všetky výpočty vtedy žiaci realizovali na logaritmických pravítkach. Rysovalo sa na pauzák a tušom. Až neskôr sme aj z tohto programu zľavili, ale pritom každý priemyslovák musel vedieť dokonale kresliť a výkresy popísať tak, ako sa to bežne vo fabrike vtedy vyžadovalo.

Žiakom sme dávali k dispozícii veľa dielenských výkresov ako napr. ojnice, piesty, ventily spaľovacích motorov, ktoré sme získavali z fabriky. To bolo možné dovtedy, kým podnik neprešiel na zbrojnú výrobu s vysokým stupňom utajenia. Vtedy sme si výkresovú dokumentáciu obstarávali napr. z Tatry Kopřivnice, zo Škodovky z Mladej Boleslavy, ČKD Praha, Tatry Smíchov.

Obrovské množstvo dokumentácie o elektrických strojoch a prístrojoch sme získali od mojich spolužiakov z vysokej školy, ktorí fungovali v MEZ Vsetín, MEZ Frenštát pod Radhoštěm, Škoda Plzeň, BEZ Bratislava. Pri výučbe som sa vždy veľmi usiloval o jednotu teórie a praxe

vzdelávania. Po rokoch si mnohí naši absolventi na tieto časy radi spomínali. Vždy sme si stanovovali a určovali adekvátne ciele, obsah a prostriedky výučby, teda vhodnú formu a metódu. Išlo mi pri výučbe o to, aby som okrem obsahu akcentoval aj výchovný aspekt výučby napr. tým, že som niektoré laboratórne cvičenia zakladal na simulovaní podmienok, ktoré sa vyskytujú v reálnom živote fabrík.

V päťdesiatych rokoch sa akcentovala hospitačná činnosť na hodinách učiteľov. Vykonávali ju obyčajne zástupcovia riaditeľa, ktorí, žiaľ, nemali na to potrebnú kvalifikáciu, alebo mali napr. inú aprobáciu. Pridržali sa preto najmä formálnych náležitostí, ako napr. či má každý učiteľ písomnú prípravu na každú vyučovaciu hodinu, hoci aj keby išlo o výučbu v paralelných triedach. To vyvolávalo u učiteľov veľkú nespokojnosť. Preto sme o tom viedli rozsiahle diskusie na pedagogických radách. Jeden môj kolega, môj bývalý profesor z gymnázia, tieto diskusie trefne ukončil touto pamätnou sentenciou: “Je otázne, či má mať dirigent partitúru v hlave, alebo hlavu v partitúre.”

4. Nástup éry slávnych celoštátnych konferencií na SPŠ v Martine

Veľmi som sa usiloval poznať výučbu aj na iných priemyslovkách, najmä v Čechách a na Morave. Rozhodol som sa postupne navštíviť hlavne tie školy, na ktorých pôsobili autori učebníc elektrotechnických predmetov. Navštívil som elektrotechnické priemyslovky v Brne, Prahe, v Plzni, vo Frenštáte pod Radhoštěm, ale aj v Bratislave. Uvedomil som si, že máme v Martine vysokonaštandardné vybavenie prístrojmi a zariadeniami, a že by bolo osožné pochváliť sa s dosiahnutými úspechmi. Rozhodol som sa usporiadať celoštátne konferencie, ktoré sa postupne sa stali veľmi žiadanou aktivitou a o účastníkov z celého Československa nebola núdza. Konferencie boli spravidla trojdenné a jedno popoludnie sme vždy venovali prehliadke krás Martina a Turca. Po rokoch 20-30 rokoch, keď som sa náhodou stretol s niektorými z účastníkov konferencie a prišla reč na program, málokto si pamätal, o čom všetkom sme rokovali, ale rád si spomínal napr. na exkurziu do rybníkov s umelým chovom hlavátok, kde boli hlavátky dobre vyše metra veľké. Na mnohých účastníkov nezabudnuteľným dojmom pôsobilo, keď som raz priniesol kroniku mesta Martin, do ktorej sa účastníci všetci podpísali, pričom v kronike videli podpisy a venovania prezidentov Masaryka, Beneša, Tisa ďalej Hlinku, Hviezdoslava a iných významných osobností.

Na konferenciách sme sa usilovali predviesť najmodernejšiu techniku. Zavádzali sme vtedy do vyučovacieho programu automatizačnú a riadiacu elektrotechniku. Mal som jednu triedu večerného štúdia, ktorá bola zložená len z dôstojníkov martinskej posádky. Boli to všetci poslucháči v hodnosti majorov a podplukovníkov.

Mal som teda nepriamo aj možnosť zabezpečiť, aby súčasťou programu konferencie bola ukážka využívania teletmetrie. Pred školou sme nainštalovali veľké radarové stanice, ďalej jeden strelecký radar, teletmetrickú sústavu na snímanie údajov z vypustenej balónovej radiosondy. Telefonicky sme požiadali o odklon jednej leteckej linky nad Martin tak, by účastníci videli v akcii celé zariadenie.

Inú konferenciu sme venovali izotopovým meraniam s požičanými žiaričmi. Súčasťou konferencie vo voľnom čase bola návšteva vodného zdroja pre Martin vo Veľkej Fatre. Vidieť, ako

v skale vyhlbenom tuneli priamo zo skaly vyviera obrovský prameň s výdatnosťou okolo 400-600 litrov za sekundu, to bol pre mnohých kolegov zážitok na celý život. Prameň patrí medzi európske unikáty.

Mojou najväčšou pýchou bolo predvádzanie veľkého analógového počítača MEDA81T, vrátane vtedy vzácných digitálnych voltmetro, súradnicových zapisovačov.³ Dnes môžem prezradiť, ako som ku tejto vzácnosti prišiel. Vrátil som sa zo svetovej konferencie o počítačoch, ktorý sa konal v Amsterdame.⁴ Vedel som, že sa u nás pracuje na vývoji nielen číslicových, ale aj na analógových počítačoch. Navštívil som výrobcov analógových počítačov a na rovinu som šéfom povedal. Som z martinskej priemyslovky, nemám prostriedky na podplatenie, ale ak mi počítač predáte, zaručujem vám, že vám dáme 2-3 izby v našom modernom internáte bezplatne na používanie na dva mesiace počas letných školských prázdnin. Pražáci dobre poznali prírodné krásy Turca a ponuku prijali. Problém bol v tom, že celá súprava MEDA 81T išla na predvádzanie do Paríža na výstavu. Počítače MEDA boli v Paríži na predaj, ale sa nepredali, lebo cena bola asi privysoká. Bol december, počítače v Paríži a firma poslala na školu faktúru na úhradu. Musel som podpísať ešte pred úhradou faktúry, že som počítačovú zostavu prevzal. Rozmýšľal som, ako to urobiť. Rozhodol som sa prijatie počítača potvrdiť, ale ihneď som napísal reklamáciu, že čosi nefunguje a žiadal som, aby firma potvrdila, že počítač prijala na realizáciu garančnej opravy. To je dobrý trik, ktorý sa môže každému dakedy aj hodiť.

Ešte jedna osobnosť mi prichádza na um pri pohľade na fotografiu, ktorú obsluhujú vtedy moje najfotogenickejšie žiačky priemyslovky. Je medzi nimi neskoršia docentka, inžinierka Alenka rodená Kubová, CSc., ktorá pôsobila na VŠDS v Žiline, ale, žiaľ, na vrchole rozkvetu svojej krásy a odbornej kariéry podľahla rakovine za neuveriteľne krátku dobu 2 či 3 mesiace. Vždy je mi veľmi smutno, bolo to krásne a veľmi múdre dievča.

5. Ako sme začínali s programovou výchovou

Pri cvičeniach z elektrotechniky som vždy požadoval, aby sa žiaci vopred na meranie pripravili aj teoreticky. To sa, žiaľ, nedalo vopred zistiť a preto som sa v tej dobe zaoberal konštrukciou skúšacích strojov na mechanickom princípe. Boli to jednoduché mechanizmy, ktoré fungovali tak, že sa v okienku objavila otázka a študent musel do druhého okienka napísať svoju odpoveď. Potom pootočil ovládacím kolieskom, jeho odpoveď sa schovala pod sklo a v okienku sa objavila správna odpoveď. Vyrobili sme niekoľko takýchto zariadení a celkom dobre sa osvedčili. Bolo však potrebné napísať kopu programov pre lineárne programy. Venoval som veľa času programovému vyučovaniu, ale vzdelávacia účinnosť týchto mechanizmov bola nízka. Celá táto problematika sa výrazne posunula dopredu až po zavedení examinátorov elektrického charakteru. Tým sa venoval prof. Ing. Július Bajczy, CSc., z Elektrotechnickej fakulty SVŠT.

Problemátike programovania výučby som venoval veľa času a podrobne som vtedy preskúmal Skinnerovské lineárne programy, Crowderove vetvené programy a Paskove adaptívne programy.⁵

S profesorom Paskom som sa osobne stretol v Amsterdame na Svetovom kongrese o výchove pomocou počítačov.⁶ Na tomto kongrese sme mali možnosť vidieť výučbové programy aj pre deti v škôlkach. Ale pamätám si poznámku jedného amerického kolegu. Obdivoval som, ako deti na

³ Pozri: TUMA, M.: 20 rokov SPŠ. Martin, 1972, s. 39

⁴ Pozri: TUMA, M.: Svetový kongres o výchove pomocou počítačov. In: Jednotná škola, 1971, č. 5, s. 471-474.

obrazovke sledovali krásnu tetu, ktorá im rozprávala rozprávku. On mi vtedy povedal: „Vy v Československu máte na rozdiel od nás dostatok vynikajúcich učiteľov. Živé slová, pohladenie starej mamy je oveľa výchovnejšie a účinnejšie, ako krásna pani na studenej obrazovke.“ Mal pravdu, to vidno dnes, keď mladí ľudia strávia pred obrazovkami mnoho hodín denne, ale v ich správaní potom absentuje cit, nevedia živým slovom komunikovať a diskutovať, prejavíť svoj názor. Počítače pomohli ľuďom, žiaľ, i v negatívnom dopade, vzájomnom sa odcudzovaní ľudí.

6. Realizácia projektu: Sto elektrotechnických laboratórií ako ústredná dodávka školám

Publikovaním článkov v odbornej pedagogickej tlači, účasťou na mnohých konferenciách doma aj v zahraničí som sa stal známy, a tak ma ministerstvo vymenovávalo do rôznych celoštátnych komisií. Jednou z najefektívnejších boli zasadnutia organizované podnikom „Učební pomůcky, n. p. Praha“. Bola tam skupina veľmi aktívnych odborníkov, ktorí hľadali náplň práce pre výrobu učebných pomôcok a meracích prípravkov pre odborné školy. Navrhol som a nakreslil množstvo učebných pomôcok, ktoré sa potom stali výrobným programom pre mnohé stredné priemyselné školy. Školy pomôcky vyrobili, dodali Učebným pomôckam a tie ich distribuovali na školy zväčša formou centrálnej dodávky, financovanej ministerstvom školstva.

V šesťdesiatych rokoch sa vybudovali postupne ďalšie a ďalšie priemyselné školy, ktoré už sídlili v novobudovaných školách. Chýbalo však vybavenie laboratórií. Po dohovoroch na centrálnych orgánoch školstva sa mi napokon podarilo schváliť pre celé Československo dodávku sto kompletných laboratórií, vrátane úplného vybavenia strojmi a prístrojmi. Bol som poverený vypracovať vzorový projekt. Najprv som vyprojektoval a navrhol moderné laboratórne stoly pre elektrotechnické laboratóriá a skúšobne. Boli prihlásené ako chránené vzory T1 a T2 na Patentovom úrade v Prahe. Istý problém bol s výrobou laboratórnych stolov, ale aj to sme zvládli. Drevenú časť stolov začalo vo veľkom vyrábať Drevárske výrobné družstvo v Prievidzi, ktoré odvtedy vyrábalo nábytok na veľmi solídnej úrovni. Elektrickú výbavu a montáž sa podarilo zabezpečiť v Leteckých opravovniach v Banskej Bystrici. Podniky boli blízko Martina, takže som mohol dohliadať na kvalitu výroby. Tá bola na takej solídnej úrovni, že sa niekoľko súprav kompletných laboratórií dodalo do Poľska a aj do Egypta na vysokú školu leteckú. Zariadenie a usporiadanie laboratórii som opísal v knihe Laboratórne meracie stoly pre elektrotechniku (Praha, Učební pomůcky, 1967).

Egyptania si ale dali podmienku, že sa ako autor projektu priamo zúčastním pri montáži, uvedení do chodu a pri odovzdaní laboratórií do prevádzky. Odhadovali sme, že by to malo trvať tak 1-2 mesiace. Naše školstvo súhlasilo, ale musel som sa podrobiť prísny jazykovým skúškam. Nemčina neprichádzala do úvahy a medzi angličtinou a francúzštinou som si zvolil francúzštinu. To som akotak zvládol. Lenže vstúpila do toho rodinná katastrofa, keď nám zomrel aj druhý synček Lubko. Do Egypta som odmietol vycestovať.

Hľadala sa urýchlene náhrada. Na túto cestu sa podujal môj o rok starší kolega Ing. Tomáš Hájach, ktorý do Egypta vycestoval. Počítal s tým, že aj on dokáže spojzduť moje laboratórium behom 1-2 mesiacov. Lenže nastal rad nepredvídaných okolností. Keď Tomáš doletel do Egypta zistil, že dodávka loďou ešte nedošla. Chcel sa vrátiť domov, ale Egyptania ho nepustili, zobrali mu pas! Takto Tomáš na loď a na dodávku čakal skoro ďalších 6 mesiacov bez roboty, a nemo-

hol ani cestovať po Egypte, lebo nemal pas. Napokon loď zo Štetína okolo celej Európy dorazila a obrovské bedne so stolmi, s rozvádzačom a napájacími motorgenerátormi vyložili a dopravili do novobudovanej vysokej školy. Nepríjemné prekvapenie nedalo na seba dlho čakať. Debne boli vraj riadne označené, kde je vrch, kde spodok, ale robotníkom to bolo asi jedno. Rozvádzač, v ktorom bol namontovaný dosť ťažký transformátor, postavili hore nohami, ten sa odtrhol a rozbil ortuťovú banku trojfázového usmerňovača. Vtedy ešte neboli iné ako selenové a ortuťové usmerňovače, aj to len pre menšie výkony. Nedalo sa nič robiť. Zúfalý Tomáš žiadal urýchlene poslať náhradné diely. To zase trvalo večnosť, takže chudák preklínal, že tam išiel. Napokon sa všetko podarilo, Tomáš sa vrátil a ešte sme spolu popísali pár učebníc elektrotechniky. Tie fungujú doteraz!

V elektrotechnike sa stále viac a viac objavovala potreba venovať pozornosť automatizačnej technike. Vtedy sme zaviedli nový predmet, ktorý bol venovaný prístrojovej a automatizačnej technike, ktorú sme vtedy vyučovali ešte na úrovni vo fabrikách bežnej releovej techniky. Spolu s Ing. Robertom Binderom, CSc., ktorý mi voľakedy na technike prednášal predmet „Dynamika“ sme sa spriatelili a napísali spolu relatívne textovo ťažkú učebnicu Automatizácia (Bratislava, Alfa, 1978). Vyprojektoval som možné usporiadanie nových laboratórií pre automatizáciu tak, aby sa tam dali umiestniť už moderné zariadenia napr. na báze fluidiky, polovodičovej regulačnej techniky atď. Ich realizáciu už potom prevzali moji žiaci a ďalší nasledovníci.

7. Moja aktívna autorská tvorba nových učebníc

V šesťdesiatych, ale aj v sedemdesiatych rokoch boli na trhu skôr popularizačné publikácie zo základov elektrotechniky od Ing. H. Meluzína, a elektrotechnika sa učila podľa učebníc V. Klepla. Chýbali učebnice šité, ako sa hovorí, na mieru na konkrétne učebné osnovy. Ukázalo sa, že nemožno na strojárskych, hutníckych, baníckych školách učiť podľa rovnakých učebníc, používaných na elektrotechnických priemyslovkách.

Ústredný školský inšpektor ministerstva školstva v Prahe Ing. Růžička ma hodlal poveriť napísaním učebnice Elektrické merania, ale povedal, že si musí najprv overiť ako to ja vyučujem v Martine. Ing. Růžička bol starší, veľmi príjemný pán. Napokon pricestoval do Martina, aby na vlastné oči videl čo sme vybudovali a čo všetko robíme. Keď to videl, uznal, že takáto škola s takým zariadením dovtedy u nás v ČSR nie je, povedal, a to ma veľmi potešilo: „... máš víc ako Klepl u nás.“

Bol veľmi prekvapený, keď som mu daroval moje knihy ako Elektrické meracie prístroje (Bratislava, Výskumný ústav pedagogický, 1964), Bezpečnosť a organizácia práce v elektrotechnických laboratóriách (Bratislava, Výskumný ústav pedagogický, 1965), Desiat rokov SPŠ v Martine (Martin, SPŠ, 1962), Atomistika (Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1961).

Dal som sa do písania modernej učebnice s peknými fotografiami, ktoré sme pracne nafotografovali. Domnieval som sa, že vydavatelia budú takí tolerantní, že im nebude vadit, keď rozsah prekročím aj o 50%. Vtom som sa ale veľmi mylil. Pán inšpektor Ing. Růžička striktné trval na tom, že učebnica môže mať maximálne 2,5 (dva a pol) strany textu na jednu vyučovaciu hodinu. Stručnosť v textácii a úspornom vyjadrovaní nikdy nebola mojou silnou stránkou. Musel

som sa podrobiť. Vyhliedol som to tak, že som napísal ďalší učebný text Elektrické meracie prístroje (Učební pomůcky, Praha 1966), ktoré som si sám aj graficky upravil. Knihy sme vytlačili v Neografii Martin v exkluzívnom vystrojení. Kniha vyšla v češtine i v slovenčine.

Nádherne fotografie prístrojov som si osobne priniesol vtedy ešte zo Západného Nemecka od firmy Hartmann a Braun z Frankfurtu nad Mohanom, ktorí ma pozvali z „vdáky“ za dobrú propagáciu ich meracej techniky v knihe Elektrické meracie prístroje.

Kniha Elektrotechnické meranie vyšla ako celoštátna učebnica v češtine i v slovenčine v niekoľkých vydaniach (Bratislava, Alfa, 1965) , (Praha, SNTL, 1966) a v maďarčine (Bratislava, SPN, 1967).

8. Ako sa mi podarilo presadiť metodiku výučby ako vedeckú disciplínu

Na niekoľkých celoštátnych seminároch učiteľov elektrotechniky sa čoraz naliehavšie objavovala požiadavka vytvoriť a zjednotiť metodiku výučby elektrotechnických meraní. Boli síce k dispozícii už niektoré moje práce s touto tematikou, ale metodika ako súhrnná práca k dispozícii nebola.

Teraz je to správne miesto, kde chcem opísať vtedajšiu situáciu v oblasti pedagogických vied. Začali sa intenzívnejšie rozbiehať interné, ale aj externé aspirantúry, ale vyžadovali sa rozsiahle vedecky dokumentované a experimentálne predložené práce. O možnosť začať aspirantúru som sa zaujímal aj ja, bola to ale dlhá krížová cesta, kým som sa k nej dostal.

Prvou oblasťou, kde som myslel, že by som mohol uspieť, bola jadrová fyzika. Navštívil som prof. Ing. Círaka, CSc., zo SVŠT, ktorý mal takú predstavu, že mi dodá množstvo negatívov privezených z vtedajšieho Sovietskeho zväzu z Dubny, na ktorých by bolo potrebné na špeciálnych optických mikroskopoch a na ďalších prístrojoch skúmať jadrové procesy a interakcie častíc. To by bola bývala nesmierne zdĺhavá cesta, vôbec nezaručujúca úspech. Iná bola vtedy situácia v Dubne a iná u nás.

Obrátil som sa preto na pedagógov. Dekanom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave bol vtedy prof. PhDr. L. Bakoš, CSc., s ktorým som bol prednášať na niektorých podujatiach pedagógov v Západnom Nemecku. On tam bol za vysoké a ja za stredné školy. Dokonca sme v rámci tam organizovaného galavečera spolu spievali naše ľudové piesne. Dobré sme sa teda spoznali. Pri našich cestách došla na rad aj možnosť mojej externej aspirantúry na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Škola prijatie podmienovala tým, že z pedagogiky môže kandidátsku prácu obhajovať len graduovaný pedagóg, a ďalej, že metodika výučba na odborných školách nie je uznaná ako vedecká disciplína. Takto bola cesta k aspirantúre zavretá pre mnohých vedychtivých učiteľov odborných škôl.

Začal som v tomto smere otvárať túto problematiku na rôznych fórach, najmä na celoštátnych konferenciách konaných v Prahe.

Zabral hlavne môj článok Vytváranie priaznivých podmienok pre zvyšovanie efektívnosti vyučovacieho procesu na SOŠ (Odborná škola, č. 3(1964), s. 53-56), alebo aj ďalší článok Umožniť ďalší rast učiteľom odborných škôl (Socialistická škola, č. 3 (1964-65), s. 140-144.)

Bola to podstatná časť môjho prejavu na celoštátnej konferencii za účasti ministra školstva. Prizvali ma na rokovania na MŠK v Prahe, do Výskumného ústavu pedagogického, Výskum-

ného ústavu odborného školstva, kde sa celá problematika uznania metodiky výučby odborných predmetov prediskutovala a napokon uznala ako vedná disciplína, z ktorej možno obhajovať kandidátske práce. Považoval som tento krok aj za môj osobný úspech. Na Slovensku sme ale neboli na túto možnosť pripravení ani inštitucionálne, ale ani personálne. Chýbali hlavne graduovaní školitelia, ktorí by to boli ochotní robiť.

V tomto smere mi vyšiel v ústrety dekan Pedagogickej fakulty v Trnave prof. PhDr. V. Václavík, ktorý na základe osobných kontaktov sa Prahe za mňa prihovoral do externej aspirantúry ma zobral Ústav inžinierskeho štúdia pri ČVUT v Prahe. Sídliť na Florenci 20. Tu som sa stretol s vynikajúcimi odborníkmi a prajnými ľuďmi. S aspirantúrou sme vtedy začínali dvaja. O niečo odo mňa starší kolega Ing. A. Melezínek a ja, obaja elektrotechnickí inžinieri. Naším spoločným školiteľom bol doc. PhDr. Karel Dvořák, nezabudnuteľný, otcovsky prístupný človek, vynikajúci metodik. Nedovolili mu vtedy sa habilitovať, lebo nebol v strane. Druhým, pre mňa opäť nezabudnuteľným človekom bol špičkový psychológ doc. PhDr. F. Jiránek. Doc. Dvořák ma upozornil, že skúška u doc. Jiráňka, odchovanca parížskej Sorbony je veľmi náročná, a že by mi odporúčal u neho absolvovať niekoľko konzultácií. Napísal som zdvorilý list doc. Jiráňkovi a ten ma v písomnej odpovedi pozval k sebe domov do Prahy na konzultáciu. Vtedy telefonické kontakty vôbec neboli také jednoduché ako dnes. Telefonovalo sa cez medzimestské telefonické ústredne, zo školy volať bol vždy problém, ale to pre dnešnú generáciu mladých ľudí v ére mobilov sa vníma ako pravek ľudstva.

Keď som chcel ako učiteľ ísť v rámci dovolenky do Prahy, to som si vždy musel zaistiť buď výmenu hodín na škole alebo zastupovanie. Vedeniu školy to vždy prekážalo. Do Prahy som vždy musel cestovať prakticky celú noc, lebo jazdná doba rýchlikov bola oveľa dlhšia, ako je to dnes. Doc. Jiránek mal malú vilku na okraji Prahy (ulice U kolejí 15). Keď som zazvonil, ku bráničke domku ma prišiel privítať osobne doc. Jiránek s pani manželkou a aj s ich malým psíkom. Po privítaní a odovzdaní kytíc sme vstúpili do haly, kde bol obrovský okrúhly stôl plne obložený miami s jedlom, s koláčmi s ovocím. Ja som sa ospravedlnil, že som prišiel nevhod, že asi čakajú nejakú delegáciu. Pán docent mi povedal, že jeho pani manželka je veľká kuchárka a pri každej príležitosti rada varí, skrátka, že to je určené pre moju návštevu.

Moja návšteva začala tak, ako som bol pozvaný, o 15 hod. a rátať som asi s hodinou, aby som došiel na rýchlik domov. Naša spoločná diskusia trvala do štvrtej ráno a potom ma obaja manželia odprevadili na električku. Boli a sú to pre mňa nezabudnuteľné chvíle, ktoré sa už nikdy nezopakovali. Na rozlúčku mi pán docent venoval svoju nezabudnuteľnú knihu Úvod do obecné psychologie. Jeho spomienky mi dodnes rezonujú v ušiach.

Ako perfektný znalec francúzštiny často sprevádzal doc. Jiránek zahraničné delegácie po pražských inštitúciách. Keď raz sprevádzal profesora Nutina tak vždy musel povedať aj charakteristiku inštitúcie, ktorú navštívili napr. Výskumný ústav pedagogický v Prahe, asi 300 pracovníkov, Výskumný ústav odborného školstva Praha 250 zamestnancov, Pedagogický ústav JAK ČSAV Praha 150 ľudí. Profesor Nuten, hovoril že toľko ľudí, on nikoho podľa napísaných publikácií nepoznal ani podľa mena. Docent Jiránek to komentoval takto: „Oni sú asi desiati, sídlia v pivničných priestoroch Sorbony a vie o nich celý svet“. Mal pravdu, je mi to ľúto, ale tento stav pretrváva dodnes.

Čiastkové skúšky, vrátane jazykových som bez problémov absolvoval a obhajoba mojej práce bola tiež impozantná, najmä preto, že komisia pod vedením prof. PhDr. Emila Stráčára, DrSc.,

mala vyše 20 členov a prišli odborníci z celej republiky, teda hlavne z Čiech. Moja dizertačná kandidátska práca: „Metodika elektrotechnických cvičení“ vyšla v exkluzívnom polygrafickom vyhotovení (Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1971).

S docentom Jiráňkom sme si dosť často vymieňali listy. Sťažoval sa, ako ho prenasledujú, že podpísal známy dokument „2000 slov“. Nútia ho, aby odvolal svoj podpis. Neskôr som sa dozvedel, že ho vtedajší agenti moci prenasledovali a prehovárali aj na prechádzkach s jeho jazvečíkom. Raz sa tak rozčúlil, že pri vstupnej bránke do domu dostal infarkt a zomrel. Bol to vzácný človek, ktorého vtedajší režim uhnal k smrti.

Neuznaný zomrel čoskoro aj môj školiteľ doc. Dr. Karel Dvořák. Ašpirantúru ešte predtým skončil aj Ing. Adolf Melezínek, ktorý emigroval do Rakúska a dnes je to významný vedec a priekopník pedagogického vzdelávania inžinierov. Em. O. univ. Prof. Dipl. Ing. Dr. Pphil. DDDr. h.c. na Univerzite v Klagenfurte. Je čestným predsedom IGIP – Internationale Gesellschaft für Ingenieurpädagogik v Rakúsku. Už sme sa spolu nestretli, naše cesty boli mimobežné. Škoda.

9. Ako som začal fungovať vo Výskumnom ústave odborného školstva v Prahe

Kontakty s mnohými pedagógmi a zamestnancami ministerstva školstva v Prahe, ale najmä prednášky v zahraničí ma zbližili s Ing. A. Boháčom, CSc., riaditeľom Výskumného ústavu odborného školstva v Prahe. Bol to skvelý človek, dokonca v SNP na Slovensku prišiel o dva prsty na ruke. Ponúkol mi prácu na čiastočný úväzok v tomto ústave vo funkcii samostatného odborného pracovníka špecialistu s tým, že budem pracovať v Martine a podľa potreby dochádzať do Prahy.

Skončil som preto môj polovičný pracovný úväzok vo Vydavateľstve Osveta v Martine a začal rozvíjať pedagogické disciplíny na pôde výskumného pracoviska. Na Slovensku v rámci Výskumného ústavu pedagogického fungovala len 2-3 členná skupina, ktorá mala na starosti odborné školy a teda výučbu odborných predmetov, čo znamenalo, že vlastne nemohli urobiť nič podstatné.

Mojou pracovnou náplňou vo VÚOŠ-i bola modernizácia učebných osnov pre výučbu elektrotechnických predmetov, tvorba nových učebných dokumentov pre výučbu predmetov automatizácie a mechanizácie a výpočtovej techniky. Mal som dobrých spolupracovníkov a dobre som si rozumel aj s novým ústredným inšpektorom, ktorý prišiel miesto Ing. Růžičku s Ing. Jaromírom Jágrom. Snažili sme sa „preklepať“ celý výučbový program, pretože do neho musela vstúpiť už polovodičová technika, že elektrónky ako prvky už skončili atď. Mnoho z toho čo chcem vyrozprávať sa vlastne akoby v špirále vývoja opakuje aj dnes, keď sa radikálne mení obsah a štruktúra výučby na odborných školách, v prevratnom tempe a rýchlosti.

Prvým vážnym problémom bola efektívnosť výučby aj z hľadiska využiteľnosti času. Porovnávali sme rozsah vyučovacieho času. V predvojnovom, ale ešte aj v medzivojnovom období trvala vyučovacia hodina na priemyslovkách 55 minút. Postupne sa aj z psychohygienických dôvodov vyučovacia hodina upravila na 45 minút, to ale bolo už cítiť.

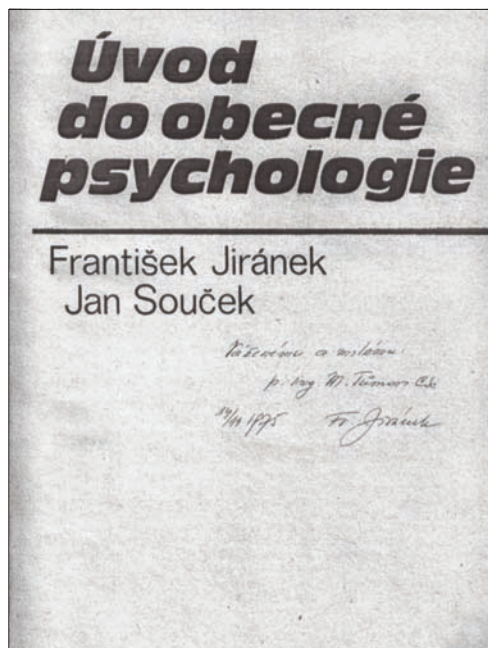
Ďalším problémom bola účasť žiakov, hlavne na Slovensku, na zemiakových brigádach. To trvalo 2-3 týždne, niekde vo vyššie položených zemepisných oblastiach aj dlhšie. V lete v období maturít sa efektívne nevyučovalo tiež 1-3 týždne, lebo učitelia sedeli v maturitných komisiách, chodili ako predsedovia do iných škôl. Skrátka sme spočítali, že ak chceme mať na odborných školách rovnaký priestor ako pred vojnou, museli by sme výučbu predĺžiť zo štyroch na päť rokov.

Prednáška na Dni kozmonautiky

Cez prestávku na zemiakovej brigáde zľava Ing. J. Sitár, Ing. M. Tuma, prof. V. Knor, Ing. M. Zajac a prof. J. Orendáč

Suvenír od Doc. Dr. F. Jiráka, CSc. pri návšteve u neho doma v Prahe

Prednáška na medzinárodnom seminári o prístrojovej a automatizačnej technike

O tom v tej dobe (okolo roku 1965) nemohlo byť ani reči. Ostalo jediné riešenie, zredukovať učivo a vypustiť menej dôležité učivo, a to z osnov i z učebníc. Výsledok: treba napísať nové učebnice!

Vznikol opäť ďalší problém, ktorý rezonuje aj v tomto období, keď píšeme už rok 2014. Priemysel sa sťažoval, že absolventi vysokých škôl nie sú dostatočne dobre pripravení pre prax a že im veľmi dlho trvá, kým sa adaptujú na fabričné pomery a stanú sa plnohodnotne využívanými zamestnancami. Ako sme vtedy ten problém vlastne chceli vyriešiť?

Z pozície pracovníka VUOŠ Praha a s pomocou pracovníkov niektorých ministerstiev sme zorganizovali v Prahe celoštátnu konferenciu, na ktorej sme chceli počuť od zástupcov každého typu školy, prečo sa im nedarí dosahovať potrebné výchovno-vyučovacie výsledky. Réžia konferencie bola taká, že sme na úvod sformulovali problém. To bola efektívnosť výučby a potom mala prebiehať diskusia v jednotlivých sekciách s tým, že hovorca z každej sekcie povie riešenia a záver, ku ktorému v diskusii došli účastníci konferencie.

Záverečná diskusia bola fascinujúca, lebo skoro každý záver z jednotlivých sekcií sa niesol v rovnakom tóne: „My robíme, čo sa dá, ale dostávame zle pripravených ľudí z predchádzajúceho typu vzdelávania.“ Stojí za to v stručnosti zrekapitulovať výsledky tak, ako si ich ešte pamätám:

1. Referát zástupcu priemyslu:

- absolventi vysokých škôl sú v teoretickej rovine len na priemernej úrovni, chýba im prax, a neznalosť pohotovo reagovať na problémy,
- nevedia jednat' s ľuďmi, chýba im komunikácia na solídnej úrovni, nedokážu napísať listy a telefonovať,
- nevedia analyzovať situácie a riešiť problémy,

- diplomové práce sú odtrhnuté od života a praxe, v ničom nepomáhajú priemyslu,
- na umiestnenku idú absolventi na konkrétne miesto len preto, že musia, ale čoskoro chcú odtiaľ zmiznúť tam, kde im dajú byť.

Záver a odporúčanie: zlepšiť prípravu z vysokej školy, tá je nedostatočná.

2. Referát zástupcu vysokých škôl:

- maturanti nevedia po príchode na vysokú školu samostatne študovať a pracovať,
- majú slabé vedomosti z profilových predmetov, na technických školách hlavne z fyziky, matematiky a chémie,
- nie sú dosť systematickí v práci,
- po príchode na vysokú školu sa málo venujú štúdiu, radšej užívajú voľnosť bez rodičovskej kontroly,
- nevedia sa vyjadrovať, ani ústne, ani písomne.

Záver a odporúčanie: zlepšiť výber a skvalitniť stredoškolské štúdium.

3. Referát zástupcu stredných škôl:

- zle pripravení žiaci zo základnej školy,
- žiaci nevedia sústredene vnímať výklad učiva,
- žiaci sa doma neučia a nečítajú knihy,
- majú podpriemerné schopnosti vyjadrovania,
- sú nepozorní a nesústredení, počas vyučovania sa bavia.

Záver a odporúčanie: podstatne skvalitniť výučbu na základných školách, zaviesť prísnejšie výberové konanie na jednotlivé školy a naučiť žiakov samostatnosti.

4. Referát zástupcov základných škôl:

- žiaci prvých ročníkov sú ešte nezrelí, priveľmi hraví a sú detinskí,
- chýbajú im základné sociálne návyky,
- sú nepozorní a nesústredení,
- nevedia pracovať s učebnicami,
- ich vyjadrovacie schopnosti sú neadekvátne,
- sú suroví vo vyjadrovaní.

Záver a odporúčanie: skvalitniť predprípravu v predškolských zariadeniach, prehĺbiť kvalitu prípravy na štúdium vo vyššom stupni.

5. Referát zástupcov z predškolských zariadení:

- deti musíme učiť aj tým najzákladnejším návykom,
- absenteje rodičovská príprava na škôlku,
- máme málo času a priestoru na výučbu podľa učebných osnov, lebo musíme deti učiť cikať, kakáť, papať a hlavne ešte aj hovoriť.

Keď odzneli prejavy jednotlivých referujúcich, bolo zjavné, že každá skupina tvrdila, že musí vo výchovno-vzdelávacom procese suplovať, doplniť to, čo predchádzajúce zariadenia neurobili vôbec, alebo aspoň nedostatočne. Skrátka, že už na začiatku prípravy robíme veľa chýb.

Vtedy vstal jeden lekár a veľmi trefne povedal, že ako tak počúva, ako sa chyby prenášajú až k prvopočiatku výchovy a vzdelávania človeka, tak mu prichádza na um, či vôbec netreba revidovať už samotný akt vzniku budúceho človeka. Zožal potlesk, ale uviedol, že žiaľ aj v tom je potrebné čo to napraviť, pretože ak sa všeobecne uznáva, že prvorodené dieťa je, vulgárne povedané z najkvalitnejšej matérie, tak u nás skončí 120 000 nechcených detí v odpadovom koši. Ten údaj bol vtedy zdruvujúci pre celé publikum konferencie.

To, čo som opísal sa opiera iba o to, čo si ešte pamätám a netvrdím, že to všetko takto prebehlo, ale veľa sa asi nezmenilo dodnes.

Domnievam sa, že konferencia mala odozvu a že sa začal posilňovať aj výskumný program vo vtedajších výskumných centrách, patriacich do rezortu školstva.

10. Kto by mal autorom učebníc povedať, čo v nich má byť?

Moje pôsobenie na priemyslovke a súčasne aj vo Výskumnom ústave odborného školstva sa sústredila na tvorbu učebníc. Vyšli ďalšie a ďalšie vydania mojich Elektrotechnických meraní, Národy na cvičenia v elektrotechnických laboratóriách a hlavne učebnice Elektrotechniky I. a II. pre všetky špecializácie SOŠ v Československu, a tých boli desiatky.

Vtedy som sa ako autor, ale aj výskumný pracovník zamyslel nad tým, ako napísať učebnicu nie pre súčasný stav poznania, ale pre budúcnosť. Otázka bola, čo by mal súčasný absolvent priemyslovky vedieť, aby mohol dobre fungovať v budúcej praxi. Priemyslovky pripravovali svojich žiakov primárne pre prax a nie na štúdium na vysokej škole. Pravdou však je, že veľká časť absolventov išla študovať na vysoké školy, a to nielen s technickým zameraním. Mám mnoho mojich študentov, ktorí úspešne skončili štúdium na univerzitách a sú z nich dobrí pedagógovia, lekári, právnici, ekonómovia, ale aj politici.

Rozhodol som sa proces tvorby učebníc trochu zvedieť a skvalitniť. Učebnica mala oboznámiť a naučiť žiakov porozumieť vedomostiam a naučiť ich s nim aj narábať. Musela rešpektovať učebné osnovy, medzipredmetové a vnútropredmetové vzťahy, nadväzovať na ďalšie predmety, ale stále ostal otvorený problém súladu obsahu učebnice s vedeckými poznatkami.

Po dohode s ústredným školským inšpektorom sme napísali oficiálny list na Štátnu plánovaciu komisiu v Prahe, v ktorom sme chceli, aby tento orgán napísal svoje predstavy o tom, akú úroveň vedomostí, schopností a vybavenosti absolventov SOŠ predpokladajú v horizonte ďalších 10-15 rokov. Chceme, ako ministerské orgány, v tomto smere zdokonaľiť pedagogické procesy tak, aby odpovedali budúcim potrebám a stupňom hospodárskeho rozvoja, využitia najproduktívnejších poznatkov a skúseností vedy a techniky.

Odpoveď prišla a niesla sa asi v takom duchu, že o tom, aká by mala byť úroveň vedy a techniky v budúcnosti, rozhoduje Štátna komisia pre rozvoj vedy a techniky, ktorá spracováva výhľady do budúcnosti a nie Štátna plánovacia komisia.

Aké budú tieto výhľady, to sme sa mali dozvedieť zase od rezortných ministerstiev priemyslu a obchodu, pretože hlavne tieto ministerstvá vedia, aká bude musieť byť orientácia nášho priemyslu a tá zase závisí do toho, ako budú fungovať zahraničné dohody, najmä aké nároky a záujem bude mať náš vtedajší hlavný odberateľ výrobkov Sovietsky zväz.

Kruh sa uzavrel, takže oficiálne nikto autorom učebníc nevedel povedať, na akú úroveň vedy

a techniky v budúcnosti je potrebné pripravovať našich absolventov. Výskumný ústav pedagogický ani Výskumný ústav odborného školstva mal tak málo odborných pracovníkov pre odborné školy, že tí 2-3 ľudia nestačili plniť ani len operatívne úlohy. Všetko teda záležalo od erudovanosti a odbornosti autorov. Rozhodol som sa preto postupovať inou cestou. Začal som pre svoju odbornosť zhromažďovať učebnice z iných okolitých štátov. Raz, keď som sa vracal zo Západného Nemecka z medzinárodnej konferencie, viezol som veľký kufor nemeckých učebníc. V kupé rýchlika som sedel sám. Na našich hraniciach prišiel ku mne colník, prisadol si a kázal mi otvoriť kufor a až po Prahu prelistoval každú knihu, ktorú som mal v kufri. Napokon som sa ho pýtal, čo vlastne hľadal. Zahanbene povedal, že si myslel, že asi veziem pornoliteratúru. Povedal som mu, kto som a čo robím. Bol ku mne veľmi slušný a v dobrom sme sa rozišli.

Podarilo sa mi takto zhromaždiť veľké kvantum učebníc z oboch štátov z Nemecka (NSR a NDR), Poľska, Maďarska, Ruska, Talianska, Švédska a zistil som, že situácia je všade identická. Autorovi nikto nepomôže, každý sa sám usiluje napísať čo najlepšiu knihu, aby žiakom sprostredkoval čo najstráviteľnejší objem vedomostí.

11. Pokus o zriadenie Slovenského výskumného ústavu odborného školstva

V súvislosti s tvorbou učebníc považujem za potrebné uviesť ešte jeden poznatok, ktorý sa dnes tiež nerešpektuje. Mnoho učiteľov z priemysloviek odchádzalo do praxe, pretože tam boli oveľa lepšie podmienky ďalšieho odborného rastu. V priemysle boli aj platy vyššie a hlavne fabriky ľuďom pomáhali pri obstarávaní bytov a pri stavbe rodinných domov dosť veľkými nenávratnými pôžičkami a bezplatným prídelom pozemkov. Takto odišli mnohí dobrí učitelia z našich odborných škôl.

Druhým problémom bolo, a to sa dnes ešte praktizuje, že erudovaní autori vysokoškolských učebníc a skript začali robiť z vysokoškolských učebníc miniverzie a dávali im kabát stredoškolských učebníc. To bola pedagogická, didaktická, metodická a psychologická „hrúza“, našťastie sa vtedy tomu podarilo zabrániť.

Z mojej predchádzajúcej „medicínskej praxe“ som hlásal, že na liečenie kojenca, dojčaťa a dieťaťa sa lekár nikdy nemôže pozeráť tak, že je to zmenšenina dospelého človeka. Každý takýto jedinec potrebuje rešpektovať vekovú vybavenosť, adekvátnu mentálnemu veku a fyzickej disponovanosti jedinca.

Podarilo sa nám vtedy presadiť, aby sa na tvorbe stredoškolských učebníc podieľali autorské kolektívy podľa zásady nasledovnej autorskej skladby: jeden autor mohol byť z riadiacej sféry (napr. to bol školský inšpektor), druhý autor by mal byť z oblasti vedy a výskumu a tretí, ten najdôležitejší, musí byť učiteľ, ktorý príslušný predmet vyučuje a má primerané skúsenosti.

Dnes je už situácia iná, existujú štátne vzdelávacie programy, funguje Štátny inštitút odborného vzdelávania, normatívny učebníc, metodické pomôcky. Doba je iná a pokrok evidentný, ale stredoškolské učebnice píšú aj ľudia, ktorí na týchto školách nikdy neučili.

Musím sa zmieniť ešte o vtedajších našich predstavách fungovania škôl, mám na mysli priemyselných. Učitelia mali výrazne zväčšené úväzky. Učilo sa aj na večernom štúdiu, až do 19.20 hod. Každý učiteľ mal niekedy aj desať triednictiev, večerné štúdium sa učilo 3 dni v týždni, štvrtý deň boli každý týždeň porady učiteľov a schôdze, najmenej 3 až 4. Zo školy sme sa vra-

cali niekedy veľmi neskoro večer. September sme trávili na poliach pri zbere zemiakov. Takýto pracovný režim bol veľmi drsný a priestor na individuálne štúdium minimálny.

Aj mne sa veľmi komplikovalo cestovanie do Prahy, prípadne na zahraničné konferencie. Vtedy som rokoval o tom, že by sa na Slovensku zriadila pobočka Výskumného ústavu odborného školstva. Dokonale vybudovaná martinská priemyslovka bola v tomto smere ideálnym priestorom ako možná experimentálna báza výskumu. Riaditeľ VUOŠ Ing. A. Boháč s tým súhlasil, a tak som požiadal Ing. V. Cisařa, aby prišiel do Martina pozrieť si školu. Mali sa tu stretnúť aj so zástupcami bratislavských orgánov. Ing. V. Cisař prišiel, stretli sme sa u mňa v byte, ale popoludní zavolať vedúci odboru Ing. Bocko, že sa mení usporiadanie štátu na federáciu a tak podmienky, ktoré som skôr dohodol, sú už neaktuálne. Naša predstava o pôsobení VUOŠ v Martine bola asi taká, že martinské pracovisko bude metodicky a odborne riadiť pražské centrum a platiť nás budú z Bratislavy.

Skončila takto moja predstava vybudovať v Martine solídne výskumné centrum, ktoré by vytváralo koncepcie vzniku ďalších študijných odborov, učebné osnovy a metodiky.

Zriadením federácie ale naše vzťahy s Prahou a s Výskumným ústavom odborného školstva nenápadne, ale predsa len začali chladnúť.

Naše, ale aj české ministerstvo školstva veľmi oceňovali najmä medzinárodné semináre, ktoré som organizoval.

V dňoch 30. 11. – 3. 12. 1965 sme zrealizovali už II. medzinárodný seminár o programovom vyučovaní. V roku 1962 to bol celoštátny seminár pre vyučujúcich elektrotechniky na neelektrotechnických školách, v roku 1966 celoštátny seminár pre vyučujúcich elektrotechnické meranie na elektrotechnických priemyslovkách, v júni 1968 sme zorganizovali celoštátny seminár pre vyučujúcich predmetu automatizácia.⁷

Na celoštátnych konferenciách sa zúčastňovali profesori z rôznych štátov. Častými hosťami boli delegáti zo Sovietskeho zväzu, z Nemeckej demokratickej republiky, z Bulharska, Maďarska, ale moje laboratória a skúšobne navštívili aj delegácie z Kuby, Juhoslávie a kráľovskú návštevu som privítal z Laosu. Časté boli aj návštevy z družobnej školy v Rossweine v NDR.

Na týchto konferenciách som mal možnosť overiť si výsledky mojich výskumov a formulovať učebného obsahu profilových predmetov, ktoré sme zavádzali do učebného procesu. Išlo o predmet: Prístrojová a automatizačná technika.

Po 51 ročnej učiteľskej činnosti odišiel zo školy jej zakladateľ Ing. Emil Philadelphý a v roku 1971 nastúpil nový riaditeľ, bývalý absolvent nášho večerného štúdia Ing. Jozef Dybala.

V tomto čase všetky hospodárske funkcie v Martine obsadzovali ľudia, ktorí pracovali v ZŤS, a tak to bolo aj pri menovaní do funkcie riaditeľa priemyslovky.

Škola mala dvadsaťročné jubileum, a tak ma hneď nový riaditeľ školy požiadal pripraviť oslavnú publikáciu 20 rokov SPŠ v Martine. V tejto knižke som napísal príspevok: Perspektívy a budúcnosť školy. Netušil som, že sa začali rátať dni, kedy sa so školou rozlúčim.⁸

12. Odchádzanie bez poďakovania

Boli sme vtedy azda prvou školou, ktorá v tej dobe disponovala analógovým počítačom MEDA 81T s úplným príslušenstvom. Mali sme sa čím pýšiť a ja som to rád aj robil na rôznych

fórach, kde ma zahraničné inštitúcie pozývali. Musím zdôrazniť, že mi pozývajúce organizácie uhradili vždy celý pobyt v zahraničí. vrátane cestovných nákladov. Z týchto ciest som vždy priniesol veľa zahraničných učebníc, protokolov a prospektov. Všetky moje vycestovania do zahraničia boli schválené ministerstvom školstva v Bratislave.

Novému riaditeľovi veľmi vadila priazeň akú mi preukazovali ústrední inšpektori ministerstva školstva v Bratislave i v Prahe. Na každú zahraničnú služobnú cestu som ale potreboval súhlas riaditeľa školy.

Pri jednej príležitosti, keď som sa pripravoval na veľkú konferenciu do zahraničia mi riaditeľ školy odmietol dať súhlas. Nemohol som vycestovať, hoci som tam mal v programe uvedenú prednášku. To ma nesmierne nahnevalo a dal som po 19 rokoch pôsobenia zo školy výpoveď. Riaditeľ s tým súhlasil, povedal by som, že veľmi rád.

Okamžite mi prišla kopa telefonátov a prichádzali ponuky na moje nové zamestnanie. Zo školstva prišla ponuka na funkciu riaditeľa priemyslovky, najprv do Liptovského Hrádku, ale aj do Piešťan. S manželkou sme sa aj išli pozrieť na ponúkaný byt do Piešťan, ale keď sme zistili, že ide o konfiškát po niekom, kto emigroval do zahraničia, tak sme sa otočili a vrátili domov. Ďalšia ponuka prišla z ministerstva na funkciu ústredného inšpektora. Riaditeľ odboru škôl II. cyklu MŠ SSR Pavol Kelco mi ukázal, aká robota ma čaká. Bola to hŕba sťažností, ktoré treba vybrať. Pamätihodná bola sťažnosť jedného kolegu, ktorá mala asi 200 strán, ktorý sa sťažoval na neuznanie vlastnej práce. Takúto robotu som teda nechcel robiť.

Došiel som k názoru, že najlepšie bude zo školy odísť. Bolo mi ľúto opustiť dobre vybudované laboratória, ktoré ma stáli veľa voľného času. Niektorí kolegovia si zatiaľ postavili slušné rodinné domy a ja som sa hrdil laboratóriami, skúšobňami a kopou kníh a učebníc, ktoré som napísal. Odišiel som.

Škola sa so mnou rozlúčila asi desaťsekundových potleskom, kolegovia sa narýchlo poskladali a od sekretárky školy, ktorá predávala príležitostné knihy, mi venovali obrazovú publikáciu so svojimi podpismi.

Odchádzal som smutný, totálne rozladený a znechutený. Ponúk ísť pracovať do výskumu a do priemyslu som mal skutočne veľa, ale tie najlukratívnejšie boli všetky mimo Martina a ja som kvôli mestu, jeho krásnemu okoliu, ale hlavne rodine nechcel opustiť Martin, hoci som tu mal len obyčajný trojizbový byt.

Takto skončila jedna významná etapa v mojom pracovnom živote, etapa najväčšieho možného vypätia životných síl, a to všetko preto, že som bol mladý, ambiciózny a narábal som enormne neehospodárne s osobným časom. Priveľa svojich síl som rozdával na úkor rodiny. Uvedomoval som si, že som veľa pracoval so slovom a s myšlienkami, ktoré sa odzrkadľovali ako existenciálna esencia môjho pôsobenia v školstve. Bol som pridlho zavesený v pavučine malých lokálnych problémov, ktoré som si vlastne aj sám utkal. Uvedomil som si, že sme vstúpili do obdobia, keď sa do vedenia niektorých inštitúcií dostali nie tvorcovia hodnôt doby, akoby sa bolo bývalo patrilo a žiadalo, ale paraziti, ktorí napokon tieto hodnoty deštruovali. S takýmito ľuďmi som odmietal pracovať, písať im prejavy, počúvať ich primitívne predstavy. Rozhodol som sa prekročiť tento Rubikon – teda hranicu medzi tým, čo som vybuildoval, a ľudským osudom, v ktorý som veril na novom poste.

Moje rozhodnutie odísť zo školy spevnievalo každým dňom a nocou, nebol to výsledok náhlej improvizácie, ale ani diletantskej eufórie. Ťažil ma len smútok z bezmocnosti.

Vedel som, že budúcnosť nikdy nedáva človeku žiadnu istotu, ostáva len nádej.
S tou som vstupoval do ďalšej etapy môjho života.
Tak. ako píše obdivovaný a uznávaný priateľ Milan Rúfus:
V robotnom svete.
Tam kde muž
až vtedy spozná seba,
keď nie je iba jedákom,
ale aj darcom chleba.

(úryvok z básne Zárobkovo činný)

Mnohým som pomohol na ceste, ako si vedieť zarobiť na chlieb. Z toho mám radosť, veľkú a trvalú. Teraz v tomto čase ma volajú na stretnutie bývalí maturanti, šedivovlasí sedemdesiatnici, a spomínajú s hrdosťou na to, čo sme ich naučili a ako sme ich pripravili na tvrdý život.
Je to aj dnes hojivý balzam na modriny po úderoch, ktoré mi život udeľoval.

Vstup do sféry silikátovej chémie – tentoraz v Žiline

1. Ako vznikla ďalšia dominanta Žiliny

Neraz som pochopil, že minulosť a budúcnosť, to sú v podstate stále tie isté koľajnice, po ktorých človek uháňa v živote, raz dopredu, inokedy dozadu. Ešte počas pôsobenia na martinskej priemyslovke za mnou veľmi často chodil jeden z mojich spolužiakov z vysokej školy Ing. Matej Kubáň. Medzi nami počas štúdia boli aj tzv. prípravkari. Boli to zväčša robotníci, ktorí nemali maturitu a režim im dal možnosť zmaturovať počas jednoročného prípravného kurzu. V našom ročníku ich bolo asi 40 %. Zrejme ročná „maturita“ nestačila, aby vládali tak študovať, ako my ostatní, ktorí sme maturovali na gymnáziách alebo na priemyslovkách. Títo spolužiaci mali ťažkosti hlavne s matematikou, deskriptívnou geometriou a fyzikou. Požiadali ma, aby som ich na internáte v Horskom parku doučoval deskriptívu. To som aj urobil, a tak sme sa s Matejom trochu aj spoznali. Bol to na robotu zvyknutý čestný človek s pevnou vôľou, že čosi v živote dokáže.

Keď sme skončili vysokú školu obyčajne títo kolegovia išli hneď do vyšších funkcií a čoskoro boli z nich riaditelia a námestníci. Matej odišiel pracovať do Brna a bol čoskoro vo funkcii námestníka generálneho riaditeľa Československých tehliarskych závodov v Brne. To bola vysoká funkcia, riadil mnoho podnikov po celej republike (vtedy ešte nerozdelenej).

Mateja ale lákalo Slovensko, bol to človek z Liptova a rozhodol sa zriadiť v Žiline samostatný výskumný a vývojový ústav. Začal za mnou častejšie dochádzať do Martina, aby som mu pomohol pripraviť základné zriaďovacie dokumenty. Keďže som v roku 1971 skončil s prácou vo Výskumnej ústave odborného školstva v Prahe, zamestnal ma na čiastkový úväzok u seba v ústave s dosť dlhým názvom – VUMAT – Výskumný a vývojový ústav mechanizácie a automatizácie tehliarskej výroby so sídlom v Žiline.

Striedavo som dochádzal buď ja do Žiliny, alebo Matej do Martina. Začali sme budovať nový ústav so širokým profilom pôsobnosti. Stavebníctvo odštartovalo ohromné preteky s časom, pretože stále trval veľký nedostatok bytov. Každý rezort mal svoju bežeckú dráhu, na ktorej víťazili nie tí najlepší, ale tí najrýchlejší. Prioritu malo v sedemdesiatych rokoch, ale aj neskoršie všetko, čo bolo dosiahnuteľné čo najrýchlejšie a o kvalitu sa nikto veľmi nestaral. Kto spomalil tempo, vypadol z tejto bežeckej dráhy.

Keď som cestoval do Žiliny vlakom a či autobusom, ako spolucestujúci boli aj učitelia na Žilinskom konzervatóriu, ktorí dochádzali z Martina. Raz som jednému z nich na margo rýchlosti v živote so sarkazmom povedal, že mám dojem, že sa aj Beethovenove symfónie hrajú rýchlejšie. Možno, že sa orchester, ale aj dirigenti musia prispôbovať tempu života.

Čas sa stal aj pre mňa úplne inou hodnotou, ako bolo tomu voľakedy. Zvykal som si, že na každom stole doma i v robote musím mať pred sebou nepriateľa číslo jedna, a tým sú hodiny. Všetky musia u nás doma ísť presne, žiaľ, idú rýchlo. Čas aj dnes vnímam ako duchovnú a celospoločenskú diskrimináciu, ktorá ma omína ako korzet, alebo ako elastické pančuchy v prevencii kŕčových žíl.

Aj v mojom živote na pôde VUMAT-u sa postupne akoby vžilo, že to čo je rýchle, dynamické a flexibilné, je dobré a žiaduce, a to, čo je pomalé, je menej hodnotné. Tak sme vtedy robili. Prvé sme sa rozhodli postaviť moderný ústav, solídne budovaný a s moderným vybavením. Matej bol vtedy predseda stavebnej komisie na mestskom úrade, vybavil solídny stavebný pozemok v dedine Bánová pri Žiline. Bola to pekná lokalita, ale ohromne ďaleko od centra. Pre pracovníkov ústavu vybavil stavebné pozemky pre výstavbu rodinných domov formou radovej výstavby. Zariadil vyhotovenie kompletnej stavebnej dokumentácie. Pozemky boli zadarmo, začala výstavba ako o preteky s časom.

Ja som sa tiež chopil roboty a napísali sme spolu s Matejom knihu: „Automatizácia tehliarskej výroby“, ktorá vyšla u nás vo Vydavateľstve Osveta v Martine. Išlo o propagáciu nového prístupu v oblasti riadiacej a regulačnej techniky v hrubej keramike.

Výstavba nového ústavu pokračovala veľmi rýchlym tempom. Hlavná administratívna budova ústavu mala asi sedem poschodí a budovala sa formou prefabrikátových železobetónových skeletov, ktoré sa potom oplášťovali tehlovým murivom. Matej vypísal odmenu, že keď sa položí posledný nosník na budovu, pracovníci dostanú finančnú i tekutú odmenu. Malo to byť do Vianoc. Myslím, že v roku 1973 bol piatok, práve som učil, keď ma sekretárka vyvolala z triedy k súrnemu telefonátu. Dost' rozmrzený som k telefónu prišiel a sekretárka Ing. Kubáňa povedala, že mám okamžite prísť do Žiliny na stavbu. Samozrejme som si myslel, že robotníci položili posledný stropný nosník a chystá sa oslava. Vyučovanie som riadne v triede ukončil, sadol do mojej ŠKODA MB1000 a prišiel do Bánovej na novostavbu ústavu. Lenže miesto radostných ovácií všetci boli veľmi smutní, pretože montéri a murári uložili posledný nosník a ledva keď zišli dolu z vrchných poschodí, veľká časť budovy sa zrútila. Nikto nechápal prečo. Pravda vyšla čoskoro na svetlo božie. V poslednom priečniku stropnej konštrukcie chýbala nosná časť ocelevej armatúry. Krakorcový priečnik sa neudržal, nosník sa ulomil a padajúci nosník porušil statiku celej stavby. Bolo po radosti. Museli prísť znalci vyšetriť, čo sa stalo, prečo nebolo to a či ono.

Šťastím bolo, že robotníci odišli zo stavby prv, ako došlo k deštrukcii. O pár mesiacov sa obdobná havária stala v Žiline pri výstavbe hotela Slovakia. Tam bol skelet celej budovy z ocelevej zvarovanej konštrukcie. Robotníci mali po ukončení montáže za úlohu navoziť tehly na opláštenie celej budovy. To aj urobili. Tehly navozili a ponechali len pri výtahu a nerozviezli ich po celých podlažiach. Prekročilo sa tak dovolené plošné zaťaženie podláh, zvary sa odtrhli a časť budovy sa tak isto zrútila. To aspoň čiastočne zakrylo našu hanbu, že stavebná organizácia pre stavebný priemysel stavia tak, že im stavby padajú. Bola to hanba.

Moje dochádzanie do ústavu malo čoraz väčšiu frekvenciu, čo bolo dané potrebou asistovať pri mnohých činnostiach riaditeľ a Ing. Mateja Kubáňa. Postupne sa prijímali noví zamestnanci, budovali sa odborné útvary, ustanovili sa námestníci riaditeľ a atď. Ústav rástol de facto i personálne.

2. Ľuďom sa musí človek učiť rozumieť celý život

Jeden deň mi námestník riaditeľ a Ing. Milan Boháč zavolať, že sa u nich deje niečo neobvyklé. Riaditeľ Ing. Ján Kubáň celú sobotu a nedeľu sedí v kancelárii a prehladáva spisy, čo považuje za nenormálne a že ma prosí, aby som sa s Matejom porozprával, v čom je problém. Popoludní som prišiel do Žiliny a skúmal, čo sa deje. Matej mal v celom sektore veľmi silnú po-

litickú a odbornú pozíciu, ale prezradil mi, že má dojem, že ho sledujú že sa na neho čosi chystá. Celú sobotu a nedeľu sa hrabal v korešpondencii aby zistil ako ho oslovuje minister, jeho námestníci, generálny riaditeľ. Vyhováral som mu to, ale nedal si povedať.

Ešte v roku 1962 som ako redaktor vo Vydavateľstve Osveta v Martine preložil knihu Knoblocha „Neuróza a ty“. A mal som akú takú predstavu, čo sú neurózy a čo všetko môžu u človeka vyvolať. Navrhol som Matejovi, že ho zoberiem u nás v Martine k veľmi známemu, môjmu priateľovi, primárovi na neurológii MUDr. L. Bevillaquovi na priateľský pohovor. Matej súhlasil a v dohodnutú dobu sme sa u pána primára v trojici stretli. A tu som urobil ja kardinálnu chybu, že som počas celého pohovoru bol prítomný a počúval priebeh rozhovoru. Matej zrejme nepovedal všetko, čo ho tiaži a čoho sa vlastne bojí. Bola to taká doba, že sa každý bál každého.

Navrhol som mu liečebný pobyt v kúpeľoch v Turčianskych Tepliciach. Uposlúchol a nastúpil. Život je zložený zo samých náhod, akoby bol niekedy naprogramovaný na páchanie nepríjemnosti. Po troch-štyroch dňoch prišla na VUMAT hĺbková kontrola z ministerstva stavebníctva. Bol to riadne napred, dávno predtým celoročne vopred plánovaný úkon. Matej to ale vnímal presne opačne, ako úmysel ho zdiskreditovať, odvolať z funkcie, odsúdiť a exemplárne potrestať. Okamžite prerušil kúpeľnú liečbu a vrátil sa domov do Žiliny.

Vtedy sa obaja Matejovi námestníci rozhodli, že s Matejom pôjdu na psychiatrické vyšetrenie, tentoraz nie do Martina, ale do Bratislavy. V dohodnutý deň sadli všetci do auta, niečo si vymysleli, že treba vybaviť na ministerstve stavebníctva a vycestovali. Vtedy sa ešte jazdilo po starých cestách a keď sa ich Volga priblížila ku Ilave, Matej začal kričať a nadávať, že aj oni sú proti nemu, a že ho už vezú do Ilavy do väznice. Napokon sa pokúšal vyskočiť z auta za jazdy von. Vrátili sa všetci domov a keď mi o tom referovali, vedel som aj ja, že to nie je dobré.

Asi o dva dni neskôr som bol práve v Bratislave, keď sa všetci telefonicky (aj u nás doma) zháňali po Matejovi. Napokon ho našli doma na povale mŕtveho. Spáchal samovraždu. Bol to človek plný elánu, veľmi pracovitý, ctíadiostivý, ale zrejme duševne veľmi labilný To sme my, ktorí sme s ním spolupracovali, nezbadali, nevedeli a ani v náznakoch nepostrehli.

Keď prednášam manažérske disciplíny z psychológie riadenia vždy uvádzam tento príklad. Vždy všetky javy aj v citovanej oblasti sa u človeka prejavujú tzv. slabými signálmi, ktoré je potrebné včas zachytiť, identifikovať a čo najrýchlejšie urobiť nápravu.

Matejova smrť urýchlila moje rozhodnutie, po odchode zo školstva a po odmietnutí rôznych ponúk zo školstva, nastúpiť do VUMATU do Žiliny. Začala nová etapa v mojom profesionálnom živote.

3. Výskumný a vývojový ústav mechanizácie a automatizácie – moje nové pracovisko

Zhavarovaný skelet budovy sa podarilo opraviť. Vinníka, ktorý pri výrobe prefabrikovaných nosníkov neuložil do formy všetky oceľové armatúry, sa nepodarilo (ako vždy) nájsť. Postupne sme postavili skutočne moderný ústav s kompletne vybudovanou experimentálnou základňou umožňujúcou experimentálne overovať fyzikálno-tepelne, pevnostné a mrazuvzdorné vlastnosti murovacích materiálov.

Riaditeľom sa po úmrtí Ing. Mateja Kubáňa stal prvý námestník Ing. Milan Boháč, rozumný, priateľský a veľmi prajný človek.

Onedlho som nastúpil do VUMATu aj ja do funkcie vedúceho strediska pre vedu a perspektívne koncepcie. Do mojej kompetencie patrili výskum, veda, prognostika, vzdelávanie, knižnica, čítareň, reprografia, patentno-právna činnosť, zlepšovacie návrhy.

Ústav sa stal mojim hlavným pracoviskom na roky 1974-1977. Moje pracovné podmienky boli v porovnaní so školou neporovnateľne lepšie. Výborné vedenie, vysokokvalifikovaní spolupracovníci, dobré pracovné prostredie, veľmi dobrý kolektív, ale problematické bolo dochádzanie z Martina do Žiliny. Cesta do práce mi trvala dve hodiny a späť ešte niekedy aj dlhšie.

Podstatným spôsobom sa zmenil vo VUMATe aj prístup k mojej externej aspirantúre. Keď som išiel do Prahy na skúšku, musel som si v škole zobrať, presnejšie povedané vymodlikať riadnu dovolenku a zabezpečiť odborné suplovanie za nás. Cestoval som do Prahy rýchlikom celú noc tam, dopoludnia som robil skúšky, ak sa dalo aj dve, absolvoval som konzultácie a v noci som sa vracal z Prahy do Martina. Z vlaku som rovno bežal do školy, a len tak-tak som stihol začiatok vyučovania.

Vedenie školy mi vždy povedalo, že takáto kvalifikácia CSc. nie je pre učiteľa priemyselnej školy potrebná. To sa razom vo VUMATe zmenilo. Štúdium aspirantúry som ukončil a 18. 4. 1975 som sa stal kandidátom pedagogických vied, prvým v rezorte hrubej keramiky v rámci nášho generálneho riaditeľstva. Moju nadobudnutú graduáciu si na rozdiel od priemyslovky skutočne vážili.

Teraz som už mal dostatok času na publikovanie najmodernejších poznatkov z oblasti riadiacej, automatizačnej a robotizovanej činnosti v keramických výrobách.⁹

Hlavným zámerom VUMATu bolo vytvoriť celú paletu regulačných prístrojov a mechanizačných prostriedkov na veľmi ťažkú prácu najmä v tehliarskej výrobe. Postupne sme získavali skúsených pracovníkov, pre ktorých sme vedeli vytvoriť lepšie podmienky pre experimentálnu prácu, než akú mali na katedrách Vysokej školy dopravnej v Žiline. VUMAT začal vyrábať špeciálnu riadiacu techniku a manipulačné zariadenia s vyšším stupňom inteligencie.

Začal som presadzovať známe heslo, že ak chcete byť úspešní, musí sa o vás vedieť. Zorganizovali sme na môj podnet prvú medzinárodnú konferenciu o riadiacich a automatizačných systémoch RASCON 74. Konferencia bola veľmi úspešná. Jednak sa nám podarilo pripraviť dobrý program s kvalitnými odbornými príspevkami, ale aj preto, že sa na konferencii zúčastnili aj odborníci zo zahraničia. Žilina mala vynikajúce podmienky pre takéto podujatie. Bola to perfektná konferenčná miestnosť vo vtedajšom Dome odborov s dobrým servisom, výborné spojenie a samozrejme naša tradičná pohostinnosť, o ktorú sa riaditeľ ústavu Ing. Boháč sa obzvlášť staral.¹

Môžem aj po rokoch povedať, že konferencia mala vysokú odbornú úroveň a o politike sa vôbec nehovorilo. Musíme ale poznamenať, že hospodárske zabezpečenie réžie konferencie, vydávanie zborníkov a propagačných materiálov bolo na takej úrovni, o ktorej sa mohlo v školstve len snívať. Závery z konferencie mali veľmi široký ohlas v odbornej tlači (Stavivo č. 12, (1974) s. 373-375, Cihlařský zpravodaj č. 1 (1975), s. 12-17.

O tri roky neskôr, v roku 1977, sa konferencia RASCON 77 zopakovala s ešte väčším úspechom a ohlasom. Do programu sme zaradili referáty aj z vysokých škôl, ktoré v spolupráci s naším ústavom sa podieľali na riešení výskumných úloh.

Konferencie ukázali, že zavádzanie automatizačnej a výpočtovej techniky do stavebníctva prináša veľmi solídne výsledky, najmä v spotrebe energií. Mechanizácia namáhanej práce a náhrada ľudskej sily mechanizmami podstatným spôsobom zefektívňuje produktivitu práce a hospodárske výsledky a prínosy boli evidentné.

Istým spomaľovačom zavádzania novej techniky do praxe sa stala nedostatočná kvalifikácia obsluhy týchto zariadení. Ukázalo sa, že bude potrebné zorganizovať rozsiahly vzdelávací program pre obsluhu týchto zariadení. To bola moja paleta, v ktorej som mohol urobiť veľa. Myslím, že sa nám to podarilo.

4. Aktívny podiel na rozvoji celoživotného vzdelávania v rezorte stavebníctva

Moje postavenie, funkcia, ale najmä vysoká podpora riaditeľa VUMATu mi umožňovala hovoriť aj na vyšších celoštátnych fórach do systému podnikového vzdelávania, ktoré bolo potrebné postaviť na novú a veľmi dobre organizovanú základňu.

Ukázalo sa, že vysoké školy svojím vzdelávacím programom dajú svojim absolventom len základnú odbornú kvalifikáciu na úrovni súčasných znalostí a poznatkov, a nemôžu vzhľadom na širokú paletu potrebných znalostí a časové obmedzenie dĺžky štúdia vyzbrojiť absolventa na celoživotné pôsobenie v príslušnom odbore.

Dynamika vývoja poznania je vzhľadom na obrovským operačný priestor vedy nesmierne vysoká. Objavujú sa nové a nové poznatky, menia sa pohľady na existujúce fakty, vznikajú nové prevratné idey, nové výrobné technológie, energeticky úspornejšie postupy, osamostatňujú sa a konfigurujú sa nové a nové vedné disciplíny.

To všetko si želá inak usporiadať vzdelávací proces a orientovať ho na celoživotné učenie. Dnes je to úplne samozrejmé, ale v rokoch 1970-1980 to vôbec nebola samozrejmosť. Bolo potrebné vytvoriť úplne novú filozofiu celoživotného vzdelávania a vybudovať v tomto smere potrebnú inštitucionalizáciu v rámci celého vzdelávacieho systému vnímaného ako navzájom dobre prepojený a koordinovaný systém. Cieľom vtedy bolo dobre prepojiť a zkontinualizovať vzdelávanie na vysokých školách so vzdelávaním v podnikoch. Chceli sme vtedy dosiahnuť, aby sa odborník v rámci svojho pôsobenia v konkrétnom zamestnaní mohol, chcel, ale aj musel vzdelávať v súlade so záujmami zamestnávateľa, ale s vlastnými záujmami, úlohami a hlavne potrebami.

Pôsobením v rôznych komisiách, ale aj dobrou spoluprácou s ministerstvami a vtedajšou organizáciou podnikov sa nám podarilo tento systém vybudovať.

Vzdelávanie v priemysle bolo vtedy organizované v tejto hierarchickej úrovni:

- na úrovni závodu (poverený pracovník),
- na úrovni podniku (jeden – dvaja pracovníci ako oddelenie)
- na úrovni generálneho riaditeľstva (odbor vzdelávania zamestnancov),
- na úrovni ministerstiev (samostatný odbor),
- na úrovni vlády (sekcia vzdelávania).

Každý útvar si vytváral svoj vzdelávací program v súlade s potrebami praxe a budoval aj pre túto činnosť svoju materiálnu základňu.

Takto vznikali na jednotlivých úrovniach podnikov školiace strediská, obyčajne v lete slúžiace ako pionierske tábory alebo rekreačné a rekondičné zariadenia.

Úlohou týchto zariadení bolo zvyšovať kvalifikáciu pracovníkov, prehľbovať vedomosti, poskytovať špecializované znalosti, rozširovať kvalifikáciu a ďalšie odbornosti, inovovať a obnovovať profesijnú prípravu a pravidelne preskúšavať spôsobilosti zamestnancov.

Vo VUMATe sme si vybudovali vo Vysokých Tatrách vzdelávacie stredisko v Batizovciach,

zrealizovali sme tu desiatky kvalifikačných kurzov pre obsluhu zariadení automatizačnej techniky, pre majstrov údržby atď. (Pozri Cihlařský zpravodaj č. 5 (1978) s. 18-25, č. 6 (1978) s. 10-17) Pravdaže nie vždy boli podnikoví riaditelia ochotní pustiť na školenie svojich riaditeľov závodov, vedúcich údržby a hlavne údržbárov na 3-4 dňový kurz. Chcel som tieto kurzy organizovať tak, ak to vtedy robila firma Hartmann&Braun vo Frankfurte nad Mohanom, kde som bol navštíviť ich vzdelávacie stredisko. V cene každého drahšieho elektronického prístroja bol zakalkulovaný trojdňový kurz pre údržbárov týchto prístrojov. Prvý deň účastníkov na základe testu rozdelili na pokročilých a menej znalých, a podľa toho im usporiadali vzdelávací program. Tretí deň museli účastníci vedieť podľa časového limitu odstrániť simulovanú poruchu čo najskôr. Každý účastník dostal certifikát, že kurz absolvoval, ďalej dostal o prístroji servisnú príručku, vrátane telefónnych čísiel kam sa majú obrátiť o radu, keď by poruchu nevedeli odstrániť. Tento systém som zaviedol aj vo VUMATe a vynikajúco sa nám osvedčil.

Medzi najmenej vzdelaných v oblasti obsluhy elektronických zariadení, ale patrili podnikoví riaditelia, vtedy 14 veľkých podnikov z celej ČSR. Povedal som to mimoriadne múdremu, rozhladenému a ústretovému generálnemu riaditeľovi. Ten hneď reagoval: „Kolik dní na to Tumo potřebuješ?“ Povedal som dva dni. Odpoveď bola: „Půl dne a šmítec“. Školenie zorganizoval generálny riaditeľ takto. Rozoslal podnikovým riaditeľom pozvánku na stretnutie do nášho vzdelávacieho zariadenia v Dudinciach. V pozvánke bol len jeden bod programu: rozdeľovanie devízových prostriedkov na rok 1978 a viac nič. Na príslušný termín prišli všetci podnikoví riaditelia, vrátane námestníkov.

Obyčajne si šoféri riaditeľov vždy sadli dohromady a bavili sa. Generálny riaditeľ prišiel medzi nich, poslal im niekoľko debien piva a povedal: „Dnes už nikde nepôjdete, môžete si vypiť.“ Šoférom nebolo viac treba a generálny riaditeľ vedel, že mu ani jeden podnikový riaditeľ nezmizne bez auta. Dal odpojiť aj telefónnu linku, a mňa postavil pred rečnícky pult a mohol som rozprávať, predvádzať a ukazovať akú techniku a aké zariadenia im ideme dodávať. Mal som pripravené rozpúzdrené integrované obvody, aby pod lupou títo šéfovia podnikov videli akú techniku im hodláme zaviesť v ich fabrikách. Zvýšila sa týmto aj úcta k vedomostiam údržbárov a technikov. Podstatné sa nám podarilo dosiahnuť, aby sa zvýšil záujem o nové technológie a o ďalšiu mechanizáciu a automatizáciu prác v priemysle silikátovej chémie, čiže v hrubej keramike.

Moje vzdelávacie zariadenia boli úspešné nielen preto, že sme vytvárali dobrý vzdelávací program, ale aj Batizovce mali výbornú polohu. Zo Svitu cez Gerlachov viedla do Tatier aj vtedy najkratšia a najrýchlejšia cesta. To oceňovali hlavne účastníci z Čiech, z Nemecka a z Maďarska.

Tešilo ma uznanie, mohol som organizovať a realizovať čo som považoval za vhodné a osočné a hlavne celožltatne prospešné.

Slávu VUMATu bolo potrebné však aj zmedzinárodniť vhodným spôsobom, a to bola ďalšia paleta mojej činnosti.

5. Budovanie medzinárodnej slávy

Pretože do môjho rezortu patrila aj medzinárodná spolupráca, zorganizovali sme rozsiahlejšie obchodné rokovania, napr. s rumunskými partnermi, s Nemcami i Poliakmi. Boli to dlhé ro-

kovania, keď sme ponúkali naše výrobky a naše know-how. Nie vždy sme boli úspešní. Každý partner chcel čo najlacnejšie prísť k výkresovej dokumentácii. Naše ľudomilstvo muselo mať isté, hospodársky neprekročiteľné hranice.

V sedemdesiatych rokoch sa postupne rozvíjala a intenzifikovala medzinárodná spolupráca medzi krajinami Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP).

Náš riaditeľ Ing. M. Boháč sa stal členom medzinárodných komisií, ktoré sa v zasadnutiach striedali podľa jednotlivých krajín. Rad prišiel aj na nás. Organizovali sme ho v Pezinku, kde sme práve uviedli do prevádzky ukladací poloautomat na ukladanie podlhovastých dlhých tehál, ľudovo zvaných „hurdisky“. Aby sme sa predviedli v tom najlepšom svetle, riaditeľ rozhodol, že to musí byť len vtedy, keď bude k dispozícii burčiak a pečené husi z Chorvátskeho Grobu. O burčiaku som nebol dosť vzdelaný a keď mi vysvetlili, že to je obdobie len 3-4 dní, potom som vedel, že to bude problém zladať burčiak s odborným programom. Napokon sa to podarilo. Nemci burčiak nepoznali a sa ma pýtali či už nemáme peniaze na víno. Pre mňa bolo zase prekvapenie, že husi mali mať podľa moje predstavy 5-6 kilogramov a tu sme servírovali čosi také malé, čo sa podobalo kačkám.

S konferenciami tohto typu bolo vždy veľa starostí, lebo potrebné bolo materiály pripravovať v niekoľkých jazykoch. Ale všetko sa darilo tak dobre, že jedného dňa som dostal pozvánku na ministerstvo stavebníctva do Bratislavy s ponukou na funkciu riaditeľa v novovybudovanom Ústave vzdelávania v stavebníctve.

Bol to vtedy jeden z najkrajších ústavov vzdelávania, s nádhernou polohou a so špičkovým vybavením. Bol mi hneď ponúknutý štvorizbový byt v Podvorniciach. Bolo to všetko pekné, ale zdalo sa nám s manželkou na naše martinské pomery všetko takpovediac od ruky. Odmietol som to, i keď šéfovia z ministerstva nás boli presviedčať v Martine niekoľkokrát. Ako protislužbu som im navrhoval moderné vybavenie audiovizuálnou technikou a modernými pomôckami pre ústav na Bárdošovej v Bratislave.

V tej dobe som považoval za najmodernejšie vybavenie vzdelávacie centrum v Slovnafte, ktoré malo pozoruhodný lektorský zbor a produkovali výborné skriptá. Kolega Dr. Kalnický viedol obdobné zariadenia ministerstva priemyslu. Veľmi solídna bola aj vzdelávacia úroveň Vzdelávacieho zariadenia vlády SR na Záhorí v Kamennom mlyne, kde som chodil tiež prednášať.

Po tzv. „nežnej revolúcii“ som dostal ponuku spustiť inovovanú úroveň vzdelávania na úrovni vlády SR. Navštívili sme obdobné zariadenia vo Veľkej Británii. Myslím, že naša úroveň vzdelávania bola obdobná, až na rozsah a počet zainteresovaných účastníkov, ktorý bol v porovnaní s našimi pomermi kolosálny, najmä čo do rozsahu. Skúsenosti som neskôr publikoval v celej sérii článkov v časopise Personálny a mzdový poradca podnikateľa v rokoch 1996-2001.

Na požiadanie Úradu vlády SR som spracoval ideový projekt vzdelávacieho strediska, ktoré som navrhoval umiestniť do zámku v Rusovciach tak, aby tam okrem priestorov na vzdelávanie a ubytovanie boli aj priestory pre prijímanie zahraničných delegácií. Napokon sa celá záležitosť stala bezpredmetná, lebo objekt nebol majetkovo vysporiadaný.

Onedlho som mal rovnakú ponuku zriadiť vzdelávacie zariadenie pre ministerstvo obrany. Navrhol som ho zriadiť vo vojenských objektoch v Martine. Vtedajší minister bol Oravčan, tak presadzoval Žilinu, ale nakoniec minister trval na Bratislave, tak o to som nemal záujem. Ponúkol som toto miesto kolegovi prof. Ing. Pastierovi, CSc., ktorý túto funkciu rád prijal a chvíľu aj vykonával.

Slovenská akadémia vied vkročila do Martina

1. Vznik Združeného vedecko-výskumného pracoviska SAV a ZŤS v Martine

V sedemdesiatych rokoch sa Slovenskej akadémii vied vytýkala odtrhnutosť od praxe, teda od výroby, ktorá vyžadovala väčšiu pomoc vedy pri výrobných procesoch, ale aj v aplikovanom výskume. Na Slovensku sa postupne zriaďovali nové výskumné ústavy, ktoré mali do praxe prenášať výsledky základného, ale aj aplikovaného výskumu.

Ako reakciu na tieto kritiky sa aj Generálne riaditeľstvo ZŤS rozhodlo, že v Martine zriadi Združené vedecko-výskumné pracovisko Ústavu mechaniky strojov SAV a ZŤS v Martine. Bola to na Slovensku úplná novinka. Zmluvu o vzniku pracoviska podpísali 10. 6. 1977 predseda SAV akademik V. Hajko a prof. Ing. Norbert Szuttor, CSc., za SAV, Ing. Ladislav Luhový, generálny riaditeľ ZŤS, a Ing. Štefan Jokl, podnikový riaditeľ Turčianskych strojární v Martine. Túto šancu som využil a už o týždeň neskôr, 16. 6. 1977 som nastúpil na toto pracovisko na tretinový úväzok ako samostatný vedecký pracovník a 27. 6. 1977 ma po odsúhlasení Generálnym riaditeľstvom ZŤS v Martine vymenovali za vedúceho Združeného vedecko-výskumného pracoviska Ústavu mechaniky strojov SAV a Generálneho riaditeľstva ZŤS v Martine.

Všetko išlo tak rýchlo, že som si ani celkom dobre neuvedomoval, do akej arény rôznych záujmov vstupujem a aké problémy budem musieť vo veľmi rýchlom slede riešiť. Vždy som vnímal problémy nie ako rany osudu, ale ako podnety, ktoré sú výzvou na obohatenie osobného rastu. Zase som si spomenul na múdreho Senecu, ktorý hovoril: „Kto chce ísť, toho osud vedie, kto nechce, toho vlečie.“ Vedel som, že teraz budem musieť naplno zapnúť môj generátor nápadov a zapojiť ho do procesu tak, aby pracoval vysoko produktívne.

Najprv som sa musel zorientovať, kto je kto na tej mojej novej šachovnici, s kým je kto, kto bude so mnou v koalícii a kto v opozícii, ako ma budú nové kontaktné osoby akceptovať, ako mi hodlajú pomáhať, čo všetko budú sľubovať a aká bude realita sľubov. Potreboval som sa opierať o tých ľudí, ktorí už pevne sedeli vo svojich kreslách a pokúsil sa ich vtiahnuť do môjho gravitačného poľa, ale bez ponížujúcej prispôsobivosti.

Čoskoro som zistil, že „milieu exterieure“ je veľmi zložito navzájom spojené. Dobrú zorientovanosť mi poskytol Ing. Jaroslav Hamza, riaditeľ Výskumno-vývojového ústavu v Martine. Jeho otec bol dlhé roky kuričom na lokomotíve, kde fungoval môj otec (a dosť často i ja) ako rušňovodič. Dobré sme sa poznali a poskytol mi na začiatok solídny prístrešok. Druhým partnerom boli námestníci podnikového riaditeľa z podniku Ing. S. Hlaváč, Ing. A. Chomo a ďalší, a tretím najmocnejším partnerom bol námestník generálneho riaditeľa doc. Ing. J. Solík, CSc.

Po úvodných rozhovoroch každý partner vyložil karty na stôl a jasne sformuloval čo od novovzniknutého ZVVP SAV v ZŤS očakáva.

Martinčania čakali, že veľmi rýchlo sa pracovisko bude rozrastať, že ho budú tvoriť vysokoerudovaní vedci, ktorí vyriešia mnohé problémy, s ktorými celý podnik zápasí. Predstava bola asi taká, že z materského pracoviska Ústavu mechaniky strojov SAV sa do Martina natrvalo presunú

Vo VUMATe som na služobných cestách na aute nabehal ale aj lietadlami nalietal kopec kilometrov. Keď som sa vracal domov, vždy najmä v zime sa stala skoro pravidelne nejaká autohavaría pri Strečne, takže sme aj v zime kus cesty kráčali peši. Dostal som zápal nosných dutín a len tak – tak som unikol operácií. I keď mi bolo vo VUMATe v Žiline výborne, platilo starorímske: „Sedem in coelis ridet“ (Sedí v nebi a smeje sa) rozhodol som sa vrátiť do Martina.

To sa čoskoro v malých slovenských pomeroch roznieslo a prišla ponuka nastúpiť do Slovenskej akadémie vied, buď na Ústav merania, alebo na Ústav kybernetiky, kde všade pracovali moji spolužiaci a poznali ma aspoň z publikácií.

Do Bratislavy som odmietol ísť a veľmi nesmelo a s bážňou skôr ako vtip som povedal, že keby to bolo v Martine, tak nastúpim do SAV.

Onedlho prišiel do Žiliny do VUMATu o rok starší spolužiak akademik Norbert Szuttor a ponúkol mi miesto vedúceho pracoviska SAV v Martine. To som napokon prijal a začala ďalšia etapa môjho pôsobenia, tentoraz už nie v oblasti aplikovaného, ale základného strojárského výskumu. V roku 1977 som teda nastúpil na Ústav materiálov a mechaniky strojov SAV Bratislava ako vedúci Združeného vedecko-výskumného pracoviska SAV a ZŤS v Martine. Bola to ďalšia významná etapa v mojom živote, teraz na pôde špičkového pracoviska strojárského základného i aplikovaného výskumu.

Život mi opäť hodil rukavicu, ja som ju s plným vedomím a zodpovednosťou prijal a vnímal ako šancu s mnohými otáznikmi, či uspejem, alebo nie.

Kocky boli opäť vrhnuté a ruleta môjho života sa začala odvíjať. Tentoraz konečne doma v rodnom prostredí. Spomenul som si na múdreho Senecu, známeho rímskeho filozofa, a dosť často sa cituje jeho výrok: „In servitute cadere de regno grave est“, či že ťažké je padnúť z vlády do poddanosti. Obetoval som príjemné pracovné prostredie vo VUMATe za organizovanie úplne nového pracoviska z bodu nula, kde so mnou narábalo mnoho mojich budúcich šéfov.

Čo sa týka mojej kvalifikácie, bol som elektrotechnickým inžinierom, kandidátom vied, a bol som už v štvrtom ročníku diaľkového štúdia na Strojníckej fakulte SVŠT. Mal som predsedníctvom SAV priznaný vedecký kvalifikačný stupeň samostatného vedeckého pracovníka.

Na začiatku všetky zúčastnené strany sľubovali maximálnu ústretovosť a pomoc pri zakladaní prakticky úplne nového typu pracoviska, od ktorého sa očakávalo intenzívne spojenie vedy s praxou.

Ako to vždy býva, zväčša ostalo len pri sľuboch a s problémami som sa musel boriť a pasovať sám.

Rozhodol som sa zdolať aj tieto ťažkosti .

Predvádzanie častí manipulátorov vo VUMAT Žilina

VI. medzinárodné sympóziu „Vedecko-technická revolúcia a mimoškolská výchova“

špičkoví vedci, ku ktorým sa pripoja novoprijatí zamestnanci, a veda začne čoskoro a rýchlo prinášať úspechy ZŤS.

Bratislavčania mali presne opačnú predstavu, a to, že z výskumno-vývojovej základni ZŤS sa vyčlenia pre novovzniknuté pracovisko tí najschopnejší pracovníci z výskumu, z vývoja a z experimentálnej základne, že ich bude materské pracovisko naďalej platiť a k nim sa potom postupne naviažu novoprijatí pracovníci zo SAV.

Čoskoro sa ukázalo, že šéfovia, ktorí stáli pri zrode pracoviska si toto vôbec navzájom neujasnili a očakávali, že si to teda ja ako vedúci pracoviska vyriešim sám.

Z Bratislavy k nám nikto nehodlal prísť, maximálne tak na jeden deň, pretože nechceli prežívať v slobodárňach, ktoré mohla fabrika ponúkať. Byty sa v Martine len intenzívne stavali. Martinský výskumno-vývojový ústav vyčlenil štyroch pracovníkov, dvoch strojárův inžinierův a dvoch fyzikův.

Bolo jasné, že pracoviskom hýbu dve centrá, jedno bolo ZŤS a druhé SAV. Lenže keď sú dvaja na koni, jeden musí sedieť vzadu, takto to hovoril už Shakespeare. Začal som prijímať nových zamestnancův. Prvým bol matematik. Prvý problém nedal na seba dlho čakať, pretože nástupné platy zamestnancův boli v SAV podstatne nižšie ako v priemysle. Tí najschopnejší preto radšej šli pracovať do ZŤS. Tento problém sa nepodarilo vôbec vyriešiť a výraznou mierou spomaľoval personálne budovanie pracoviska.

2. Rozdielne predstavy o spolupôsobení vedy a praxe v Martine

Veľa ľudí vo vedúcich funkciách vo fabrike malo dosť skreslenú predstavu čo vlastne veda je. Veda ako rozvíjajúci utriedený systém poznatkov môže mať dve polohy výkladu. Buď vedu vnímame ako dlhodobejší výsledok poznávacích procesův a objektívnych poznatkov, alebo ako dynamický sa vyvíjajúci systematický poznávací proces, ktorý odhaľuje skúmanie zákonitostí v určitom odbore. Stav poznania sa vždy opiera o určitý systém hypotéz, princípův, faktův, teórií i zákonův. Lenže šéfovia z výroby vnímali vedu ako inštitúciu profesionálne orientovaných kolektívův disponujúcich najnovšími poznatkami a ovládajúcich procesy skúmania, vysvetľovania, predikovania, projektovania, konštruovania atď.

Vo všeobecnosti sa vo vtedajšom mojom okolí ZŤS vnímala veda ako:

- inštitúcia, ktorá dodá vedcův na riešenie dovedy neriešených, slabo alebo vôbec riešených problémův,

- metodologická báza univerzálne použiteľných metód na riešenie akútnych otázok rozvoja najmä vo výrobe,

- smerník, kam treba orientovať ďalší progresívny vývoj v spoločnosti, trasovaný najmä v strojárskom priemysle množstvom objavův, vynálezův, patentův alebo aspoň dizajnov. Politici stále zdôrazňovali vedu ako bezprostrednú výrobnú silu. Ani jedno chápanie vedy v tomto ponímaní sa nehodilo pre našu realitu. Naše vedecko-výskumné pracovisko potrebovalo najprv získať vhodných pracovníkov, postarať sa o ich graduaáciu a odborný rast na riešení problémův, ktoré výrobná prax potrebuje a napokon dať ľuďom priestor na ďalší rozlet. To všetko potrebovalo svoj čas, akákoľvek nedeľnosť v tomto smere bola neopodstatnená.

Ak hodnotíme s odstupom času graduačnú dynamiku pracovníkov môjho pracoviska, tak počas môjho pôsobenia získalo vedeckú kvalifikáciu PhD. 6 pracovníkov, traja sú docenti, dvaja sa stali univerzitnými profesormi, dvaja doktormi vied a niekoľkí sú samostatní vedeckí pracovníci.

Hlavné zameranie pracoviska bolo orientované na teoretické riešenie spoľahlivosti strojův, najmä poľnohospodárskych a lesných traktorův, na metodiku sledovania spoľahlivosti strojův, na riadenie akosti strojův, na mikroprocesorové riadenie spaľovacích motorův veľkých výkonův, ale hlavne na moderné výpočtové metódy v oblasti pevnosti strojův a ich častí.

3. Aké boli hlavné úlohy výskumu v ZVVP SAV v ZŤS?

Na pracovisku sa riešilo niekoľko etáp zaradených v štátnom pláne základného výskumu.

Ako rástol počet zamestnancův, dostávali sme stále viac a viac úloh. Riaditeľ ústavu ma 19. 5. 1986 vymenoval za zodpovedného riešiteľa plánu vedeckej spolupráce ústavu so zahraničím v úlohe: IV. 45.5.1 – „Vypracovanie metód určovania typických prevádzkových zaťažení v rámci problému“.

XI. „Vedecké základy mechaniky strojův, konštrukcií a technologických procesův mnohostrannej spolupráce Akadémie vied socialistických krajín na obdobie 1986-1990“.

Pribudlo aj veľa ďalších úloh rezortného typu, čo bola akoby nižšia úroveň v porovnaní s úlohami štátneho plánu základného výskumu, na ktorom sa zúčastňovalo veľa pracovísk z celej republiky. Každá úloha vyžadovala vstupnú oponentúru, priebežnú i záverečnú oponentúru,

Záverečné stretnutie vedúcich zahraničných delegácií štátov RVHP vo Weimare

Štátnicová komisia na Vysokej škole dopravnej v Žiline (zľava: M. Tuma, sekretárka katedry, prof. Ing. Janza, DrSc. a Doc. Ing. B. Bednárík, CSc.) október 1987

potrebné boli oponentské posudky, rozsiahle diskusie a urovnávanie názorov trvali nekonečne dlho. Administrácia, kontrolná činnosť a neustály tlak na publikovanie výsledkov výskumu nás veľmi okrádal o tak prepotrebný čas.

Pracovníci ZVVP SAV a ZTS získali veľa skúseností pri oponentúrach. Osobným príkladom som motivoval svojich kolegov, aby výsledky našich výskumov publikovali v odborných časopisoch a aby o nich referovali na vedeckých konferenciách. V tomto smere sme sa plne vyrovnali aj nášmu materskému pracovisku v Bratislave.

Na pracovisku panovalo veľmi vysoké tempo. Do práce som chodil zavčasu ráno o štvrtrej a už tam niektorí kolegovia boli, takže som sa ich pýtal či už sú v robote, alebo sú ešte v robote. Problém bol okrem iného aj v tom, že nám veľmi chýbala výpočtová technika. Veľké súbory, ktoré vyžadovali sálový počítač pri riešení pevnostných výpočtov pomocou metód konečných prvkov (MKP), sme mali mimo pracoviska, v hlavnom závode. Programy sa vtedy dierovali na diernych štítkoch, strojový čas sme si museli objednať.

Pracovisko sme z organizačných hľadísk rozdelili na niekoľko oddelení.

Prvé oddelenie Dynamiky strojov bolo zapojené do riešenia štátneho plánu základného výskumu a riešilo úlohu: „Analýza dynamického namáhania strojov (RNDr. J. Kudlíčka, Ing. O. Slížek, Ing. P. Holíč, Ing. M. Žmindák, RNDr. T. Mazúch, Ing. D. Tuma, Ing. J. Janík.) Išlo o ladenie a optimalizáciu konštrukčných parametrov strojov pomocou metód konečných prvkov. Skúmali sme hlavne konzervatívne, ale aj nekonzervatívne kmitanie konštrukcií s veľkým stupňom voľnosti. Takto sa podarilo optimalizovať konštrukčné parametre, napr. lesných kolesových traktorov, ktoré sa v Martine konštruovali a mnohé úspešne fungujú po rokoch dodnes.

Ďalšie oddelenie sa zaoberalo spoľahlivosťou strojov ako celku (Ing. V. Tydlačka a kol.), tretie oddelenie riešilo spoľahlivostnú analýzu prvkovej základne. Tu sa vystriedalo viac pracovníkov s rozdielnou odbornosťou (M. Šturmová, V. Dekýš, I. Czegledi, D. Znamenák, P. Novák, B. Droppa, Š. Husár, Z. Šutáková, D. Lacková, Ing. Celerín.)

Postupne však pribúdali ešte ďalšie úlohy súvisiace s problémami arktikalizácie strojov a riešenie pevností konštrukcií pri nízkych teplotách (Ing. L. Máliková, RNDr. E. Wiszt, PhD., RNDr. J. Machlica, S. Barabáš).

Úloh bolo síce viac, pracovníkov schopných ich riešiť bolo stále málo. Vtedy neboli problémy s platmi, i keď bola táto kategória vysoko podcenená, problémy bolo nájsť pracovníkov s pri-

meranou kvalifikáciou, ktorých by táto oblasť vedy zaujímala, pretože vysoký stupeň matematických znalostí bol samozrejmosťou vrátane skúseností z programovania počítačov.

Postupne sa začali objavovať stolové kalkulačky firmy Hewlett Packard, ale tie boli veľmi drahé a u nás prakticky nedostupné. To, čo dnes môžeme kúpiť v hociktorom obchode, sa tajne vozilo z Rakúska.

Zlepšenie stavu vybavenosti spracovania pomocou kalkulačiek pre vedeckotechnické výpočty pomohla vyriešiť nasledovná udalosť. Martinčania zorganizovali jednodňovú návštevu veľtrhu výpočtovej techniky vo Viedni. Po rôznych komplikáciách vycestovalo do Viedne aj pár mojich pracovníkov s týmto zájazdom ZTS Martin.

Keď sa vrátili zo „Západu“, chcel som vedieť, čo tam vo Viedni mládenci videli a aké prospekty priniesli. Ich odpovede boli také nijaké, prospekty žiadne, výsledky exkurzie zahmlené. Až po čase mi povedali, ako to všetko bolo. Deň predtým, ako mali vycestovať, husto snežilo, napadlo vyše pol metra snehu. Keď s biedou došli autobusom pred obedom do Viedne, chceli zaparkovať, ale nebolo kde. Na začiatku ulice stál jeden zamestnanec, ktorý im požičal lopaty, aby si sneh odhádzali a mohli zaparkovať autobus. Prekvapením bolo, že im to hneď aj zaplatil. Jeden podnikavec zo zájazdu sa opýtal, či by nechcel, aby odhádzali celú ulicu. Ten súhlasil, chlapi sa toho chytili, pár hodín sneh odhádzovali a zarobili si toľko, že si každý kúpil vedecko-technickú kalkulačku. Preto nikto nepriniesol prospekty z výstavy.

4. Postupný presun na medzinárodnú úroveň vedy a výskumu

S mojou funkciou vedúceho pracoviska bolo spojených ale veľa ďalších aktivít. Riaditeľ Ústavu mechaniky strojov SAV ma vymenoval za člena Ústavnej rady, čo predstavovalo minimálne

Promócia v Karolíne Praha 27. 11. 1975

Preberanie diplomu CSc. kandidáta vied v Karolíne v Prahe

raz mesačne cestovať do Bratislavy. Riaditeľ Výskumno-vývojového ústavu ZŤS Martin ma tak isto vymenoval za člena ich vedeckej rady ústavu. Ako riešiteľ štátneho plánu základného výskumu III. -3-7 som musel byť členom Rady hlavnej úlohy, musel som byť schválený pre styk so štátnym tajomstvom, čo mi potom komplikovalo moje zahraničné cesty. Politika ma tiež neobišla, musel som prednášať vo VUMLe vedecko-technický rozvoj. Časť môjho času spotrebovala Socialistická akadémia, kde som bol členom Ústredného výboru v Bratislave, ale i v Prahe. Vo Vedeckotechnickej spoločnosti ČSVTS som bol rovnako členom ústredného výboru, ďalej členom Komitétu pre zabezpečovanie akosti výrobkov a služieb a predsedom Kabinetu akosti Stredoslovenského kraja.

S touto funkciou boli spojené ale aj príjemnejšie aktivity, medzi ktoré patrili zahraničné služobné cesty. Na tých som sa veľa naučil a spoznal som mnohých skvelých vedcov. Vymieňali sme si skúsenosti, informovali sa o tom, čo kto, v čom a ako postúpil ďalej a obohatil poznatky. Aj o našich „odrobinkách“ vo výskume bolo zaujímavé pohovoriť.

Nezabudnuteľné boli cesty do ZSSR, do Institutu mašínovedenia Akadémie vied v Moskve, ktorý sme navštevovali spolu s kolegom doc. Ing. I. Ballom, CSc. Prijímal nás sám podpredseda Akadémie vied akademik Frolov, ktorý bol súčasne aj riaditeľom Ústavu mechaniky strojov. Bol to obrovský ústav s množstvom výpočtovej techniky, dokonale vstrojené laboratóriá. Každý prístroj mal na starosti minimálne „mladší naučný satrudník“. Kolosálna bola aj ich publikačná činnosť. Ja som riešil vtedy úlohu: „Vplyv nízkych atmosférických teplôt (do -50 stupňov Celzia) na mechanické vlastnosti materiálov vybraných konštrukčných skupín“. Práca bola odmenená SAV 18. 6. 1981). Išlo o to, že v Martine sa projektovali lesné kolesové traktory (LKT), ktoré sa

mali vyvážať do ZSSR na Sibír, a pri takýchto teplotách oceľ skrehla, zvary začnú pukať a konštrukcie sa rozpadávajú. Tento problém sa však neriešil v Moskve, ale v sibírskej pobočke AV Novosibirsku, ba až v Jakutsku. Bol som prekvapený aké teoreticky vynikajúce práce publikovali pracovníci z :“Jakutskovo otdela sibírskaoovo oddelenia akademi nauk“. Hlboko som sa skláňal nad úrovňou matematického aparátu, akým vládli pracovníci ústavu, a aké mali vedecké výsledky práce.

Stretol som sa aj s akademikom profesorom Vladimírovičom Petrovičom Kagájevom, DrSc., postrachom aspirantov svojou vysokou náročnosťou pre aspirantských skúškach. Kagájev bol členom VAKu „Vsesajuznaja atestacionnaja komisija“ a povedal mi, že na rozdiel od nás sa členovia komisie, ba ani oponenti absolútne nepoznajú, pretože rozmer krajiny a počet výskumných ústavov je obrovský. O rok neskôr Kagájev prišiel do Martina na naše pracovisko. Zatiaľ čo u nich nad úlohami podobného typu ako u nás pracuje v ich ústave 300-400 ľudí, u nás to bol jeden človek. Je prirodzené, že výsledky boli adekvátne. Kagájev priniesol najnovší preklad svojej knihy do japončiny, ktorú Japonci behom 5 mesiacov preložili a vytlačili. Kagájevova návšteva veľmi povzbudila mojich spolupracovníkov do ešte intenzívnejšej, teoreticky fundovanejšej činnosti.

5. Naša pomoc pri budovaní novej vysokej školy v Martine

Popri intenzívnej vedecko-výskumnej činnosti som musel prijať ešte ďalšiu úlohu. V Martine začala fungovať Vysoká vojenská veliteľsko-technická škola. Akademickí funkcionári tejto školy ma poznali z predchádzajúcej spolupráce pri budovaní elektrotechnických laboratórií a skúšobní. Vtedy v Martine fungoval vojenský útvar so zameraním na protivzdušnú ochranu, čiže, ako sa to vo všeobecnosti hovorilo – rádiolokátory.

Nedá mi, aby som nevyronil slzu nad tým, že s mojou pomocou, hlavne metodicko-poradenskou, sa v Martine vybudovali s mojimi laboratórnymi stolmi veľmi pekné a dobre fungujúce elektrotechnické laboratóriá. Učitelia boli tiež plne graduovaní a vychádzali po ukončení školy z nej dobrí odborníci.

Rozhodnutím vyššieho velenia sa toto všetko zrušilo a prevelilo do novovybudovanej vysokej školy v L. Mikuláši, časť zariadení poputovala na Moravu do Vyškova. Škoda bolo toľkej roboty.

Nová škola ma znovu požiadala o spoluprácu, teraz v odbore, v ktorom sme pracovali. Dňa 10. 10. 1978 ma poverilo vedenie vysokej školy prednášať predmet: „Pružnosť a pevnosť“ na Katedre všeobecno-inžinierskych predmetov. Bol to teoreticky veľmi náročný predmet, ale mal som vynikajúcich poslucháčov, ktorí predovšetkým chceli, a nie že sa museli učiť. Disciplína, poriadok a vysoká teoretická náročnosť mi veľmi vyhovovali. V rámci spolupráce som z tejto vysokej školy získal dvoch pracovníkov (Ing. O. Slížek, Ing. D. Znamenák), ktorí nastúpili na naše pracovisko a boli veľkým prínosom.

Okrem fungovania v strojárskom základnom výskume si na mňa spomenuli aj pedagógovia prof. PhDr. V. Václavík, ktorý ma požiadal o účasť na riešení jednej etapy štátneho plánu základného výskumu - „Spoločenská podmienenosť výchovy a vzdelávania so zvláštnym zreteľom na spojenie školy so spoločenskou praxou pri utváraní socialistickej osobnosti“.

Zasadnutie vedeckého kolégia SAV pre technické vedy v Martine 6. a 7. novembra 1979. Československému rozhlasu poskytujú interview akademik prof. Ing. Norbert Szuttor, DrSc. a PhDr. Ing. Miroslav Tuma, CSc.

Na recepcii v Moskve pri príležitosti výstavy Lesdrevmaš 1977 (zľava: Ing. L. Luhový, generálny riaditeľ ZŤS, Ing. Štefan Jokel, podnikový riaditeľ ZŤS Martin, J. Ferjančík, tajomník OV Martin, Miroslav Tuma a zástupca veľvyslanectva)

Účasť na pedagogickom výskume sa mi hodila v súvislosti s mojou kandidátskou prácou, pretože profesorovi Václavíkovi som vďačil za to, že som sa dostal do aspirantúry na Výskumnom ústave inžinierskeho štúdia pre ČVUT v Prahe. Profesor Dr. Vladimír Václavík bol vtedy vedúcim katedry pedagogiky a psychológie Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave.

Chvilka oddychu pred Lomonosovou univerzitou v Moskve

Záverečné pod'akovanie M. Tumu členom Vedeckého kolégia SAV pre technické vedy (Martin, 7. 11. 1979)

Za spomienku stojí, ako som sa stretol po prvý raz s profesorom Václavíkom. V dohodnutý termín ma profesor pozval na stretnutie k nemu na záhradnú chatku. Bolo to, pamätám si, niekde za Patrónkou za ústavmi SAV. Dnes sú tam už dozaista domy. Veci známi kolegovia ma ale upozornili, že prof. Václavík je nielen dobrý človek, vynikajúci pedagóg, ale aj ohromný znalec rastlín, kvetov, kríkov i stromov. Kolegovia mi radili, aby som sa aj v tomto smere pripravil na „profilový“ pohovor. Dobré, že som ich počúvol, pretože podstatná časť nášho úvodného zoznamovacieho pohovoru sa krútila okolo znalostí rozoznávania stromov a kríkov. Profesor ocenil, že som sem-tam vedel aj latinské pomenovania. Jeho záhrada bola nádhera, kvitnuci raj. Nie som si celkom istý, ale dnes je to súčasť betónovej džungle Bratislavy.

Musím sa ale vrátiť do môjho „kráľovstva“, teda na Združené vedeckovýskumné pracovisko SAV a ZŤS. Nielen môj vlastný „modus vivendi“, čiže spôsob života, životný štýl bol, ako to raz označila jedna mladá moja matematicka, „konské preteky“.

Skutočne naše tempo bolo „na plný plyn“. Každý pracovník bádala, čítal, študoval, riešil, písal, programoval, ladil a odľadľoval, diskutoval a cestoval, prednášal a počúval, skrátka túto činnosť bolo možné označiť za život, ktorý človeka vyciciaval, ako sa len dalo.

Po dlhých ťahaniciach, presvedčaniach, proseniach, ale aj využívaním propagačných nástrojov sa mi podarilo presvedčiť predstaviteľov mesta, aby nám konečne prideliť poriadnu budovu. Jedna budova bola v hre, ale chceli do nej umiestniť policajtov, podnik Reštaurácie a jedálne (RAJ), daňový úrad, Martimex a neviem koho ešte. Napokon vďaka predsedovi ONV Ing. Agricolovi sme budovu na Mudroňovej ulici dostali. Jedno poschodie a povalu sme museli

Na krížniku Aurora v Sankt Peterburgu

predsa len ponechať podniku zahraničného obchodu Martimex. Narobil som si kopec nepriateľov pri získavaní budovy, ale napokon sme ju dostali. Dalo veľa roboty, všetko dať do poriadku a zariadiť nábytkom. Dali sme si zrekonštruovať vodovod, kúrenie, vybrúsili a vyleštili sme si staré a veľmi pekné dubové parkety, pokryli ich peknými kovralmi, zabezpečili aj záclony.

Keď už bolo všetko zariadené a „dokonale“ vyopravované, som ako obvykle prišiel ráno okolo štvrtrej do roboty a voda vytekala prúdom cez vonkajšie schody na ulicu. Vbehol som oblečený do pivnice a po pás vo vode zavrel hlavný ventil prívodu vody do budovy. Bolo po radosti, a dlho trvalo, kým sme všetko opäť znormalizovali a dali do poriadku.

6. Problémy rastu vedy a jej obmedzujúce faktory

Končila šiesta päťročnica a pripravovali sa plány na siedmu päťročnicu. Pracovisko rástlo čo do počtu ľudí pomaly. Výskumno-vývojový ústav nechcel uvoľniť okrem štyroch ľudí nikoho a do SAV sa ľudia nehrnuli, lebo platy boli podstatne nižšie ako v priemysle. Predstava, že sa v Martine v priebehu 5-6 rokov podarí vybudovať veľký samostatný ústav, sa pomaly rozplývala. Nefungovalo „ex pacto“, čiže podľa dohody čo pracovisku dajú ZŤS a čo SAV. Z Bratislavy nikto ani len neuvažoval, že príde do Martina. Žilo sa im podstatne pohodlnejšie. Pracovisko bratislavského ústavu bolo v pekných priestoroch Výskumného ústavu zväračského, mnohí kolegovia prednášali na vysokých školách, robili si aspirantúry na ústavoch, ktoré boli po ruku, podobne ako knižnice, výpočtové strediská, redakcia odborných časopisov a knižných vydavateľstiev.

Takže zosumarizujeme. Strojárne chceli výsledky a vytvárali aké také materiálne podmienky a SAV, konkrétne materský ústav ponúkal nanajvýš symbolickú podporu, ale nebol schopný do Martina presunúť najmenej desať vedúcich vedeckých pracovníkov. Každý pracovník bol ochotný pricestovať na pár hodín do Martina a dosť.

Vtedy v tej dobe boli v móde tzv. komplexné hodnotenia pracovníkov, ktoré sa konali pravidelne. Hodnotila sa činnosť každého pracovníka za uplynulé obdobie, ale určovali sa a spresňovali sa úlohy na ďalšie obdobie.

Správu o plnení úloh som ako vedúci pracoviska predkladal riaditeľovi Ústavu materiálov a mechaniky strojov SAV a technickému riaditeľovi GR ZŤS. Kontrola riešených úloh sa vykonávala za prítomnosti oboch koordinátorov hlavných úloh štátneho plánu základného výskumu prof. Ing. Mateja Bíleho, DrSc. a Ing. Štefana Markuša, DrSc. Všetci vyjadrili spokojnosť s úrovňou riešenia úloh a s dosiahnutými výsledkami. Žiaľ, vedenie UMMS SAV a GR ZŤS nebolo spokojné s personálnym rastom, pretože stále sme nevedeli naplniť plánovaný stav pracovníkov. Mali sme mzdové fondy, ale s nomenklatúrou platov, ktoré boli výrazne nižšie ako v priemysle.

Nedarilo sa zrealizovať stretnutie predsedu SAV a generálneho riaditeľa ZŤS s jasnou úlohou posilniť počty pracovníkov aj zo strany VHJ v Martine.

Navrhol som, aby sa zvolalo zasadnutie Predsedníctva SAV priamo v Martine, v budove GR ZŤS. To sa aj podarilo, odsúhlasili sa termíny stretnutia a v tento deň prišli limuzíny s členmi predsedníctva SAV do Martina. Zasadnutie sa konalo vo veľkej zasadačke GR ZŤS, ktorá bola vedľa kancelárie generálneho riaditeľstva ZŤS. Rokovanie Predsedníctva SAV prebiehalo podľa programu a generálny riaditeľ sa stále ospravedlňoval s tým, že príde o chvíľu. Napokon oznámil, že sa musí okamžite dostaviť do Bratislavy na prerokovanie veľmi dôležitých úloh. Aj toto

rokovanie sa teda minulo účinkom. Bolo mi jasné, že ZŤS hodlajú zvyšovať počty pracovníkov len na svojich výskumných ústavoch, ktoré priamo riadia a majú ich teda úplne a nie sprostredkovane pod svojou kompetenciou.

Pre nových pracovníkov som dostal kľúče od 12 nových bytov, ale ani to nikoho neprilákalo. Časť bytov obsadili doterajší pracovníci, ostatné sme vrátili fabrike, nemali sme ich komu prideliť, vtedy samozrejme, boli byty úplne zadarmo.

Prešiel som vtedy, s ultimatívnu požiadavkou, aby sa z bratislavských pracovísk presunuli do Martina prinajmenšom pracovníci s kvalifikáciou samostatní vedeckí pracovníci, čím by sa výrazne posilnila riešiteľská kapacita, ale aj školské kapacity pri výchove nových kandidátov vied. Posilnila by sa aj publikačná činnosť pracoviska v odborných profilových zahraničných, ale aj domácich časopisoch. Rozhodol som, že ak sa tieto okolnosti nezmenia, že z pracoviska odídem a navrhmem, aby pracovisko ďalej riadil človek z prostredia ZŤS, buď z odboru technického rozvoja na GR ZŤS, alebo z Výskumno-vývojového ústavu ZŤS. Tieto moje predstavy som verejne prezentoval na odborných konferenciách, ale aj v domácom prostredí ZŤS Martin.

Musím ale ešte uviesť, že mojím šéfom prekážalo, že sa hlavne publikačne orientujem a profilujem okrem strojárstva na spoločenskovednú oblasť, najmä na výchovu a vzdelávanie dospelých. Pri výskume spoľahlivosti strojov a mechanických systémov sa ukázalo, a moje práce to dobre potvrdili, že spoľahlivosť zložitých strojov nie je limitovaná len spoľahlivosťou samotného stroja, ale závisí aj od interakcií technických systémov, so subsystémom operačného prostredia a subsystémom človeka. Rozborom spoľahlivosti mnohých systémov sa ukázalo, že je potrebné venovať pozornosť aj rozborom súčinnosti a synergie troch oblastí, ktoré limitujú finálnu spoľahlivosť, pretože príčiny porúch ľubovoľného systému závisia od troch možných zdrojov. A to: človek, stroj, prostredie.

Počas pôsobenia v SAV som predniesol vyše 100 prednášok na medzinárodných fórach, ale aj na konferenciách na Slovensku i v Česku. Publikovali sme desiatky prác, ktoré boli výsledkom bádania v štátnom pláne základného výskumu v hlavnej úlohe III.-3-7 i v štátnej úlohe P14-123-202-03. Skúmali sme spoľahlivosť elektrických zariadení, spoľahlivosť rozsiahlych mechanických systémov, vytvorili sme klasifikáciu príčin porúch technických systémov, určili sme metódy zvyšovania spoľahlivosti. Na 3. medzinárodnej konferencii Kvalimetrie 82 som predniesol rozsiahly príspevok: „Spoľahlivosť a ľudský faktor“, Na medzinárodnej konferencii „Riadenie a zabezpečovanie inovačných procesov v strojárstve“ v Bratislave som uviedol novú metodiku spoľahlivostnej prognostiky mechanických systémov. Na ďalšej medzinárodnej konferencii „Autos 82 – Automatizace ve strojírenství“ (Plzeň 1982) sme publikovali dlhodobé mnohokanálové monitorovanie spoľahlivosti strojov. S kolektívom významných pražských vedcov sme na konferencii „Spoľahlivosť 82“ publikovali zásadný príspevok: „Veda o spoľahlivosti a jej miesto v sústave vied“, ktorý mal potom v ďalšom období veľkú publicitu v odbornej komunite.

Uviedli sme len tie príspevky, ktoré boli buď výstupom etapových riešení štátneho plánu základného výskumu, alebo tie, ktoré odznali na konferenciách buď medzinárodných alebo aspoň s medzinárodnou účasťou (Kompletnú citáciu možno nájsť v autorovej personálnej bibliografii v kapitole 10. Publikované výskumné správy, expertízy a patenty, v kapitole 9 pod názvom Práce uverejnené v zborníkoch z vedeckých a vedecko-technických konferencií.)

7. Kde vlastne skončili desiatky, ba stovky výskumných správ, expertíz a príspevkov v zborníkoch z vedeckých konferencií?

Obdobie môjho pôsobenia v SAV bolo nabité snahou presadiť naše pracovisko v domácom aj v zahraničnom prostredí. Podarilo sa nám nadviazať vynikajúcu spoluprácu s kolegami z vysokých škôl v Bratislave, Žiline, Brne, Prahe, Plzni aj Ostrave.

Tým, že som reprezentoval vedecko-výskumné pracovisko v Martine, musel som prijať veľa funkcií v odborných komisiách, v hodnotiacich a vedeckých radách vysokých škôl, prednášať a poskytovať rozhovory v rozhlase i v televízii, ale referovať aj pred hospodárskymi a politickými orgánmi a tým vlastne tých, ktorí nás riadili poučovať a vzdelávať (neraz márne).

Mnohé z týchto príspevkov sa niesli vo veľmi kritickom tóne. V tej dobe nám išlo o to presvedčiť riadiace miesta, že do rozvoja vedy a do vzdelávania je potrebné investovať oveľa viac prostriedkov. Bez rozvoja výpočtovej techniky, bez elektronizácie, robotizácie a bez mechatroniky sa nemôže náš priemysel pohnúť ďalej. Československo vyrábalo v tej dobe okolo 70 % celosvetového sortimentu strojárskych výrobkov, kým Nemci (NSR) len okolo 17-20%. Bolo vylúčené, aby sme boli v oblasti kvality vo všetkom, čo sa vyrábalo, najlepší alebo aspoň dobrí. Hospodárski a politickí šéfovia toto vôbec nechápali.

Rozptýl vedeckých a vedecko-výskumných kapacít bol obrovský. Kde človek prišiel, každý väčší podnik mal vlastnú vedecko-výskumnú základňu a skúmal, čo práve potreboval. Bolo k dispozícii obrovské množstvo výskumných správ, hŕby papiera a výsledky boli neadekvátne.

Zúčastnil som sa vrcholovej porady v Prahe na príprave štátneho plánu základného výskumu, kde sa mali koordinovať vzájomné plány z celej republiky na ďalšiu päťročnicu. Vtedy sa riešilo v ČSSR asi 30 000 výskumných úloh, ale s takým počtom pracovníkov, že na každú úlohu pripadli 2-3 pracovníci, čo nemohlo byť úspešné. Prof. Ing. J. Jirásek, známy odborník a môj priateľ sa vtedy opýtal, či sú k dispozícii výskumné správy a záverečné správy z minulej päťročnice. Odpoveď bola šokujúca a pamätám si aj na reakcie nás účastníkov rokovania, keď dotyčný zodpovedný pracovník na úrovni ministerstva povedal, že časť výskumných správ je uložená u nich na ministerstve v suteréne (pivnici). Druhá časť v suteréne Národného múzea. Ku všetkým správam by sa dalo dostať, problém je to „len“ vyhládať.

Z Prahy som sa vrátil rozladený lebo som pochopil, že aj ja sa výraznou mierou podieľam na produkcii hŕby papiera, že k tomu nútím mojich kolegov a že pravdepodobne, okrem oponentov, to asi nikto ani nečíta.

Pochopil som, že sa pohybujeme v začarovanom kruhu a že smerujeme, ako hovoria Nemci, „in eine Sackstrasse“, čiže do vreca, ktoré nikam nevedie.

Pochopil som, že to všetko v takomto riadení nemá zmysel a začal som presadzovať názor, aby výsledkom každého výskumu nebola len hora papiera, ale trojrozmerný produkt. To sa nestretlo, pravdaže, so záujmom. Je to podobná situácia ako v dnešnej dobe, keď tisíce študentov odovzdá každý rok svoje bakalárske, magisterské, doktorandské, habilitačné a iné práce, ktoré zväčša riešia umelo vygenerované problémy. Študenti vytvoria série hypotéz, tie potvrdia alebo odmietnu, potom navrhnu riešenie, odporúčania, ktoré oponenti zväčša podporia, komisia uzná, adept promuje a na diplomovú prácu sa v tom okamihu aj zabudne a uloží sa niekde do skladu.

Rozhodol som sa, že by bolo potrebné tento stav radikálne zmeniť. Využil som k tomu konferenciu v Brne, kde som referoval o spoločenskovedných problémoch a ich dôsledkoch na roz-

voj techniky v Československu. Táto moja prednáška, najmä reakcie publika, výraznou mierou ovplyvnila môj neskorší odchod zo SAV z Ústavu materiálov a mechaniky strojov v Bratislave. Bola to zaujímavá súhra okolností, ktorá prelomila moje dovtedajšie váhanie, či ostať pracovať v oblasti základného strojárskoho výskumu v dobre zariadenom pracovisku s kolektívom zamestnancov, ktorí už boli zabehnutí vo svojej práci, teda s pracoviskom, ktoré bolo na skok od môjho bytu a aj od Výskumno-vývojového ústavu ZTS Martin.

Opäť som si spomenul na Marca Tulia Cicera (106 – 43 pred n. l.), slávneho spisovateľa a mne názormi veľmi blízkeho rečníka, ktorý povedal: „Vitam regit fortuna, non sapientia“, čiže „Osud, nie múdrosť riadi život“. Tak som teda opäť prešiel na inú trajektóriu zamestnania naivne veriac, že zmením „chod“ našich mikro-dejín. Musím ale vyrozprávať, ako k tomu môjmu rozhodnutiu došlo.

Neisté bolo sedieť na dvoch stoličkách, najmä ak boli obe rozkolísané

1. Náhodné stretnutia, ktoré menili moje súradnice pohybu

Spomínaná konferencia v Brne sa niesla, vtedy by sa bolo oficiálne povedalo, v konštruktívnom duchu, ale skoro z každých úst sa niekde nesmel, inde otvorenejšie a adresnejšie ozývalo kritické slovo. Písal sa rok 1987, keď sa už na rôznych fórach hovorilo dosť kriticky o tom, že by bolo potrebné najmä v priemysle realizovať také zmeny, ktoré by umožnili zvýšiť výkonnosť najmä veľkých strojárskych gigantov.

Na konferencii sme sa mnohí poznali z rôznych podujatí, konferencií, ale aj podľa napísaných kníh, odborných článkov, referátov, diskusných príspevkov atď.

Tu som sa stretol aj s prof. Ing. Herbertom Ďurkovičom, CSc., ktorý bol u nás v Martine prvým generálnym riaditeľom ZŤS Martin. Veľmi dobre mi padlo, že mu lahodil na duši môj kritický príspevok k systému organizácie výskumu na úrovni akadémie vied, vysokých škôl, rezortného i podnikového výskumu. Jeho názor som si vážil preto, lebo v rokoch 1970-71 bol predsedom vlády, potom ministrom pre plánovanie, predsedom Slovenskej plánovacej komisie a podpredsedom Slovenskej národnej rady. Odtiaľ zrazu zmizol a bol „prevelený“ do ZSSR. Nevedel som, kde teraz je a čo vlastne robí. Pracoval na Ústave marxizmu-leninizmu u akademika V. Plevzu a riešil závažné národnohospodárske úlohy. Pýtal sa ma, čím sa ja v Martine zaoberám a čím sa živím. Rozprával mi, že sa usiluje dať dohromady výskumný tím, ktorý by sa zaoberal zlepšením efektívnosti priemyslu. Navrhol mi, či nechcem s ním spolupracovať. Povedal som, že je to príťažlivá téma, ale otázne je, či má Ústav materiálov a mechaniky strojov SAV uvoľní, lebo koordinujem niekoľko závažných výskumných úloh a je potrebné ich dokončiť. „Žiadny problém, to sa vybaví obratom“. Ešte som sa ani nestačil poradiť doma s manželkou a Ďurkovič hneď konal. Bol som nerozhodný, ale prof. Ďurkovičovi som len podmienene súhlasil s nástupom do jeho úradu, do skupiny národnohospodárskych expertov, len ak budem môcť pracovať hlavne doma v Martine. Strana bola vtedy všemocná a prof. Ďurkovič obratom, ako to bolo u neho zvykom, všetko zariadil. Dohodol s vedením ústavu, že mojím pracoviskom bude Martin a budem na 1-2 dni dochádzať do Bratislavy. Nastúpil som v zariadení ako samostatný vedecký pracovník I. s tým, že budem riešiť úlohou „Vedecko-technický pokrok a intenzifikácia vedecko-technickej tvorivej práce“. Okrem tejto úlohy mal som zabezpečovať a sprostredkovať kontakt pracoviska s organizáciami ZŤS pri experimentálnom overovaní modelovej štruktúry riadenia v kombinátnom usporiadaní organizácie ZŤS. Tretia sféra, s ktorou som sa mal zaoberať, bola akoby šitá pre mňa, a to bol problém rozvoja tvorivosti hlavne prostredníctvom autoaktívnych metód práce. Všetko to bolo na míle vzdialené od politiky. Aby som mohol plniť hlavne koordinačnú činnosť so ZŤS, bol som prijatý na čiastkový úväzok vo Výskumno-vývojovom ústave v Martine a neskôr aj v Ústave technológie a racionalizácie ZŤS v Martine ako vedúci vývojový pracovník a vedúci oddelenia Edukácie a informácie.

Slávnostný prípitok s rektorom UMB Doc. Ing. S. Murgašom, CSc. pri príležitosti osláv sedemdesiatin M. Tumu

Prednáška na III. Konferencii „Duševné vlastníctvo na Slovensku (Banská Bystrica, 26. apríl 2003)

Bol som rád, že som sa nemusel sťahovať do Bratislavy. V Martine som sa pracovne presťahoval z môjho pôvodného pracoviska UMMS SAV do UTAR ZŤS len o jeden dom ďalej a mohol som pracovať s podstatne menším starostami, vo veľmi solídnom prostredí a na tematike, ktorá úzko súvisela s mojou pripravovanou dizertačnou prácou, týkajúcou sa moderných metód výchovy a vzdelávania dospelých. S prof. Ďurkovičom sme vlastne našli k sebe cestu, prostredníctvom vtedy práve vychádzajúcej moje knihy Metódy výchovy a vzdelávania dospelých (Bratislava, Obzor 1987).

Prof. Ďurkovič sa vtedy zaoberal problematikou premeny strojárskych veľkých podnikov na inak modifikované organizačné usporiadanie, ktoré by boli podmienené rozsiahlejšími štruktú-

Redakčná rada časopisu „Duševné vlastníctvo“. (Banská Bystrica 2003)

Zasadenie Vedeckého kolégia pre technické vedy v Martine (6. a 7. 11. 1979)

Preberanie zlatej medaily Univerzity Mateja Bela (22. 2. 2001)

Rozhovor so starostom hercom Lubomírom Pavlovičom. Nitra, Regionálne vzdelávacie centrum, prednáškový cyklus 12.-13.4. 2007

rálnymi zmenami. Mali sme vtedy, teda ešte pred novembrom 1989, predstavu reindustrializácie, ktorá by sa prejavila reštrukturalizáciou priemyslu navigovanou na aplikáciu elektroniky, presnej a jemnej mechaniky aj do tradičných odvetví strojárstva. Mali sme predstavu vzniku nových inovačných firiem, ktoré by na trhu priniesli nové generácie vysokosofistikovaných výrobkov, pričom by na princípe rastúcej návratnosti sa investovali značné prostriedky do informačných technológií, do automatizácie výroby, jej racionalizácie, ale aj ich relokáciu do nízkonákladových oblastí Slovenska. Málokto si vtedy uvedomoval, že všeobecný nárast technologického pokroku umožní skrátiť životný cyklus výrobkov a tým sa aj urýchli zavádzanie inovácií s oveľa väčšou intenzitou. Ďurkovič presadzoval ďalší rast priemyselných gigantov, čo bolo prirodzené, lebo z toho prostredia vyšiel a ho tvoril. Hlavne argumentoval možnosťami kumulácie kapitálu, silu voči konkurencii atď. Bol to jeho názor, ale my sme o správnosti pochybovali. Veľké podniky boli priveľmi ťažkopádne v inovačnej politike.

Hospodársky svet kráčal vtedy už iným smerom. Výroba mala mať charakter flexibilnej, dokonale elastickej výrobnej produkcie. Miesto našich strojárskych gigantov svet propagoval štíhlu výrobu (lean produciton), agilnú výrobu (agility production), továrne fraktálového typu (fractal factory). Viedli sme nekonečné diskusie o úlohách modernej politiky v oblasti ekonomiky. Skúmali sa názory Schumpetra, ktorý presadzoval „tvorivú deštrukciu“, keď sa ekonomický pokrok dosahuje práve väčšou tvorbou kapitálu. Predpokladali sme, že by bolo potrebné zmeniť hospodársku úlohu štátu tak, aby sa akcentovala viac úloha vedy v inovačných procesoch, ktorá by spätne infiltrovala svojimi informáciami a produktami rozvoj priemyslu. Preferovali sme smerovanie nášho snaženia do poznatkovo orientovanej spoločnosti. To si ale želalo širšie chápať generačnú zodpovednosť za politické rozhodovania.

Usporiadali sme niekoľko tematicky takto orientovaných konferencií, na ktoré ale tí, ktorí vtedy rozhodovali o smerovaní hospodárstva, samozrejme, neprišli. Diskusie to boli zaujímavé, ale málo platné. Pripomínali mi moje skúsenosti zo služobných ciest do Sovietskeho zväzu. Aj tam sme napokon vždy konštatovali: „Pogavari, popili, a buďto kak ranšie!“

Rekvalifikačný kurz v Spišskej Novej Vsi (9. 11. 1993)

Gratulačný rituál s prof. MUDr. K. Adamicovou, PhD. pri príležitosti jej šesťdesiatych narodenín

2. Kto a ako kormidloval pokrok?

Vládnuca strana vždy určovala aj vede paradigmu jej existencie a jej smerovania. Aj dnes robíme veľkú chybu, keď v terajšom pluralitnom systéme sa niekedy veda chápe, že by mala byť úplne odtrhnutá od politiky. To je nezmysel, lebo politika bez vedy nemôže a ani nevie prijímať rozhodnutia a kam má smerovať.

Došli sme vtedy k názoru, že vedúcich politikov treba prinútiť, keď už nechcú chodiť na vedecké konferencie a semináre, tak nech si prečítajú aspoň knihy renomovaných svetových autorov o tom, ako a kam sa uberať svetový vývoj. S kolegami s PhDr. Petrom Weisom, CSc. a PhDr. Paľom Kanisom, PhD., ktorí boli absolventi andragogiky na Filozofickej fakulte UK v Bratislave sme si navzájom dobre rozumeli. Sme sa dohodli, že sa pokúsime dosiahnuť, aby také knihy ako Toffler, A., Toffler, M.: Utváranie novej civilizácie, Naisbitt J., Aburdenová, P.: Pretváranie korporácie, Peters, T. J. Watermann, R. M.: Hľadanie dokonalosti, Vogel, E.F.: Japonsko ako číslo 1, Nakae, Ch.: Japonská spoločnosť, Guillaum H. a kol: Aby Japonsko vyhralo, Husén, T.: Problémy školstva a ešte mnohé ďalšie uzreli svetlo sveta aj u nás. To ale vtedy vôbec nebolo také jednoduché.

Najprv bolo potrebné knihy zo zahraničia získať. Obyčajne sme o to požiadali niektorého nášho známeho z priemyslu, ktorý vycestoval na služobnú cestu do zahraničia, aby knihu kúpil a priniesol. V tomto smere veľmi pomohol generálny riaditeľ Slovnaftu Dr. Ing. Kopernický, CSc., inak tiež Vrútočan, ktorý niektoré knihy priniesol, zaplatiť ich mohol len zo svojho vreckového. Potom nasledovala druhá fáza, kedy sme listom (po komplikovanom zisťovaní adresy) napísali autorovi či by súhlasil s vydaním knihy. Mlčky sme predpokladali, že bez nároku na honorár, ale to bol obrovský omyl. Autor (nechcem menovať ktorý) napísal, že súhlasí a honorár dohodne jeho agent vo Viedni. Nároky v devízach boli neprijateľné pre nás. Knihy sme si poprekladali, vytlačili v našej rozmnožovni a aby sme neporušili autorský zákon, tak sme ich vytlačili v dovolenom minimálnom počte a distribuovali len proti podpisu vybraným osobám, predovšetkým politikom.

Nič sa ale ani takto nezmenilo v politike, ale ani u politikov. Knihy ale pomohli v mnohom aj mnohým, ktorí si ich preštudovali. Moderné názory veľmi často rezonovali na vysokých školách, keď sa myšlienky týchto renomovaných autorov dostali aj do prednáškových priestorov.

Členovia inauguračnej komisie pri inauguračnej prednáške M. Tumu (prof. PhDr. E. Višňovský, Doc. PhDr. Marta Flešková, PhD., prof. RNDr. P. Hanzel, CSc.)

Prednáška na Úrade priemyselného vlastníctva SR (február 2000)

Môžem to potvrdiť, lebo som fungoval v štátnicových komisiách na Ekonomickej univerzite v Bratislave.

Tlač uvedených kníh bola najjednoduchšia, väzba najprimitívnejšia, ale obsah publikácií bol excelentný. Bol to jeden významný krok smerom k modernizácii názorov mnohých ľudí. Žiaľ, ale nie tých, ktorým boli knihy primárne určené.

Ústav zorganizoval celý rad konferencií na ktorých sa aktívne zúčastňovali vedúci hospodárski pracovníci z celej republiky.

V roku 1987 prebehla konferencia „Uplatňovanie vedecko-technického pokroku v súčasnej socialistickej spoločnosti a nároky na riadiace subjekty v ekonomike“.

V roku 1987 bol zorganizovaný seminár „Vedecko-technický pokrok a intenzifikácia tvorivej vedecko-technickej práce“.

V roku 1988 to bola konferencia na tému: „Uplatňovanie vedecko-technického pokroku v súčasnej socialistickej spoločnosti a nároky na riadiace subjekty“.

V roku 1989 prebehla konferencia: „Intenzifikácia vedecko-technickej tvorivej práce v podmienkach spoločenskej prestavby“, na ktorej špičkoví odborníci analyzovali motivačné systémy, hodnotenie, aktiváciu tvorivej práce v rôznych pracovných podmienkach.

Mnohí pracovníci z oblasti riadenia priemyslu, z výskumu z vysokých škôl prezentovali výsledky svojho výskumu a odporúčania pre ďalší vývoj v spoločnosti. Z každej konferencie sa vydal zborník s kompletným autorovým prejavom, takže zborníky mali bežne 500-700 strán textu.

Každý z nás mal svoj „okruh“ kolegov, ktorým posúval vydávané knihy a zborníky. Ja som sa v roku 1987 a nasledujúcich rokoch veľmi zblížil s Ing. Augustínom Mariánom Húskom, CSc. a publikovali sme spolu celý rad odborných príspevkov na týchto konferenciách, podobne ako aj s doc. Ing. Františkom Liptákom, CSc. V takejto trojici sme si odskúšali neraz prednášanie veľkým šéfom v tímovom usporiadaní. Bolo to veľmi aktivizujúce a účastníci takúto „módnosť“ aj oceňovali.

Často sme sa s Gustom Húskom, inak konškolákom z Martina, zamýšľali nad budúcnosťou vývoja spoločnosti. Prizvali sme ku spolupráci ešte Ing. Štefana Kassaya, CSc., tiež vtedy ešte nie profesora, a svoje názory sme publikovali v spoločnej knihe Človek na rozhraní tisícročí (Smena, 1989).

Po rokovaní na Úrade vlády ministerského predsedu Tonyho Blaira v Londýne (zľava Ing. Hlaváč, tlmočníčka, PhDr. Ing. Miroslav Tuma, CSc., JUDr. Pleško a Mgr. Lešková, Londýn 2.-6. 1997)

Pred palácom princezny Lady Dajany v Londýne (2.-6.6. 1997)

Tempo našej práce bolo aj teraz veľmi vysoké, lebo konferencie išli v rýchlom slede za sebou a bolo potrebné pripravovať ďalšie príspevky. Človek musel veľmi zvažovať čo povie a ako to povie, pretože publikum bolo veľmi urážlivé a kritické.

3. Doba bola zložitá, každý z nás cítil, že sa porušuje stabilita v spoločnosti

Každá zmena, a to platí rovnako v ľudskom tele, ako aj v celej spoločnosti, sa prejavuje tzv. slabými signálmi. U človeka sa tento nástup prejavuje malátnosťou, nechutenstvom, bolesťami hlavy, zvýšením telesnej teploty.

V živote spoločnosti sú prejavy tzv. slabých signálov tak isto evidentné, len majú inú podobu a iný charakter. Takto to bolo aj v roku 1989. Podniky začínali mať problémy v odbyte niektorých výrobkov, pretože sa im vytýkala slabá vybavenosť elektronikou. Masívne nastupovali do riadenia strojov polovodiče, tranzistory. Stroje, ktoré sa dovážali zo Západu, mali pomer nákladov na elektronickú časť ovládania a strojovú časť výrobku v úplne opačnom pomere ako u nás. Vydávali sme kvalitné obrábacie stroje na niektoré západné trhy a tam najprv zdemontovali nami dodávané elektrické ovládanie a nahradili ho vlastným, vysokosofistikovaným už počítačovým riadením.

Ako vidno z prehľadu našich publikácií v rokoch 1983 – 1990, sme publikovali celý rad výskumných správ, v ktorých sme riešili už číslicové riadenie veľkých spaľovacích rýchlobežných motorov PA-4-185-M3, ktoré sa v Martine vyrábali. Boli to ale len menej významné posuny v smere elektronizácie strojárkej výroby. Chýbali nám výkonné počítačmi riadené systémy, ktoré ak boli z domácej proveniencie, tak boli nespoľahlivé. Ak boli z dovozu, tak boli embargované a okrem toho neúmerne drahé. Západ vedel, čím nás má blokovať.

V UTARe sme sa zaoberali preto problémom nových modelov organizačnej štruktúry výskumno-vývojovej základne. Navrhovali sme nové typy riadiacich väzieb a objektivizovanie hodnotenia tvorivej vedeckej práce, čo bol výsledok rezortnej úlohy. Písal sa rok 1989, vychádzali mi knihy, ktoré sa týkali rozvoja tvorivosti, tvorivého riadenia a tvorivého formovania pracovníkov v priemysle. Spätná väzba nám ale chýbala.

Gratulácia dekana Fakulty prírodných vied UMB prof. RNDr. Stanislava Ondrejku, DrSc. profesorovi M. Tumovi pri príležitosti 70. narodenín

Inauguračná prednáška M. Tumu na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici (predseda prof. PhDr. L. Višnovský, PhD.)

Cez moje ruky prechádzalo ohromné množstvo písaného textu, či už to boli učebnice, odborné texty, príspevky prednášané na konferenciách, výsledné dokumenty z výskumu, teda výskumné správy. Nebolo týždňa, aby neprišla predbežná alebo záverečná oponentúra. Nekonečné písanie, korigovanie textov, úpravy podľa pripomienok recenzentov alebo oponentov, to bol kolotoč, ktorý sme len s najväčším vypätím duševných a telesných síl mohli zvládať.

Nebolo času všímať si, ako sa ale menila politika v tej dobe, keď sme my, robotníci vedy, kultúry a hádam aj vzdelanosti, teda intelektuáli, konštruovali rôzne formy riadenia podnikov, uvažovali, diskutovali a kritizovali to, čo sme vytvárali a navrhovali na prerábanie.

Lenže na uliciach mal život už úplne inú metriku a inú pulzáciu. Na námestiach a v uliciach mali oponetské názory už úplne iné rozmery, kritika minulého režimu bola adresná. Slovensko sa zdvihlo a začalo sa meniť naraz všetko okolo nás.

Z ústavu sa stal Ústav sociálnych a politických teórií, ktorý najprv prepustil z roboty nás, ktorí tam chodili len na jeden-dva dni. Už som sa nevracal do Ústavu technológie a racionalizácie Martin, ale do Ústavu informatizácie strojárstva Martin, síce ešte ako vedúci oddelenia. Po krátkom čase tieto inštitúcie zanikli a ostal som aj ja, ako tisíce iných ľudí naraz, v akomsi vákuu, bez zamestnania.

Ľudia vo fabrikách chodili zatiaľ do práce, ale nič nevyrábali, o ich výrobky nebol záujem. Všetko sa dalo doviezť zo zahraničia, vraj to bolo lepšie. Po Bratislave chodili Rakúšania a skupovali vo veľkom naše salámy, údené syry, klavíre a piana. Média nadobudli enormnú moc. Chý-

Preberanie diplomu DrSc. od rektora Komenského univerzity prof. PhDr. Šveca, DrSc.

bali nám ale mocenské elity, chýbala pozitívna filozofia. Všetko smerovalo ku kolapsu v onom pamätnom rok 1989. Začali masové protesty a demonštrácie, vedúca úloha strany skončila, ale chýbala, ako hovorí Vlado Mináč, štátna myšlienka ďalšieho vývinu spoločnosti. Z tej by sa bola bývala vykryštalizovala predstava o budúcnosti. Ale chýbali myšlienky, pretože boli len hlásatelia myšlienok. Revolučné zmeny, bohvie kto ich nazval epitetom ornans, nežná a či zamatová revolúcia, prešli ešte mnohými perejmi dejín, úskalí a obrátov.

Sny sa veľmi rýchle rozplynuli a nastala doba, keď bola možnosť oficiálne a aj v súlade s poriadne dokrievnenými právom zobrať toľko majetku, že sa mnohé rody a rodové klany zabezpečili nie na desaťročia, ale ako sa to po vrútocky hovorilo „na furt“. Demokracia má už dnes inú podobu, inú interpretáciu, ale aj iných interpretov.

Z tohto sociálneho a hospodárskeho marazmu som neodíšiel po prvý raz v živote sám a z vlastnej vôle, pretože nás jednoducho z roboty prepustili. Už nemalo zmysel rekonštruovať priemysel, zmeniť jeho organizačné štruktúry, ten prostě prestal existovať. Naraz neboli už potrebné vo ZTS Martin superdobré vybavené skúšobne spaľovacích motorov, ani pevnostný výskum materiálov, ba ani tribologické laboratória, výpočtové strediská. Ľudia museli odísť, čo-to si mnohí zobrali ako suveníry so sebou, lebo začala ďalšia etapa v histórii národa, a to etapa šialenej privatizácie.

Ako ukázal čas, desaťtisíce ľudí odišli za chlebom do zahraničia, každý siedmy človek doma žije na hranici chudoby. Nikto nič už nechce čítať, televízia sa strápnuje pofidérnymi seriálmi.

Otvorenie výstavy „Vedecká hračka“ v Martine s Ing. B. Puobišovou

S doc. M. Kovačkom, J. Kováčovou, I. Polákovou

Za názory, pravdaže nonkonformné, vyletíte z roboty, slobodný je ten, kto je bohatý, prevráť-kabátnici sedia na úradoch a je jedno, akú pieseň spievajú a koho oslavujú. Inteligencia nehovorí o inom len o všemocných grantoch. S každým, s kým sa stretnete, si kladie otázku, či toto je to, čo si ľudia v roku 1989 predstavovali. Vyzerá to asi tak, že v tomto štáte, kde už veľa majetku patrí cudzincom, ktorým ďakujeme za to, že nám dávajú robotu, zase dôjde asi k reparátu.

Bude zase desaťročia trvať, kým sa kríza s nezamestnanosťou vyrieši novými pracovnými miestami, ale na pozíciách založených na vedomostiach, kým poklesne záujem o nekvalifikované pracovné sily, kým vznikne u nás transparentné regulačné a daňové prostredie a štát sa vymaní z obrovskej dlhovej krízy. Receptov je opäť mnoho, len nikto nevie, ktorý bude najúčinnjší.

Zase sme v etape národných dejín, keď zúfalo hľadáme človeka: „Iustus et tenax propositi vir“, ako hovorí Horatius „Muža spravodlivého a pevného v predsavzatí a v konaní.“

4. Ako a prečo sa vlastne zdeformoval život a kam smerujeme?

Do našej krajiny vstúpili zahraniční investori, ktorí nám dávajú robotu (zatiaľ). Vytvorené hodnoty sa rozdeľujú nespravodlivo, lebo existuje obrovská polarizácia bohatstva, a preto sú v spoločnosti veľké sociálne rozdiely. Len veľmi úzka skupina najbohatších ľudí disponuje s kapitálom v obrovskom objeme. Honba za ziskom sa stala zmyslom života a aj preto sú medziludské vzťahy tak hrozne zdeformované. Klesajú príjmy rozhodujúcej časti spotrebiteľského spektra.

Zahraničné fabriky, fungujúce u nás, vytvárajú obrovský zisk, ale ten sa vracia do materskej firmy, a ta sídli mimo Slovenska. Podstatná časť zisku z vytvorenej hodnoty takto zo štátu odtečie von, ale štátu ostáva povinnosť starať sa o verejný sektor, o školstvo, o zdravotníctvo, o vedu, o výskum, ale aj o dôchodcov.

Samozrejme, že v spoločnosti stúpa sociálne i politické napätie, lebo rozpory sú značné. Vládne obrovský individualizmus a bez konexií sa človek sotva dokáže pohybovať v tomto svete.

Našu generáciu označujú moderní historici za tzv. „stratenú generáciu“, ale horšie je, že sa takto začína hovoriť aj o mladej generácii, pretože skoro polovica mladých ľudí nemá zamestnanie.

Voľný pohyb pracovnej sily spôsobuje, že do zahraničia odchádza najlepšie vyškolená a do života pripravená armáda lekárov, inžinierov, vedcov, informatikov. Na vysokých školách študuje

asi 182 000 študentov. Funguje 36 vysokých škôl, z toho je 13 súkromných, a všetky školy potrebujú na svoju činnosť veľmi veľa peňazí.

Zmenila sa však aj demografická štruktúra obyvateľstva, mládeže je podstatne menej, kopa škôl, najmä súkromných, zákonite musí prestať existovať. Populácia prudko stárne a penzijný systém už (hodne dlho) nevyhovuje. Dnes je úplne normálne, že musia pracovať v rodine obaja manželia, aby ako tak rodina mohla prosperovať a nechať deti študovať, ak si nechcú zobrať pôžičku na štúdium.

Náš politický systém tvorí pár strán (mnohé sú ešte stále nevykryštalizované) a pri tom vysoké školy opúšťajú každoročne obrovské množstvo absolventov politológie. Čo budú robiť?

Príde čas, keď ľudia nespokojní so svojou existenciou pochopia, že sľubovaný posun bohatstva z vyspelých krajín smerom ku chudobnejším sa nekoná, a ani sa konať asi nebude. Západným krajinám sa Slovensko hodí ako rezervoár lacnej pracovnej a dobre kvalifikovanej sily, máme výbornú zemepisnú polohu, peknú prírodu, dobrú pitnú vodu, a o to je stále veľký záujem. Západným krajinám sa Slovensko hodí hlavne ako trh, na ktorom môžu umiestňovať svoju nadprodukciu a tá je obrovská.

Zavrhlí sme celú našu socialistickú minulosť ako čosi nefunkčné a málovýkonné a dali sme sa na novú cestu veriac, že všetko bude lepšie. Samozrejme, že sa mnoho zmenilo, že sa život stal slobodnejší, voľnejší, že môžeme cestovať kam chceme a kde chceme. Obchody sú vrchovato naplnené tovarom, že spoločnosť ovplyvňuje nepredstaviteľný rozvoj elektronizácie, internetizácie, globalizácie, ale za cenu totálnej zmeny hodnôt a kultúry života.

Za všetko sa vždy musí platiť, veľa si môžeme dovoliť, ale veľmi sa treba naučiť aj odriekaniu. Trvalá zamestnateľnosť obyvateľstva a solídny životný štandard, to je stále ešte hudba ďalekej budúcnosti.

Svetom hýbu iní hráči ako Medzinárodný menový fond, Svetová banka a celý rad najväčších finančných korporácií, a to sme ešte nepovedali, ako nás ovplyvnia iné ekonomiky, ktoré vstupujú na hospodársku arénu a hovoria čínštinou.

Časy sa menia a my s nimi (Tempora mutantur et nos mutamur in illis)

1. Poradenská, konzultačná a expertízna činnosť

Túto kapitolu sa mi žiada uviesť citátom z Publia Ovidia (43 pred n.l. – 18 n.l.), ktorý napísal: „Donec eris felix, multos numerabilis amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris.“ (Pokiaľ budeš šťastný, budeš mať mnohých priateľov, ak však prídu časy nepriaznivé, zostaneš sám).

Aj sa tak stalo. Ústav informatizácie strojárstva Martin sa už tiež nevládal sám užiť, a tak 29. 12. 1990 aj so mnou rozviazal pracovný pomer. Postupne upadal aj celý bankový rezort, lebo poskytoval do nekonečna úvery podnikom, ktoré nič nevyrábali a ľudí platili len za to, že chodili do práce. Tam robili nezmyselné veci, ako nekonečné natieranie už desať krát natretých konštrukcií. Prudko upadali všetky fabriky. Všetci sme tušili ako to môže skončiť. Vtedy o moju riadiacu, koncepčnú, metodickú a hlavne poradenskú činnosť prejavil záujem Pragoconsult inžiniersky a poradenský štátny podnik v Prahe, kde som nastúpil 1. 4. 1990. V zemiach Českých, ale aj Moravsko-sliezskych som bol známy najmä realizáciou kurzov pre veľký moravský podnik SIGMA Olomouc a SIGMA Lutín, ale aj pre Tatra Kopřivnice, závod Čadca.

Hlavnú poradenskú činnosť som s ďalšími kolegami venoval hlavne podniku Bavlňánske závody Ružomberok (Texicom), Odevné závody v Lipanoch a v Prešove, Trikota Vrbové, Odevné závody Trenčín, Geologický prieskum Spišská Nová Vec, Strojsmalt v Pohorelej, Cestné stavby Michalovce, Vagónka Poprad a ďalšie. V týchto podnikoch sme pomáhali pri transformácii ich organizačných štruktúr, aby sa aspoň ako-tak zachovala ich výroba a udržala zamestnanosť. To sa nám zväčša aspoň čiastočne darilo, bolo to dočasné riešenie.

Popri týchto aktivitách som sa realizoval aj autorsky. Vychádzal môj dlhý seriál veľmi rozsiahlych statí o moderných metódach vzdelávania, ďalej o rozvoji tvorivosti i inovácií riadenia, moderných metódach podnikateľského riadenia, riadení nadnárodných podnikateľských subjektov.

Začal som prednášať na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove od 16. 9. 1991 predmet Prognostika, Tvorivosť, Heuristika a synektika a niektoré andragogické disciplíny najmä v rámci postgraduálnej výuky. Viedol som niekoľko diplomových prác a fungoval aj ako člen komisie pre štátne záverečné skúšky.

V rokoch 1989 a neskôr sme s kolegami preputovali mnohé fabriky na Slovensku a dávali vtedajším ich šéfom rady ako sme ich my považovali zo svojho nestranného pohľadu za vhodné a pre podnik užitočné.

Doba sa však postupne menila, transformácia celej spoločnosti postupne naberala na svojej intenzite. Menilo sa štátoprávne postavenie Slovenska. Vzniklo Ministerstvo pre správu a privatizáciu národného majetku a jej ministrom sa stal môj spoluautor mnohých prác a osobný priateľ prof. Ing. Augustín Marián Húska, DrSc.

Čoskoro ma pozval do Bratislavy na osobné stretnutie a dohodli sme sa, že k nemu nastúpim ako vedúci odborný referent – špecialista a vedúci oddelenia. I. budovania a koordinácie detašo-

vaných pracovísk s nástupom od 1. 1. 1991. Mojim pracoviskom sa stal Martin, kde som si čoskoro na časti jedného podlažia mestského úradu vybudoval solídne pracovisko. Prijímal som postupne ďalších pracovníkov, ktorí sa venovali riešeniu privatizačných problémov. Postupne som založil ďalšie metodické pracovisko v Banskej Bystrici a v Košiciach.

Vedel som, že sa teraz pohybujem v prostredí na veľmi tenkom ľade, kde by som bol potreboval oveľa viac vedomostí z práva a nie z riadenia priemyslu.

Neraz, teda tak ako som to ja z nezainteresovaného a politicky sterilného prostredia vnímal, sa zmenila vláda a miesto ministra obsadil mladý, sebavedomý a aj tak sa správajúci minister Ing. Ivan Mikloš. O dva týždne osobne prišiel na moje pracovisko do Martina a bol zvedavý na môj názor na privatizačný proces. Povedal som mu, že podľa mňa je každá privatizácia zlá, treba len hľadať takú formu, ktorá bude čo najmenej poškodzujúca. Nesúhlasil som s tým, aby sa prvotne zprivatizovalo všetko. Chcel som zachovať maximum fungujúcich podnikov, či už štátnych alebo družstevných. S tým pravdaže Ing. Ivan Mikloš nesúhlasil a otvorene mi povedal, že ma odvoláva z funkcie. Pozval ma do Bratislavy a všetkým svojim námestníkom ministra a aj mne pripravil odvolávajúce dekréty. Tak som bol 16. 9. 1991 po polročnom pôsobení na ministerstve odvolaný. Hneď na ministerstve som napísal výpoveď a ako dôvod som uviedol, že zásadne nesúhlasím so súčasnými privatizačnými praktikami, že nie sú v súlade s mojou profesionálnou etikou a rozkrádacími metódami, ktoré ožobracujú národ o majetok, ktorý sme si ťažko vybudovali.

Obrazne povedané tresol som dverami a odišiel. Nič sa samozrejme nestalo, obľudná privatizácia najmä priemyslu zničila jednak veľa národného majetku, mnohých ľudí obrala o prácu, o robotu, ale na druhej strane mnohých zabezpečila hospodársky na mnoho generácií dopredu.

Na šťastie sa mi podarilo dostať sa z tohto marazmu hospodárskeho diletantstva s absolútne čistými rukami a ostal som stále len tým istým, robotným človekom, priviazaným a odsúdeným len ku robote a ku miliónom povinností, ktoré s týmito všakovakými väzbami súviseli. Konali sa slobodné voľby, ľuďom sa sľubovali výsledky, len bolo potrebné na rok dva utiahnuť si opasky a potom už malo byť dobre. Opasky ostali trvalo utiahnuté, doba blahobytu sľubovaného i stále proklamovaného stále ešte neprišla, stále pretrváva nedostatok ľudí schopných pretvárať tento svet. Nedarí sa premeniť existujúce súradnice pokroku tak, aby sa veľké myšlienky stali realitou, hoci sa ukazuje, že aj mnohé staré myšlienky sú nové, ale veľa ľudí si to ani neuvedomuje.

2. Návrat do tichších vôd vysokoškolského prostredia

Od 1. októbra 1991 som nastúpil pracovať na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave na čiastočný úväzok ako odborný asistent na Katedre vzdelávania dospelých a začal som prednášať andragogické disciplíny na dennom i na diaľkovom štúdiu.

Vždy som sa tešil na stretnutie s kolegami a kolegyňami. Boli to stretnutia vzájomne obrodzujúce a povzbudzujúce. Každý zápasil s množstvom problémov, pretože všetci sme boli zapojení do tvorby Pedagogickej encyklopédie. Prácu riadil všemocný akademik Ondrej Pavlík, ktorý vyžadoval niekedy až nemožné plnenie termínov. Ja som „vyfasoval“ okrem písania hesiel týkajúcich sa zväčša metód výchovy a vzdelávania dospelých, ešte jednu veľmi pracovne náročnú úlohu, a to zaobstarávať fotodokumentáciu z knižných fondov Matice slovenskej a z jej rozsiahlych fondov fotografií. Vtedy nebol internet, ale človek si musel dať priniesť z knižničného ar-

chívu škatule s dokumentmi, ručne ich pretriediť, vybrať a požiadať o fotoreprodukcii. Niekedy kolegom napadlo napr. aby som vybral všetky šlabikáre a dal ich spolu odfotiť. Inokedy to boli napríklad všetky učebnice povedzme matematiky na základných školách. Bola to nesmierne práca robota. Podobné úlohy ale z inej oblasti museli plniť aj ďalší kolegovia katedry ako prof. Dr. V. Prusáková, PhD., prof. PaedDr. Ján Perhacs, PhD., Doc. PhDr. R. Čornaničová, CSc., Doc. PhDr. J. Matulčík, PhD., ale aj kolegovia z ďalších katedier.

Nemôžem však zabudnúť, že rad rokov počnúc už od roku 1980 – 1982, potom 1986 – 1992 som intenzívne spolupracoval aj s Katedrou výchovy a vzdelávania dospelých na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove. Tu som bol aj 7. 12. 1979 promován na doktora filozofie vo vednom odbore pedagogika.

Obdobne ako v Bratislave som dobre zapadol do výborného kolektívu vedeného nezabudnuteľným prof. PhDr. Andrejom Čumom, CSc.

Našiel som tu priateľov i priateľky, dobrých kamarátov i kamarátky. Prednášal som celý rad predmetov na dennom i diaľkovom štúdiu. Mal som vynikajúcich študentov na oboch formách štúdia. Denní študenti boli veľmi podnikaví a vedeli si zorganizovať svoj kolektívny podnik, keď prevádzkovali niekoľko školských bufetov v celom Prešove. Vedeli už od mladosti ako sa ťažko zarábajú peniaze. Môj vzťah ku diaľkárom bol dokonca ešte bližší. Bol to ročník, v ktorom boli sami železničiar, úradníci, prednostovia staníc, železniční policajti. Raz ma prednosta stanice v Kysaku videl ako leziem dolu z lokomotívy, to sa rozchýrilo a náš vzťah so študentami bol ešte vrelší. Príklady, ktoré som uvádzal počas prednášok boli ešte adresnejšie a účinnejšie, lebo boli zo železničiarkeho prostredia, ktoré som dôverne poznal.

Takúto vynikajúcu pracovnú atmosféru vypestoval prof. Čuma, svojim otcovským prístupom ku svojmu kolektívu. Nezabudnuteľné boli oslavy jeho mena Andreja, ktoré sa konali u neho v jeho dome. Svoje úžasné kuchárske umenie predvážala jeho manželka Nina. Vedela vytvoriť prostredie v ktorom sme prediskutovali, vyriešili, plánovali a vybavili veľa problémov. Škoda, preškoda, že Andrej podľahol svojmu vysokého krvnému tlaku a po ňom ostala veľká medzera. Už ju nikto nevyplnil.

Druhé duše so mnou spriaznené boli tri docentky Marta Bačová, Marta Čermotová a Hanka Nezdobová-Tokárová. Každá niesla svoj kríž v osobnom živote bez toho, aby to poznačilo jej pedagogické snaženie poctivo pracovať a verne slúžiť svojim študentom.

Nový dekan Filozofickej fakulty prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc., špičkový slovenčinár a skvelý človek ma vymenoval za člena Vedeckej rady Filozofickej fakulty UPJŠ. Umne riadil fakultu a viedol ju od jedného úspechu ku druhému. Do Prešova som cestoval vždy nočným rýchlikom a v Kysaku som presadal do osobného vlaku, kde sme sa s prof. Sabolom vždy v prvom vagóne stretli. Vo vlaku a potom v Prešove ležením pomedzi koľajníc krížom cez celú stanicu sme na ceste do školy veľa stihli prerozprávať a vymeniť si myšlienky i názory.

Aj po mojom odchode z Prešova sa naše vzájomné styky s celým kolektívom nenarušili, ba mám dojem, že sa ešte upevnili. Aj ja som mal svojho favorita, ktorému som pomáhal myslieť, že ma zastúpi na celoslovenskom andragogickom nebi. Bol to prof. PhDr. Milan Darák, PhDr., nesmierne slušný, distingvovaný, úprimný, múdry a vzdelaný človek. O jeho andragogických vedomostiach a schopnostiach posunúť vedu o dospelých ľuďoch som dobre poznal. Nevedel som, čo ale zažíva jeho biologické vnútro. Zomrel mladý a tak rýchlo, že som si to nestačil ani uvedomiť. Ako hovorí Quintus Horatius Flaccus (65-8 pred n. l.) rímsky satirik a lyrik: „Mors et fungacem persequitur virum“, čiže smrť dobehne aj utekajúceho muža.

Druhá milá duša bola prof. PhDr. Hanka Tokárová, PhD., výkonná, všade vnímaná a všade aj obľúbená žieňa. Drobná vzrastom, ale veľká dosahom svojich plánov. Postupne usilovnou prácou a rozvážnym konaním vyrástla v drobných slovenských pomeroch v oblasti sociálnej práce, andragogiky a bojovníčky za rovnoprávnosť žien a mužov na medzinárodne uznávanú odborníčku. Mali sme spolu ešte niekoľko spoločných publikačných zámerov. Osud však rozhodol inak: „Mors omnia iura solvit“, čiže : „Smrť oslobodzuje od všetkých záväzkov“, a tak tomu bolo aj v tomto prípade, avšak o kopu rokov neskoršie.

Prednášky na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove však prerástli ešte aj do inej polohy. Moji poslucháči na diaľkovom štúdiu ma skontaktovali s vedúcimi predstaviteľmi Východoslovenských železničiar, takže som začal aj do tohto veľmi významného podniku dochádzať stále častejšie. Bol som poverený vypracovať náplň práce a hlavne kompetencie pre 19 vrcholových riaditeľov podniku. Bola to veľmi zodpovedná úloha a skončila rozsiahlym projektom permanentného a kontinuálneho vzdelávania vedúcich hospodárskych pracovníkov VSŽ. Realizoval som túto veľkú úlohu pod egidou mojej manažérskej firmy Educoconsulting Martin, ktorú som založil v roku 1992. Vo VSŽ sme vybudovali dobre fungujúce a rozsahom neobvykle veľké vzdelávacie centrum vybavené kvalitnými lektormi.

V rámci privatizačných procedúr začala naša intenzívne chátrajúca republika uvažovať o predaji tzv. rodinného striebra a tým boli práve VSŽ Košice. Do úvahy prichádzalo niekoľko záujemcov. Mňa podnik VSŽ požiadal urobiť analýzu amerického podniku United Steel, ktorý patril medzi možných adeptov. Z nie ľahko dostupných materiálov som urobil podrobnú charakteristiku prosperity tohto podniku v USA. Moja charakteristika bola negatívna, United Steel patril medzi slabšie prosperujúce podniky, dosť dlho sa ich hospodárke výsledky pohybovali v červených číslach. Ja som však nemal dosť informácií o tom, že obchodné rokovania sa už medzi našou republikou a americkým podnikom chýlia k záveru, a že obchod je vlastne dohodnutý. Netrvalo dlho a vzhľadom na môj negatívny postoj k budúcemu majiteľovi VSŽ mi podľahovali za spoluprácu a náš kontrakt skončil. Priateľsky sme sa rozišli.

Ako sme my ako republika tento obchod urobili, to sa verejnosť neskôr dozvedela. USS Košice zaplatil kúpnu cenu za celý podnik zhruba s poldruharočnou produkciou košického podniku. Bol to diletantsky vedený obchod, keď chudobný predávajúci musel prijať ponúkanú vysoko nevýhodnú ponuku. Takto sa to žiaľ potom zopakovalo aj s mnohými ďalšími podnikmi, ktoré sme predali hlboko pod cenu, aby sme aspoň na čas prežili ako republika.

3. Na čele vlastnej firmy Educoconsulting Martin

Mojej firme Educoconsulting Martin sa darilo celkom slušne. Zrealizoval som desiatky kurzov a vzdelávacích aktivít po celom Slovensku, ktoré som precestoval krížom – krážom. Od Humenného, Trebišova, Prešova, Košíc, Spišskej Novej Vsi, Poprad, Liptovského Mikuláša, Ružomberka až po Skalicu na Záhorí, Rožňavu a Dunajskú Stredú. Vzdelávali a rekvifikovali sme ľudí v marketingu, v stratégii podnikateľských aktivít, v manažérskej komunikácii, v psychológii jednaní, vo vedení obchodných rokovaní.

Všetko to boli väčšinou rekvifikačné kurzy, ktoré mali ľudí naučiť ako sa postarať o seba. Nie vždy a nie všade sa to darilo realizovať, pretože mnohí ľudia veľmi rýchlo pochopili, že sa

dá celkom dobre prežiť bez toho, aby pracovali. Chodili z jedného kurzu do druhého len preto, aby úrady práce platili za nich odvody. Naša legislatíva bola v tomto smere veľmi deravá.

Prednášky nestačili, museli sme písať a tvoriť ďalšie a ďalšie špecializované publikácie, čo dobre vidno z prehľadu mojej publikačnej činnosti v rokoch 1990-2006 nielen v kategórií knižnej produkcie a skript, ale aj v oblasti publikovaných odborných článkov.

Vtedy sa javila aká-taká možnosť, že sa s jednou delegáciou podnikateľov zveziem do Japonska, aby sme si tam mohli pozrieť ako oni riešia analogické problémy s našimi. Pochyboval som sa na túto cestu pripravil, ale v rozhodujúcej chvíli došlo k redukcii počtu účastníkov, medzi ktorými som bol aj ja. Moje poznatky som potom publikoval v rade časopisov a aj v samotnej knižke. (Tuma, M.: Klúč k japonskému úspechu. Martin, Neografia, 1998).

Knihu zakúpilo aj naše Ministerstvo školstva a distribuovalo ju na stredné a vysoké školy.

4. Inauguračné konanie na UMB výrazne ovplyvnilo ďalšiu réžiu mojej činnosti

Moje prednášanie na Filozofickej fakulte v Prešove bolo problematické tým, že som prednášal vo veľkých blokoch 2-3 dní v kuse od rána do večera. Bolo to síce nepedagogické, ale vtedy aj jediné možné riešenie, ktoré komplikovalo prácu škole i kolegom.

Môj osobný problém bol však v inom, a to v cestovaní z Martina do Prešova. Smerom tam to ešte išlo, ale späť boli obrovské problémy. Rýchlikmi cestovalo v tej dobe ohromné množstvo Ukrajincov s obrovskými batohmi s tovarom, ktorý u nás na blších trhoch predávali.

Ďalej vo večerných rýchlikoch cestovalo hodne ľudí za robotou do Čiech a neskôr aj ďalej. V Kysaku bol problém vôbec sa dostať do vlaku. Miesto vo vlaku sa trochu uvoľnilo až v Spišskej Novej Vsi alebo v Poprade, keď vystúpili z vlaku tí, ktorí denne dochádzali za robotou do Košíc. V zimných mesiacoch to bolo najhoršie. V lete sa začala ešte rekonštruovať trať z Kysaku do Prešova, čím zase vznikli pre mňa komplikácie. Moja vnútorná vzbura došla napokon do takejho štádia, že som sa rozhodol ukončiť moje pôsobenie na Prešovskej univerzite. Kolegovia ma pochopili, najmä tí, ktorí denne cestovali vlakmi a autobusmi. Samozrejme, že naše priateľské vzťahy sa neprerušili a pokračovali ďalej vo výmene skúseností, v obhajobách a na stretnutiach v rôznych komisiách najmä v Bratislave.

Dôstojné rozlúčenie s kolegami z Prešova sa zrealizovalo pri príležitosti mojej inauguračnej prednášky 26. októbra 1994 na pôde Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici. Potešilo ma, že ma prišli povzbudiť a pricestovali dokonca osobitným autobusom z Prešova. Moja inauguračná prednáška mala veľmi slávnostný priebeh, najmä vďaka dokonalej réžii predsedu inauguračnej komisie Prof. PhDr. Ľudovíta Višňovského, PhD., dekana fakulty prof. PhDr. Pavla Hanzela, PhD. a nevednej starostlivosti aj prodekaniek fakulty. Inauguračnej prednášky sa zúčastnilo veľa kolegov, lebo prišla jednak celá komisia, ale hlavný záujem sa sústredil na samotný priebeh organizácie, lebo to bolo historicky prvé inauguračné konanie na pôde UMB.

Dekrét profesora pedagogiky mi na bratislavskom hrade odovzdal 5. októbra 1995 prezident Slovenskej republiky Ing. Michal Kováč, CSc. Profesúra bola dlhá tortúra podobná lezeniu na virtuálny Mount Everest, keď musí človek prekonať kopu výškových „táborov“, cez ktoré sa postupne dostane k vrcholu.

Vo všeobecnosti sa po mojej inaugurácii očakávalo, že nastúpim ako profesor na Pedagogickú fakultu UMB, ale rektor rozhodol inak, a preto som nastúpil na Fakultu prírodných vied

UMB, aby fakulta nestratila akreditáciu na učiteľské predmety. Rektor ma umiestnil na katedru chémie, kde som prednášal spoločensko-vedné predmety ako: Psychológia a sociálne aspekty životného prostredia, Synergetika, Rozvoj ľudských zdrojov, Manažérska komunikácia a Ekomanžment.

Veľkú publicitu mali moje prednášky: „Základy vedeckej prípravy“, na ktoré chodili hlavne aspiranti a doktoranti. Na fakulte panovala veľmi príjemná a kolegiálna atmosféra vďaka znamenitému vedeniu fakulty jej dekanom Prof. RNDr. Stanom Ondrejkom, DrSc. a jeho prodekanom. Ako člen vedeckej rady fakulty som mal možnosť ovplyvňovať v istom rozsahu vedecký život fakulty.

Ako člen vedeckej rady súčasne aj na Ekonomickej fakulte UMB, ale aj člen tzv. veľkej, teda celouniverzitnej rady, som mal veľa príležitostí vstupovať do radiacích procesov či už fakultných alebo celouniverzitných. Okrem výučby a účasti na vedeckých radách fakúlt som viedol celý rad kurzov pre Slovenský inštitút manažmentu a ekonomiky ďalej to boli desiatky rekvalifikačných kurzov v Liptovskom Mikuláši, v Piešťanoch, vo VSŽ v Košiciach, v Celulózopapierenskom priemysle v Ružomberku, v podniku Hodváb Senica atď.

Mnohé z uvedených podnikov tuho zápasili o prežitie, ale ťažkosti boli v tomto smere veľké. Západu vôbec nešlo o altruistickú pomoc, napokon tlačili svoje výrobky všade, kde sa len dalo a konkurovať nebolo čím, nedalo sa to ani cenami a vôbec už nie kvalitou výrobkov. Podniky sa hospodársky potápali aj preto, lebo na ich čelo prichádzali noví, slabo pripravení a neskúsení manažéri. Bolo potrebné ich vzdelávať a tak som prišiel s návrhom obnoviť Inštitút vzdelávania na úrovni Vlády SR. Personálny útvar Vlády SR sa k tejto problematike staval pozitívne. Navrhol som, aby sme využili možnosť ponúkanú britskými vládnymi miestami a to navštíviť ich vládne vzdelávacie centrum neďaleko Londýna. Cestu nám personálny útvar Vlády SR odsúhlasil a s troma ďalšími kolegami sme navštívili London Civil Servis Colidge (1. – 6. júna 1997), aby sme posúdili vzdelávací systém pre top manažérov vo Veľkej Británii. Myslím, že až na materiálne vybavenie boli naše strediská pre podnikové vzdelávanie na rovnakej úrovni a v metodologickej rovine sme boli dokonca oveľa lepší. Takmer nás urážalo, keď nám predvádzali spätné projektory ako vrchol didaktickej techniky. Angličania nechceli veriť, ako máme vybudované naše strediská podnikového vzdelávania a prišli si ich recipročne pozrieť. Keďže na rozdiel od nás prišli aj s manželkami, pochopili sme, o čo im vlastne išlo. My sme na zahraničné služobné cesty chodili od pondelka do piatku, Angličania a Nemci od štvrtka do stredy, pričom cez víkend nepracovali. Vždy sa ubytovali komfortne vo Viedni. Nebola to nezištná pomoc ako sa to vtedy proklamovalo, veru vôbec nie.

V roku 1998 sme mali dost časté zasadnutia Akreditačnej komisie, kde bolo potrebné spracovať a pripraviť pomerne hodne materiálu. Prof. Sabol ako vynikajúci slovenčinár si veľmi potrpel na dokonalú formuláciu textov a dokumentov, ktoré sme pripravovali.

Moja hlavná činnosť však bola výuka na Fakulte prírodných vied UMB i keď aj tu boli isté problémy s rozvrhom hodín pretože bolo hodne študijných kombinácií. Keď som prednášal predmety, ktoré počúval celý ročník, tieto mohli byť zaradené predpoludním, ale ak išlo o predmety, ktoré boli určené len pre niektorú kombináciu predmetov, tak sme učili aj večer do 19 h. Ešte šťastie, že vtedy z B. Bystrice vlaky do Martina chodili aj neskoro večer.

V roku 1999 ma zaangažovali do prednášok a ďalších aktivít aj City universita Bratislava a Podnikovohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity v Košiciach. Vo veľkom rozsahu začala

Pôsobenie na súkromných vysokých školách

1. Univerzita Jána Amosa Komenského, Praha

fungovať aj Rada národnej kultúry v Martine. Nemálo roboty bolo aj s manažovaním a prednáškami v Úrade priemyselného vlastníctva SR v Banskej Bystrici. Aby toho nebolo ešte málo, upísal som sa postupne fungovať ako zástupca šéfredaktora mesačníka „Ekonomický a právny poradca podnikateľa“ v Žiline. Bolo potrebné pravidelne písať editoriály a nosné príspevky s veľmi aktuálnou, podnikateľsky orientovanou tematikou. Náklad časopisu veľmi rýchlo stúpil, čo svedčilo o tom, že bol obsah časopisu dobrý a žiadaný. Lenže podobné aktivity začal vyžadovať aj časopis „Duševné vlastníctvo“, ktorý vydával Úrad priemyselného vlastníctva SR v Banskej Bystrici, našťastie toto bol „len“ štvrtročník, tak sme to stihli.

Fakulta humanitných vied UMB koketovala už dlhší čas so zriadením samostatnej katedry andragogiky. Pokiaľ bol ešte dekan fakulty prof. Dr. Štilla, PhD. dostal som niekoľko ponúk na jej založenie a vedenie. Po nástupe nového dekana prof. PhDr. V. Varínskeho, PhD. (ktorému som bol triedny štyri roky na martinskej priemyslovke) sa tieto snahy ďalej dostávali na pretras, ale už v inej podobe. Dekan ma požiadal, aby som prerokoval možnosť prijatia profesorky Dr. V. Prusákovéj, PhD. za vedúcu katedry. Prerokoval som to s ňou, ale ona rozhodla inak. Do B. Bystrice síce prišla, ale po dohovore s pani rektorkou nastúpila na Pedagogickú fakultu UMB.

Na FHV UMB sa andragogika študovala spolu so psychológiou. Katedru viedla nesmierne usilovná psychologička doc. PhDr. Jitka Oravcová, PhD., ktorá sa potešila, že som prešiel z FPV UMB na FHV UMB a začal som prednášať počas rokov 2005-2008 Andragogiku, Komparatívnu pedagogiku, Všeobecnú pedagogiku, Filozofiu výchovy a Didaktiku dospelých. Bol tu dobrý kolektív pracovníkov, ale problém bol s garantovaním magisterského štúdia andragogiky, lebo chýbal profesor.

Celý problém sa neskôr vyriešil radikálnejšie, keď sa celá katedra presunula na Pedagogickú fakultu a tu bolo možné študovať andragogiku v I. i v II. stupni vysokoškolskej výučby.

Vedel som, že vzhľadom na môj vek už nebudem môcť pôsobiť na verejných vysokých školách, ale len na súkromných vysokých školách. O moju prácu prejavila záujem prestížna súkromná vysoká škola, ktorej sa neskôr podarilo získať štatút univerzity a začala fungovať ako Univerzita Jána Amosa Komenského v Prahe, s tým, že hodlali otvoriť jedno stredisko výučby na Slovensku. Začala sa takto pre mňa otvárať nová šanca.

V živote človeka funguje kopec náhod a preto si veľmi vážim teóriu náhodných procesov. Na Ekonomickej univerzite v Bratislave som prednášal u prof. Dr. J. Porvazníka, PhD. ohodnocovanie nehmotného majetku. Účastníkmi postgraduálu bolo viac kolegov, ktorých som dobre poznal buď z mojich prednášok v rámci Nadácie City Univerzity Bratislava, alebo ešte z pôsobenia na Ministerstve pre správu a privatizáciu národného majetku. Túto disciplínu som prednášal v Prahe na Ekonomickej fakulte u prof. Ing. Miloša Maříka, PhD.

Pretože o moje prednášky prejavila záujem súkromná vysoká škola Univerzita J. A. Komenského dohodol som sa s rektorom doc. PhDr. Chaloupkom, že ich navštívim 7. októbra 2003, keď prídem prednášať do Prahy na Ekonomickú fakultu. Univerzita fungovala v prenajatých priestoroch po Akadémii vzdelávania. Tieto priestory som dobre poznal. Predmetom nášho rokovania boli predbežné konzultácie o tom, v ktorom meste by bolo najvýhodnejšie zriadiť konzultačné stredisko univerzity na Slovensku. Rokoval som s rektorom doc. Dr. Ľubom Chaloupkom, PhD. a prorektorom doc. Dr. Karlom Kohoutom, PhD.

Ponúkol som Martin a dohodli sme, že si obaja prídu osobne pozrieť možné prednáškové priestory. V hre boli okrem Martina ešte Vrútky a Trenčín. Chcel som aby detašované pracovisko fungovalo pod firmou Akadémie vzdelávania, to ale vedenie univerzity odmietlo. Napokon sa dohodlo, že budú fungovať v Trenčíne, v dosť mizerných podmienkach jedného, myslím, že textilného učilišťa.

Výučba netrvala v týchto priestoroch dlho, lebo Slovensko prijalo zásadu, že u nás budú môcť fungovať len také vysoké školy zo zahraničia, ktoré majú svoje študijné programy akreditované aj u nás na Slovensku. Inak pri neuposlušnutí a nerešpektovaní tohto nariadenia hrozila niekoľkomiliónová sankcia. Pražáci to nechceli riskovať a celé vyučovanie presťahovali blízko za hranice Slovenska do Starého Hrozenkova.

Veľmi aktívny starosta Hrozenkova ponúkol na vyučovanie kultúrny dom (komplet celý), rekreačno-vzdelávacie stredisko bývalej firmy Kordáreň a ešte dva kempingové tábory s možnosťou ubytovania. Škola študentom hradila ubytovanie, zriadila a platila kyvadlovú autobusovú dopravu z Trenčína do Hrozenkova a späť. Výučba bola organizovaná v blokoch, vždy v piatok, sobotu a nedeľu v troch sústreďeniach za semester.

Záujem o štúdium rástol neobvykle vysokým tempom. Postupne sa otvárali nové a nové špecializácie štúdia. Študentov boli stovky, väčšina dochádzala vlastnými autami z celého Slovenska, dokonca až z Medzilaboriec. Prednášatelia sa grupovali z vysokých škôl z Trenčína, z Trnavy a z Bratislavy, no a ja som dochádzal z Martina. Prednášať som začal 25. 9. 2004 a fungoval som až do júna 2012.

Študijný program andragogiky bol dosť atomizovaný, takže som za svojho skoro osemročného pôsobenia prednášal v bakalárskom a magisterskom programe napr. tieto predmety: Andragogika,

Teória celoživotného učenia, Profesionálne vzdelávanie dospelých, Úvod do vzdelávania dospelých, Kompendium andragogiky, Kapitoly z európskej vzdelanosti, Andragogický výskum. Rozvoj ľudských zdrojov, Kompetencie vo vzdelávaní, Kreatívne myslenie, Pedagogika a andragogika, Sociálna a masová komunikácia, Andragogika pre pracovníkov cestovného ruchu, Organizácia a riadenie vzdelávania dospelých, Andragogika pre špeciálnych pedagógov. Bola to obrovská paleta, ktorú som musel zvládnuť najmä preto, že som si prednášky detailne pripravoval, nie kvôli obsahu, ale hlavne aby som duplicitne neprednášal niektoré témy.

Niekedy to boli vôbec moje prednášky pre maximálny počet účastníkov. V kinosále bolo až okolo 350 ľudí, čo bolo až nad hranicu únosnosti pre komfort študentov. Obec Starý Hrozenkov upravila na prednášky kinosálu s balkónom, s vedľajšími sálami a ja, ako prednášateľ som mal na javisku kinosály mikrofón s dokonalým ozvučením a prehľadom o publiku. Teda aspoň som si to myslel. Účastníci vzdelávacieho procesu boli väčšinou úradníci z úradov práce, ďalej z daňových úradov, vojaci, policajti, colníci, pracovníci z knižníc, mestských a obecných úradov, učitelia, skrátka všetci tí, ktorí mali predpísané minimálne vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa, lebo inak im hrozilo prepustenie z roboty.

Raz mi prišlo na um, že by bolo zaujímavé zistiť, koľko ľudí využije vo svojej práci andragogiku ako vzdelávací odbor. Určil som štyroch spočítavačov hlasov a položil publiku uvedenú otázku. Toto som robil potom pravidelne a môžem zodpovedne prehlásiť, že to nikdy nepresiahlo 10 %. Prestal som si robiť ilúzie o tom, s akým zaujatím sledovali moje prednášky. Od prednášateľského pultu som videl, že desiatky študentov si moje prednášky zapisujú do notbookov, ktoré mali pred sebou trvalo otvorené. Raz som prišiel na popoludňajšie prednášky prv a pozrel som sa do kinosály, kto tam práve prednáša. Vstup do kinosály bol zozadu a tak som videl čo tí, „usilovní“ študenti na notbookoch sledujú. Mnohí mali nahodené filmy, sex, šachy, karty. Bolo to pre mňa veľké sklamanie.

Našťastie sa takto nesprávala väčšina študentov. Môžem povedať, že sme mali aj vynikajúcich študentov so skvelými diplomovkami. Vždy mi bolo ľúto, keď sa diplomovky po odovzdaní v tvrdých čiernych doskách so zlatým písmom nákladným autom odvážali do Prahy na obhajoby. Bol som, a stále som presvedčený o tom, že intelektuálny kapitál a intelektuálna energia, ktorú vynakladajú všetci diplomanti na vysokých školách pri písaní diplomoviek je celospoločensky nevyužitá a takmer nepatrne prospešná pre rozvoj spoločnosti. Je to ohromná národohospodárska strata.

Počty študentov neustále rástli a nerobilo problémy spočítať si aké príjmy to predstavujú pre školu. Uvedomil som si to až potom, keď som videl sídlo UJAK – v Prahe pozostávajúce z niekoľkých 6-7 poschodových budov s exkluzívnym zariadením. Slovensko a Morava získali veľkú armádu vysokoškolsky vzdelaných ľudí a súkromná vysoká škola značný hmotný majetok.

Niektorí študenti kritizovali školu, uvádzali celý rad nedostatkov a to si všimla aj tlač a najmä investigatívni novinári. Prišli do Hrozenkova a ukázali potom aké je v Hrozenkove deformované tzv. akademické prostredie. Prišli aj zástupcovia akreditačnej komisie a urobili celý rad náprav. Magisterské štúdium sa presunulo do Prahy. Účastníci štúdiá pricestovali do Hrozenkova a odtiaľ ich osobitné autobusy zaviezli do Prahy a potom aj späť. Štúdium sa takto skomplikovalo a zdrazilo. Napokon konzultačné stredisko Starý Hrozenkov skončilo a z „univerzitetnej“ dediny sa opäť stala obyčajná dedinka s miliónom starostí. Z kultúrneho domu zmizol veľký a honosný názov „UJAK Praha“.

Skončilo aj moje pôsobenie v Hrozenkove. Ponuka dochádzať do Prahy bola už pre mňa neaktuálna. Začal som pôsobiť preto síce tiež na pražskej vysokej škole, ale v konzultačnom stredisku Liptovský Mikuláš – Ako sa hovorí to je posledná „štácia“ na mojej ceste ešte po pedagogickom putovaní skrz-naskrz Slovenskom a Českom.

2. Bankový inštitút, zahraničná vysoká škola, Praha

Podobne ako v Trenčíne i v Liptovskom Mikuláši začali detašované konzultačné strediská fungovať v priestoroch Akadémie vzdelávania, dokonca aj s využitím ich pracovníkov. Pretože som bol dlhé roky vo vedúcich orgánoch tejto inštitúcie, dobre sme sa navzájom poznali a radi pohotovo a operatívne využívali aj moje prednáškové služby. Skoro dva roky som prednášal súbežne na Fakulte humanitných vied UMB, na Univerzite J. A. Komenského v Prahe, ale aj na Bankovom inštitúte – zahraničná vysoká škola, konzultačné stredisko Liptovský Mikuláš.

To, že moje pôsobenie na UJAK-u v Starom Hrozenkove skončilo som celkom s radosťou privítal, lebo sa podstatne zhoršilo cestovanie z Martina do Trenčína. Začala sa rozsiahla prestavba železničným trati. Vlaky meškali, spoje nefungovali tak ako mali. Liptovský Mikuláš bol v tomto smere oveľa oveľa pohodlnejší. Na hlavnej trati som mal ideálne spojenie. Konzultačné stredisko bolo umiestnené v budove bývalých vojenských kasární, takmer skoro naproti železničnej stanici. Budova strediska prešla rozsiahlou rekonštrukciou. Posluchárne dostali nový nábytok, didaktická technika sa zelektronizovala, skrátka študijné prostredie bolo príjemné. Škola mala aj svoj bufet a dostatok prednáškových priestorov.

Starosti však boli so študentmi. Ich pracovná morálka, čo sa týka štúdiá bola slabšia a tomu zodpovedali aj dosahované výsledky.

Na BIVŠ-i som začal pôsobiť od septembra 2006 a v priebehu posledných siedmich rokov som vyučoval nasledovné predmety: Manažment, Riadenie ľudských zdrojov, Firemná kultúra a etika, Psychológia I. a II. a Jednanie s klientom. Vyučoval som na dennom, ale aj kombinovanom (externom) štúdiu. Vyučovanie prebiehalo v bakalárskom i magisterskom štúdiu v špecializáciách: bankový manažment, informačné technológie a právna administratíva. Všetky študijné programy, ktoré sú v ponuke sú akreditované aj na Slovensku.

Dávno sa minuli časy, keď som mal v Hrozenkove na prednáške vyše 300 sediacich poslucháčov, na BIVŠ som si musel zvyknúť na 10-15 ľudí. Vzdelával som ich tak, aby boli čo najlepšie pripravení pre tvrdý život v podnikateľskom prostredí. Mnohí verili, že sa raz stanú bankovými úradníkmi. Tú vieru som im nechcel pokaziť. Pri prednáškach som využíval aj moje knižky, ktoré vydalo Regionálne vzdelávacie centrum v Martine. Išlo hlavne o „Rozvoj ľudských zdrojov v samospráve (2009), Imidž predstaviteľa samosprávy (Spoločenské a protokolárne náležitosti) 2010, Tvorba kompetencií v miestnej samospráve (2007) a ďalšie.

Na konci kalendárneho roka 2013 som si uvedomil, že pomaly prichádza čas môjho odchodu spoza katedry vysokoškolského učiteľa. Nostalgicky som pozeral ako z posluchárne odchádzajú moji poslucháči. Oni to necítia, tak ako aj, nevedeli že sa lúčim s nimi, s poslucháčmi, že sa lúčim s prostredím, ktoré ma mnohé desaťročia živilo a podnecovalo moju chuť dávať zo seba čo najviac. Áno, je to ten najhlbší a mojej duši aj najvlastnejší spritus movens, ktorý mnou prerastal skrz – naskrz. Učenie patrilo k môjmu univerzu, v ktorom sa sprítomňovali mnohé vnútorne zakódo-

vané spoje, sklbené a pouzatvárané do mnohých kruhov s rôznym ťažiskom, epicentrami podnetov a emócií, očarujúcej fantastickej moci, ktorá bola živým médiom zaplavujúcim moju myseľ, konanie i očakávanie.

Tento môj vnútorný oheň bol neodmysliteľnou silou, ktorá vo mne vzbudzovala nádej, že to, čo som robil pre blaho mojich študentov, nebola zbytočná robota, i keď reč pedagóga má dosť často formu kazateľského dobre mysleného monológu, v ktorom každý adresát hľadal rôzne odtiene ponaučení. Vždy som mal milióny predstáv a želaní, ale príde raz deň, keď je zrazu všetko ináč, bez pátosu, bez sarkazmu s úsmevom, ktorý odborníci nazývajú „rízus sardionicus“.

3. Smutný je čas odchádzania

S plynutím času sa musíme zmieriť všetci, najmä ak nevedno aký čas nám ešte ostáva. A tak sa z pozície aktéra presúva človek do pozície diváka, na ten svet v ktorom nadobudne človek dojem, že náš život nie je len album a či paleta najkrajších a najvzácnejších predstáv, podľa ktorých sme žili a sa nimi aj riadili, ale je to hľadanie bodu rovnováhy v životných názoroch rovnako ako aj v názoroch na život samotný.

Veľa by bolo potrebné napísať, alebo aspoň nahlas povedať a zverejniť rôzne odtiene nášho vnútorného nepokojného sveta. Teraz to už nebude z piedestálu mocného napísaného slova, ale v tichu počuteľnosti vo virtuálnom svete introspekcie a sebareflexívnosti. Nastupuje obdobie sebaavry, ktorá buď ostane zakliata kdesi vo vnútri, alebo (možno aj) prebleskne nesmelo navonok v priestore nabitým inými záujmami vnímanej reality, často aj keď nevyslovene a nesformulovane, ale precítenej vo vnútri nespokojne duše..

Konečne budem mať dosť priestoru, bez diktátu termínov na to, aby som v kontemplácii mal čas obrátiť sa k seba samému, k svojmu najvnútornejšiemu svetu a popremýšľal čo ma ešte spája s týmto svetom, v ktorom ešte operujem a existujem, v ktorom chcem lepšie porozumieť sebe samému a spätne identifikovať línie a trajektórie môjho dozrievania a utvárania v dlhej štafete životných modifikácií, výziev a i prehriev.

Najjednoduchšie, ale asi aj najťažšie bude zostať sám sebou a kráčať ďalej stále po tej istej ceste tvorivého poznávania reality, pri hľadaní a naplňovaní zmyslu nášho života. Došiel som k svojiskému záveru, keď som rozmýšľal ako z plného hrdla do sveta zavolať: „Zastavte túto zeme-guľu, chystám sa vystúpiť!“

Asi to nepôjde, musíme sa podriaďovať aj múdremu Senecovi (55 pred n.l. – 40 n.l.), ktorý hovorí: „Vita, si uté scias, longa est“, čiže: „Život, ak ho vieš užívať, je dlhý.“

Uvidíme, či je to pravda. Pri cestovaní na prednášky do L. Mikuláša vždy idem okolo Krpelianskej priehrady a vodnej nádrže, v ktorej zimujú stovky krásnych a vznešených labutí. Obdivujem ich hrdé držanie hlavy a majestátnu figúru pri plavbe na hladine jazera.

Prečo si na tieto krásne vtáky spomínam ja, a práve teraz? Je tomu tak najmä preto, že už antický básnik Publius Ovídius Naso (43 pred n.l. – 18 n.l.) písal o labuti, ktorá pred smrťou spievala. Vždy mi to príde na um, keď si uvedomujem, že možno aj ja spievam teraz svoju labutiu pieseň.

Spieva labuť skutočne pred smrťou? Asi áno, veď to potvrdzujú napr. aj hudobní skladatelia ako R. Wagner, J. Sibelius, ale aj francúzsky skladateľ Kamil Sensán. Vo svojom diele: „Karneval

zvierat“ má dojímavý obraz umierajúcej labute, ktorá pred smrťou spieva. Asi to bude teda pravda.

Možno, že aj u mňa vzniká dojem, že to čo teraz robím, je moja labutia pieseň pred odchodom z aktívnej činnosti na pamiatku mojim potomkom.

Keď sa tak zamýšľam nad svojim osudom a hľadám odpoveď na otázku, čo by som môjmu osudu vytýkal, tak hádam to, že mi neraz rozdal samé nízke karty a nútil ma s nimi hrať a vyhrať v živote. Nie vždy, všade a v každom odbore, v ktorom som fungoval, sa mi podarilo zmeniť chod, niekedy aj zdanlivo neodvratných udalostí. Nebolo také jednoduché vedieť včas rozoznávať zahmlené obrysy prichádzajúcej budúcnosti, najmä v tých turbulentných časoch radikálnych konfrontácií a diferenciácií, ktoré sme prežívali.

Teraz prichádza už čas keď osud oznámi človeku, aby sa správal podľa starej indiánskej zásady: „Keď zistíš, že cestuješ na mŕtvom koni, zosadni“. Zosadneš a obvyčajne ostaneš zatvorený vo vlastnom vnútri. Je to akoby „horor vacui“, čiže hrôza z prázdnoty, ktorá ťa čaká.

Každá naša prítomnosť je vlastne už minulosťou. Myslím, že som už dosiahol svoj koniec, musím byť preto úprimný k sebe a citlivý k iným. Ako hovorí Oscar Wilde: „Žitie je to najväčšie umenie na svete, lebo väčšina ľudí len existuje.“

Žiaľ človek nakoniec ostane sám, sám sebou vo vnútornom svete svojich ideí, predstáv, podôb, vo vnútorne vypestovanom zmysle pre poctivosť pre česť, pre silu zdokonaľovať seba a svoje konanie. Je to asi neoddeliteľná súčasť umenia vedieť dobre žiť od narodenia až po smrť. Je to neopakovateľný kolobeh, ktorý sa opäť dostával na pretras už u stredovekých scholastikov podľa stále platnej zásady „individuum est ineffabile“, čiže, že je človek jedinečný, neopakovateľný a nevysloviteľný. Všetko, čo je v nás sa rodilo v našom vedomí vo forme otázok, ale aj odpovedí. Ale ak človek chce, tak môže, i keď aj nemusí, zanechať svoje myšlienky v materiách, ktoré vytvoril pre spoločnosť, pre jej obohacovanie, pre jej ďalší pokrok. Človek je od prírody obdarený rozumom a slobodnou vôľou a preto sám zodpovedá za svoj vývoj a za svoje stopy, ktoré ponecháva vo svojom živote.

Tak to kážu zákony života.

Ako hovorí Marcus Valerius Martialis (40-104) rímsky epigramatik a satirik: „Hoc est vivere bis, vita posse priore frui“, inak povedané: „Vedieť využiť dosiaľ prežitý život, je to isté, ako žiť dvakrát.“

Darmo, prišiel neodvratne čas položiť pero a zastaviť prúd slov, vrúcnejšie a mocnejšie sa chytiť hrivy smutného koníka, ktorý nás ešte klopitajúc nesie životom. Ešte raz sa musíme tvárou obrátiť k prežitému svetu, k tým mnohým variáciám a modifikáciám veterána veľkého spektra evolúcií. Vo svetle mnohých faktov majú aj ich tie jasnejšie kontúry, lebo je to odraz sveta v našej optike videnia, teda nášho myslenia i konania, správania i komunikovania zažitých skutočností.

Končí náš tvorivý zápas v predkladanom konglomeráte faktov, aktov, pohľadov, názorov, gest, obrazov i názorov, v rôznom zakódovaní, niekedy vo viacvýznamovej rovine, inokedy vo viacvrstevnatej polohe metafor, stimulov, podnetov a prienikov v epike nášho života. Lahko sa hovorilo Damoklovi, keď rozťal gordický uzol svojim mečom, ale čo my, ktorí sme neraz na scéne života figurovali ako dav s právom poradného kriku, alebo aspoň výkriku. Vtedy si každý vybral cestu nevyhnutnú, ak spĺňala kritérium najmenšieho zla. Aj to, podobne ako všetko iné, či už zrealizované, alebo len tušené podlieha zákonom gravitačného poľa, nech už je iluminácia nášho diania podsvietená ružovou a či sivou farbou odchádzajúcej zimy a prichádzajúcej jari.

Hlavné zbrane, vypovedané slová a napísané litery, boli hnacou silou môjho interpretačného pohybu voči veterným mlynom v mojom operačnom prostredí ahasverovského osudu v amplitúdach bytia. Cesta hore kopcom bola namáhavá, zložitá i dlhá, ale oplátilo sa sem šplhať už kvôli výhľadu. Nedalo sa v živote počúvať iba jeden zvon, lebo vtedy človek počuje iba jeden tón. Svet žije v polyfonickom prostredí, v akustickej a auditívnej disharmónii v celom spektre kognitivity, noetiky, politiky i ekonomiky, a to všetko vo vzájomnom prieniku, niekedy i súzvuku medzi rozumom i citom.

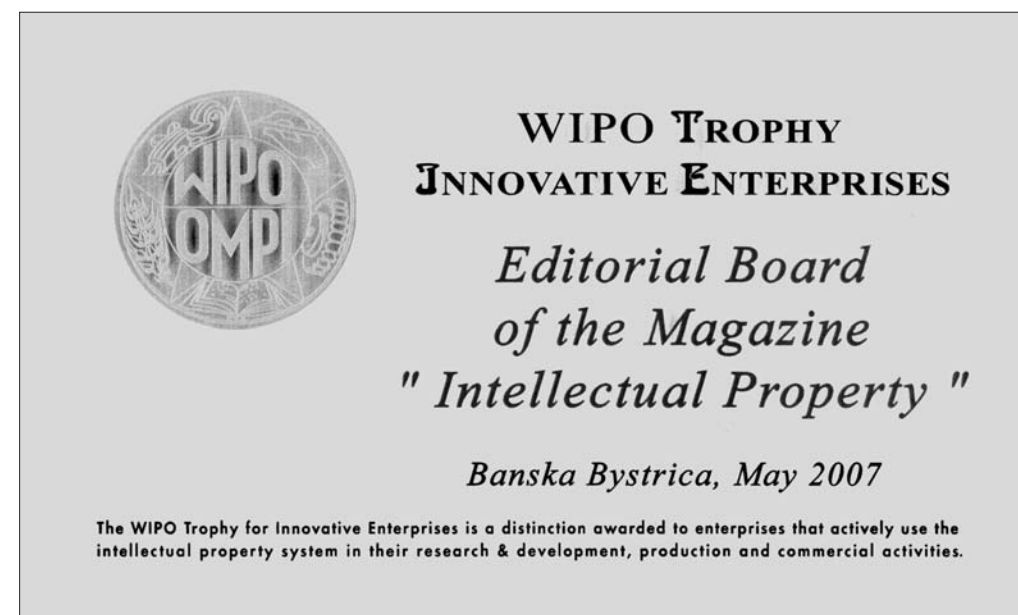
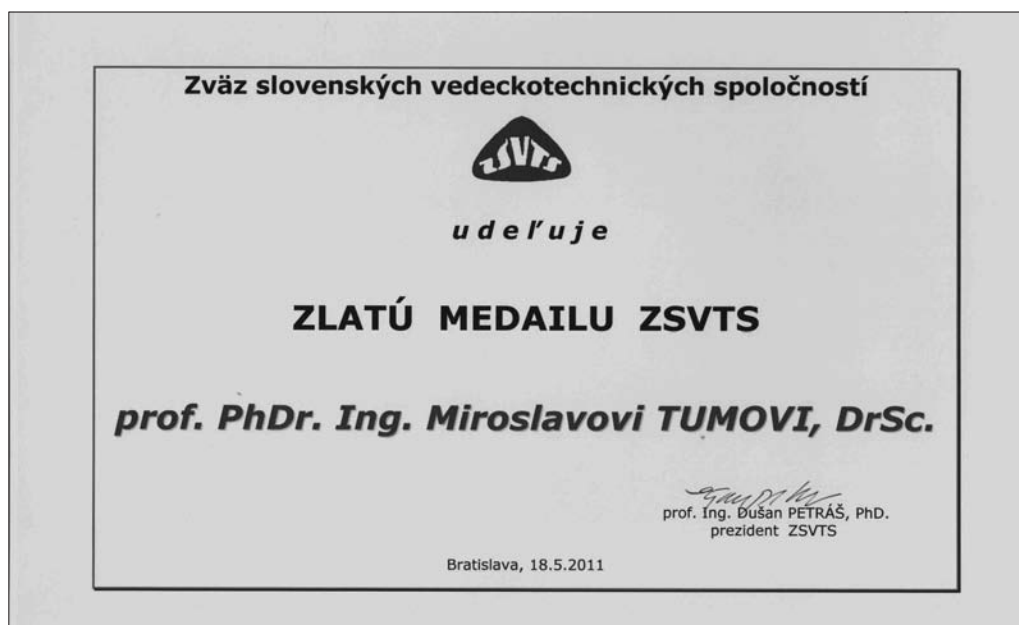
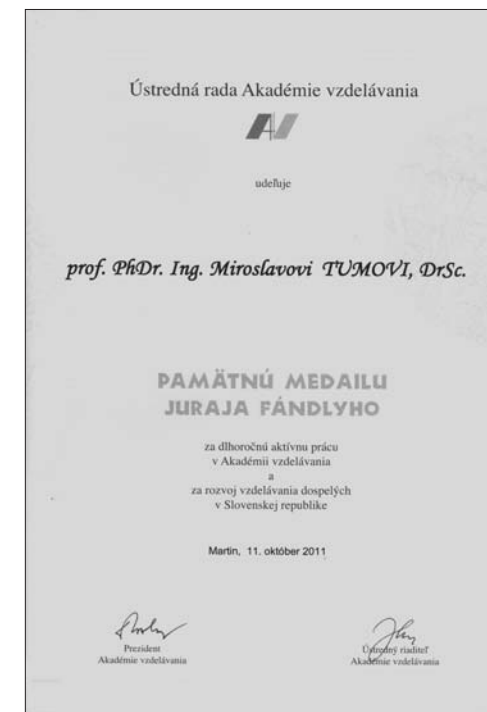
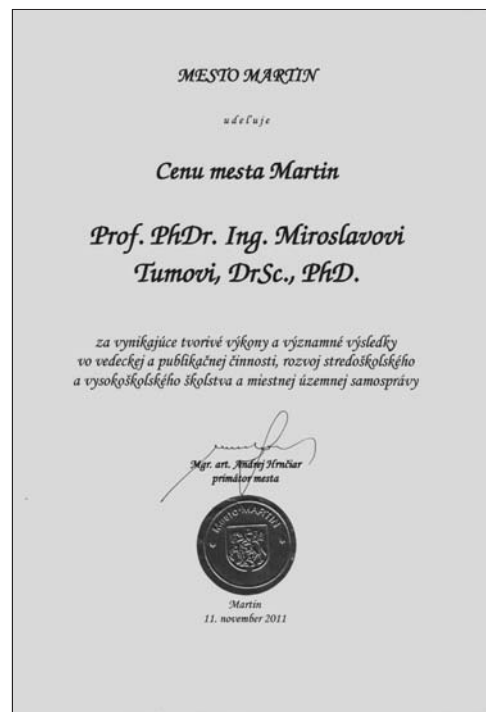
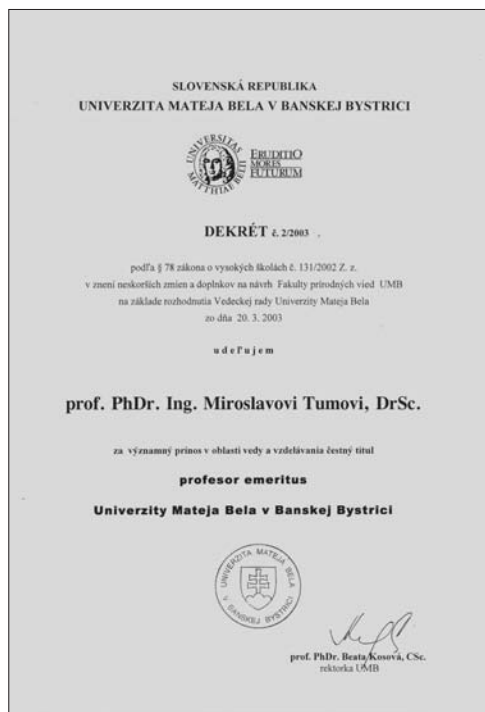
Človek rád hľadá do minulosti, ale musí sa pozerat' hlavne dopredu. Keby tomu tak nebolo, vyzeralo by to akoby riadil auto a pritom sa díval do spätného zrkadla. Musíme mať stále na zreteli svoju cestu nasmerovanú k cieľu, operatívne teda ihneď realizovateľnému, taktickému s horizontom asi rok a strategickú s pohľadom dopredu najmenej na päť rokov. Nikdy sa však nepodari dohromady zladit' predstavy so želanou realitou. Ako hovorí známy viedenský manažér Peter Drucker (19. 11. 1909 - 11. 11. 2005) „Všetko bude ináč!“

Ak sa naše predstavy stanú aspoň z časti realitou, potom je to v poriadku, ak nie, prežívané sklamanie nás posilní a dodá nám viac sebavedomia. Potom je pravdaže potrebné korigovať svoje sny, alebo aktivovať svoje skúsenosti.

Ako hovorí Gorkij: „..... že ak sa to podarí, potom bude práca potešením a život šťastím.“
Žiť treba rýchlo a zomrieť starý.

OCENENIA

*Munera capiunt hominesque deosque
Dary prijímajú i ľudia i bohovia
(Ovidius)*

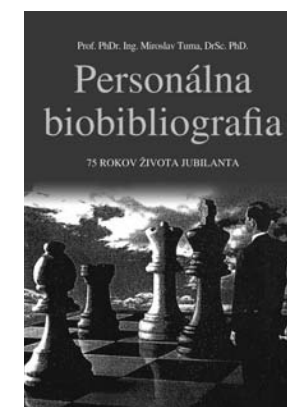
BIBLIOGRAFIA (od druhej polovice roku 2006)

*Haec tamquam cygnea fuit eius vox of oratio
To bola jeho labutia pieseň
(Cicero)*

Ako sme spomínali v úvodnom slove, v roku 2006 vyšla v Slovenskej národnej knižnici v Martine tlačou personálna bio-bibliografia s názvom Miroslav Tuma, 75 rokov jubilanta, ktorá obsahovala publikačnú činnosť autora s celkovým počtom záznamov 831 v tomto zložení:

Názov kategórie	Počet záznamov
Knihy, učebnice, skriptá a tlače pre stredné a vysoké školy a vzdelávanie v organizáciách	124
Výber článkov uverejnených v tlači (vedeckej, odbornej i dennej)	427
Práce uverejnené v zborníkoch z vedeckých a vedecko-technických konferencií	214
Publikované výskumné správy, expertízy a patenty	39
Technické projekty a v praxi realizované technické diela	22
Preklady kníh	5
SPOLU	831

Nasledovný súpis je pokračovaním rovnako sledovaných kategórií so samostatným číslovaním.

KNIHY, UČEBNICE, SKRIPTÁ A TLAČE PRE STREDNÉ A VYSOKÉ ŠKOLY A VZDELÁVANIE V ORGANIZÁCIÁCH

2006

1.
Tuma, Miroslav: Pravidlá úspešného rokovania. – Martin : Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2006.
2.
Tuma, Miroslav: Diplomatický protokol v rozmeroch regionalistiky. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2006.
3.
Tuma, M. – Hajach, T. – Šteliarová, E: Základy elektrotechniky I. - 7. vyd. – Bratislava : Vydavateľstvo Alfa-press, 2006. ISBN 80-89223-08-7
4.
Tuma, M. – Červeňová, M.: Edukačné minimum pre lektorov. – Trenčín: Akadémia vzdelávania, 2006.
5.
Tuma, M.: Tréning lektorov. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2006.

2007

6.
Tuma, M.: Prezentačné zručnosti. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum; Nitra: Regionálne vzdelávacie centrum, 2007.
7.
Tuma, M.: Manažérske kompetencie v miestnej a v regionálnej samospráve. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2007. ISBN 978-80-969373-5
8.
Tuma, M.: Operačná programy stratégie rozvoja ľudských zdrojov. – Prievidza : Akadémia Consulting, s.r.o., 2007.
9.
Tuma, M.: Tvorba kompetencií v miestnej samospráve. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2007. ISBN 978-80-969737-4-3
10.
Tuma, M. – Hajach, T. – Šteliarová, E: Základy elektrotechniky II. - 7. vyd. – Bratislava: Vydavateľstvo Alfa-press, 2007. ISBN 978-80-89223-15-2

11.
Čornaničová, R. – Chomová, S. – Tuma, M. – Slušná, Z. – Strelková, J.: Animátor kultúry. – Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007. ISBN 978-80-7121-278-2

2008

12.
Tuma, M. – Hajach, T. – Šteliarová, E: Základy elektrotechniky I. - 8. vyd. – Bratislava: Vydavateľstvo Alfa-press, 2008. ISBN 978-80-89223-22-0
13.
Tuma, M.: Hodnotenie pracovníkov a hodnotiace procesy. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2008. ISBN 978-80-969737-1-2
14.
Tuma, M.: Pedagogické minimum : učebný text kurzu zvyšovania kvalifikácie lektorov. – 3. vyd. – Prievidza: Vydavateľstvo Akadémia Consulting, s.r.o., 2008.
15.
Tuma, M.: Personálna politika zmien (Change management). – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2008. ISBN 978-80-969737-3-6
16.
Tuma, M.: Kompetencie v miestnej samospráve a kultivácia občianskeho potenciálu. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2008. ISBN 978-80-969737-4-3
17.
Tuma, M.: Motivácia a jej mechanizmy v samospráve. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2008. ISBN 978-80-969737-5-0
18.
Tuma, M.: Teória a prax personálnej politiky v regiónoch. – Trenčín: Vzdelávacia Akadémia J. A. Komenského, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-970077-2-0
19.
Tuma, M.: Vzdelávacia politika a rozvojové procesy v samospráve. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2008. ISBN 978-80-969737-6-7

2009

20.
Tuma, M.: Rozvoj ľudských zdrojov v samospráve. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2009. ISBN 978-80-969737-7-4

21.
Tuma, M. – Gallo, D. – Pavlík, J.: Efektívna komunikácia a pravidlá spoločenského protokolu na občianskych obradoch a slávnostiach. – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2009. -

2010

22.
Tuma, M.: Imidž predstaviteľa samosprávy : (spoločenské a protokolárne náležitosti). – Martin: Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum, 2010. ISBN 978-80-969737-8-1

2012

23.
Tuma, M. – Hajach, T. – Šteliarová, E: Základy elektrotechniky I. - 9. vyd. – Bratislava: Vydavateľstvo Alfa-press, 2012. ISBN 978-80-89223-34-3
24.
Tuma, M. – Hajach, T. – Šteliarová, E: Základy elektrotechniky II. - 9. vyd. – Bratislava: Vydavateľstvo Alfa-press, 2012. ISBN 978-80-89223-35-0
25.
Tuma, M.: Pedagogické minimum : učebný text kurzu zvyšovania kvalifikácie lektorov. – 4. vyd. – Prievidza: Vydavateľstvo Akadémia Consulting, s.r.o., 2012.

VÝBER ČLÁNKOV UVEREJNENÝCH V TLAČI (VEDECKEJ, ODBORNEJ I DENNEJ)

2006

1.
Tuma, Miroslav: Znalostne orientované podniky. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 4(2006), s. 17-25.

2007

2.
Tuma, Miroslav: Organizovanie a implementovanie inovačných aktivít v podnikoch. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 1(2007), s. 10-16.
3.
Tuma, Miroslav: Syntetický pohľad na formovanie ino-

vačného prostredia v podniku. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 3(2007), s. 20-28.

4.
Tuma, Miroslav: Trendy zmien. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 4(2007), s. 28-35.

5.
Tuma, Miroslav: Tvorba kompetencií v miestnej samospráve I. – In: Obecné noviny. – Č. 42(2007), s. 14-15 zo 16. 10. 2007.

6.
Tuma, Miroslav: Tvorba kompetencií v miestnej samospráve II. – In: Obecné noviny. – Č. 43-44(2007), s. 15-16 zo 30. 10. 2007.

7.
Tuma, Miroslav: Tvorba kompetencií v miestnej samospráve III. – In: Obecné noviny. – Č. 45(2007), s. 14-16 zo 6. 11. 2007.

2008

8.
Tuma, Miroslav: Kvalifikačné kritéria inovačnej výkonnosti organizácie. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 1(2008), s. 40-44.
9.
Tuma, Miroslav: Alternatívne rozhodovanie o inovačných programoch podnikov. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 3(2008), s. 28-32.

10.
Tuma, Miroslav: Mentoringové a koučingové edukačné metódy v inovačnej praxi podnikov. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 4(2008), s. 11-17.

2009

11.
Tuma, Miroslav: Inovačné podnety v čase globálnej krízy. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 1(2009), s. 25-28.
12.
Tuma, Miroslav: Kríza manažmentu. – In: Podniková revue. - ISSN 1335-9746. – Č. 16(2009), s. 91-104.
13.
Tuma, Miroslav: Limitujúce a rozvojové faktory Slovenska v roku 2010. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 4(2009), s. 32-36.

2010

14.
Tuma, Miroslav: Prostriedky proinovatívnej podnikovej kultúry. – In: Duševné vlastníctvo. – ISSN 1335-2881. – Č. 1(2010), s. 32-37.

2012

15.
Tuma, M. – Poláková, I.: Knižnice v optike záujmu seniorov. – In: Knižnica. – ISSN 1335-7026. – Roč. 13, č. 6(2012), s. 15-19.

2013

16.
Tuma, Miroslav: Prof. PhDr. Andrej Čuma, CSc.: vysokoškolský pedagóg a komeniológ. – In: Pedagogika. Sk. Slovak Journal for Educational Sciences. – ISSN 1338-0982. – Roč. 4, č. 1(2013), s. 89-91.

17.
Tuma, M. – Poláková, I.: Knižnica ako báza neformálneho vzdelávania. – In: Ikaros [online]. – ISSN 1212-5075. – Roč. 17, č. 4(2013). [cit. 2013-02-15].

18.
Tuma, M. – Poláková, I.: Edukácia – je to fenomén súčasnosti? – In: Ikaros [online]. – ISSN 1212-5075. – Roč. 17, č. 9(2013). [cit. 2013-02-15].

2014

19.
Tuma, M. – Poláková, I.: Vydavateľské aktivity knižníc v optike súčasných možností. In: Ikaros [online]. – ISSN 1212-5075. – Roč. 18, č. 2(2014). [cit. 2014-02-15].

PRÁCE UVEREJNENÉ V ZBORNÍKOCH
Z VEDECKÝCH A VEDECKO- TECHNICKÝCH
KONFERENCIÍ

2009

1.
Červeňová, M. – Tuma, M.: Systémy manažovania bezpečnosti potravín.- In: Acta Universitatis Matthiae Bellii 9-10. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied, 2009. ISBN 978-80-8083-708-2, s. 72-86.

2.
Tuma, Miroslav: Nové trendy v manažmente : medzinárodná vedecko-odborná konferencia. In: Manažment, teória, výučba a prax. Liptovský Mikuláš, Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, 2009. ISBN 978-80-8040-373-1.

3.
Tuma, Miroslav: Spomienky, ktoré napísal život v zrkadlení času. – In: Kto bol Otto Tomeček. – Banská Bystrica, Fakulta prírodných vied Univerzity Mateja Bela, 2009. ISBN 978-80-8083-900-0, s. 55-58.

2010

4.
Tuma, M. – Cejpek, K.: Dôsledky dynamiky inovačných zmien na charakter súčasnej spoločnosti. – Bratislava, Zväz slovenských vedecko-technických spoločností, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, 2010. (konferencia so zahraničnou účasťou)

LAUDATIO TEMPORALIS ACTI

Vox emissa volat, littera scripta manet
Vyslovený hlas letí, napísané slovo ostáva

Prof. PhDr. Ing. Miroslav Tuma, DrSc. a Univerzita Mateja Bela

Vysoká škola, ktorá sa práve rozvíja, si môže povedať, že má veľké šťastie, ak na nej v tejto dobe pôsobia osobnosti, ktoré sú ochotné jej pomôcť a podporiť ju v zásadných okamihoch. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici také šťastie mala, pretože ju v prvých rokoch jej existencie sprevádzal vzácny človek a učiteľ prof. PhDr. Ing. Miroslav Tuma, DrSc.

Hoci sa profesor Tuma v rámci svojho štúdia, ale aj publikačnej a vedecko-výskumnej činnosti venoval viacerým, osobitne technickým oblastiam, na univerzitu prišiel v čase, keď v jeho činnosti už prevládala orientácia na sociálne vedy, najmä na pedagogické, didaktické a manažérske otázky, ako aj ich prepojenie s vedecko-technickým rozvojom. Na Pedagogickej fakulte UMB zavŕšil svoj kvalifikačný rast, keď sa tu v roku 1995 inauguroval za profesora v odbore pedagogika. Od roku 1996 pôsobil osem rokov ako vysokoškolský učiteľ na katedre chémie Fakulty prírodných vied UMB, kde prednášal predmety Ekomanagement, Psychologické a sociálne aspekty životného prostredia, Synergetika, Rozvoj ľudských zdrojov, Manažérska komunikácia a kde neúnavne publikoval množstvo kníh, vedeckých článkov, odborných a študijných textov, aby študentom a kolegom „rozdával“ svoje vedomosti a skúsenosti. Študenti vždy obľubovali jeho prednášky, pretože cítili jeho zanievanie a schopnosť zaujať.

Jeho hlavnou zásluhou pre perspektívy fakulty však bolo vybudovanie a rozvoj vedného odboru teória vyučovania chémie a to najmä tým, že významne pomáhal kolegom v odbornom a kvalifikačnom raste. Prelomovým bodom bolo, keď v spolupráci s prof. Tölgyessym umožnili vtedajšiemu docentovi Otovi Tomečkovi stať sa prvým profesorom tohto odboru na Slovensku. Spolu s profesorom Tomečkom potom vytvorili a rozvinuli novú vedeckú školu, pretože v roku 1997 aj vďaka nemu fakulta získala akreditáciu nielen na doktorandské štúdium, ale aj na habilitačné a inauguračné konanie v odbore „Teória vyučovania predmetov všeobecnovzdelávacej a odbornej povahy - špecializácia Teória vyučovania chémie“. Takto sa mohli mladí doktorandi vzdelávať a dopĺňať rady učiteľov katedry a fakulty, ale aj významní odborníci zo Slovenska a zo zahraničia (najmä Českej republiky a Maďarska) získavať docentské a profesorské tituly v tomto ojedinelom odbore na Fakulte prírodných vied UMB v Banskej Bystrici. Tento počín mal však aj iný ďalekosiahly dosah, keď sa profesor Tomeček, vďaka tomu, že bol profesorom teórie vyučovania, stal predsedom Slovenskej odbornej komisie pre doktorandské štúdium v odbore „Teória vyučovania predmetov všeobecnovzdelávacej a odbornej povahy“, ktorá zastrešovala vedecké pokračovanie odborníkov nielen na didaktiku predmetu chémie, ale temer na všetky predmety vyučované v základných školách. To malo mimoriadny význam aj pre rozvoj ďalších dvoch fakúlt univerzity.

Profesor Tuma sa plne zapojil do vzdelávania nových tvorivých pracovníkov, bol školiteľom doktorandov, členom odbornej komisie doktorandského štúdia, prednášal doktorandom najmä metodológiu pedagogického výskumu a zasväcoval ich tak do metód vedeckej práce. Zo všetkých svojich síl pomáhal učiteľom fakulty, ale aj celej univerzity v ich odbornom raste, keď im recenzoval ich publikácie, viedol, či oponoval ich kvalifikačné práce. Bol členom mnohých komisií pre obhajobu kandidátskych dizertácií (CSc.), neskôr doktorandských dizertačných prác (PhD.),

ako aj desiatok komisií pre habilitáciu docentov a inauguračné profesorov a to v niekoľkých študijných odboroch. Vykonával aj funkciu predsedu týchto habilitačných, či inauguračných komisií, a to nielen na Fakulte prírodných vied UMB, ale aj na Ekonomickej fakulte UMB a Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. Bol členom viacerých vedeckých rád fakúlt našej vysokej školy, ale najmä ako člen Vedeckej rady Univerzity Mateja Bela sa podieľal na koncepcnom rozvoji a riešení zásadných otázok celej našej vysokej školy.

Počas pôsobenia na Fakulte prírodných vied UMB v Banskej Bystrici bola jeho práca ocenená Zlatou medailou Univerzity Mateja Bela a od roku 2003 je jej emeritným profesorom. A hoci po udelení titulu „profesor emeritus“ odišiel z katedry chémie a z fakulty, nedalo mu, aby ešte nepodporil nový rozvíjajúci sa odbor andragogika na Fakulte humanitných vied UMB. Problematiku celoživotného vzdelávania dospelých a jej vedecké skúmanie pomáhal rozpracovávať jeden akademický rok.

Hoci dnes už profesor Tuma na Univerzite Mateja Bela nepôsobí, kolegovia, ktorí sa s ním stretli, naňho často spomínajú. S obdivom a úctou sa vyjadrujú o jeho pracovitosti, veľkej zodpovednosti a vysokom osobnom nasadení, s akým vždy pracoval, ako aj, že nikdy nič nenechal na náhodu, aby vždy všetko, čím sa zaoberal, dotiahol do úspešného konca. Cenia si však aj jeho osobné ľudské kvality, pretože bol nielen priateľský, komunikatívny, často sršal humorom a životným optimizmom, ale s mladšími kolegami rád viedol dialóg, dokázal im vždy poradiť a odborne ale aj ľudsky usmerniť ich rozmýšľanie a konanie. Prof. PhDr. Ing. Miroslav Tuma, CSc. je podľa kolegov z katedry chémie exemplárny príklad „nezdravého života“. A to preto, že ešte aj v súčasnosti trávi prevažnú časť dňa za pracovným stolom a stále zostáva v kontakte s významnými vedeckými a spoločenskými inštitúciami, hoci by mal zaslúžene oddychovať.

Vážený pán profesor,
v mene Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, jej štyroch fakúlt, ktoré ste svojou prácou ovplyvnili, ako aj v mene všetkých kolegov, s ktorými ste spolupracovali, Vám ďakujeme za všetko, čo ste pre našu inštitúciu a pre jej rozkvet urobili. Ďakujeme za priateľstvo, spoluprácu a podporu, s akými ste pristupovali ku každému študentovi a kolegovi. Do ďalších rokov Vám prajeme pevné zdravie, spokojnosť v osobnom živote, radosť v kruhu svojich blízkych a naďalej mnoho elánu v angažovaní sa v spoločenskom živote.

Dr.h.c. Prof. PhDr. Beata Kosová, CSc. - rektorka UMB
Doc. RNDr. Alfonz Gajdoš, PhD.
dekan Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

V mojej pamäti uviaznuté spomienky na profesora Miroslava Tumu

Je dobrým zvykom, že pri tzv. seniorských laudáciách na zaslúžilých ľuďoch väčšinou z nich vane vetrík clivoty, nad takmer uzavretou cestou významnej osobnosti a zároveň má tón úctivej uznanlivosti.

Nuž teda v tejto tradícii zakotvím aj ja. Patrím tiež už medzi ľudí „na výmenku“ a musím sa priznať, že nijakovský som si nevedel spomenúť na naše prvé stretnutie s Mirom Tumom. Totiž s Mirom sme nemali, ani spoločné školské, či mládenecké zážitky. Naše cesty sa skrížili až v osemdesiatych rokoch keď už sa k nám obom blížil dôchodcovský vek.

Obaja sme mali za sebou už všeličo odskákané, ale obom nám bola vlastná jedna spoločná črta a to cieľené využívanie legálneho a vtedajším režimom stimulovaného priestoru dobrovoľnej práce vo vedecko-technických a vedecko-ekonomických oblastiach. Za týmito našimi spoločnými úsiliami v osemdesiatych rokoch minulého storočia stáli celé desiatky rozmanitých podujatí, preto do medailóniku vyberám len niektoré spoločné akcie. Roky roľnice sme popri svojom povolání pedagógov a vedcov využívali spolkovú činnosť v doškolovacích, postgraduálnych i vysokoškolských zariadeniach na usporadúvanie sympózií, seminárov, konferencií, a experimentálnych workshopov.

Nemožno zabudnúť na vtedajšiu ideopolitickú ekológiu. Od roku 1948 zúrila studená vojna a štáty východného bloku museli sa adaptovať na vtedajšiu atmosféru nedôvery, radikality a využívania ideologického zastrašovania. Štáty východného bloku (reálneho socializmu) mali jednak za cieľ „dobrehnúť a predbehnúť“ technicko-technologickú i ekonomickú úroveň západných štátov a zároveň museli ideologický zľahčovať a haníť praktiky západného pokroku, ktorý sme chceli dobrehnúť a predbehnúť. Samotný tento cieľ bol schizoidný, lebo ideologické centrály si dali za cieľ anulovať predstih vedy Západu a zároveň hanili výsledky tejto vedy, ktorú sme chceli najprv kopírovať a potom predbehnúť. Miro patrila do tej fajty ľudí, ktorí chceli naozaj prekonať historické zaostávanie našej spoločnosti. Plánovité štátne hospodárstvo neposkytovalo veľa priestoru pre individuálnu inovačnú iniciatívu a preto Tuma s vervou a úprimným zaujatím vítal i využíval stiesnený priestor individuálnej vedeckej iniciatívy v záujmových vedeckých zariadeniach na priebežné dopĺňanie poznatkov hospodárskych kádrov a najmä hľadal formy rozvíjania vedeckej a pragmatickej tvorivosti. Profesor Tuma mal kantorčinu doslova v krvi a preto na všetkých týchto podujatiach zaznieval jeho sonórny hlas s veľkou dávkou elokvencie a zrozumiteľnosti. Jednak sprostredkúval najnovšie poznatky z vedenia hospodárskej činnosti a to najmä v oblasti technicko-technologických inovácií a ich implementácii v hospodárskej praxi a jednak pomáhal rozvíjať intelektuálny potenciál účastníkov týchto podujatí, aby sa stali skutočnými tvorivými individualitami.

Väčšina zanietenej podnecovateľov tvorivého myslenia, tak ako profesor Tuma hľadali spôsoby ako aj v podmienkach ideologickej nedôveryčivosti pestovať vytrvalú trpezlivosť a laviráčne majstrovstvo pri zdolávaní prekážok ustrnutého byrokratizmu. Profesor Tuma našiel si cesty trvalého monitorovania tak západných ako východných odborných prameňov o aktuálnych výdobytkoch vedeckého rozvoja. Nerobil si ilúzie ani o chronických slabých miestach „reálneho konzumizmu“, a už vôbec nie o trvalom prebujnelom dirigizme v „reálnom socializme“, v kto-

rom žil a pôsobil. Vedel, že režimy moci prichádzajú a odchádzajú, ale reálny vývoj v riadení (v manažmente) musí sa vedieť „popasovať“ s priebežnými zlyhaniami a kolapsami, ktoré tak tiež sa objavujú v reálnom hospodárstve bez ohľadu na to aký režim je pri moci. Preto sme spoločne hľadali napríklad zostavovanie poučiek tzv. extrémneho riadenia (crisis management) na zvládnutie hospodárskych kalamít.

Vedeli sme že v každom manažmente a v každom režime treba okrem zvládnutia tzv. normalitného riadenia inovácií aj vypracovať pravidlá a preskúšať ich pre tzv. defektné riadenie počas havárií, kolapsov a katastrof. Tuma sa venoval predovšetkým riadeniu technicko-technologických inovácií a ja som sa venoval predovšetkým riadeniu sociálno-profesným inovácií, vrátane zavádzania IT. V osemdesiatych rokoch sme sa často stretali aj ako prednášatelia, alebo ako organizátori a moderátori precvičovacích workshopov pre vedúcich pracovníkov podnikohospodárskej sféry nie len v ortodoxných industriálnych sektoroch, ale aj v agrosektore. Okrem toho sme s Mirom Tumom spolupracovali pri testovaní manažerskej a inovačno-implementačnej kondície podnikov. Kládli sme dôraz najmä na najpálčivejší problém zložitých inovácií a to bola harmonizácia a koordinácia technických projektov na ktorých sa stretali riešiteľské a implementačné tímy mnohých vedných disciplín. A práve pri súhre týchto rôznych odborníkov vznikali najväčšie problémy v plynulosti nadväzovania a v paralelnom riešení. Vyskúšali sme dve koordinačné vedy a to organizačnú kybernetiku ako vedu „interface“ (vedu prevodníkov nadväzovania a plánovania súhry) rôznych vedných odborov na projekte. Potom sme k tomu „harmonizovaniu“ používali vedu súhry (synergie) tzv. operačného prostredia s vývojom, overovaním a implementovaním konkrétnej inovácie. Miro Tuma sa opieral o nemecké pramene, kde slovo synergetika zaviedli vedci na Technickej univerzite v Berlíne pre štandardizáciu napojenia rozdielnych konštrukčných modulov do spoločnej modulárnej siete. Ja som pri príprave pomocnej pracovnej teórie zosúladenia rôznych poznatkov narazil v encyklopédii na slovo „synergia“ a rozhodol som sa zistiť kde sú počiatky tohto slova a zistil som že slovo synergia je tisíc päťsto rokov staré kompozitum a že ho v modulácii „synergetika“ používali na pomenovanie jednej vedy. Táto veda mala staré a veľmi paradoxné korene. Kvôli dodania úsmevného optimizmu uvádzam paradoxný pôvod tejto vedy. Slovo synergetika a synergia sú zložené slovami gréckeho pôvodu syn - spolu a ergos - sila, čiže „spolusila“ resp. súčinnosť. Synergetika vyvíjala sa a uplatňovala sa medzi piatym a deviatym storočím a to za najväčšieho rozkvetu byzantskej ríše, ako špeciálna poddisciplína ortodoxnej teológie, ktorá mala oficiálne skúmať „zákonitosti podielu vplyvu božej milosti na ľudskej spásy“. Argumentačné jadro „synergie síl božskej inteligencie a síl človeka“ spočívalo v tom, že potenciál vesmírnej inteligencie bol nekonečne dokonalý a ľudská inteligenčná krehkosť bola taká nedokonalá, že iba za spolupôsobenia božej milosti dosiahne človek svoje právo na spásu. Moderný technicko-technologický analogón tejto byzantskej duchovnej vedy spočíval v tom, že pri začatí riešenia rozsiahleho inovačného projektu sa na úrovni úvodného projektu riešili súbežne a vzájomne sa ovplyvňujúce dva problémy, a to : ako má byť usporiadané a vedené tzv. vonkajšie prostredie, ktoré v časti noosféry (sféry myslenia) poskytuje ideotvorne inšpirácie a v časti biosféry a geosféry poskytuje existenčné zdroje. Takto vonkajšie prostredie tvorí aj „noosféry božský kadlub zdokonaľovacích nápadov“ (tvorivé nápady sú vlastne „duchovno-inteligenčné živiny“ a prírodné zdroje sú vlastne „materiálno-energetické živiny“).

Spragmatizovaním tohto súčinnostného princípu sme pripravovali doškolované kádre, aby tvorivé ideotvorne talenty mali dobre zorganizovaný prístup aj do noosféry nápadov (banky pa-

tentov, licencií a know how), aj do zásobovacej základne materiálnych zdrojov. Ak sú obe zložky dobre zorganizované tak vzniká „kladný synergický efekt“ a ak sú defektne zorganizované, tak vzniká „záporný synergický efekt“. Existenčné prostredie človeka je teda synergický závislé aj na hmotnoenergetickom metabolizme, aj na inteligenčno-duchovnom metabolizme. Tento popis znie na prvý pohľad triviálne, ale tvorí predpoklad či projekt inovácie bude viac či menej úspešný. Takto sme vštepovali myšlienkové ideotvorne etalóny (vzory) inovačného správania. Americkí analytici zistili, že nesynergizované časti projektu Apollo spôsobili vyše tretinové oneskorenie a vyše tretinovo drahšie výsledky. Naopak tzv. retrospektívni analytici zistili, že vo vojne pri vývoji projektu Manhattan (tvorba atómovej bomby) Američania podvedome synergizovali vonkajšie podmienky dodania zdrojov a pravidiel spolupráce jednoducho dekrétom prezidenta, že nároky na zdroje pre Manhattan majú absolútnu prioritu, a tým sa projekt urýchlil taktiež zhruba o jednu tretinu. Toto anekdotické interpretovanie využitia synergetiky dodávam do spomienkového medailóniku o Mirovi Tumovi preto, aby som poukázal, ako sme tvorivo hľadali synergické riešenia a to úplne bez vtedajších západných súčinnostných znalostí a tento náš princíp sme dodatočne objavili vo spomínaných veľkých inovačných projektoch Západu. Rozdiel bol ten, že Západ to realizoval bez vopred pripravenej teórie s americkým pragmatizmom. Zatiaľ my sme náš princíp vytvorili inšpirovaní byzantským teologickým princípom, ale nikdy sme ho na technických inováciách nezrealizovali. Iba dodatočne sme zistili, že americkí pragmatici to vyriešili synergetický, ale bez teórie. Pochopiteľne vo workshopoch precvičované technicko-technologické riešenia projektu Manhattan mali svoje presné plány postupu (metodika „united path“), ale pretože sa riešitelia pohybovali v neznáme, tak riešenia istili alternatívne cez paralelné subprojekty (parallel incubatory solutions), avšak problémy synergie riešení sa zabezpečovali len neformálne a ad hoc na interdisciplinárnych seminároch. My sme dosahovali inovácie v synergetickej teórii a oni dosahovali inovácie aj v teórii, aj v praxi. Aj také boli bolestno-úsmevné naše spoločné hľadania s Mirovom Tumom. Ešte dodám, že s Mirovom Tumom a Štefanom Kassayom a mnou sme realizovali synergickú spoluprácu na napísaní knihy. Kniha bola v edičnom pláne vydavateľstva Mladé letá a jej témou boli prognózy zrýchleného generovania komplexných intelligenčných osobností. My sme dali knižke názov „Človek na rozhraní tisícročí“. Po dohode s vydavateľstvom sme dojednali nasledovnú pracovnú synergiu: Na spoločnom sedení dohodli sme názov knihy, postupové témy (obsah sledu jednotlivých kapitol) a rozdelenie gestorstva nás troch na jednotlivé kapitoly. Dohodli sme sa, aké príklady argumentácie smieme použiť a aké nie. Každý gestor spracoval svoje pridelené kapitoly a rozoslal ostatným gestorom trojčlenky autorov. Potom bolo dojednané sústreďenie na mojej chate, kde každý urobil lektúru tém partnerov a potom na spoločnom sedení sa spracoval úvod a záver knihy. Každý gestor dostal ešte lehotu domácej lektúry a na spoločnom sedení sa urobila posledná korekcia. Kniha vyšla v r. 1988 a tematický nezostarla. Iba informácie o amerických antropologických prognostikoch vyznievajú vtedy aj teraz trochu „makareňkovský“, lebo vyjadrujú nádej na rýchle vygenerovanie talentov („Homo Gestalt“). Americkí prognostici predpokladali že sa takýto „supertalentovaní ľudia“ dajú vygenerovať v priebehu jednej-dvoch generácií. Nuž takto vyzerá výťah zo spomienok na pracovnú súčinnosť s Profesorom Miroslavom Tumom. Spomínam si, že medzi nami panovala ozajstná synergia i keď každý z nás mal svoje "muchy", svoje slabšie i silnejšie stránky. Nezmenili sme svet, ani Európu, ani plánovite budované Československo, ale zmenili sme sa trochu my a trochu sme pomohli Slovensku na jeho emancipačnej štátotvornej ceste. Spätý pohľad nesie aj

"štipku" trpkosti, že nie všetko sa vydarilo, ale začali sme cestu hľadania solidarity a ukázali sme sebe i slovenskej spoločnosti, že malí medzi veľkými nemôžu sa hrať na sebevoľných Jánošíkov a nemôžu si zamieňať rozdielny zmysel slov „vazal“ a „lokaj“. Solidarita nás učí, že všetci sme vazalmi doby do ktorej sme sa narodili, ale nemusíme byť jej lokajmi. Spolu s Tumom a ďalšími „dobrovoľníkmi vecí verejných“ sme sa naučili, že nie je umenie veci vyostrovat', ale umenie je hľadať pracovnú i spoločenskú „ekuménu“ a tvorivý dialóg. Myslím, že sme s Mirovom Tumom a ďalšími „dobrovoľníkmi“ pomáhali odbornej verejnosti uvedomovať si, že treba svet (jeho elity i plebs) vnímať nie akým sa fanfaronsky seba predstavuje, ale takým aký v skutočnosti je - t.j. krehký a chorľavý. Svet sa skladá z nás ľudí a my sme naozaj krehkí a chorľaví tvorovia. Ako takých nás treba aj manažovať. Dúfam, že nasledujúce generácie nebudú na Profesora Tumu a na jeho súputníkov pozerat' ako na tých, ktorí nedoviedli Slovensko a Európu do svetlých zajtrajškov, iba pripravovali ľudí na „crisis management“ a na spresňovanie diagnózy a terapie našich „dedičných chorôb“ nadmerného sebecka a nadmerného sklonu ku komótnemu žitiu aj vtedy keď nás molestujú krízy prechodu. Bohdaj, aby nové generácie nazbierali toľko síl aby dokázali sa vyvarovať našich slabostí a nezväčšovali slabosť potomných generácií. Profesor Tuma ako kantor doškolovania patril medzi tých ktorí varovali pred prázdny a lajdáckym optimizmom i pred hysterickým pesimizmom. Hovorieval o sebe že je optimistický pesimista a pesimistický optimista. Platí to nie len na neho.

Prof. Ing. Augustín Marián Húska, DrSc.
bývalý minister Ministerstva pre privatizáciu
a správu národného majetku Vlády Slovenskej republiky

Osobné vyznanie

(o mojom vzácnom priateľovi, učiteľovi,
vedcovi - polyhistorovi, kolegovi a radcovi,
univerzitnom profesorovi,
PhDr. Ing. Miroslavovi Tumovi, DrSc.)

Na začiatku tohoto spomínania musím priznať, že som bol zaskočený požiadavkou, ktorú mi pán profesor tlmočil pred pár dňami a v šoku som mu sľúbil niečo, čo som následne neolutoval, ale riadne som sa „zapotil“. Išlo totiž o načretie do hlbších závitov v mojom mozgu, kde sú uložené spomienky na vzácných ľuďoch. A medzi nich nepochybne Miro Tuma patrí.

Tento môj krajan z Turčianskej záhradky vstúpil do povedomia našej rodiny už v druhej polovici štyridsiatych rokov minulého storočia, keď s mojím starším bratom Kazom denne merali cestu od železničnej stanice v Martine až na kopec vedľa Slovenského národného múzea, kde sídlilo (a stále je) vynikajúce martinské gymnázium. Ja ako žiak základnej školy som vo svojom bratovi videl už vtedy takého „zastupujúceho“ otca, lebo ma v mnohom viedol skoro ako náš tatík, ale ako puberták som samozrejme skôr uveril mladšiemu. A tak napríklad Mirove trefné bonmoty boli v našej rodine známe ešte skôr, ako som ho mohol osobne poznať a vždy sme sa na nich dobre pobavili.

Na martinskú „jedenášťročku“ som chodil v r. 1956 – 59. V tom období vedľa budovy smerom ku Strednej zdravotnej škole (býv. Štefánikov ústav) bola postavená nová budova martinskej priemyslovky, ktorá mala „zásobovať“ strednými technickými pracovníkmi rozvíjajúci sa strojársky priemysel v Martine. Vtedy na priemyslovke už pôsobil mladý elektrotechnický inžinier Tuma, najskôr externe a potom na celý úväzok. Došlo to aj do budovy našej školy, že vedľa sa budujú fyzikálne laboratória na špičkovej úrovni. Až neskôr (o hodne rokov) som sa dozvedel, že za tým stál práve Miro. Osobne si myslím, že to bol impulz pre nášho vtedajšieho riaditeľa Jamrišku, aby začal vybavovať aj laboratória u nás a potom som viac hodín popoludní po vyučovaní strávil vo vynovenom chemickom.

Určite ťažko Miro znášal skutočnosť, že jeho sizifovské úsilie nakoniec poslúžilo v roku 1956 založenému prvému experimentálnemu pedagogickému inštitútu v Československu, ktorý bol umiestnený práve v budove priemyslovky. V tejto súvislosti pripomínam, že práve v tom období nastúpil zásluhou vtedy RNDr. (neskôr docenta) Martina Kleina na vznikajúcu katedru chémie PI v Martine aj RNDr. Otto Tomeček, jeden zo zakladateľov a druhý rektor UMB v B.Bystrici. Vtedy sa po prvýkrát v živote stretli Miro Tuma a Otto Tomeček. O tom druhom stretnutí neskôr. Aj po rokoch Miro s ťažkým srdcom spomínal, ako bojoval za to, aby jeho „dieta“, teda špičkové laboratória, ktoré boli vyhodnotené ako najmodernejšie vo vtedajšom Československu, „padli za obeť“ vyšším záujmom.

V období svojho pôsobenia na priemyslovke sa pustil aj do písania stredoškolských učebníc z elektrotechniky. Boli to mimoriadne úspešné celoštátne učebnice, z ktorých sa napr. učebnica Základy elektrotechniky I. a II. (spoluautori T.Hajach, E.Šteliarová) dožila 9 vydaní. Že bol nie-

len schopným inžinierom, ale aj výborným učiteľom, svedčia aj spomienky jeho žiakov – mojich rovesníkov, ktorí aj s odstupom času nadšene hovorili, ako doslova z rukáva sypal tabuľkové číselné údaje dôležité pre technickú prax a vďaka jeho pedagogickému majstrovstvu si ich dokázali osvojiť na celý život. On sám má úžasnú vizuálnu pamäť.

S odstupom času, už v Banskej Bystrici, keď som aktívne pôsobil v ČSVTS (pre mladších - Československý zväz vedeckotechnických spoločností, ktorý vznikol v r. 1954), uskutočnilo sa moje prvé osobné stretnutie s profesorom. Fungoval v Kabinete akosti ČSVTS, ja v potravinárskej spoločnosti, začínal sa v praxi uplatňovať KSRAV (Komplexný systém riadenia akosti výrobkov) vo všetkých priemyselných podnikoch, ale aj v nevýrobnej oblasti. Bola to vlastne obdoba systémov už skôr uplatňovaných napr. v Japonsku, USA a ďalších vyspelých priemyselných krajinách, napríklad tzv. Zero-systém, 100 bodový systém, Práca bez chýb, atď. Miro bol vtedy už doktor vied, výborný výskumno-vývojový pracovník vo výskumnom ústave podliehajúcom SAV, ktorý pôsobil v Martine. Každý mesiac tento VTS-kársky kabinet vydával zaujímavé publikácie, ktorých autormi boli striedavo: Tuma, Ondrásky, Tydlačka. V databáze Domu techniky ZSVTS Banská Bystrica som ich nedávno napočítal nie menej ako 40. Treba zase mladším zdôrazniť, že fungovanie vo VTS-ke bola - ako sa dnes hovorí, dobrovoľnícka činnosť za „vatikánsku menu“. Musím sa vyznať, že sme to od mladosti považovali za praktický prejav inžinierskeho stavu odviesť pre pokrok aj čosi navyše, nielen to, za čo nás platia. Žiaľ dnes sa to považuje skôr za prežitok, či dokonca za paranormálny jav, ktorý údajne nemá opodstatnenie v dnešnej trhovo orientovanej spoločnosti.

Po roku 1989 som o Mirovi Tumovi počul len sporadicky aj to skôr v súvislosti s jeho aktivitami v rámci redigovania časopisu „Personálny a mzdový poradca podnikateľa“. Až raz prišla moja manželka Julka celá rozžiarená so správou, že konečne počula v Žiline jednu brilantnú prednášku budúceho profesora pedagogiky. Keď povedala meno uchádzača, bolo mi jasné, že je to môj krajan. Stalo sa to myslím v r. 1991, alebo 1992 a od tých čias sa začína aj užšia spolupráca prof. Tumu s vtedy vznikajúcou UMB v B. Bystrici. To bolo jeho druhé stretnutie s Ottom Tomečkom, ktorý sa stal vtedy prvým prorektorom univerzity. Miro však pôsobil striedavo na niekoľkých fakultách UMB ako externista. V tom čase mali o neho záujem aj na východe – v Prešove. Pokiaľ si dobre pamätám, prednášal na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove celý rad andragogických predmetov, ale aj Pedagogickú prognostiku. Maximum času venoval skôr andragogike a často meral cestu vlakom na trase Martin – Prešov a späť. Zrejme aj to bol dôvod, že sa mu ponuka UMB pôsobiť na jej pôde zapáčila a postupne sa zvyšoval aj jeho úväzok. Podstatne sa zjednodušilo jeho dochádzanie do roboty. Bystrica bola hodne bližšie ako Prešov.

Využijem túto príležitosť, aby som uviedol ako jeden z dvoch ešte žijúcich „príbeh“ získania profesora pedagogiky na práve konštituovanú Fakultu prírodných vied UMB. Bolo to v septembri 1996, keď ma sekretárka dekana Ondrejku zavolať, aby som prišiel ku nemu. Pôsoobil som od roku 1992 na katedre chémie a od vzniku FPV v roku 1995 aj vo funkcii prodekana pre rozvoj. U pána dekana okrem neho bol vtedajší rektor Tomeček a mne dobre známy prof. Tuma. Po zvítaní mi dekan hovorí, že prof. Tuma nastupuje na našu fakultu ako garant pedagogicko-psychologických disciplín. Pre fakultu to bolo v tom období doslova „v hodine dvanástej“, pretože nás čakala akreditácia a keďže tieto disciplíny externe zabezpečovali vtedy už dôchodcovia dr. J. Kanda a dr. J. Balažia, hrozilo, že nám nebude akreditované učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov, ktoré boli pre fakultu nosné. Neučiteľské odbory boli v tom čase ešte „v plienkach“.

Druhá informácia pochádzala od Mira a rektor Tomeček sa ma najskôr spýtal: „Poznáš profesora Juraja Tölgyessyho?“ Ja: „Samozrejme, prednášal mi na Chemickej fakulte Rádiochémii“. A rektor hovorí: „Prof. Tuma navrhuje, aby sme ho vzali ku nám na katedru chémie“. Ja som sa len usmial a presviedčal ich, že takého vynikajúceho odborníka si predsa Chemicko-technologická fakulta STU nepustí. Vtedy som sa dozvedel po prvý krát absurdnú informáciu o praxi, ktorá sa začala uplatňovať na vysokých školách, že prepúšťali profesorov a docentov, ktorí dovŕšili 65 rokov. Rektor mi potom priblížil celú genézu tejto pre našu fakultu významnej udalosti približne takto: „Pravidelne sme sa spolu s Mirom (ktorý bol aj členom univerzitnej vedeckej rady) stretávali u mňa buď na katedre, alebo na rektoráte. Raz som sa Mira opýtal či by nemohol ešte niektorého profesora získať k nám do Bystrice na plný úväzok, dobre by bolo keby to bol človek s aprobáciou na výučbu chémie. Miro okamžite zareagoval, že by to mohol byť napr. spoluautor jeho knihy Atomistika v modeloch, pokusoch a prístrojoch - prof. Ing. Juraj Tölgyessy, DrSc, akademik Európskej akadémie vied a umení, ktorý už nikde neučí. Ja som súhlasil, Miro zdvihol telefón, Juraj Tölgyessy súhlasil a tak by sa obaja priatelia mohli spolu stretnúť pracovne na našej katedre. O Mira mala záujem Pedagogická fakulta, ale aj Ekonomická fakulta, lebo sa vtedy veľmi angažoval za rozvoj personalistiky a ľudských zdrojov. Enormne sa o neho zaujímala aj Fakulta humanitných vied, kde mu chceli zriadiť katedru andragogiky. Výborne sa poznali ako krajanovia s vtedajším dekanom doc. Štillom, ktorý ho veľmi ľúbil. Po dlhom uvažovaní sme na rektoráte však dospeli k názoru, že jeho pôsobenie na Fakulte prírodných vied je najnaliehavejšie“. Tol'ko informácia od rektora Tomečka. A tak sa stalo, že dávni priatelia a spolupracovníci sa stretli na katedre chémie a nespornú zásluhu na tom má Miro Tuma. Musel som to zdôrazniť v záujme historickej pravdy, pretože to na ďalší vývoj fakulty, katedry chémie, kvalifikačného rastu mnohých, dnes aj vo vedúcich akademických pozíciách sa nachádzajúcich docentov a profesorov UMB malo rozhodujúci pozitívny dopad.

Právom je možné označiť druhú polovicu 90-tych rokov a prvú polovicu desaťročia po roku 2000 ako zlaté obdobie katedry chémie a FPV všeobecne. Po akreditácii v roku 1997 získala fakulta práva konania vo všetkých stupňoch (doktorandské, habilitačné, inauguračné) vo viacerých študijných odboroch (medzi inými aj na katedre chémie), na čom významný podiel svojou impozantnou publikačnou aktivitou a právom viesť habilitačné a inauguračné komisie mali práve profesori Tölgyessy a Tuma. Nebojím sa potvrdiť, že bez ich prítomnosti na fakulte by nebol mohol inaugurovať v krátkej dobe prvý profesor didaktiky chémie na Slovensku po roku 1990 Otto Tomeček. Bez nich by nebolo možné z vlastných radov, ale aj z iných fakúlt na Slovensku i v Čechách „vyextrahovať“ už pod vedením prof. Tomečka veľký počet docentov a profesorov v didaktike chémie a iných príbuzných odboroch, PhD., RNDr. a PaedDr. Škoda, že po rokoch sa im nedostalo náležitého ocenenia, i keď čiastočnou „náplastou“ pre Juraja Tölgyessyho bol Čestný doktorát UMB udelený v r. 2011. Miro Tuma obišiel so Zlatou medailou UMB. Popravde treba uviesť, že obidvaja sú „vedení“ ako emeritní profesori na katedre chémie FPV, ale to je tak asi všetko. Škoda, zaslúžili by si za svoje úsilie aj v tomto období aspoň trochu pozornosti, pretože ich tvorivý potenciál ešte nie je vyčerpaný.

Čo ma na profesorovi Tumovi vždy fascinovalo, bola šírka jeho záberu tak v technických, ako aj humanitných odboroch. Stačí sa pozrieť na jeho fantastickú publikačnú aktivitu. Jednotlivé tituly zahŕňajú elektrotechniku, jadrovú energetiku, inžiniersko-medicínske disciplíny, strojárstvo, spaľovacie motory, pedagogiku, filozofické otázky, podnikanie u nás a vo svete,

riadenie kvality všetkých ľudských činností, duševné vlastníctvo, pôdohospodárstvo, ekológiu, atď., výpočet by bol ešte dlhý. Aj preto som si dovoľil v nadpise použiť slovo polyhistor, pretože Slovensko dnes už takýchto osobností nemá veľa. Pýtali sme sa ho veľa krát, ako to stíha časovo, byť tak publikačne produktívny. Priznal sa, že vstáva ráno už o štvrté a pokiaľ nevypíše dve plničky (rozumej klasické plniace perá), tak od stola nevstane. Pri ceste vlakom (Prešov, B. Bystrica, Bratislava, atď.) nebolo žiadnou zvláštnosťou, že si písal poznámky, aby mohol v klúde dopracovať kapitolu knihy, posudok, projekt.

Jeho cesta na pomyselný vedecký Olymp nebola jednoduchá. Všetko čo získal pred i za menom mu nepadlo ku nohám samo, ale tvrdo si to vydrel poctivou, systematickou, vedecky erudovanou prácou. Bol vždy náročný ku sebe a rovnako aj ku svojmu okoliu. Neznášal nikde neporiadok či šlendriánstvo, vo vede plagiátorstvo. Jeho otázky na obhajobách boli pre mnohých nepríjemné, viacerí mu to neskôr dali aj „pocítiť“. Profesor však nebol nikdy zákerný, jeho otázky smerovali k podstate riešeného vedeckého problému a ctili starú pravdu, že nie zo súhlasu, ale z pochybností sa rodí pokrok. Obohacoval svojimi názormi vedecké dišputy, obhajoby mali svoju potrebnú atmosféru náročnosti a po ich ukončení sme nemali nikdy pocit zbytočne stráveného času. Úžasné na celom procese bol jeho záverečný postoj, keď uchádzača dobre „vytrápil“ a jeho konečný verdikt bol kladný. Nepatril teda nikdy k tým, ktorí vyšplhajú sa na pomyselný vedecký Olymp (niekedy aj na chrbtoch iných) zavolajú dolu: „Odrežte laná“. Keď mohol pomôcť svojimi vedomosťami, literatúrou, odkazmi na informačné zdroje, odborným posúdením, nepoznal slová nie, nedá sa, nemôžem. Rovnako zodpovedne, ohľaduplne a vždy pripravený pomôcť v zložitých životných situáciách sa správa aj ku svojej životnej družke pani doktorke Lydke a celej rodine. Vždy nám s hrdosťou povypáva o úspechoch svojich blízkych a teraz najmä vnukov.

Moje spomínanie by bolo neúplné bez zvýraznenia jeho psychickej a fyzickej vitality. Vždy má po ruke vtip, bonmot, radu ako zlé zmeniť na lepšie. Okrem vedeckej práce nezanedbal ani starostlivosť o svoje hospodárstvo Pod Stráňami. Všetko tam má svoj zmysel aby konečný výsledok v podobe úrody bol čo najlepší. Môžem len potvrdiť, že šťava z jabĺk, ktorú vlastnoručne vylisuje, nemá konkurenciu v žiadnych supermarketových tzv. 100 percentných sukusoch. No a tá „šťava“ minimálne „dva krát destilovaná“ zo sliviek neohrozuje oči ani pečeň, je skutočne liekom na všetky zdravotné neduhy. Jeho zdravotný stav napriek vyššiemu veku je relatívne vynikajúci (najmä v porovnaní s jeho rovesníkmi), čo dokazuje konkrétnymi pracovnými výkonmi na záhrade, či okolo dcérinho domu.

Profesor Tuma pochádza zo železničarskej rodiny, čo zrejme ovplyvnilo aj jeho cit pre vedy technicky orientované, ale zároveň formovalo aj jeho povahové črty reprezentované pedantnosťou, nekompromisným dodržiavaním noriem a pravidiel tak v technológii, ako aj v medziľudských vzťahoch, schopnosťou odhadnúť svoje sily a schopnosti, riskovať len po únosnú hranicu a najmä byť čestným a podľa možnosti spravodlivým v zložitých životných situáciách. Otec ho často brával na rušeň, chcel mať z neho dobrého rušňovodiča, keď išiel na Hornú Štubňu a neskôr mu dal aj siahnuť si na riadenie tohto umného stroja. Už ako vysokoškolský profesor sa neraz odviezol do cieľa svojej cesty na motorovom rušni, aby si zasvätené podebatoval s obsluhou, zväčša so svojimi žiakmi z priemyslovky, a zároveň sa v duchu vrátil do svojich chlapčenských rokov.

Čo napísať na záver? Patrím medzi tú šťastnú generáciu slovenských inžinierov, ktorá mala možnosť vedomosti a skúsenosti získané aj pôsobením takých vynikajúcich osobností, ako je

prof. Tuma, uplatniť po väčšiu časť svojho profesionálneho života v konkrétnej praxi. To už dnes viacerí čerství absolventi žiaľ nezažívajú. Bolo mi ct'ou s profesorom spolupracovať aj na pôde UMB, kde sme zdieľali určitý čas spoločný kabinet. Nemal som veľa takých odborne a ľudsky fundovaných spolupracovníkov, ako je ON.
ĎAKUJEM PÁN PROFESOR!

Doc. Ing. Kamil Cejpek, PhD.
prorektor Univerzity Mateja Bela (2000-2003)
a prodekan Fakulty prírodných vied (1995-2002)

Čo nového vo vede?

(venované prof. Ing. Miroslavovi Tumovi, DrSc.
pri príležitosti 60. výročia ukončenia štúdia na vysokej škole)

„Čo nového vo vede?“ ... to je otázka, ktorou sa mi profesor Tuma nikdy nezabudol prihovoriť, keď sme sa stretávali počas jeho pôsobenia na chodbách na katedre chémie. Bolo to v rokoch 1996 až 2003. Ja som bol v tom čase „iba“ vedeckým pracovníkom a keďže som bol jediným, jeho otázka bola zrejme namieste. Veda vtedy nemala na katedre „ustlané“, a to ani personálne ani výskumnou infraštruktúrou, preto vedecké miesto bolo tak trochu exotické. Našťastie ja som sa venoval teoretickej a počítačovej chémii, takže som nebol odkázaný na drahé prístroje a vďaka (už vtedy veľmi kvalitnému) pripojeniu našej univerzity na internet som mohol komunikovať s kolegami (a využívať ich výpočtovú kapacitu!) v Bratislave aj v zahraničí. Napriek tomu som sa o svojich výskumných problémoch nemal s kým v Banskej Bystrici porozprávať, a preto ma o to viac tešil živý záujem profesora Tumu o môj výskum.

Len s odstupom času si uvedomujem, že to boli pre katedru chémie zlomové roky. Po približne dvoch desaťročiach existencie katedry najskôr v rámci Pedagogického inštitútu, neskôr Pedagogickej fakulty a od roku 1995 v rámci Fakulty prírodných vied totiž vtedy pod vedením doc. RNDr. Ivana Ružičku, CSc. dostala katedra chémie šancu prijať viacero nových členov a „expandovať“ tak na personálne riadne zabezpečenú katedru. Určite išlo o mimoriadne ťažkú úlohu, keďže vzhľadom na obmedzené (povedzme si otvorene, že prakticky nulové) vybavenie katedry bolo takmer nemožné pritiahnuť kvalitných odborníkov, ktorí by boli schopní a ochotní pomôcť katedre transformovať sa z čisto didakticky zameraného pracoviska na plnohodnotnú katedru chémie s odborným zabezpečením všetkých hlavných chemických disciplín a naznačiť hlavné výskumné smery pracoviska. Neprináleží mi hodnotiť, nakoľko sa túto šancu vtedajšiemu vedeniu podarilo využiť. Zo svojej terajšej pozície vedúceho katedry si uvedomujem, aká náročná úloha to bola. O to viac sa s obdivom a úctou k členom vtedajšieho vedenia čudujem, ako sa im podarilo presvedčiť také významné osobnosti ako je prof. Ing. Miroslav Tuma, DrSc. a neskôr prof. Ing. Juraj Tölgyessy, DrSc., akademik Európskej akadémie vied a umení, aby prišli do Banskej Bystrice a odovzdali kus svojho života, entuziazmu a mnohoročných skúseností nielen našej katedre, ale aj celej univerzite.

Po svojom príchode na katedru začali obaja profesori úplne prirodzene napomáhať rozvoju pracoviska v Banskej Bystrici, pričom veľa úsilia venovali nielen organizačnej práci vo vedeckých radách univerzity a fakulty, kde svojou autoritou pomáhali zvyšovať ich renomé, ale snažili sa pozdvihnúť aj kvalitu samotnej katedry. Ich pôsobenie na katedre otvorilo cestu pre inauguráciu v tom čase doc. RNDr. Ottovi Tomečkovi, PhD. v odbore Teória vyučovania chémie (bol prvým profesorom v tomto odbore na Slovensku), čo v krátkom čase umožnilo vytvoriť pracovisku vlastnú vedeckú školu v oblasti didaktiky chémie. Už v roku 1997 katedra chémie získala akreditáciu na doktorandské štúdium, habilitačné a inauguračné konanie v odbore Teória vyučovania predmetov všeobecnovzdelávacej a odbornej povahy, špecializácia Teória vyučova-

nia chémie. Jeho zásluhou sa mohli kolegovia zo Slovenska, ale aj zo zahraničia (najmä Českej republiky a Maďarska) inaugurovať a habilitovať na FPV UMB v Banskej Bystrici (inaugurovalo 6 profesorov, habilitovalo sa 16 docentov a doktorandské štúdium ukončilo 15 doktorandov). Ako uznávaní odborníci vo svojom odbore boli profesor Tuma a profesor Tölgyessy zvyknutí aktívne publikovať, preto sa snažili povzbudiť k zvýšenej publikačnej aktivite aj nás – mladších kolegov, okrem iného aj založením vlastného vedeckého zborníka Acta Universitatis Matthiae Belii, séria chémie. V neposlednom rade, ako výborní učitelia, sa odhodlane zapojili aj do pedagogického procesu a celým svojím srdcom sa venovali našim študentom. Vychádzajúc zo svojej profesijnej orientácie, profesor Tuma obohatil spektrum ponúkaných predmetov na magisterskom stupni pre budúcich učiteľov chémie aj environmentálnych chemikov o predmety Synergetika, Rozvoj ľudských zdrojov, Ekomanagement, Psychologické a sociálne aspekty ochrany životného prostredia, Manažérska komunikácia a pre doktorandov prednášal predmet Metódy vedeckej práce.

V roku 2003 mu bol právom udelený čestný titul „emeritný profesor“ na Katedre chémie Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela.

Na profesorovi Tumovi si najviac cením, že má odvahu nazývať veci pravým menom a vždy povie priamo, čo si myslí, aj keď to môže byť niekedy nepríjemné.

Vážený pán profesor, do ďalších rokov Vám úprimne želim pevné zdravie, inšpiratívne nápady pri odovzdávaní Vašich bohatých skúseností ďalším generáciám, príjemnú pohodu medzi svojimi blízkymi a dúfam, že Vás nikdy neopustí dobrá nálada a Váš nezabudnuteľný ostrovtip!

Doc. RNDr. Miroslav Medved', PhD.

Katedra chémie Fakulta prírodných vied Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Profesor Ing. Miroslav Tuma, DrSc.

Človeka v živote i práci stretne jedenkrát, či viackrát šťastie alebo ho obchádza. V súvislosti s osobnosťou prof. Ing. Miroslava Tumu, DrSc. musím s radosťou uviesť, že šťastie ma stretlo a povzbudilo viackrát. Ľudí, v plynúcom čase, spájajú rozdielne spoločenské podmienky, aktivity, pracovné činnosti, či osobné vzťahy. S dynamikou uvažovania, konkrétnosťou riešení a osobitým prístupom prof. Ing. Miroslava Tumu, DrSc. som sa prvýkrát stretol na pôde bývalého Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV v Bratislave ako začínajúci vedecký pracovník v pozícii zodpovedného riešiteľa projektu a úporne som rozmyšľal ako sa spoluřešiteľom priblížiť, uviesť do problému, systému práce, prezentácie a sprístupňovaniu výsledkov. Prelom v celom napätí urobil práve prof. Ing. Miroslav Tuma, DrSc. ako známy technický odborník a zároveň aj pedagóg. Neformálnym príchodom, úvodným rozhovorom a nápadmi jednoznačne ukázal, že v spolupráci, pri riešení spoločného projektu, je potrebné vzájomne sa rešpektovať a uznávať sa ako človek človeka, odborník odborníka. Prof. M. Tuma prinášal stále nové podnety a aktuálne potreby praxe spájali s teoretickým riešením. Okrem dynamickej odbornej erudovosti bolo potrebné veľmi pozitívne vnímať jeho rétorické umenie, takže účastníci sa nielenže inšpirovali v oblasti odboru, ale aj v oblasti dynamickej komunikácie – obsahovej i jazykovej komunikácie. Mal som teda šťastie sa s prof. Ing. Miroslavom Tumom, DrSc. pravidelne stretávať od 80-tych rokov 20. storočia pri riešení výskumných úloh Štátneho plánu základného výskumu – Pracovná výchova – účinný prostriedok spojenia školy so spoločenskou praxou a Podiel pracovnej výchovy, polytechnického vzdelávania a profesionálnej orientácie pri utváraní osobnosti žiaka základnej školy. Ďalším poľom našej spolupráce bol aj medzinárodný projekt – Skvalitňovanie procesu pracovného vyučovania a pracovnej výchovy pri rozvíjaní osobnosti žiaka, ktorý bol spoločnou úlohou Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV v Bratislave a Ústavom pracovného vyučovania a profesionálnej orientácie APV ZSSR v Moskve a ich spolupracovníkov. Získané poznatky, z riešení uvedených projektov, boli výrazne použité pri spracovávaní hesiel z oblasti pracovnej výchovy, polytechnického vzdelávania a profesionálnej orientácie pre Pedagogickú encyklopédiu Slovenska, ktorá bola vydaná v dvoch zväzkoch v rokoch 1984 a 1985.

Koncom 80-tych rokov sa moja spolupráca s prof. Ing. Miroslavom Tumom, DrSc. prerušila z dôvodu iných pracovných činností. Ale bolo pre mňa šťastím, že sme sa opäť stretli na pôde Univerzity Jána Amosa Komenského v Prahe s možnosťou prispenia, každý svojou odbornou časťou, do rozvoja andragogiky ako vednej disciplíny pedagogiky. V nadväznosti sme mali možnosť diskutovať o úlohách a perspektívach andragogiky, či o učebnom pláne tohto študijného odboru. Skúsenosť a rozhlád sa u profesora Tumu prejavili v rade návrhov, riešení a predovšetkým vo vzťahoch k študentom, ktorí v jeho osobe získali vynikajúci zdroj nových poznatkov a česť, že mali možnosť študovať u tak vynikajúceho odborníka.

Súhrnne je potrebné konštatovať, že prof. Ing. Miroslav Tuma, DrSc. je skutočne vynikajúci odborník, osobnosť a predovšetkým vzácny a ústretový človek. Verím, že môžem uviesť za všetkých ľudí, ktorí s ním spolupracovali, kontaktovali sa a riešili veľa odborných i spoločenských otázok, že mali sme životné šťastie byť jeho blízkymi spolupracovníkmi a priateľmi.

Prof. PaedDr. Ján Danek, CSc.

dekan Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Vybraná časť z duchovných produktov významného vedca s orientáciou na bývalú pedagogiku dospelých, ako aj na andragogiku v súčasnosti v Slovenskej republike

Prof. PhDr. Ing. Miroslav Tuma, DrSc., PhD.

Pre nás andragógov je chvályhodné, že elektrotechnik sa venuje i k andragogike, a to úspešne na vynikajúcej vedeckej úrovni. Prof. Tuma v roku 1954 ukončil štúdium na Fakulte elektrotechnického inžinierstva SVŠT v Bratislave, odbor: konštrukcia elektrických strojov a elektrických prístrojov, ba v roku 1975 ukončil štúdium externej aspirantúry na Výskumnom ústave inžinierskeho štúdia pri ČVUT v Prahe. V rokoch 1968 – 1970 ukončil Doplnkové pedagogické štúdium učiteľov odborných predmetov, SVŠT Bratislava u prof. Nováka. Inžinierske štúdium začal spájať s pedagogickými vedami. Pozoruhodné boli jeho knižné tvorby, vydané v slovenských a českých vydavateľstvách. Sú to napríklad: Tuma, M.: Elektrické meracie prístroje - 1. vydanie – Bratislava: Štúdium krátkych filmov, 1965; Tuma, M.: Villamos mérések. 1. vyd. Bratislava. SPN, 1967; Tuma, M. – Binder, R.: Automatizácia – 2. vyd. – Bratislava: Alfa, 1982; Tuma, M. – Bilý, M.: Prevádzkové podmienky strojov - 1. vyd. – Bratislava: Strojnícka fakulta Slovenskej vysokej školy technickej, 1985 a ďalšie významné knižné práce.

V roku 1987 dochádza u doc. Tumu prelomové obdobie. Zostáva síce pri traktovaní technickej tvorby, pod vplyvom však venuje pozornosť koncipovaniu hesiel Pedagogickej encyklopédie Slovenska (zostavovateľ a vedúci autorského kolektívu obidvoch zväzkov akademika Ondreja Pavlíka) – avšak intenzívne pracuje na novej úlohe jednak v komisiách rôzneho charakteru, jednak pri tvorbe hesiel (Bratislava, Veda – SAV 1., A-O, 744 strán; 2. P-Ž, 704 strán). Išlo o vážne úlohy celoslovenského charakteru. Pravdou je, že dvojzväzkový lexikón akceptoval a realizoval ideologické zámery starého režimu, boli však realizované a tvorené aj všeludské hodnoty.

V uvedenom období nastali postupne isté politické uvoľňovania i v pedagogike dospelých. I Osvetový ústav v Bratislave permanentnejšie vydával knižné práce – monografie v rámci Encyklopédie osvetového pracovníka. V rokoch 1972 – 1989 v rámci Encyklopédie bolo vydaných 22 knižných prác, z ktorých niektoré mali lepšiu úroveň, zvyrazňovali sa požiadavky skvalitňovania pedagogiky dospelých na Slovensku. K ním patrila monografia PhDr. Ing. Miroslava Tumu, CSc., zverejnená pod názvom: Metódy výchovy a vzdelávania dospelých, Bratislava: Obzor 1987, 436 s. Monografia vznikla k podnetu Hlavnej redakcie Pedagogickej encyklopédie Slovenska. Sám autor konštatuje: „V publikácii ide o novú sústavu metód vzdelávania dospelých...“ (Tuma, M.: Metódy výchovy a vzdelávania dospelých, s. ť., 1987).

Že, je tomu tak, môžeme sa presvedčiť i tým, že i po roku 1987 odborníkom je uznanou publikáciou. Škoda, že zatiaľ nedošlo (k upravenej forme) novému vydaniu. Monografia hodnotíme za modernou prácou i v súčasnosti.

Zásluhou prof. Tumu už počas pedagogiky dospelých (od roku 1989) sa stretávame s problematikou synergetiky. Synergetika skúma vždy prejavy kombinovanej spoločnej súčinnosti spo-

lupracujúcich subsystémov. Tomuto stavu zodpovedá anglický názov: „joint effort“, alebo „cooperative phenomena“ a v slovenčine sa používa vystihujúci pojem spolupráca – súčinnosť“, vysvetľuje vedec prof. Tuma vo svojej knihe. Tento subsystém bol z jeho strany nielen deklarovaný, ale aj používaný najmä vzdelávacími subjektami, napríklad lektor (učiteľ), mikroskupina účastníkov vzdelávacieho procesu a pod.

Jedine čo môže byť v traktovenej monografii diskutabilné, prízvukovali sme už pri vydaní hodnotenej publikácii, že uvádza tzv. „inovačné tendencie“ prednáškach, seminároch, cvičeniach atď., zoradených do 0° – 3°, 5° – 7° inovačných stupňov výchovy a vzdelávania dospelých.

Pravda, nebudeme sa po roku 1987 k tomu vracat', keby však došlo k novému vydaniu monografie, bolo by to iné. Je však mimoriadne osožné a vzácne, že prof. Tuma i v súčasnej dobe zveľaďuje súčasnú vedu i andragogického charakteru, predovšetkým riešením manažérskych prác celoštátneho charakteru. Len sa pozrime na jeho práce. Jedným z nich je i jeho publikácia: „Úspešnosť jednania podnikateľov“. Práca jednoznačne súvisí s profesijnou andragogikou, dotýkajúcou sa i otázok sociálnej andragogiky.

Popri jeho úspešných vedeckých prác považujeme za potrebné, aby sme sa mu poďakovali za tvorivú prácu, ktorú pre nás urobil ako člen doktorandskej komisie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave v rokoch 1998 – 2010.

Patrí sa, aby sme stručne uviedli jeho zásluhy na poli vedeckého rastu z andragogickej vedy pre Slovenskú republiku a pre zahraničie vo výchove doktorandov ako členovi skupiny.

Dňom 13. januára 1998 na Filozofickej fakulte UK v Bratislave s rozhodnutím dekana FF UK došlo k schváleniu Spoločnej odborovej komisie (SOK) na odbore Andragogiky na Katedre andragogiky FF UK v Bratislave. Uvedeným dňom došlo k tajnému hlasovaniu predsedu a tajomníka SOK odboru Andragogika. Za predsedu SOK nového odboru jednomyselne bol zvolený prof. PhDr., PaedDr. Ján Perhács, CSc., a za tajomníka SOK odboru Andragogika jednomyselne PhDr. Július Matulčík, PhD. Vedúcou Katedry andragogiky na FF UK v Bratislave bola Doc. PhDr. Viera Prusáková, CSc.

Návrh na predsedu SOK, tajomníka SOK a členov komisie SOK bol postúpený na Ministerstvo školstva SR v Bratislave, ktoré dňom 24. januára 2001 č. 199/2000 – 51 – ÚP pod evidenčným číslom 240/2000 menovalo Spoločnú odborovú komisiu pre odbor Doktorandského štúdia: 75 – 22 – 9 Andragogika zriadená podľa § 22 odsek 4 zákona č. 172/1990 Zb. O vysokých školách v znení neskorších predpisov.

Sídlo komisie:

Filozofická fakulta Univerzity Komenského

Gondova 2

818 01 Bratislava

Zloženie komisie:

Predseda: Prof. PhDr. PaedDr. Ján Perhács, CSc.

Filozofická fakulta UK, Bratislava

Tajomník: PhDr. Július Matulčík, CSc.,

Filozofická fakulta UK, Bratislava

Členovia: prof. Ing. PhDr. Jozef Konôpka, CSc.,

Filozofická fakulta UK, Bratislava
Prof. PhDr. Štefan Švec, CSc.,
Filozofická fakulta UK, Bratislava
Prof. Ing. PhDr. Miroslav Tuma, DrSc.,
Prírodovedecká fakulta UMB, Banská Bystrica
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.
Pedagogická fakulta UK, Bratislava
Doc. PhDr. Viera Prusáková, CSc.,
Filozofická fakulta UK, Bratislava
Doc. PhDr. Anna Tokárová, CSc.,
Filozofická fakulta PU, Prešov
Doc. PhDr. Anna Preinerová, CSc.,
Filozofická fakulta UK, Bratislava

K renomovaným členom komisie patrili i prof. Ing. PhDr. Miroslav Tuma, DrSc., ktorý so svojou vážnosťou pomáhal nám až do roku 2010 – do ukončenia našej doktorandskej komisie (10 rokov komisia bola jedinou komisiou doktorandského štúdia na Slovensku). Vďaka Ti pán profesor! So svojou exaktnou vedomosťou si nám pomáhal zveľaďovať našich študentov doktorandského štúdia.

Osobitne Ti ďakujem za podporu nielen v doktorandskom štúdiu, ale aj pri rozličných konferenciách, tvorách lexikónu, ako aj pri tvorbe vedeckého slovníka: *Výchova a vzdelávanie dospelých – Andragogika – Terminologický a výkladový slovník – 7 zväzok* (Hotár, V. – Paška, P. – Perhács, J. a kol.)

Celoštátny predseda Spoločnej odborovej komisie (SOK)
na odbore Andragogika na FFUK v Bratislave v rokoch 1998 -2010:

Dr.h.c. Prof. PhDr. PaedDr. Ján Perhács, CSc.,

Čestný člen v českej andragogické spoločnosti (ČAS) – Praha

Externý člen Maďarskej akadémie vied v Budapešti

Čestný člen Komisie pedagogických a andragogických vied

Maďarskej akadémie vied v Budapešti

Spoluzakladateľ pedagogiky dospelých na Slovensku

Zakladateľ sociálnej andragogiky

Prof. PhDr. Ing. Miroslav Tuma, DrSc. PhD. Príhovor k vydaniu personálnej bibliografie

Vydanie personálnej bibliografie sa považuje za príležitosť, kedy možno k strohému zoznamu bibliografických odkazov daného autora pridať aj osobnejší príhovor jeho spolupracovníkov. S potešením využívam túto možnosť a rada by som sa zastavila nielen pri publikačnej činnosti prof. M. Tumu – tú nakoniec dokumentuje najlepšie jeho personálna bibliografia, ale aj pri iných rovinách jeho vedecko-pedagogického pôsobenia, v ktorých som mala česť s ním spolupracovať. Je to zhruba tridsať rokov ako sa začala pravidelne stretávať redakcia tvorcov Pedagogickej encyklopédie Slovenska a postupne sa kreovalo tvorivé jadro autorov, oponentov, dokumentačných výskumníkov, ilustrátorov a ďalších spolupracovníkov encyklopédie. Na týchto skutočne pracovných stretnutiach upútal moju pozornosť člen redakcie, pre ktorého bol sľub záväzkom, ktorý vždy doniesol mesačnú úlohu splnenú, heslá napísané či zoponované, archívne materiály z Matice slovenskej vyhladané. A ako sa to už stáva pracovitým ľuďom – postupne sa, okrem autorských a oponentských prác, na neho presunula ťarcha výskumnej dokumentaristiky z archívov matice k heslám z rôznych komisií a jeho podiel na konečnej podobe encyklopédie je obrovský a nezastupiteľný.

Súčasne, v tomto období autorsky prof. M. Tuma vstupuje do teórie výchovy a vzdelávania dospelých početnými štúdiami v časopise *Osvetová práca* a vydáva dosiaľ študijne inšpirujúcu monografiu *Metódy výchovy a vzdelávania dospelých* (Bratislava, Obzor 1987, 436 s.). Problematika výchovy a vzdelávania dospelých sa mu na ďalšie roky stane leitmotívom jeho tvorivej práce publikačnej, vzdelávacej, expertnej, aplikačnej. Vďaka svojmu širokému poznatkovému záberu dokáže sa na problematiku pozeriť nielen ako didaktik – z vnútra problému, ale aj zo širokých politicko-ekonomických súvislostí vývoja spoločnosti, vstupu informatizačných, globalizačných a ďalších vývojových trendov.

Nové etapa spolupráce s prof. M. Tumom je zviazaná s pôsobením na Katedre andragogiky (do akademického roku 1992/1993 Katedry vysokoškolskej pedagogiky, výchovy a vzdelávania dospelých) Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v turbulentnom období spoločensko-politických a hospodárskych vývojových zmien na Slovensku po roku 1990. Katedra hlboko reflektovala spoločenské zmeny, prechádzala náročnou obsahovou a personálnou prestavbou. Prof. M. Tuma mal významné miesto nielen v interných diskusiách o celkovom študijnom obsahu odboru s predstaviteľmi katedry – prof. PhDr. Vierou Prusákovou, CSc., prof. PhDr. Paed. Jánom Perháčsom., CSc., Doc. PhDr. Júliusom Matulčíkom, CSc. a ďalšími, ale ako externý učiteľ fakulty aj vo výučbe nových predmetov zaradených do študijného obsahu odboru (prognostika, rozvoj ľudských zdrojov).

Od tohto obdobia možno sledovať plné sústredenie tvorivých síl prof. M. Tuma na problematiku výchovy a vzdelávania dospelých, a to ako v teoretickej a publikačnej činnosti, vo výučbe na univerzitách, tak v praktickej, v pôsobnosti vo vzdelávacích agentúrach.

Doplniť konkrétnosti?

V priebehu rokov spolupráce na viacerých projektoch som postupne spoznávala prof. M. Tumu aj po jeho ľudskej stránke ako vynikajúceho, múdreho, mimoriadne pracovitého a pri-

ateľského človeka. Človeka, na ktorého plne platí krédo G. B. Shawa „Čím tvrdšie pracujem, tým viac žijem. Pre mňa nie je život krátkou sviečkou. Je akousi fakľou, ktorú chvíľu držím. Prv, ako ju odovzdám budúcim pokoleniam chcem, aby sa rozhorela, čo najjasnejšie.“

Predkladaná bibliografia ukazuje, že publikačný a vedecko-pedagogický život Prof. PhDr. Ing. Miroslav Tuma, DrSc. PhD. je neobvykle bohatý. Moje poznanie tejto skvelej osobnosti mi hovorí, že ešte zďaleka nie je ukončený. Spolu s celou Katedrou andragogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a jej študentmi sa tešíme na ďalšie múdre slová pána profesora.

Doc. PhDr. Rozália Čornaničová, CSc.

Katedra andragogiky, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

V službách tvorivosti

S úctou profesorovi Miroslavovi Tumovi

Jedna stará indická múdrosť hovorí: „Keď je žiak pripravený, učiteľ sa objaví.“ Ale kto sa s ňou stretol už ako zrelý učiteľ, môže sa nad ňou tiež pousmiať – a aspoň sám pre seba si k nej aj dodať: „Keď je učiteľ pripravený, žiak sa objaví.“

Koľko učiteľov a koľko žiakov sa stretlo v živote nášho vzácného jubilanta – univ. prof. PhDr. Ing. Miroslava Tumu, DrSc., emeritného profesora Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici? Jeho vlastných učiteľov by sa „zaniatený hľadač“ dopočítal iste len veľmi ťažko, hoci úplne nemožné by to nemuselo byť; avšak jeho žiakov by sa určite nedopočítal vôbec, aj keby onen „hľadač pravdy“ mal ihneď k dispozícii všetky pedagogické zoznamy študentov, ktoré sú s pôsobením profesora Tumu ako učiteľa na rôznych školách späté. Učiteľ jeho formátu totiž vyžaruje ďaleko za rámec „všetkých tried“, v ktorých ako pedagóg vystupoval: jeho myšlienky pôsobia, ak si ne-tradične posluším aj starým latinským výrazom, známym (hoci v iných súvislostiach) najmä právnikom – „erga omnes“ – voči všetkým, ktorí s nimi prišli do styku. A tu o nijakom „úplnom výpočte“ žiakov a študentov profesora Tumu nemôže byť žiadna reč.

Prostredie, ktoré formovalo jeho vedeckú a pedagogickú osobnosť, ako ho poznávame z rôznych spomienok, vypovedá o širokej rozmanitosti ľudských osudov, s ktorými prichádzal do styku: nielen na ceste „od vlastných žiackych knížiek k vlastnému zapisovaniu známk do vysokoškolských indexov“, ale trvale aj naďalej... S úctou na mnohých spomína, bez ohľadu na to, či sa s nimi stretol v robotníckom, akademickom alebo inom pracovnom prostredí.

Zo širokého spektra rôznych ľudí, ktorých na svojej „cestě životom“ bližšie spoznal, nemôžem však v tomto skromnom laudatiu nespomenúť aspoň niekoľko z významných mien slovenskej kultúry, ktorí ho na jeho „medzi generačnej ceste po slovenskej roli národa dedičnej“ – od začiatkov formovania jeho dnešnej výraznej akademickej osobnosti – v jeho tvorivom postupe ovplyvnili: Dominik Tatarka (bol priamo aj jeho triednym učiteľom), Eugen Jóna, Rudo Brtáň, Rudo Móric, Zora Jesenská, Milan Rúfus...

Ved' aj vo svojej vedeckej práci – čomu venoval profesor Tuma viacej tvorivej energie, ako porozumeniu podstate ľudskej tvorivosti a jej vedeckému vysvetľovaniu?

Patrí ku generácii slovenských intelektuálov, ktorých rodinné prostredie a najbližšie okolie od detstva učilo vážiť si užitočnú a poctivú prácu v každej profesii a merať hodnotu človeka podľa pravdivosti jeho slov a ušľachtilosti jeho skutkov. Najmä obdobie jeho detstva, dospievania a ranej dospelosti bolo veľmi pohnuté: následky „prvej“ vojny a vlastné prežívanie „druhej“ svetovej vojny... A po nich – už ako zrelému mladému človeku, to znamená, aj už „dospelého chápa-júcemu“ – nasledujúce komplikované spoločensko-politické pomery, ktoré mnohých z jeho generácie natrvalo poznamenali... Tam sa však formovala aj jeho neobyčajne silná vôľa byť v maximálne možnej miere užitočný spoločnosti, v ktorej žije. Okolnosti môžu byť akokoľvek nepriaznivé, ale vôľu čestného človeka nielen poctivo žiť, ale aj v tých najnepriaznivejších pomeroch čo najviac užitočného vytvoriť a odovzdať iným, zlomiť nemôžu. A v tom profesor Tuma obdivuhodne neustal dodnes!

Okamžite na mňa zapôsobil, keď sa mi pri našom prvom osobnom stretnutí v Úrade priemyselného vlastníctva SR v Banskej Bystrici, kde som v tom čase pôsobil aj na právnickej fakulte, mne podstatne mladšiemu, už ako významný senior veľmi priateľsky prihovoril. Ihneď mi bolo jasné, že mi prejavila priazeň veľká osobnosť s tvorivým zanietením a prajnosťou pre všetkých mladých ľudí, ktorých chápe ako svojich „poslucháčov“, či už ich mal niekedy aj priamo pred sebou v posluchárni, alebo tuší ich „echo“ aj mimo nej, i keď s nimi do osobného styku predtým neprišiel. Avšak skutočné dimenzie jeho vzácnej ľudskej osobnosti som od tohto nášho prvého osobného stretnutia ešte iba začínal spoznávať. Naše viacročné spoločné členstvo v redakčnej rade odborného časopisu Duševné vlastníctvo, vydávaného týmto úradom, mi na to ponúklo množstvo príležitostí. A náš profesionálny záujem o otázku tvorivosti sa tak mohol ďalej rozvíjať aj vo vzájomných interakciách.

Slovenská spoločnosť dnes stojí pred veľmi náročnými výzvami, ktoré nemôže riešiť zotrvačné myslenie. Kdekoľvek sa obzrieme, vidíme množstvo problémov, ktorých bremeno ťaží všetky súčasné generácie. Bolo by zbytočné ich tu konkrétne pomenúvať, sú do očí bijúce a všade sa o nich hovorí aj píše, i keď z rôznou mierou chápania ich príčin a odbornosti v navrhovaných riešeniach. To platí aj o tzv. decíznej sfére, ktorú ovplyvňuje predovšetkým politická a mediálna kultúra, na ktorú Slovensko pravdivo nemôže byť hrdé.

Na ich riešenie však aj profesor Tuma dlhodobo ponúka množstvo vysokokvalifikovaných podnetov. V tomto období sa konala v Centre vedecko-technických informácií v Bratislave národná konferencia „Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky – poznatkami k prosperite“. Ponúkla priestor na diskusiu medzi zástupcami organizácií výskumu a vývoja, sektora vysokých škôl, štátneho sektora, ako aj podnikateľského sektora a neziskového sektora. Očakáva sa výraznejší vstup podnikateľskej sféry do výskumu, vývoja, inovácií, ale aj čo najefektívnejšie trhové zhodnotenie prostriedkov vložených do vedy a výskumu z verejných zdrojov.

Konferenciu zahájil svojím úvodným slovom minister školstva, vedy, výskumu a športu SR a všetky referáty, ktoré na nej odzneli, majú zásadný význam pre ďalšie smerovanie slovenskej spoločnosti a jej rozvoj v európskom aj globálnom kontexte. Ak si však pripomenieme čo i len názvy týchto zásadných referátov, nie sú to aj témy, ktorým sa profesor Tuma dlhodobo vedecky a pedagogicky už v značnom predstihu venoval a naďalej venuje? „Priorizácia tém = koncentrovanie obmedzených zdrojov“, „Dunajská stratégia – podpora budovania prosperity v podunajskej oblasti“, „Nový rámcový program EÚ pre výskum a inovácie – Horizont 2020 a perspektívy účasti SR“, „Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR – pohľad Ministerstva hospodárstva SR“, „Príprava operačného programu výskum a inovácie“, „Kľúčové technológie a ich inovačných dopad na zvýšenie konkurencieschopnosti a trvale udržateľný rozvoj spoločnosti“): – ku každej z týchto tém možno nájsť množstvo myšlienok stimulujúcich kreatívne riešenia v bohatej publikačnej činnosti profesora Tumu.

V zhodnom období aj Ministerstvo kultúry SR zverejnilo druhú verziu „Stratégie rozvoja kultúry na roky 2014 – 2020“. Pre oblasť kultúry ide o porovnateľne významný dokument, ako je pre oblasť hospodárstva „Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky – poznatkami k prosperite“. A je to opäť na prvom mieste otázka tvorivosti, bez ktorej sa nijaký identifikovaný problém nevyrieši.

Osobnosť profesora Miroslava Tumu je príkladom odhodlania navodzujúceho optimizmus, že niet takého problému, pred ktorým možno rezignovať, ak ťaživo dolieha na človeka a spoločnosť,

v ktorej žije, pretože z každej problémovej situácie, osobnej aj spoločenskej, musí sa nájsť pozitívne kreatívne riešenie. Inej cesty niet.

Toto chápem ako pre všetkých inšpirujúce životné krédo nášho vzácneho jubilanta.

Prof. JUDr. Ján Švidroň, CSc.

riaditeľ Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied Slovenskej republiky, Bratislava

Miroslav Tuma a Rada národnej kultúry v Martine

Tieto dva pojmy a ich významy spolu úzko súvisia. Prvý z nich predstavuje významnú osobnosť slovenského akademického sveta a druhý spoločenstvo osobností so vzťahom k dejinám mesta Martin, k jeho budovaniu a perspektíve v najširších spoločenských a kultúrnych súvislostiach.

Úzky súvis medzi obidvoma entitami sa rodil dlhodobo. Možno povedať od mladých rokov Miroslava Tumu, od čias, v ktorých mladý študent martinského gymnázia vstúpil do samovzdelávajúceho spolku Jozefa Škultétyho a stal sa jeho predsedom: nepochybne práve v tomto postavení vnímal v širokých historických rozmeroch historické turčianskosvätomartinské poslanstvo a prevzal z nich do svojho osobného programu impulzy, ktoré mohli mestu Martin napomáhať novými snahami o jeho rešpekt a vážnosť v slovenskom živote.

Mesto Martin si naznačené kvality získalo v zápasoch o slovenský „byt“. V roku 1707 bol v martinskom stoličnom dome vytvorený spis Memorialis, do ktorého vtedajšie predstavenstvo Turčianskej stolice vložilo myšlienky o ťažkej situácii hornouhorských (rozumejme slovenských) stolíc v dôsledku hospodárskej politiky povstania Fraňa II. Rákociho. Hrozil nielen bankrot Horného Uhorska, ale i hladomor a sociálny rozvrat krajiny. Odvážni Turčania, predstavitelia a vyslanci stolice Melichar Rakovský a Krištof Okoličáni, ktorí na Onódskom sneme 6. júna 1707 predniesli Memorialis s požiadavkami na zastavenie vojnového ťaženia, na mieste zahynuli: šable kuruckých generálov preliali krv turčianskych martýrov. Cesta k rozvoju solidarity hornouhorských stolíc, ktorá by sa rodila z vôle župných zastupiteľstiev bola zahataná, Turčianska stolica vyškrtnutá zo zoznamu slovenských stolíc, stoličné insígnie pohanené.

Odkaz smutno-slávneho spisu sa dostal do rodiaceho sa slovenského vedomia a presvedčenia. Michal Miloslav Hodža v básnickej skladbe Matora zaznamenal silu turčianskej bolesti, z ktorej vyrástli nové turčianske a martinské rozhodnutia, medziiným málo známy – rozsahom mohutný – podporný postoj za prijatie spisovnej slovenčiny, ktorý v Turci v roku 1842 zorganizoval v turčianskych zemianskych kruhoch rodolub Ďurko Košút. Obrazne povedané: bez Ďurka Košúta a jeho petície by sa omnoho ťažšie uskutočňovala kodifikácia spisovnej slovenčiny v roku 1843. Rovnako je málo známy martinský Pamätný spis, ktorý sa rodil začiatkom roka 1849 v martinskom stoličnom dome, predložený v apríli toho roku cisárovi Františkovi Jozefovi I., s požiadavkou na vytvorenie samostatnej slovenskej, od Uhorska oddelenej korunnej krajiny, ktorá by spravovala všetky slovenské veci a zabezpečila rozvoj slovenského národného života v kruhu európskych národov. Bol to historicky prvý deklarovaný prejav túžby Slovákov vytvoriť samostatný slovenský štát.

Omnoho známejšie sú martinské memorandá a deklarácie, ktoré prišli neskôr: Martin sa stal stredom, skutočným centrom gravitatis Slovenska. Na jeho pôde sa zrodili epochálne činy: prijatie Memoranda národa slovenského v roku 1861, založenie Matice slovenskej, Živeny, Kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku, vydávanie Národných novín a Slovenských pohľadov, celý rad slovenských obrán, podnetov, iniciatív, formovanie slovenskej politiky a hospodárskeho života až po Deklaráciu slovenského národa v roku 1918.

Naznačené – málo známe i dobre známe – podujatia Slovákov, ktoré ich priviedli na samotný prah slobodného politického, hospodárskeho a kultúrneho života, sa rodili zásluhou rozličných

ad hoc spoločenstiev slovenských osobností, ktoré by sme mohli nazvať slovenskými radami – radami národnej kultúry slovenskej. Tieto neformálne i štatutárne ustanovené rady riešili otázky slovenskej kultúry v najširšom slova zmysle. Podľa Fedora Ruppeldta, ktorý sa do slovenských dejín zapísal prácami o „koncentracii“ – sústreďovaní slovenských síl na pôde historického Turčianskeho Svätého Martina, pod kultúrou treba rozumieť „nielen literárnu – rečovú kultúru, t. j. spisbu, knihy, noviny, k tomu školy, divadlo, umenie, najviac nábožensko-cirkevné a nejaké sociálno-politické prejavy, ale aj stavby, mestá a dediny, mosty a železnice, remeslá a kupectvo, práca pluhu i kladiva“. Vo všetkých týchto oblastiach sa Martin vyznačil ako sídlo zrodu a budovania národných ustanovizní, akými sú dnes Slovenské národné múzeum, Slovenská národná knižnica, Slovenský národný archív, Slovenská národná galéria a v istom zmysle i Slovenské národné divadlo. V Martine začas sídlila Slovenská vysoká škola technická, Československý i Slovenský Červený kríž, Martin bol sídlom slovenského hasičstva, Slovenskej remeselníckej a obchodníckej jednoty, Štátneho ústavu pre zveľaďovanie živností a celého radu ďalších inštitúcií a spolkov, ktoré si považovali za česť emblematicizovať svoje pôsobenie nielen slovenským centrom vytvoreným prirodzene v strede Slovenska, v Martine, ale i symbolom sv. Martina, t. j. schopnosťou rozdávať kultúru na spôsob solidarity so všetkými zložkami a subjektmi slovenského života.

Toto historické poslanstvo, z ktorého vzišiel celý rad dobrých darov Slovensku, prerušili päťdesiate roky 20. storočia, ktoré zastavili „kairos“, príhodný a žiživý čas pre rozvoj kultúrneho Martina. Bacílkovskú brutalitu pocítili Matica slovenská, Vydavateľstvo Osveta, Slovenské národné múzeum, martinská inteligencia vyvezená v Akcii B z Martina, v neposlednom rade i pamiatkové jadro milovaného slovenského mesta – „zrenice národa“. A hoci bol Martin práve v tomto období silno industrializovaný a v strojárstve zaujal v slovenskom i česko-slovenskom kontexte centrálnu postavenie, kultúra to v Martine nemala jednoduché. Predstavitelia vládnucej strany sa ju usilovali marginalizovať. No predsa sa osvedčila, a to na rozličných miestach: napríklad pracovníci Matice slovenskej ako sa len dalo bojovali s ideologickými limitmi, a vykonali kus dobrej práce na poli slovenského knihovníctva, archívnictva, múzejníctva, etc. Obnovovali historickú pamäť a dávali Slovensku nádej na slobodné časy.

Kultúra v Martine sa osvedčila i na ďalších miestach: nielen v humanitných oblastiach, ale i v rozvoji technických vied, priemyslu zvlášť. Zasadil sa o to Turčan, Vrúťčan a Martinčan profesor Miroslav Tuma aktivitami, ktoré sa rodia v civilizačných procesoch, posúvajú ich vpred a prejavujú sa v podobe podnetov a úsilí tvorivých osobností.

Miroslav Tuma, dedič staroslávnej martinskej agility, sa do dejín Turca, zvlášť Martina, zapísal nielen ako erudovaný učiteľ, ale aj ako architekt výnimočných projektov. Tie mali a mohli nadviazať na „budoviská“ starého Martina, ktoré rástli ponad storočia v podobe celoslovenských i medzinárodných iniciatív a počínov.

Profesor Tuma bol členom rozličných pedagogických, vedeckých i akademických grémií, v ktorých sa ponajprv ako mladý inžinier prostredníctvom technologického projektu podieľal tak na koncipovaní, ako aj na programovo-pedagogickom ustrojení priekopníckej Strednej priemyselnej školy strojníckej v Martine. Omladil jej pedagogický „fortiel“ osadený na osvedčených „philadelphiovských“ organizačno-pedagogických skúsenostiach z celoslovensky oceňovaného pôsobenia Štátneho ústavu pre zveľaďovanie živností, osobitne remesiel. Pamätám sa živo doteraz, ako rástla budova martinskej priemyslovky a v nej a s ňou neskôr i tri generácie technikov.

Vyrástli z nich nielen agilní študenti vysokých technických škôl, ale i „technické mravce“ – pracovníci celého radu strojárnských tovární: mnohí z nich sa celoživotným údelom na národa „technickej roli“ obetovali Martinu. Boli to – obrazne povedané – v istom zmysle „Tumove deti“, ktoré šíрили z martinskej Hostihory zvest’ o jeho podnetnom učiteľstve vo viacerých odboroch, ale i o jeho „otvorenej“ hlave, ktorú vtedajší život pozýval do rozličných rozvojových koncepcií a zápasov. Bol ich celý rad: zasvätené o nich píše Tumovi blízki spolupracovníci a generační druhovia. Keď čítam ich uznanlivé vyjadrenia o nevšedných schopnostiach Miroslava Tumu, vynárajú sa mi v pamäti najmä tie, ktoré sa ma „dotkli“. Fascinovalo ma, keď sa v Martine rodili myšlienky na vybudovanie samostatnej strojárnskej fakulty, ktorá by bola vytvorila podmienky pre uplatnenie tvorivého potenciálu strojárnskeho komplexu v Martine i vo Vrútkach. Tuma s nimi prichádzal v období, v ktorom sa z Martina – predovšetkým zásluhou slabej podpory vtedajších predstaviteľov mesta – vytrácala odvaha vynaložiť sily na ďalší rozvoj martinského Pedagogického inštitútu. Jeho možné napojenie na martinské vzdelávacie základne v Matici slovenskej (Slovenskej národnej knižnici) a Slovenskom národnom múzeu, ale i na výrobný komplex mohli byť – v kontexte zrodu agilnej Jesseniovej lekárskej fakulty UK – jedinečným základom prosperujúceho martinského univerzitného myslenia, ale nestalo sa tak: Martin nemal šťastie, pretože mu medzi potrebnými predpokladmi chýbalo predovšetkým perspektívne a veľkorysé vedenie. A na jeho slabosti a nedvižnosti, v mnohom ohľade i nevzdelanosti, stroskotali aj dve Tumove martinské vysokoškolské iniciatívy: ním navrhované vysoké školy fakultného typu mohli byť zdrojom energického martinského vkladu do slovenského i stredoeurópskeho vysokého školstva. Na dávnom kmeni martinského vzdelávania mohli vyrásť mládniky, ktoré by boli bývali posilnili nielen tradičnú školskú kultúru dávneho Martina, ale vytvárali aj nové nádeje na vedecký a intelektuálny, nepochybne i hospodársky rozvoj mesta, ako aj na jeho historicky dôvodné oprávnenie a kompetencie zasvätené hovoriť do otázok rozvoja národnej kultúry Slovenska a Slovákov.

Podobne sa ma mimoriadne dotýkali Tumove myšlienky, ktoré Martin – za jeho osobnej účasti – priviedli v rámci Slovenskej akadémie vied k ustanoveniu detašovaného pracoviska – Ústavu materiálov a mechaniky strojov v Martine. Tuma ho riadil v rokoch 1977–1987. Ústav, ktorý sa zaoberal najmä vývojom lesných traktorov, priniesol Martinu možné predpoklady na výchovu erudovanej generácie technickej inteligencie a s ňou i dôležitý výhľad pre alternatívy v oblasti martinskej strojárnskej výroby a jej uplatnenia doslova v celosvetových rozsahoch.

Profesor Miroslav Tuma sa po roku 1989 – v čase divokej privatizácie – usiloval o také jej alternatívne nasmerovanie, ktoré by bolo Slovensku i Martinu zachovalo viaceré rozvoja schopné oblasti existujúcej strojárnskej výroby a technického potenciálu: Tumov protestný odchod z privatizačných grémií dodnes v istom zmysle ilustruje nielen bezmocnosť „rozumu a rozvahy“, ale i prehru slovenských politických elít vo veľkej privatizačnej kríze Slovenska v 90. rokoch 20. storočia.

K podobným krízam dochádzalo a dochádza aj preto, lebo Slovensku v čase privatizácie chýbala (a napriek pokusom o jej založenie a neskôr aj fungovanie) a naďalej chýba kompetentná Rada národnej kultúry, zložená z osvedčených osobností, ktorá by bola dokázala byť rešpektovaným inštitútom slovenského myslenia, schopným oponovať – klásť zrkadlo subjektivisticky a neraz egoisticky koncipovaným politickým koncepciám. Zvlášť v oblasti kultúry. Takú predpokladal a naďalej predpokladá Zákon č. 241/1994 o meste Martin ako centre národnej kultúry

Slovenska a Slovákov, ktorý je len sčasti rešpektovaný a mnohými politikmi navidomoči iba trpený. Viaceré jeho ustanovenia sa nedodržiavajú, najmä tie, ktoré majú úzky súvis s celoživotnými úsiliami profesora Miroslava Tumu. Hoci možno doložiť niektoré viditeľné školské úspechy dnešného Martina, zintenzívniť by bolo treba najmä iniciatívy, ktoré by zlepšili podmienky na umiestnenie ďalších ustanovizní na území mesta v oblasti školstva, vedy a kultúry: také podmienky predpokladá priamo zákon o Martine. Boli pokusy i o koordináciu snáh existujúcich národných kultúrnych ustanovizní, spolkov a združení smerom k Slovákom žijúcim v zahraničí. Hoci si mesto Martin vytvorilo celý rad konexií vo vzťahoch so zahraničnými Slovákami, zdá sa, že koordinácia ustanovená zákonom o Martine si predsa len žiada agilného gestora, a to Radu národnej kultúry, ktorá by dokázala komunikovať a inšpirovať naprieč slovenskými kultúrnymi inštitúciami, ktorá by opätovne podnietila úsilie koordinovať kultúru slovenských regiónov, jej vzájomné poznávanie a podporu. Žiaľ, útlm, ktorý Radu národnej kultúry v ostatných piatich rokoch „uspál“ jej činnosť, spôsobil, že tento donedávna aktívny orgán v súčasnosti nevykazuje taký rešpekt, aký si Rada nadobudla, a to za aktívnej účasti profesora Miroslava Tumu. Práve on patril k jej „hýbajúcim“ duchom. Na jej zasadnutia prinášal nielen skúsenosti uplynulých desaťročí, ale i nové podnety a prieniky s aktuálnymi potrebami slovenského vývoja v najrozličnejších oblastiach s osobitným akcentom na rozvojové impulzy pre Martin. Bol to čas, v ktorom Rada iniciovala a aj vytvorila celý rad slovenských i medzinárodných aktivít a posolstiev. Vysoké umiestnenie Martina v súťaži slovenských miest o získanie pocty Európskeho mesta kultúry na rok 2013 jednoznačne svedčí o produktivite vtedajšieho myslenia agilnej Rady národnej kultúry v Martine, ktorá svoje „Mesto“ i Slovensko inšpirovala a povzbudzovala k prezentačnému pohybu v mene hodnotovo kvalitných kultúrnych projektov a programov.

Dnes silnejú hlasy, ktoré požadujú regeneráciu Rady národnej kultúry. Sú na to niektoré predpoklady a zdá sa, že jestvuje i vôľa vo vedení mesta Martin pomáhať tejto myšlienke. Šíria sa informácie, že sa tak stane na základe obnovujúceho valného zhromaždenia. Želáme Martinu i Slovensku, aby dobrá vôľa mladších martinských generácií dospela k čínorodým výsledkom: aby Martin obnoveným myslením o slovenskej kultúre začal hýbať jej ovzduším. Slovenská kultúra navidomoči potrebuje oživiť ducha, nežiť iba na vlastných „piesočkoch“, ale tak, ako to v Martine vždy konávali mnohé a rozličné kultúrne rady, vytvoriť kultúrny úľ.

Som presvedčený, že takúto cestu, lemovanú celonárodným „včelínom“, by Martinu opäť odporúčal i profesor Miroslav Tuma, milovník a zástanca Martina. Kto číta jeho meno správne, neprehliadne, že ho možno čítať aj ako MT: áno, v mene jeho osobnosti je zakódovaný Martin. A on ho bohatým celoživotným dielom dekodoval: odovzdal mu svoju čínorodosť, elán, mladistvosť, ale i kritickosť. Dával ju najavo, priamo i nepriamo, zakaždým, keď sa Martina, tak ako svojej gymnaziálnej profesorky dokázal zastať. Pozdravujem ho v nádeji, že príhodný čas – nový žiživý čas, nový kairos pre Martin opätovne príde. Prajem mu s mnohými, aby si ho mohol užiť, aby si ho mohol užívať čínorodo.

Doc. PaedDr. Miloš Kovačka, PhD.
bývalý riaditeľ Národného bibliografického ústavu
v Slovenskej národnej knižnici v Martine

Moje stručné personálne reflektovanie profesora Miroslava Tumu

Keď som v roku 1977 prišla po promócií v Olomouci zo Žiliny do Martina do Ústavu patologickej anatómie LF UK, ešte som nebola spoločensky, takpovediac, „zobzeraná“. Ako mladá asistentka som venovala všetky svoje sily milovanému odboru, ktorý som pokladala za najdôležitejší v medicíne a ktorý som si zvolila za celoživotnú profesionálnu dráhu. Veľa som sa učila a ešte väčšmi sa venovala pedagogickej činnosti. Bolo to v roku 1985, keď som sa stala školiťkou ŠVOČ mladej, ambicióznejšej študentky Mirky Tumovej, ktorá ma udivovala kultivovanosťou spôsobov, vystupovaním a veľmi solídnymi vedomosťami netýkajúcimi sa len medicíny. Venovali sme sa morfológickému hodnoteniu Langerhansových ostrovčekov novorodencov. Ako väčšina vedeckých tém aj tá naša v metodických postupoch presahovala možnosti lekárskeho vied. Pri viacnásobnom, zväčša neúspešnom prekonávaní technických nástrah, až na úrovni fantazирования, mi Mirka navrhla, aby sme sa išli poradiť s jej otcom, ktorý má o riešenie medicínsko-technických problémov mimoriadny záujem.

Trochu sa ostýchajúc, som sa po dohodnutí návštevy za pánom profesorom Tumom vybrala. Privítal ma vysoký pôvabný pán v najlepších rokoch so skúmaným pohľadom skrývajúcim sa za okuliarmi, ktorý sa mi chvíľku zdal až uhrančivý. Usadil ma, trpezlivo vypočul, niektoré veci si dal podrobnejšie vysvetliť či zopakovať. A potom, na moje veľké prekvapenie, viedol rozhovor o rozličných témach, v ktorých medicína buď absentovala, alebo bola iba v okrajovej pozícii. Na konci nášho prvého stretnutia sa pán profesor znova vrátil k možnostiam morfológického hodnotenia histologických štruktúr a navrhol eventuality, dokonca aj pracoviská, kde by tento problém vedeli technicky vyriešiť.

Z týchto úvodných viet vyplývajú dva poznatky: 1. rady boli užitočné a práca ŠVOČ Mirky bola víťazná nielen na pôde LF UK v Martine, ale postúpila aj do celoštátneho, česko-slovenského kola, kde sa Mirka dostala medzi laureátov Ceny Dr. Aleše Hrdličky; 2. od tohto prvého stretnutia s profesorom Tumom som sa začala na možnosti ars medicini pozeráť z ďalšieho hľadiska, a to technického poznania. Teraz, po takmer 30 rokoch, počas ktorých sa mi postupne odkrývali závoje a nánosy jednostranných predsudkov, si stále častejšie uvedomujem, že tou štrbinkou svetla rozšíreného poznania bola práve táto takmer náhodná návšteva.

Čas plynul. Naše cesty s pánom profesorom boli zväčša divergentné, veď sme pracovali v rozličných odboroch a na rôznych úrovniach. No ďalšie činnosti, záujmy, pozorovania či pracovné alebo spoločenské aktivity sa nás počas nasledujúcich rokov často konvergentne dotkli.

Postupne nebolo možné nevšimnúť si či prehliadať vytrvalú koncepčnú spoluprácu a prelínanie sa pestrých vedeckých a odborných záujmov pána profesora s medicínskymi vedami. Qualis vir, talis oratio (aký muž, taká reč) možno použiť na spôsob profesorovej argumentácie pre vec. Systematická, jasná, stručná, ponúkajúca, naznačujúca, smerujúca. Ako Caesar konštatoval stručne iba veni vidi vici a nebolo potrebné povedať iné, aj profesorove výstupy sa dajú stručne zhrnúť do myšlienkových krokov - s čím, ako a prečo. Asi takým spôsobom bolo možné už pred rokmi presvedčiť prof. MUDr. Jozefa Holana, CSc., od roku 1966 prednostu Ústavu fyziky a nukleárnej medicíny a neskôr od roku 1984 prednostu Oddelenia nukleárnej medicíny LF UK

v Martine, o ich úzkej intelektuálnej a do budúcnosti fokusovanej hodnotovej spolupráci pri zavádzaní diametrálne nového zorného uhla na možnosti zamerania disciplíny, ktorá sa stala lídrom medzi pracoviskami etablovaných lekárske fakult v tomto odbore. Určite veľa z týchto myšlienok je zakomponovaných do početných publikácií, ktoré sa zaoberajú styčnými problémami prírodných a medicínskych vied, napr. jadrovým žiarením v medicíne a farmácii či v publikácii Filozofia univerzálnej použiteľnosti myšlienkového experimentu v prírodných vedách. Možno by bolo vhodné, aby do histórie rozvoja týchto odborov na našej (teraz už) Jesseniovej lekárskej fakulte UK vstúpili pamätníci, ako je doc. MUDr. Ivan Režňák, CSc., v tých časoch mladý asistent, teraz prednosta už spomínaného pracoviska nukleárnej medicíny a dlhoročný spolupracovník pána profesora Holana, aby doplnili svoje osobné pamäťové stopy týkajúce sa podielov práce vedcov - nelekárov ako čriepky do mozaiky ich intelektuálneho úsilia a duchovnej práce v rozvoji medicíny. Tieto okolnosti a práca nie sú nikde dostatočne zaznamenané, iba ak práve v ľudských spomienkach. V dnešnej unáhlenej a plytkej dobe, ktorá si, nie že váži, ale len pripomína inverzné (ne)hodnoty spoločnosti, by bol podobný opus vzácnosťou pre budúce, chcem veriť, že múdrejšie a duchovne hlbšie založené generácie.

Nechám však tzv. „pomo“ (slangový výraz pre postmodernú dobu bokom. Pri písaní sa mi vynára ďalší obraz pána profesora. Pri našich stretnutiach nepôsobí veselo. To nie. Ale s presvedčením môžem konštatovať, že patrí medzi najvtipnejších ľudí, akých poznám. Má veľmi špecifický humor, ktorí sa nedá prehliadnuť. Ako keby netovaný šiestimi tisícročiami kultúrnej histórie. Profesorov humor nebaží len po smiechu, ale má obsah a núti k zamysleniu. Vyžaduje od poslucháča určitú prípravu či pochopenie. Je to humor použitý ako analógia k určitej situácii a zväčša slúži na jej vysvetlenie či riešenie. Možno konštatovať spolu s Goethom, že v podaní pána profesora je humor jedným z prvkov génia, a rada dodávam, že exprimuje pohodu a povznesenosť nad malichernosťami tohto života.

Z ostatných spoločenských stretnutí s pánom profesorom bolo nezabudnuteľné odovzdávanie Ceny mesta Martin za vynikajúce celoživotné dielo, čo sám laureát s najpočetnejšími titulmi pred menom i za menom komentoval s vtipom jemu vlastným, že, parafrázujem, bolo už na čase, že si toho (celoživotného diela) niekto v Martine konečne všimol! Aj pre túto vtipnú poznámku, aj pre mohutný intelektuálny celoživotný prínos mu skandovane zatlieskala celá preplnená sála v Martinskom komornom divadle, ako i spoluocenené panie Eliška Nosálová, dnes už nežijúca výtvarná umelkyňa Jitka Petrikovičová a ostatní.

Rada športujem, a pán profesor je dobrý športovec teoretik. Medzi športy, ktorým sa dlho aktívne venujem, patrí aj cyklistika. Raz sa nám rozhovor zatúlal aj k tejto disciplíne. Rozoberali sme všeličo. Ja som sa motkala v problematike spôsobu tréningu a zdravotných následkov cyklistiky, riešila som možnosti posilnenia musculus quadriceps či triceps surae a upozorňovala som na možnosti vzniku lézie nervi pudendi pri dlhých tréningoch na zlom sedle. Porozprávali sme sa o možnostiach zvyšovania rýchlosti na trati a výkonov na hranici možností týkajúcich sa Jeannie Longovej, ktorá fantastickou životosprávnou, tvrdým tréningom, ale aj s konštrukčne vynikajúcimi bicyklami dosiahla niekoľko desiatok víťazstiev v cestných tour, čím sa stala neprekonanou cyklistickou legendou. Pán profesor chvíľku porozmýšľal a potom sa opýtal, či viem, čo je zatiaľ nedoriešený technický problém na bicykli. Samozrejme, že som nevedela. Dozvedela som sa, že je to prevodová retiazka, ktorá, keď to chcem pretlmočiť do bežnej reči, ako som pochopila, má veľa drobných súčiastok, medzi ktorými vzniká trenie. Keby sa toto trenie odstránilo

zavedením inej možnosti prevádzať pohyb na koleso, dosahovali by sa oveľa vyššie rýchlosti aj na tomto športovom stroji. Vysvetlenie bolo také zaujímavé, že si ho pamätám dodnes. V súčasnosti, keď už nepretekám a moja rýchlosť sa prispôsobuje redukovaným fyzickým možnostiam, často si s tichým úsmevom pomôžem myšlienkou, že keby už bol vyvinutý novátorský prevod, tak by som bola rýchlejšia...

Pred necelými tromi rokmi (2010) vydalo Regionálne vzdelávacie centrum Martin publikáciu, ktorej jediným autorom je pán profesor Tuma. Dielo som osobne dostala od autora ako dar. Je určené predstaviteľom samosprávy, manažérom, riadiacim subjektom podnikov, inštitúcií, organizácií, škôl atď. V knihe rieši problémy a dáva odpovede na otázky, ktoré bežný zvolený poslanec na akejkoľvek volenej úrovni v našom prostredí zväčša neovláda. So záujmom som študovala nielen formu ale najmä obsah podania problematiky osobnostného profilu predstaviteľa samosprávy, komunikačný proces, spoločenské styky, etiku a občiansku diplomáciu v brilantnom podaní pána profesora. Dôraz kladený na imidž jednotlivca, obce, regiónu, celého Slovenska, ba až celého kontinentu z pera skúseného, vedecky a empiricky fundovaného človeka je duševný klenot, ktorý autor venuje súčasnej spoločnosti. Pri sledovaní priebehov zasadaní zastupiteľstiev na úrovni kraja, mesta alebo aj prenosov z Národnej rady SR som si veľakrát želala, aby túto knižku mali poruke všetci, ktorým bola určená. Možno by sme sa vyhli mnohým nekultúrnym až vulgárne primitívnym prejavom na verejnosti, ktoré sa vnímajú v našej domýlenej spoločnosti už takmer ako bežné. Ak novozvolení reprezentanti samosprávnych a iných inštitúcií budú čerpať z takýchto manuálov, netreba sa báť budúcnosti...

Pán profesor! Svoje čriepky spomienok zakončím krátko a osobne. Pokladám Vás za mimoriadnu univerzálnu osobnosť nie iba nášho regiónu či Slovenska. Vaše osobnostné charakteristiky, prenikavý intelekt, nezlomná vôľa prekonávať prekážky (a bolo ich veľa, keď pozerám na autoportrét), jasná cesta k cieľom Vašich činností, zameranie sa na najdôležitejšie a často neriešené alebo chybne objasňované spoločenské, vedecké, technické, pedagogické, manažérske, interdisciplinárne a iné otázky Vás robia nezastupiteľného ČLOVEKA len s ťažko možným nasledovaním inými. Preto som sa rozhodla neuveriť Vaším slovám, že túto publikáciu pokladáte za „labutiu pieseň“. Myslím si, že, obrazne povedané, možno to nie je už práve Grimmovo ešte „mrzké kačiatko“, ale žijete obdobie, keď „kačiatko“ je už dávnejšie krásnou labuťou, ktorá má však pred sebou ešte veľa chutí, možností, cieľov a snažení. Verím, že sa Vám Vaše túžby, z ktorých sa rinie k ľuďom živá voda poznania, naplnia - pre nás, pre všetkých tých, ktorí čakajú na ďalšie diela Vášho ducha. Lebo, a tu si pomôžem myšlienkou Friedricha Nietzscheho, „ten, kto má prečo, znesie takmer každé ako“. A dôvod prečo? Použijem posledný argument najvyššej sily. Aj pre Vašu súdržnú a múdru rodinu, pre pani doktorku Vašu vzácnu manželku, pre Vašu vzdelanú dcérku Mirku a jej manžela Janka, rodinu, v ktorej vyrástli pokračovatelia a budúci realizátori Vašich snov, vnuci Janko a Martinko. A ako? To už je tá ďalšia otázka či úloha pre Vás.

Bene valete!

Prof. MUDr. Katarína Adamicová, PhD.

zástupkyňa prednostu Ústavu patologickej anatómie Jesseniovej lekárskej fakulty Univerzity Komenského a Martinskej fakultnej nemocnice

„Najväčšie šťastie možno vždy nájsť v tvorbe a v úspešnosti vlastného diela, ktoré s vďakou posluží aj iným“

S prof. PhDr. Ing. Miroslavom Tumom, DrSc., som mal možnosť prvýkrát sa stretnúť v roku 2000 keď Úrad priemyselného vlastníctva SR (v tom čase som pôsobil ako riaditeľ kancelárie predsedu úradu) zobral pod svoje ochranné krídla vzdelávací kurz duševné vlastníctvo i časopis s rovnomenným názvom (obe tieto iniciatívy vznikli vďaka niekoľkým nadšencom, ktorí stáli pri zrode Patentovej knižnice VSŽ v Košiciach).

M. Tumu, ako skúseného a rozhladeného človeka, ktorý roky pôsobil v základnom a aplikovanom výskume, prednášal na viacerých univerzitách doma i v zahraničí, sme si vytipovali za jedného z lektorov dvojročného štvormodulového vzdelávacieho programu Duševné vlastníctvo akreditovaného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

M. Tuma sa v roku 2000 stal lektorom a zároveň odborným garantom modulu B – tvorivosť, jej manažovanie, marketing a ekonomika. Frekventanti programu nešetřili slovami chvály na prednášky M. Tumu. Vedel ich zaujať, zložité veci vysvetliť zrozumiteľne.

Nadväzne sme M. Tumovi ponúkli členstvo v redakčnej rade časopisu Duševné vlastníctvo a v druhom čísle v roku 2001 sa už jeho meno objavilo v tiráži časopisu. Podobne ako na prednáškach aj čitateľom nášho periodika mal vždy čo povedať. Prispel doň takmer 30-timi odbornými článkami zameranými najmä na inovácie, manažovanie podnikov, trendy zmien v ich organizácii, tvorivé modelovanie budúcnosti atď.

V jednom zo svojich článkov M. Tuma napísal: – Dnes žijeme v superrýchlej dobe, kedy sa mení pred našimi očami všetko, menia sa dokonca aj zmeny. Musíme sa zamýšľať nad širšími súvislosťami a hľadať korene mnohých javov, ktoré hýbu dnešným svetom. Tempo zmien je veľmi rýchle a pochopiť trendy, realitu, chyby i omyly je zložité... To, čo dnes robíme, sa nachádza niekde v priestore medzi bezprostredným konaním a abstraktnou reflexiou... Moderné prostredie v súčasnosti vyžaduje preto reflexívne myslenie, analytické uvažovanie, svetoznále prístupy, kooperatívne konanie a aktívny prístup k realite. Dobrý inovátor a vynálezca nemusí byť vždy hyperaktívny, ale musí byť zvedavý, objavný, virtuózný, fortieľny, progresívny, jedinečný, obetavý, družný, zodpovedný, pracovitý, ctižiadostivý, dôsledný a musí vždy vedieť: čo riešiť, kde to riešiť, kedy riešiť, prečo riešiť, do akej hĺbky riešiť, kto bude riešiť, za čo riešiť, pre koho riešiť. Každá zmena znamená robiť viac a lepšie, a to na základe učenia, aby sme si udržali vzostupný kurz. Nemeniť znamená stagnovať, ale vnútené zmeny vyvolávajú odpor a sú dysfunkčné. Nemožno všetky vlaky v živote zmeškať, jeden z nich môže byť posledný. Je pohodlné skúsenosťou nazvať naše chyby a omyly. Najväčšie šťastie možno vždy nájsť v tvorbe a v úspešnosti vlastného diela, ktoré s vďakou posluží aj iným. To je najradostnejšia satisfakcia tvorivého človeka.

V súvislosti s inováciami si môžeme položiť viaceré otázky: Koľko slovenských firiem má inovácie definované ako kľúčový proces vo svojej organizácii? Koľko pracovníkov a s akou kvalifikáciou sa tomuto procesu systematicky venuje? Koľko kníh o inováciách vyšlo na Slovensku

v ostatných rokoch? Koľko serióznych vysokoškolských alebo postgraduálnych študijných programov sa venuje tejto oblasti?

ÚPV SR vydal pred časom dve knižné publikácie M. Tumu – Marketing myšlienok (dve vydania) a Tvorivé procesy človeka. Obe majú nemalý význam pre rozvoj duchovných hodnôt v oblasti inovačnej politiky nielen na Slovensku, ale aj v stredoeurópskom priestore a doteraz slúžia aj ako učebné texty v postgraduálnej výučbe v rámci vzdelávacieho programu Duševné vlastníctvo.

Spomínal som publikácie Marketing myšlienok a Tvorivé procesy človeka. M. Tuma na svojich posledných prednáškach v rámci vzdelávacieho programu Duševné vlastníctvo ich daroval frekventantom kurzu. Aj to svedčí o jeho veľkorysosti.

Mgr. Ľuboš Knoth

predseda Úradu priemyselného vlastníctva
Slovenskej republiky, Banská Bystrica

Spomienky na moje prvé pracovisko v Martine

Na pracovisku ZVVP SAV a ZŤS som začal pracovať 1.8. 1979, hneď po skončení vysokej školy ČVUT Praha, kde som skončil odbor Aplikovaná mechanika so zameraním na mechaniku tuhých a poddajných telies. V tom čase pracovisko sídlilo v budove Zetor ZŤS Martin a pripravovalo sa na sťahovanie do nových priestorov, do budovy starého MARTIMEXu. Ak si dobre spomínam bol som priradený k oddeleniu RNDr. Jána Kudličku. V priestoroch vynoveného starého MARTIMEXU som pracoval iba 1 mesiac, pretože 1.9.1979 som nastúpil na vojenskú prezenčnú službu. Po jej ukončení som 1.9.1980 opäť nastúpil na pracovisko v budove starého Martimexu na Mudroňovej ulici. Zase som a pokračoval v práci na oddelení Dynamiky pod vedením RNDr. Jána Kudličku.

V tom čase sa riešila úloha Štátneho plánu základného výskumu, ŠPZV III-3-3/3-01 pod názvom Analýza dynamického namáhania strojov. Oddelenie Dynamiky tvorili 4 pracovníci: RNDr. Ján Kudlička, Ing. Oldřich Šlízek, Ing. Peter Holíč a Ing. Milan Žmindák. Neskôr pribudol Ing. Tibor Mazúch. Ďalšie 2 oddelenia boli zamerané na skúmanie spoľahlivosti strojových prvkov a spoľahlivosti strojov ako celku.

Vzhľadom na špecializáciu, ktorú som ukončil na vysokej škole som sa dosť intenzívne začal venovať štúdiu javov súvisiacich s dynamikou strojov a konštrukcií (ďalej DSaK). Myslím si, že vcelku dobre som v tom čase ovládal teóriu DSaK a hlavne kmitania. Základy tejto teórie som získal od popredných odborníkov akými v tom čase boli doc. Ing. Otakar Daněk, CSc, prof. Ing. Karel Juliš, DrSc., Akedemik Jaroslav Kožešník, a doc. Ing. Vladimír Stejskal, CSc.

Moje hlavné vedecké výskumné aktivity boli zamerané na riešenie problémov dynamiky strojov a konštrukcií diskretizovaných pomocou Metódy konečných prvkov (MKP). Chcem poznamenať, že MKP sa v tom čase veľmi prudko rozvíjala nielen v západných krajinách, ale aj u nás bývalom Československu. Vedci ako prof. RNDr. Alexander Ženíšek, DrSc. A prof. M. Zlámal z Brna, prof. Kompiš zo Žiliny, doc. Benča z STU Bratislava a iní sú dodnes uznávaní ako vedecké kapacity v tejto oblasti. V riešení problémov zložitých DSaK som sa hlavne zamerával na riešenie problémov modálnej analýzy konzervatívnych aj nekonzervatívnych mechanických systémov. Najväčšie úsilie som venoval vývoju spoľahlivých algoritmov pre modálnu analýzu mechanických systémov s „veľkým“ počtom stupňov voľnosti. V tom čase zmes pojmom „veľký“ pracovali veľmi skromne, s ohľadom na výkonnosť a dostupnosť výpočtovej techniky. Výsledky výskumu sme sa na oddelení snažili aplikovať vo VVU ZŤS. Niektoré výsledky výskumu sme aplikovali pri vývoji lesného kolesového traktora.

Ďalšou oblasťou ktorej som sa na pracovisku ZVVP SAV a ZŤS boli problémy dynamickej syntézy s ohľadom na ladenie mechanických vlastností. Išlo o tzv. syntézu „v malom“ kde som skúmal vplyv zmeny konštrukčných parametrov na vlastné frekvencie a stabilitu strojov a konštrukcií. Zaoberal som sa tiež aj inverznou úlohou kde som skúmal vplyv zmeny modálnych vlastností na konštrukčné parametre s cieľom získať optimálne dynamické vlastností mechanického systému. Výsledky výskumu boli prevažne publikované vo výskumných správach. Publikoval som aj jeden článok v Strojníckom časopise a niekoľko príspevkov na domácich konferenciách u nás a v Česku.

Prof. Ing. Milan Žmindák, CSc.

zástupca vedúceho Katedry aplikovanej mechaniky, Strojnícka fakulta Žilinskej univerzity

Spomienky na Združené vedecko-výskumné pracovisko SAV a ZŤS

Do ZVVP SAV A ZTS v Martine som nastúpil v roku 1981, do oddelenia Spolahlivosti, ktorého vedúcim bol Ing. Vladimír Tydlačka.

Jeho pedantnosť, zmysel pre formálnu úpravu a presnosť, ktorú ako mladý absolvent VŠ som nie vždy chápal, som pochopil až s odstupom času. Jeho okrídlený výrok: „Blbo, ale jednotne“ dnes parafrázujem v podobe „Možno blbo, ale jednotne“, napríklad keď študenti nerešpektujú požadovanú formálnu úpravu svojich záverečných prác.

Nevedel som tiež pochopiť, prečo vedúci pracoviska PaedDr. Ing. Miroslav Tuma, CSc. sedáva s chráničmi sluchu na ušiach vo svojej kancelárii. Až neskôr som pochopil, čo to je keď ľudia vo vašom okolí „nemajú čo robiť“ a robia to vo vašej blízkosti alebo priamo vo vašej kancelárii.

Aj keď na pracovisku boli zamestnanci rôzneho veku a aj s rôznymi názormi, bolo pozitívne, že sme našli spoločnú reč aj pri mimopracovných spoločných akciách a k prežitým chvíľam sa dokážeme vracať na spoločných stretnutiach.

Doc. Ing. Vladimír Dekýš, CSc.

Katedra aplikovanej mechaniky, Strojnícka fakulta Žilinskej univerzity

Moje pracovné kontakty s Prof. PhDr. Ing. Miroslavom Tumom, DrSc. PhD.

Zvlášťne, podobne ako pán profesor, síce o 20 rokov neskôr, ale aj ja som začínal svoju prax v martinských strojárňach. Začínal som tam ako konštruktér, no o niekoľko rokov som z osobných dôvodov, podobne ako pán profesor, prešiel do aplikovaného výskumu v Žiline. Na dôvažok, v druhej polovici svojej profesionálnej kariéry, zase analogicky s pánom profesorom, som zakotvil ako pedagóg na univerzite, aby som odovzdával svoje vedomosti a skúsenosti študentom, našim nástupcom. V žiadnom prípade ale nedávam medzi nás rovnítko, mám od toho veľmi ďaleko.

S pánom profesorom Tumom som sa prvý raz stretol vo Výskumnom ústave mechanizácie a automatizácie tehliarskej výroby v Žiline (ďalej len ústav), kde som pôsobil ako výskumno-vývojový pracovník. Tento ústav patril do rezortu stavebníctva, podliehal generálnemu riadení stvu tehliarskych závodov v Brne a mal celoštátnu pôsobnosť. Pán profesor, vtedy ešte len Ing. Tuma, v ústave pracoval v oblasti perspektívnych koncepcií. Ja sám som nebol jeho blízkym spolupracovníkom, ani podriadeným, prichádzal som sním do kontaktu len príležitostne, preto moja informovanosť o jeho činnosti na tomto ústave bola a je neúplná. Napriek tomu som vnímal jeho aktívnu a významnú prítomnosť.

Riaditeľ ústavu určite vedel, prečo pána profesora zamestnal. Napriek tomu, že v ústave neostal dlho, azda 3 alebo 4 roky, zanechal v jeho ďalšom napredovaní a rozvoji zreteľnú stopu. Ešte skôr, než bol v ústave zamestnaný, zostavil v spolupráci s odbornými pracovníkmi knihu - publikáciu o realizačných výstupoch ústavu. V čase jeho pôsobenia na ústave sa začali konať pravidelné vedecko-technické konferencie RASCON, s celoštátnou a neskôr i medzinárodnou účasťou. Spomínam si na jeho kultivované vystupovanie pri moderovaní konferencie, jeho schopnosť výstižne pomenovať problémy, formulovať myšlienky a robiť závery. Na konferenciách sme mali možnosť prezentovať svoje technické riešenia a realizačné výstupy v oblasti vývoja mechanizácie a automatizácie manipulačných systémov alebo automatických systémov riadenia technologických procesov v dovtedy zanedbanom odvetví tehliarskeho priemyslu.

Chtiac-nehtiac sme sa my, technici od rysovej tabule, zo skúšobných laboratórií, z výroby dielne a náročnej realizácie výsledkov svojej výskumno-vývojovej činnosti, boli nútení zaoberať aj nám nie celkom vítanou publikačnou činnosťou (konštruktér radšej rieši, tvorí, realizuje) a osvetou medzi odberateľmi výsledkov nášho vývoja vo fabrikách. K tejto aktivite patrí i ďalšie publikácie o realizačných výstupoch z výskumno-vývojových úloh ústavu, ale i účasť pracovníkov ústavu na iných vedecko-technických akciách, čo pretrvávalo i po jeho odchode z ústavu.

Počas pôsobenia pána profesora na ústave sa začala aj plodná medzinárodná spolupráca ústavu s profesionálne príbuznými organizáciami v blízkom zahraničí – tam kde to režim dovoľoval - v ZSSR, NDR, Maďarsku a Poľsku. Spolupráca spočívala najprv len v úastiach riadiacich pracovníkov a inžinierov na konferenciách a exkurziách našich technikov v partnerských podnikoch a výrobných závodoch v zahraničí. Táto spolupráca neskôr vyústila aj do hospodárskej spolupráce (export strojov a licencií).

Mimochodom, od pána profesora som sa v predstihu poučil, že to, čo vo svojom výskume a vývoji robíme – automatizáciu manipulačných operácií v priemysle – je moderný, prudko sa rozvíjajúci technický smer so vznešeným názvom robotizácia.

Pán profesor v čase svojho pôsobenia na Výskumnom ústave mechanizácie a automatizácie tehliarskej výroby v Žiline ukončil svoju vedeckú aspirantúru. Bol prvým kandidátom vied (CSc.) v rámci odvetvia generálneho riaditeľstva tehliarskej výroby a všetkých jeho podriadených výskumných a projekčných ústavov a výrobných podnikov a závodov. Žiaľ, jeho schopnosti, štýl práce a ambície pravdepodobne nenašli v úzkej špecifickej oblasti tehliarskej výroby dostatočný priestor na uplatnenie.

Po odchode pána profesora z Výskumného ústavu mechanizácie a automatizácie tehliarskej výroby v Žiline sa zdalo, že sa ako osoba z môjho života vytratil. No nestalo sa tak. Zhruba za 10 rokov, keď som robil vedeckú aspirantúru, niekedy v osemdesiatych rokoch, hľadali sme s mojím školiteľom Prof. Ing. Košábkom, DrSc., vtedy jedným z najväčších odborníkov v konštrukcii stavebných žeriavov v Československu, vhodného oponenta mojej písomnej práce. Bez toho, aby som mu to napovedal, navrhol Prof. Ing. Tumu, CSc. Svedčilo to o jeho popularite, dobrom mene a autorite vo vysokých vedeckotechnických kruhoch. Bol som rád, pretože som predpokladal, že prof. Tuma vzhľadom na svoju erudíciu, široký obzor svojich znalostí, záujem a nielen technický ale čiastočne aj manažersko-filozofický pohľad na mnou riešenú problematiku môže priaznivo ovplyvniť moju profesionálnu dráhu.

Existenciu profesora Tumu mi počas môjho pôsobenia na Žilinskej univerzite pripomenuli aj kolegovia, ktorí maturovali na priemyslovke v Martine. Spomínali na neho ako na výnimočného učiteľa, ktorý vedel zaujať a naučiť.

Posledný (zatiaľ) kontakt s prof. Tumom som mal v uplynulých dňoch. Veľmi ma teší a vážim si, že si spomenul na svojho vzdialeného spolupracovníka. Napriek jeho fyzicky vysokému veku pôsobil na mňa v telefóne veľmi sviežo a mladistvo. Želám mu veľa zdravia a elánu, aby ako emeritný profesor mal dostatok energie a príležitostí rozdávať svojim nasledovníkom, mladším kolegom a študentom svoje vedomosti.

Doc. Ing. Martin Žarnay, PhD.

Katedra konštruovania a častí strojov,
Strojnícka fakulta Žilinskej univerzity

Spomienka bývalého študenta na prof. PhDr. Ing. Miroslava Tumu, DrSc.

S profesorom Tumom som sa prvý krát stretol pred päťdesiatimi rokmi v septembri roku 1963, kedy sa postavil v triede pred lavice v druhom ročníku nášho štúdia na Strednej priemyselnej škole v Martine.

V tom čase bol energickým, mohutným tridsiatnikom, ktorý nás ihneď zaujal už svojim impozantným príchodom do triedy. Najskôr na stole pristala triedna kniha a v zápätí sa zjavil aj pán profesor osobne.

Profesor Tuma nás vyučoval v priebehu nasledujúcich dvoch rokov predmet Elektrotechnika. Výučba sa skladala z teoretickej časti, ktorú sme absolvovali v triede a časti laboratórnej. Laboratórna výučba sa konala na tú dobu vo veľmi dobre a moderne vybavených laboratóriách, umiestnených na najvyššom poschodí priemyslovky. Na tom, že laboratória boli takto výborne vybavené, má prvoradú zásluhu profesor Tuma.

Výučba prebiehala svižným tempom. Často sme v priebehu dvojhodinovky stihli napísať dva krátke testy, ktoré vyučujúci ihneď a bleskovo vyhodnotil, ďalej nejaké skúšanie i výklad novej látky. Nebolo neobvyklé, keď sa dali počas dvojhodinovky získať aj 3 – 4 známky. Do výkladu novej látky pán profesor často zaangažoval aj študentov. Povestný bol výklad zloženia atómu, kedy skoro všetci študenti predstavovali základné častice atómu. Niektorí boli protónmi, niektorí neutrónmi a takmer celý zostatok triedy obiehal ako elektróny. Teda pán profesor preferoval názorné vyučovanie s promptným preverovaním získaných vedomostí. Bol aj dobrý psychológ ovládajúci myslenie a správanie študentov pri týchto previerkach.

Ťaháky boli a iste aj v súčasnosti sú médium, kde si študenti značili ťažšie zvládnuteľné časti preberanej látky, aby ich pri prípadných previerkach mohli využiť. Tak pri jednej z previerok vzal do rúk celuloidové pravítko ležiace na lavici študenta, pozrel ho proti svetlu a zistil, že sú na ňom vyškrapané elektrické schémy zapojenia niektorých zariadení, ktoré sme práve preberali. Následne oznámil: „Dnes si dáme písomku z ťahákov“, s poznámkou, že na ťaháky si študenti píšú to, čo neovládajú. A úlohy, ktoré zadal, sa skladali z poznámok na uvedenom pravítku. Písomka dopadla katastrofálne. Nakoniec to však zobral s humorom jemu vlastným a nezaradil tieto výsledky do celkového hodnotenia. Psychologický dopad z tejto písomky na nás ako študentov bol však úspešný. Ťaháky na hodinách elektrotechniky sme sa už neodvážili používať. Hodiny výučby s ním strávené boli dynamické, vecné a svojim spôsobom aj humorné. Vždy však zachovával patričnú dôstojnosť pri výklade preberanej témy a prakticky sa nikdy nestalo, že by sa študenti na jeho hodinách nudili.

Pán profesor zapájal do výučby študentov aj iným spôsobom. Z radov študentov si vybral dvoch asistentov, ktorí pomáhali najmä pri laboratórnej výučbe.

Povestná bola aj otázka DKP (drevo, kov, papier), ktorú si poniektorí študenti občas vypočuli, ak niečo vyviedli. Teda vinník dostal demokraticky na výber, v akej oblasti práce si svoje hriechy odčiniť.

Už ako mladí študenti sme pochopili, že pán profesor Tuma je vynikajúci odborník v elektrotechnike (v tom čase) s mimoriadne širokým obzorom a prehľadom aj v iných oblastiach, ako

bola elektrotechnika. To vzbudzovalo náš veľký rešpekt voči pánovi profesorovi a neskôr aj veľkú úctu k nemu. Určite prispel veľmi významným podielom k tomu, že martinská priemyslovka mala v tom čase veľmi dobré meno medzi odbornými školami na Slovensku. Prispel k tomu aj napísaním mnohých učebníc elektrotechniky pre priemyselné školy.

Už viac ako 50 rokov ostáva pán profesor Tuma v našej pamäti spojený iba s dobrými spomienkami na roky nášho stredoškolského štúdia na martinskej priemyslovke, ktorá nám dala veľmi dobré základy či už pre praktický život, alebo pre ďalšie štúdium na vysokých školách.

Po ukončení štúdia na priemyslovke v r.1966 som sa stretával s profesorom Miroslavom Tumom iba sporadicky. Počas jeho práce vo VÚMATE v Bánovej takmer vôbec a neskôr, keď bol vedúcim detašovaného pracoviska Ústavu materiálov a mechaniky strojov SAV v Martine som sa s ním stretol iba niekoľko krát.

Posledných približne dvadsať rokov sme sa občas stretávali vo vestibule železničnej stanice na Vrútkach, keď profesor Tuma cestoval na prednášky na rôznych univerzitách a ja som zasa cestoval do práce v Žilinskej univerzite. Vždy, keď bolo k dispozícii trochu času, tak sme prehodili niekoľko viet o rôznych problémoch.

Vcelku pravidelne sa s profesorom Tumom a s ďalšími, ešte žijúcimi učiteľmi, stretávame na našich absolventských stretnutiach z martinskej priemyslovky každých päť rokov. Naposledy v to bolo v r. 2011. Na stretnutiach je veľmi vítaným hosťom, s ktorým si pohovoríme o minulosti, ale aj o súčasných problémoch. S radosťou konštatujeme, že pán profesor napriek postupujúcim rokom ostáva takmer bez zmeny, so stále veľkým elánom a kontaktom s okolitým meniacim sa svetom.

Prof. Ing. Daniel Kalinčák, PhD.
Katedra dopravnej a manipulačnej techniky
Strojnícka fakulta Žilinskej univerzity

Z vd'aky, pán profesor.

Už je to viac ako päťdesiat rokov keď sa teraz vraciam vo svojich spomienkach do obdobia, keď som navštevoval Strednú priemyselnú školu v Martine. Niektoré momenty z tohto obdobia už vybledli, či dokonca sa celkom vytratili, avšak niektoré, ktoré ovplyvnili moje následné smerovanie i život, sú stále živé. Medzi ne patrí i pôsobenie Ing. Miroslava Tumu, môjho, či lepšie nášho triedneho profesora. Keď prišiel, bol ešte len čerstvým inžinierom elektrotechniky, ale doma bol aj v strojárine, bol nielen teoretikom ale aj praktikom, s distingvovaným prejavom v škole i mimo nej, sčítaný a jazykovo zdatný. A bol Vrútočanom ako ja. Už v prvých našich spoločných hodinách, bola to elektrotechnika, sme si vzájomne „sadli“, hodinu sme vždy začínali nejakým vtipom, ďalšie minúty už prebehli štandardne, ale v lepšej atmosfére, priateľskejšie. Už za krátky čas poznal všetky naše mená, dokonca i chlapčenské prezývky. Vo vyšších ročníkoch, v predmete Stroje sme od neho už dostávali náročné zadania, prácu na takmer celý polrok – dodnes si napríklad pamätám, že som kompletne robil výpočet a konštrukciu parného stroja, ďalej tiež motora Minor, to všetko a spoločné konzultácie k nim, nás už vtedy pripravilo ako takmer hotových ľudí pre vtedajšiu prax. (Dnes môžem konštatovať, že ani vysokoškolské vzdelanie nestačí na úroveň súčasnej praxe).

A spolu sme absolvovali aj nezabudnuteľnú celotýždňovú exkurziu do Prahy, ktorú nám celú zorganizoval. Navštívili sme Motorlet, Letisko, kde sme sa dostali do kokpitu lietadla, Lodenice, ČKD a ďalšie pamätihodnosti, všetko s jeho skvelým doprovodným slovom.

Priemyslovka bola v tom čase novozriadenou školou, budovala sa za pochodu a práve náš triedny bol najväčším priekopníkom v pedagogickom zbore. Vedel dobre zorganizovať prácu, vedel využiť schopnosti študentov. Jeho laboratórium elektrotechniky patrilo k najlepším nielen po stránke didaktickej ale i odbornej. Napríklad magnetický separátor, jeho funkčný model sa robil práve v našej triede. Ja som bol zase poverený vážnou a zodpovednou funkciou, ako CKP – cisársko kráľovský pisár, pretože som mal solídne písmo a pekne som kreslil a rysoval. Pomáhal som teda v administratívnych prácach, viedol triednu knihu. Medzi vrcholy mojej práce patrilo každoročné písanie Vysvedčení so šablónkou a lievikovým perom, v ňom všetky nacionálne, predmety, známky. V tomto smere som dosiahol takú prax, že som to písal tak rýchlo skoro ako voľnou rukou. Toto som neskôr ešte zúročil počas môjho štúdia na SVŠT v Bratislave, kde mi triedny vybavil brigádu v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve (kde on publikoval) kresliť obrázky a ich popis do vydávaných učebníc. Keď som dostal prvú prácu, ktorú som po troch dňoch priniesol hotovú, tak ma s tým vrátili domov, aby som prišiel o tri mesiace, aby som nepokazil normy ostatným.

Koncom jedného školského roka som od triedneho dostal ako odmenu knihu Prehľad technických materiálov s venovaním: Za vzornú pomoc triednemu pri plnení a zaist'ovaní úkolov ako impulz pre štúdium na vysokej škole. Knihu mám dodnes, využil som ju počas mojich vysokoškolských štúdií a využívam ju dodnes, už ako vysokoškolský pedagóg na Žilinskej univerzite. Táto kniha, jej venovanie, ovplyvnilo moje rozhodnutie ísť ďalej študovať a môžem povedať, že to bolo dobré rozhodnutie, za čo môžem triednemu profesorovi len ďakovať.

Profesor Tuma nás síce celú triedu priviedol k úspešnej maturite, ale tým svoje pôsobenie na nás neskončil. Každých päť rokov prišiel na naše pomaturitné stretnutie, kde sa živo zaujímal ako

sa nám všetkým darí, kde pracujeme, čím sa zaoberáme, s ochotou správneho pedagóga, poradiť nám ako ďalej. A to bolo i pri našich náhodných stretnutiach. Už teraz sa môžeme tešiť na budúci rok, kedy budeme mať príležitosť stretnúť sa s ním na pomaturitnom stretnutí po 55 rokoch.. Za všetko, za nás všetkých jeho študentov, môžem pánu profesorovi poďakovať, zaželať pevné zdravie a ešte veľa tvorivých činov.

Doc. Ing. Dušan Štekláč, CSc.
Katedra obrábania a výrobnéj techniky,
Strojnícka fakulta Žilinskej univerzity

Voľné spomienkovanie Beaty Puobišovej na profesora Mira Tumu

Ako Vám môžem pomôcť? Čím Vám pomôžem? Čo môžem pre Vás spraviť? Podobné uvítacie vety najmä pultových pracovníkov mobilných operátorov či bánk (a v ostatnom čase už aj predavačov bežných tovarov) ma dostávajú do rozpakov. Mám chuť odpovedať: okamžite, rýchlo, operatívne, ako chcete ap., pretože každá iná odpoveď by bola dlhšia a komplikovanejšia. Veď neprichádzam za nimi, aby mi „pomáhali“ – chcem, aby plnili svoje bežné pracovné úlohy. Vy-dali mi peniaze z účtu, niečo modernejšie „preštrikovali“ v mobile, podali mi tovar, ktorý som si prišla kúpiť ap.

Úplne inak vnímam podobnú vetu, ktorou sa zvyčajne začína telefonický rozhovor s profesorom Tumom. Je pravda, že väčšinou, keď profesorovi telefonujem, od neho očakávam dobrú radu či chcem s ním prekonzultovať nejaký problém (osobný, pracovný, vzťahový či vedecko-hráčkový). Rozvinutá pozdravná veta „Ako Ti môžem byť užitočný?“ alebo „Čo potrebuješ?“ ihneď veľmi uľahčí moju prosebnú pozíciu na elektromagnetických vlnách. A po mojom viac-menej trápnom či nejasnom objasnení problému očakávaná reakcia vždy príde. Vecne komentovaná, podložená (zväčša negatívnymi) skúsenosťami a osobným poznaním. Odporúčanie býva navyše okorenené chlapským vtipom, ktorý ja síce „nemusím“, ale k profesorovmu rozprávaní už akosi patrí.

Cesta k nášmu zoznámению bola dosť dlhá. V bansko-bystrickom Úrade priemyselného vlastníctva SR som zabezpečovala aj vzdelávanie pracovníkov. Väčšinou to boli mladí jazykovo vybavení absolventi vysokých škôl, s krátkou alebo žiadnou praxou a bez skúseností a znalostí duševného vlastníctva – vekový priemer pracovníkov Úradu bol v roku 1996 pod 40 rokov. Správy účastníkov desiatok školení, seminárov a stáží boli strohé a všeobecné. Až raz sa šikovná málovravná, sekretárka predsedu Úradu po týždňovom školení sekretárook popýšila, že tú-ktorú novinku v evidencii či inej svojej práci zavádza na základe tohto školenia. A s nadšením hovorila o veľkom, múdrom, šarmantnom, vtipnom profesorovi, ktorý im veľmi zainteresovane, kriticky a zaujímavo prednášal o všeličom – aj o tom, čo na počutie s prácou v administratíve súviselo len veľmi málo.

V Úrade sme v 1998 cítili, že dozrel čas, aby sme sa popri edukácii vlastných pracovníkov zamerali na zvyšovanie záujmu verejnosti o priemyselno-právnu ochranu aj prostredníctvom systematického vzdelávania. Na vytvorenie koncepcie takého vzdelávania nestačili moje skúsenosti a vedomosti z postgraduálneho štúdia vynálezcovstva na SVŠT, študijných programov kurzov v Patentovej knižnici VSŽ v Košiciach a v Úrade pre vynálezy a objavy v Prahe či z materiálov po ockovi, doc. Františkovi Kollárikovi. Hľadájúci vhodných lektorov (najmä na mnou zamýšľaný pôvodný modul zameraný na rozvoj tvorivosti) som natrafila na útlu brožúrku „Tvorivý človek“. Dobré mi padlo, že som (dosť komplikovane) získala telefonický kontakt na univerzitného profesora PhDr. Ing. Miroslava Tuma, PhD., DrSc., o ktorého prednášateľských a ľudských kvalitách som od Veroniky vedela. Zatelefonovala som mu na pracovisko na UMB. Hovorila som s prísnyim pánom, ktorý mi hneď spočítal moju odvahu, že neznalá andragogiky si trúfam robiť vzdelávanie dospelých (priznávam, tento termín bol pre mňa vtedy nový a dodnes som rozsiahlu Andragogiku dôsledne nepreštudovala). Avšak získala som profesorov súhlas na zarade-

nie do lektorského zboru kurzu Duševné vlastníctvo s garantovaním modulu B ako aj prísľub, že v krátkom čase spracuje a dodá mi sylaby k predmetu. O pár dní prišiel do mojej malej kancelárie elegantný statný šedivý muž, nelichotivo sa vyjadril o organizovanom chaose mojich papierov, daroval mi svoju útlú knižočku o manažovaní v Japonsku (v tomto mi profesor pripomína Karla Maya – nikdy v Japonsku nebol, ale ani skúsený cestovateľ by atmosféru krajiny a vzťahov v nej nevystihol lepšie) a odovzdal mi tri strany krásneho rukopisu, s ktorým som sa potom stretávala častejšie. Klasickým atramentovým perom na linajkovom papieri. Verím, že aj moja nástupkyňa Ing. Hladká tento originál archivuje s takým potešením, s akým som ho ja založila! Nadväzne som zapísala na diktát (pochválil moju PC zručnosť) jeho krátke CV potrebné do žiadosti o akreditáciu vzdelávania Ministerstvom školstva SR a po podpísaní súhlasu s lektorovaním a garantovaním modulu B „Tvorivosť – jej manažovanie, marketing a ekonomika“ sme sa rozlúčili. Pri ďalšom stretnutí väčšiny lektorov kurzu s vedením ÚPV SR v kongresovke Úradu prispel profesor Tuma zásadnou argumentáciou k tomu, že tvorivosť ako samostatný, ním garantovaný modul bol zaradený do programu kurzu Duševné vlastníctvo v rozsahu 52 hodín prednášok, tréningov a seminárov so štyrmi lektormi.

Od decembra 2000 som, podobne ako väčšina dospelých študentov, obdivne „valila oči“ a „otvárala ústa“ na Tumových excelentných prednáškach v kurze či na konferenciách ku Svetovému dňu duševného vlastníctva. Poznajúc profesorovu dôslednosť a náročnosť som mala strach zo skúšky – podobne ako väčšina frekventantov kurzu. Po písomnom zodpovedaní neštandardných úloh krátkeho testu bola však vlastná skúška príjemným rozhovorom.

Osobitnú kategóriu mojich spomienok tvoria tie, ktoré sú spojené s občianskym združením Vedecká hračka a najmä interaktívnymi výstavami vedeckých hračiek, hlavolamov a neškolských experimentov, ktoré vymýšľam, zostavujem a reinštalujem (dosiaľ 41 tematických zostáv, 326 výstav v SR a 11 v zahraničí). V sychravú októbrovú sobotu 2001 som v pomerne komplikovaných a výstavnícky provizórnych podmienkach inštalovala 18. výstavu „Vedecká hračka – prevrpenie, potešenie, poznanie“ v Múzeu Andreja Kmeťa v Martine. Aby som sa trochu pochvastala, ale i vypočula si názor skúseného pedagóga, ktorý nie je ovplyvnený návštevou centier vedy vo svete, poprosila som profesora Tumu, aby prišiel a pohral sa na nej pred otvorením. Potom, čo preletel pohľadom neútlunú, jemu dobre známu miestnosť, postupoval od experimentov z Katedry fyziky Fakulty prírodných vied UMB, čítal si kompletne manuály docenta Rast'a Baníka a bral exponáty do ruky, pričom väčšinou hneď s nimi zdatne manipuloval. Až pri málo známych vedeckých hračkách som mala v hraní navrch ja. Nebolo snáď textu či exponátu bez jeho pripomienky. Raz nevhodný materiál, potom zlá konštrukcia experimentu, nedostatočné vysvetlenie prírodnej podstaty, chýbajúce vzorce a súvislosti, preklepy, gramatické alebo štylistické chyby či nesprávne alebo nadbytočné vety v texte, kopa návrhov na doplnenie fyzikálnymi exponátmi (najmä z elektrotechniky), zásadný nedostatok v nesystematickom usporiadaní atď. Bolo tej nečakanej kritiky a nedostatkov naraz na mňa tak veľa, že som sa zaoberala myšlienkou túto výstavu zrušiť, nespraviť už žiadnu ďalšiu reinštaláciu a s touto aktivitou prestať. Do intímnej miestnosti, v ktorej som plakala, vtedy prenikli profesorove slová múzejným lektorkám o tom, aká je táto výstava dobrá, prínosná, výnimočná a čo všetko a ako majú robiť pre jej zdar a využitie najmä v martinských školách. Proste, celý profesor Tuma! Kritizovať, usmerňovať a pomáhať! Pán Boh, zaplať, aj nám ateistom!, že takto robí dodnes – aj vo vzťahu k mojim dobrovoľníckym aktivitám.

Bola som veľmi rada, keď predseda ÚPV SR Ing. Martin Hudoba privítal vydanie knihy z hlavy a pera profesora Tumu, pričom osobne rozhodol o jej názve „Tvorivé procesy človeka“. Mohla som tak aj s Evkou Pivodovou a dôslednou korektorkou Ing. Klárou Kováčikovou spolupracovať na jej redakčnej finalizácii a nadväzne pripraviť 13. 2. 2001 milý krst profesorovej stej publikácie. V tejto súvislosti ma mrzí a hnevám sa na svoju nedôslednosť, že knižnú formu či širšiu publicitu nedostali aj desiatky príspevkov profesora Tumu súvisiace s inováciami a tvorivosťou v súčasných hospodárskych podmienkach, ktoré vyšli v nízkonákladovom časopise Duševné vlastníctvo.

Do spomienok sa mi vplietajú ešte mnoho ďalšieho z rozhovorov: železničiarsky pôvod a detské skúsenosti z rušňa; nikdy nekončiaca bolesť nad stratou synov; jabĺčka a výborný vlastný kalvados; záujem o odborný či kariérny rast iných; nenaplnená/mnou napĺňaná chuť cestovať; krásna kytica a milé povzbudzujúce slová na ostatnej tohtoročnej vernisáži výstavy Hodnoty – vedecká hračka v Martine; nezabudnuteľné sentence z prednášok, napr.: Slovo - hovno, písmo - grunt! Železnice SR sa vám ospravedľujú (v prípade oneskorenia – vždy iba z dôvodu meškania dopravy). Želám vám 2 Z: Zdravie a zamestnanie!

Takýto bol začiatok našej spolupráce, ktorá prirodzene prerástla cez môj obdiv a úctu do pre mňa veľmi cenného a obohacujúceho priateľstva. V ňom ma „vytáča“ len to, že profesor je vždy aktuálnejší, rýchlejší a pozornejší ako ja (aj v originálnych osobných želaniach, občas vo forme osobnej karikatúry). Je mi nedosiahnuteľným vzorom v tom, že – napriek občas negativistickému až bezperspektívnemu pohľadu na nezodpovedné konanie zodpovedných a dianie u nás či vo svete – permanentne študuje, ovláda moderné komunikačné technológie, sleduje našu i zahraničnú odbornú literatúru a naakumulované poznatky vie v pravú chvíľu použiť.

Verím, že je nielen želaním mojím a mojich priateľov, aby mal posledný slovenský polyhistor, Em. prof. PhDr. Ing. Miroslav Tuma, DrSc., zdravie, sily a podmienky ešte dlho svoje bohaté mnohostranné znalosti spracúvať a aby vždy bolo v jeho okolí dost' otvorených hláv, ktoré ich budú prijímať, rozširovať a využívať.

Na cenného/vzácného človeka profesora Miroslava Tumu a 14 rokov spolupráce s ním si 24. 12. 2013 rada zaspomínala

Ing. Beata Puobišová

RESUMÉ

Každý človek na tomto svete je nielen produktom, ale je aj integrálnou súčasťou spoločnosti, pretože je objektom, ale súčasne aj subjektom obrovského množstva spoločenských vzťahov. Tieto interakcie pôsobia však na človeka nie vždy s rovnakou dôraznosťou, ani nie s rovnakou silou a či intenzitou, a už vonkoncom nie rovnako merateľným dosahom svojich účinkov.

Všetky spoločenské vplyvy a determinanty ich pôsobenia sú okrem vyslovene osobných okolností, javmi, ktoré sa s istou pravdepodobnosťou môžu v spoločnosti, ale aj u jednotlivcov zopakovať. Preto je osožné, prelistovať významné udalosti v živote niektorých osobností, a poučiť sa z ich názorov, z ich nástrojov aké používali na riešenie svojich problémov v konkrétnej spoločenskej konfigurácii a konfrontácii.

A o to práve ide v tejto publikácii. Emeritný profesor Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Miroslav Tuma sa rozhodol vyrozprávať a komentovať svoje „curriculum vitae“ na pozadí dlhých peripetií svojho života. Profesor Tuma naznačuje s akými problémami zápasil v rôznych zamestnaniach a v rôznych obdobiach.

Cieľom tejto publikácie je inšpirovať a aspoň naznačiť základné problémy zložitosti a dynamiky spoločenského života a vnímať ich v rôznych súvislostiach a súvzťahnostiach. Pre čitateľa bude určite zaujímavé ako profesor Tuma uplatňoval metodologické nástroje riešenia problémov v interdisciplinárnych oblastiach a v aplikačnej rovine rôznych oblastí vedy, usilujúc sa maximálne využiť kreatívne prístupy. Snaží sa prispieť k poznaniu histórie vzniku, konštituovania, fungovania a rozvoja niektorých inštitúcií v meste Martin a v ďalších mestách Slovensku.

Prvá časť publikácie je nazvaná „Retrospektívne trajektórie v chronológii sebaspytovania profesora Miroslava Tumu“ a obsahuje 13 samostatných kapitol.

V nich sa čitateľ oboznámi s tým, ako sa profesor Tuma vyrovnával s bilancovaním úspechov i neúspechov vo svojom pracovnom živote. Odkrýva svoje vzťahy k rodnému mestu Vrútky, spomína na svoje vysokoškolské štúdium v Bratislave, najmä v súvislosti s významnými vysokoškolskými učiteľmi, ktorí vtedy pôsobili na školách, kde študoval. Jeho pedagogická dráha začala na Strednej priemyselnej škole v Martine, ktorej bol spoluprojektantom. Popri svojej učiteľskej práci sa vo veľkom rozsahu venoval aj pedagogickému výskumu, napísal desiatky učebníc a učebných textov pre stredné a vysoké školy a monografií, ktorými obohatil slovenskú, českú aj maďarskú literatúru.

V ďalších kapitolách sa prof. Tuma zaoberá výsledkami výskumu v oblasti silikátov neskôr s dosiahnutými výsledkami v základnom strojárskom výskume, ako vedúci pracoviska Ústavu materiálov a mechaniky strojov Slovenskej akadémie vied v Martine.

Záverečné kapitoly publikácie sú venované ekonomicko-sociálnej sfére a napokon účinkovaniu prof. Tumu na vysokých školách, doma i v zahraničí.

V posledných častiach knihy sú uvedené ocenenia, ktoré profesor Tuma získal a laudácie, ktoré napísali jeho kolegovia a vedeckí i pedagogickí spolupracovníci.

Cieľom publikácie je ozrejmiť vývoj a históriu vzniku, ako aj pôsobenie a prínosy niektorých vzdelávacích, vývojových a výskumných pracovísk v meste Martin za posledných 60 rokov, v ktorých prof. Tuma pôsobil.

Publikáciu dopĺňa bibliografia prof. Tumu, ktorá nadväzuje na personálnu bio-bibliografiu, s názvom Miroslav Tuma, ktorá vyšla pri príležitosti 75 rokov života jubilanta, v Slovenskej národnej knižnici v roku 2006.

Autorky chronologicky spracovali a zachytili spomienkové rozprávanie prof. Tumu až do súčasnosti, kedy oslavuje 60 rokov od skončenia svojej prvej vysokej školy a ukončenie aktívnej dráhy vysokoškolského učiteľa.

RÉSUMÉ

Every individual in this world is not only a product, but also an integral part of society, because they are an object - and at the same time – also a subject of a huge number of social relations.

However, these interactions do not always affect people in equal measure, nor with the same force or intensity, and definitely not with the same impact with regards to their effects.

Besides purely personal circumstances, all social impacts and determinants of their actions are phenomena which are likely to be repeated - in society and with individuals. Therefore it is useful to skim through significant events in the particular lives of some personalities and learn from the opinions, and tools which they used to solve their problems in a specific social configuration and confrontation.

And that is exactly the point of this publication. Miroslav Tuma, Professor Emeritus of Matej Bel University in Banská Bystrica, decided to narrate and comment on his "curriculum vitae" as per his background. Professor Tuma indicates issues and problems that he had to face in various jobs and during different periods of his life.

This publication aims to inspire and, at the very least, to indicate fundamental issues of complexity and the dynamics of social life and perceive them in different contexts and correlations. A reader would certainly appreciate the way in which professor Tuma has applied methodological tools to solve problems in interdisciplinary areas and his application of different scientific fields, aiming to use creative approaches whenever possible. He intends to contribute to the knowledge of the history of the establishment, constitution, functioning and development of certain institutions in Martin and Slovakia.

The first part of the publication is entitled "Retrospective Trajectories in Chronology of Professor Miroslav Tuma's Soul-Searching" and contains 13 separate chapters.

These sections will inform the reader of professor Tuma's approaches to balancing success and failure in his professional life. He uncovers his own relations to his native town - Vrútky, recollects on his university studies in Bratislava, especially concerning his outstanding university teachers, who taught at the schools where he studied. His pedagogical career began at the Secondary Technical School in Martin, where he also acted as co-architect in its construction. In addition to his teaching, he also concentrated on pedagogic research, wrote dozens of books and textbooks for secondary schools and universities, and monographs, through which he enriched Slovak, Czech and Hungarian literature.

In the following chapters, professor Tuma focuses on the results of his research in the field of silicates, also on results achieved later within basic mechanical engineering research, as the head of Department of the Institute of Materials and Machine Mechanics, at the Slovak Academy of Sciences.

The final chapters of the publication focus on the socioeconomic sphere. Finally, attention is paid to professor Tuma's performance at domestic universities, and universities abroad.

Awards given to professor Tuma and laudations written by his colleagues, researchers and teaching staff are listed in the last parts of the book.

The main aim of the publication is to clarify the evolution and history of the foundation, as well as operation and benefits of certain educational, developmental and research institutes in Martin over the period of the last 60 years – the time in which professor Tuma was active within the particular establishments.

Publication also includes bibliography of professor Tuma – which is connected to personnel bio- bibliography entitled "Miroslav Tuma" published (on the occasion of his 75th birthday celebration) by the Slovak National Library in Martin, in 2006.

The authors have chronologically recorded and processed the commemorative narrative of professor Tuma to the present time, when he celebrates the 60th anniversary of his first university graduation and of the completion of his active carrier as a university lecturer.

Andrea Jančoškova, Hannah Collins

REGISTER SKRATIEK

ap. - a podobne
arch. - architekt
AV - akadémia vzdelávania
BEZ - Bratislavské elektrotechnické závody
BIVŠ - Bankový inštitút, zahraničná vysoká škola, Praha
cit. - citácia
CSc. - kandidát vied
č., Č - číslo
ČAS - České andragogické společnosti
ČSM - Československý sváz mládeže
ČSR - Československá republika
ČSVTS - Československá vedeckotechnická spoločnosť
ČVUT - České vysoké učení technické
DSaK - dynamikou strojov a konštrukcií
Doc. - docent
Dr. - doktor
Dr. h. c. - doctor honoris causa = čestný doktor
DrSc. - doktor vied
EÚ - Európska únia
EF UMB - Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela
FHV UMB - Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela
FF UPJŠ - Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika
FPV UMB - Fakulta prírodných vied Univerzity Mateja Bela
GR - generálne riaditeľstvo
GR ZŤS - generálne riaditeľstvo Závodov ťažkého strojárstva
h. - hodina
in - v
IGIP - Internationale Gesellschaft für Ingenieurpädagogik v Rakúsku.
Ing. - inžinier
ISBN - International Standard Book Number - medzinárodné štandardné číslo knihy
ISNN - International Standard Serial Number - medzinárodné štandardné číslo seriálovej publikácie)
Kčs - Koruna československá
KSRaV - Komplexný systém riadenia akosti výrobkov
LF UK - Lekárska fakulta Univerzity Komenského
LKT - lesné kolesové traktory
MEZ - Moravské elektrotechnické závody
MKP - Metódy konečných prvkov
MŠK - Ministerstvo školstva a kultúry
MŠ SSR - Ministerstvo školstva Slovenskej socialistickej republiky
MUDr. - doktor medicíny
MW - megawatt
NDR - Nemecká demokratická republika
NSR - Nemecká spolková republika

n.l. - nášho letopočtu
n.p. - národný podnik
ONV - Okresný národný výbor
PaedDr. - doktor pedagogiky
PF - pedagogická fakulta
PhD. - doktor filozofie
PhDr. - doktor filozofie
p.n.l. - pred našim letopočtom
Prof. - profesor
RAJ - Reštaurácie a jedálne
Roč. - ročník
RNDr. - doktor prírodných vied
RVHP - Rada vzájomnej hospodárskej pomoci
s., S. - strana, strany
SAV - Slovenská akadémia vied
SNP - Slovenské národné povstanie
SNTL - Státní nakladatelství technické literatury
SOK - Spoločná odborová komisia
SOŠ - Stredné odborné učilište
SPN - Slovenské pedagogické nakladateľstvo
SPŠ - stredná priemyselná škola
s.r.o. - spoločnosť s ručením obmedzeným
SR - Slovenská republika
stor. - storočie
STU - Slovenská technická univerzita
SUV ČSM - Slovenský ústredný výbor Československého svazu mládeže
SVŠT - Slovenská vysoká škola technická
ŠPZV - Štátny plán základného výskumu
ŠVOČ - Študentská vedecko-odborná činnosť
TAS - tlačová agentúra Slovenska
UJAK - Univerzita Jána Amosa Komenského
UMMS SAV - Ústav materiálov a mechaniky strojov SAV
USA - Spojené štáty americké
UTAR ZŤS - Ústav technológie a racionalizácie ZŤS
VHJ - výrobo-hospodárska jednotka
VSŽ Košice - Východoslovenské železiarne
VŠD - Vysoká škola dopravná
VŠDS - Vysoká škola dopravy a spojov
VUMAT - Výskumný a vývojový ústav mechanizácie a automatizácie tehliarskej výroby
VUML - Večerná univerzita marxizmu-leninizmu
VÚOŠ - Výskumný ústav odborného školstva
vyd. - vydanie
Zb. - zbierka
ZSSR - Zväz sovietskych socialistických republík
ZŤS - Závody ťažkého strojárstva
ZVVP SAV - Združené vedecko-výskumné pracovisko Slovenskej akadémie vied
ŽOS - Železničné opravovne a strojárne

MENNÝ REGISTER

A

Aburdenová, Patrícia 93
Adamicová, Katarína 93, 150
Agricola, A. 85
Alexy, Janko 9, 45, 46
Alexyová, Šára 46
Andel, Ján 50

B

Bačová, Marta 102
Balažia, J. 129
Ballo, Ivan 82
Bajczy, Július 55
Bakoš, Ľudovít 58
Baník, Rast’o 162
Barabáš, Stanislav 80
Barica, Karol 19
Bartko, Dušan 30
Bednárík, Berco 27, 80
Bednárík, Rudo 20
Benča, Štefan 153
Benda, Oldřich 27
Beneš, Edvard 54
Benka, Martin 33
Bevillaqua, Ladislav 71
Bilý, Matej 86, 136
Binder, Robert 57, 136
Blair, Tony 95
Bocko, Jozef 66
Boháč, Antonín 60, 66
Boháč, Milan 70, 71, 72, 75
Brož, Róbert 47, 50
Brtáň, Rudo 19, 45, 141

C

Caesar, Gaius Lulius 148
Cato, Marco Porcius 13
Cejpek, Kamil 132
Celerín, Pavel 80
Cicero, Marco Tullius 15, 89, 116
Cigánek, Ladislav 27, 30
Cirák, Ján 58
Cisař, Václav 66
Comte, August 26
Czegledi, Imrich 80

Č

Černotová, Marta 102
Čornaničová, Rozária 102, 140
Čumo, Andrej 102

D

Danek, Ján 135
Daněk, Otakar 153
Darák, Milan 102
Dedeček, Vladimír 35
Dekýš, Vladimír 80, 154
Descarte, René 26
Dienstbier, Zdeněk 49
Droppa, Beňadikt 80
Drucker, Peter 112
Dvořák, Karel 59, 60
Dybala, Jozef 66

Ď

Ďurík, Peter 7, 50
Ďurkovič, Herbert 90, 91

E

Einstein, Albert 26
Engels, Fridrich 27

F

Fedora, Jozef 47
Ferjančík, Jozef 84
Fierlinger, Zdeněk 22, 51
Filip, Jožko 20
Flešková, Marta 94
Frlička, Ján 50
František, Jozef I. 144
Fraňo, Ján 39
Fraňo II. Rákoci 144
Frištacký, Norbert 27
Frolov, Alexander 82

G

Gajdoš, Alfonz 123
Gajdoš, Milan 46
Goethe, Johann Wolfgang 149
Gorkij, Maxim 112
Grančič, Ján 36
Guillaum, H. 93

H

Hajach, Tomáš 56, 128
Hajko, Vladimír 77
Hamza, Jaroslav 77
Hanzel, Pavol 94
Harant, Alexander 30
Harman, Rudo 27
Hečko, František 45
Hirner, Alexander 43
Hladká, Ľudmila 162
Hlaváč, Stanislav 77, 95
Hlásnik, Ivan 27
Hlinka, Andrej 54
Hodža, Michal Miloslav 144
Holan, Jozef 48, 148
Holič, Peter 80, 153
Horatius, Quintus Flaccus98, 102
Hrabovský, Jožko 20
Hrušovský, Ján 47
Hudoba, Martin 163
Hupka, Štefan 49
Husár, Štefan 80
Husén, T. 93
Húska, Augustín Marián 94, 100, 127
Hviezdoslav, Pavol Országh 54

CH

Chaloupka, Ľubo 107
Charón 16
Chomo, Adolf 77
Chudý, Pavol 28

I

Ilkovič, Dionýz 26

J

Jančová, Mária 45
Janík, Ján 80
Janza, L. 80
Jáger, Jaromír 60
Jesenská, Zora 46, 141
Jesenský, Janko 45
Jirásek, J. 88
Jiránek, F. 59, 62
Jokl, Štefan 77
Jóna, Eugen 19, 141
Juliš, Karel 153

K

Kagájev, Vladimír Petrovič 83
Kalčík, Josef 26
Kalina, František 20, 43, 49
Kalinčák, Daniel 158
Kalnický, Juraj 75
Kanda, Ján 129
Kanis, Pavol 93
Kassay, Štefan 94, 126
Kállay, Karol 44
Kámen 25
Kelco, Pavol 67
Klátik, Zlatko 28
Klein, Martin 128
Klepl, Václav 57
Klimáček, Fedor 20
Klvaňa, Miroslav 49
Kneppo, Ľudovít 26
Knobloch, Ferdinand 43, 71
Knor, Vojtech 48, 61
Knoth, Ľuboš 152
Kohouth, Karol 107
Kollár, V. 19
Kollárik, František 161
Kompiš, Vladimír 153
Konôpka, Jozef 137
Kopernický, Ivan 93
Kosová, Beata 123
Košábek, Juraj 156
Košút, Ďurko 144
Kováč, Michal 104
Kovačka, Miloš 98, 147
Kováčová, Jarmila 98
Kováčiková, Klára 163
Kožešník, Jaroslav 153
Krajč, Ján 47
Krčméry, Štefan 41
Križka, Jozef 31
Krýslová, Ol’ga 33
Kubáň, Matej 70
Kubová, Alena 55
Kudlička, Ján 80, 153
Kuchta, Cyril 46
Kunšadt, Eugen 49

L

Lacková, D. 80
Laertský, Diogen 10
Lany, Arnošt 49

Lazišťan, Eugen 44, 47, 50
Liba, Peter 45
Lešková, Marta 95
Lichner, Ján 38
Lipták, František 94
Luhový, Ladislav 77

M

Machlica, J. 80
Majakovský, Vladimír 23
Majer, Imro 27
Marcus, Porcius Catus 13
Marcus, Martialis Valerius 111
Markuš, Štefan 86
Mařík, Miloš 107
Masaryk, Tomáš Garrique 54
Matulčík, Július 102, 137
Mazúr, Ján 47
Mazúch, Tibor 80
May, Karol 162
Máliková, Libuša 80
Medvecká, Mária 32
Medveď, Miroslav 134
Melezínek, Adolf 59, 60
Meluzín, Hubert 57
Mikloš, Ivan 101
Mináč, Vladimír 97
Minárik, Cyril 36
Miňovský, Rudolf 35
Móric, Rudo 29, 141
Murgaš, Milan 91

N

Naisbitt, John 93
Nakae, Ch. 93
Nezdobová-Tokárová, Hanka 102
Niederland, Teofil Rudolf 49
Nietzsche, Friedrich 150
Nosálová, Eliška 149
Novák, P. 80

O

Olexa, Ján 43
Okálová, Edita 46
Okoličáni, Krištof 144
Ondrásky, Rudolf 129
Ondrejka, Stanislav 96
Ondrejov, Ľudo 22
Oravcová, Jitka 106

Orendáč, J. 61
Ovídius, Publius Naso 100, 110

P

Pasko, A. 55
Pastier, Jozef 75
Pavlík, Ondrej 101, 136
Pavlovič, Ján 20
Pavlovič, Ľubomír 92
Pártošová, Štefánia 44, 47
Perhács, Ján 102, 137, 139
Peters, Thomas J. 93
Petrikovich, Ján 20
Petrikovičová, Jitka 149
Přeming, G. 49
Philadelphia, Emil 31, 33, 35, 36
Pisoň, Štefan 46
Pivodová, Eva 163
Platón 13
Pleško, Vladimír 95
Plicka, Karol 44
Poláková, Ivana 6, 98
Porvazník, Ján 107
Potančok, Branislav 49
Považan, Ján 50
Preinerová, Anna 138
Prusáková, Viera 102, 106, 137-139
Puobišová, Beáta 98, 161, 163

R

Rakovský, Melichar 144
Rázusová-Martáková, Mária 44
Režňák, Ivan 149
Rudaš, František 22, 38
Rudohradský, Štefan 21
Ruppeltdt, Fedor 145
Rutkaj, Peter Ráth 19
Ružička, Ivan 133
Růžička, Milan 57, 60
Rúfus, Milan 141

S

Sabol, Ján 102
Sabršul, Ján 19
Salva, Oldřich 26
Seneca, Lucius Annaeus 76, 110
Seelmann-Eggebert, W. 49
Sensán, Kamil 110
Sibelius, Jean 110

Sitár, J. 61
Shaw, G. B. 140
Schiller, Pavol 49
Schumpeter, Joseph A. 92
Schwarz, Štefan 25, 26
Slížek, O. 80, 83
Smrek, Janko 11, 41
Snopková, Blanka 6
Socháň, Pavol 47
Solík, Imrich 77
Steiner, P. 49
Stejskal, Vladimír 153
Straňaj, Ján 20
Stráčár, Emil 59
Szuttor, Norbert 76, 77

Š

Šikura, Ján 20
Šišolák, Ernest 23
Škultéty, Jozef 20
Šlížek, Oldřich 153
Štefko, Jozef 44, 45, 50
Štekláč, Dušan 160
Šteliarová, Eva 128
Šternfeld, Ary 37
Šetková, Viera 20
Štilla, Miloš 106, 130
Šturmová, M. 80
Šutáková, Z. 80
Švec, Š. 97, 137
Švidroň, Ján 143

T

Tatarka, Dominik 19, 45, 141
Thurzo, Jozef 38
Toffler, Alvin 93
Toffler, M. 93
Tokárová, Hanka 103, 138
Tomeček, Otto 122, 128-130, 133
Tölgyessy, Juraj 43, 49, 130, 133, 134
Tuma, Dušan 80
Tuma, Ervín 17
Tuma, Ľubko 43, 56
Tuma, Mirko 37
Tumová, Anežka, rod. Fialová 17
Tumová, Marienka 18
Tumová, Mirka 32, 48
Tydlačka, Vladimír 80, 129, 154

U

Ujček, Jozef 47

V

Vajanský, Svetozár Hurban 37
Varínsky, V. 106
Václavík, V. 59, 83
Velan, Hugo 33
Vilham, Vojtech 35
Višňovský, Ľudovít 94, 96
Vlček, Jozef 47
Vogel, E. F. 93
Völpel, K. 36

W

Wagner, Richard 110
Watermann, Robert M. 93
Weis, Peter 93
Wilde, Oscar 111
Wiszt, E. 80

Z

Zafka, Miroslav 40
Zajac, M. 61
Záborský, Laco 20
Zelina, M. 138
Zlámal, M. 153
Znamenák, D. 80, 83
Zuriaňová, Želmíra 20

Ž

Žarnay, Martin 156
Ženíšek, Alexander 153
Žmindák, Milan 80, 153

OBSAH

Slovo na úvod 5

**Retrointrospektívne trajektórie v chronológii sebaspytovania
profesora Miroslava Tumu** 7

- I. Rozjímania nad úvodom alebo kedy je čas, nezničiteľný nepriateľ človeka? 8
II.. „Son odendutý!“ – úvaha nad odchádzaním 12
III. Nadišiel čas presadnutia z koňa na osla 15
IV. Začiatok nového života v Bratislave 25
V. Návraty domov, do rodných Vrútok 30
VI. Pedagogická dráha, jej krásy a úskalia 35
VII. Redaktorská šanca vo Vydavateľstve Osveta v Martine 42
VIII. Stredná priemyselná škola v Martine, moja životná krížová cesta hore kopcom 51
IX. Vstup do sféry silikátovej chémie – tentoraz v Žiline 69
X. Slovenská akadémia vied vkročila do Martina 77
XI. Neisté bolo sedieť na dvoch stoličkách najmä ak sú obe rozkolísané 90
XII. Časy sa menia a my s nimi (Tempora mutantur et nos mutamur in illis) 100
XIII. Pôsobenie na súkromných vysokých školách 107

Ocenenia 113

Bibliografia (od druhej polovice roku 2006) 116

Laudatio temporalis acti 121

Resumé 164

Register skratiek 168

Menný register 170

